

**T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ PROGRAMI**

**7. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABININ GENEL
ÖĞRETİM İLKELERİNE GÖRE İÇERİK AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

Sait İNAN

**Danışman
Doç. Dr. Kadir ADAMAZ**

MANİSA-2024

**SAİT
İNAN**

**7. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABININ
GENEL ÖĞRETİM İLKELERİNE GÖRE İÇERİK
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

2024

Tez Sırtı Örneği

TAAHHÜTNAME

Bu tezin Manisa Celal Bayar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalında akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını ve kullanılan tüm literatür bilgilerinin referans gösterilerek tezde yer aldığını, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, tezin yazımında akademik ve etik kurallara aykırı herhangi bir yapay zeka ve program kullanmadığımı beyan ederim.

İmza
SAİT İNAN

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Sait İNAN
Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Kadir ADAMAZ

Bu çalışmanın amacı 7.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının genel öğretim ilkelerine göre içerik açısından incelenmesidir. Çalışmanın yaklaşımı nitel araştırma olarak belirlenmiştir. 2022 yılı MEB yayınlı Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının örneklemini oluşturduğu araştırmada veri toplama aracı olarak doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Elde edilen verilerin yorumlanmasında betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ders kitabının içeriği genel öğretim ilkelerine göre incelendiğinde, bazı ilkelerin her öğrenme alanında mutlaka görüldüğü, bazılarının ise öğrenme alanının içeriğine göre değişkenlik gösterdiği ve bazı ilkelere ilişkin bulgulara rastlanmadığı görülüyor. Öğretim ilkeleri planlanan öğretim etkinliklerinin ve kaynaklarının daha verimli olmasına katkı sağlar. Bu nedenle paydaşların öğretimin niteliğini ve öğrenci özelliklerini göz önünde bulundurarak bu ilkelere bağlı kalmaları önerilir.

Anahtar Kelimeler: sosyal bilgiler, 7.sınıf, ders kitabı, öğretim ilkeleri, betimsel analiz

2024, 217 sayfa

ABSTRACT

M.Sc. Thesis

Sait İNAN

**Manisa Celal Bayar University
Graduate School of Education
Department of Turkish and Social Sciences Education**

Supervisor: Doç. Dr. Kadir ADAMAZ

The aim of this study is to examine the 7th grade Social Studies textbook in terms of content according to general teaching principles. The approach of the study was determined as qualitative research. Document review technique was used as a data collection tool in the research, which was sampled by the Secondary School 7th Grade Social Studies textbook published by the Ministry of National Education in 2022. Descriptive analysis method was used to interpret the data obtained. According to the research results, when the content of the textbook is examined according to general teaching principles, it is seen that some principles are seen in every learning field, some vary depending on the content of the learning field, and no findings regarding some principles are found. Teaching principles contribute to making planned teaching activities and resources more efficient. Therefore, stakeholders are recommended to adhere to these principles, taking into account the quality of teaching and student characteristics.

Keywords: social studies, 7th grade, textbook, teaching principles, descriptive analysis

2024, 217 pages

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Eğitim, öğrencilerde istedik ve kalıcı davranış değiştirme süreci olarak bilinir. Öğretim ise bu davranış değiştirme sürecinin hedefleri, stratejileri, yöntemleri ve tekniklerinin planlanmış boyutunu ifade eder. Anlaşılacağı üzere öğretim süreci belli esaslara dayanması gerekiyor. İşte biz bu esaslara öğretim ilkeleri diyoruz. Öğretim sürecinde hedeflenen kazanımlara ulaşmada destekleyici nitelikte olan bu ilkeler öğrenci özellikleri ve öğretimin konusuna göre değişkenlik gösterebilir. Öğretim etkinliklerin, öğretim materyallerinin ve öğretmen davranışlarının öğretim ilkelerine uygun biçimde düzenlenmiş olması beklenir. Genel olarak öğretmen davranışları ve öğretim etkinlikleri açısından ele alınan öğretim ilkeleri, öğretim süreçlerinde en çok kullanılan materyal olan ders kitapları açısından önem arz eder. Bu ilkelerin dikkate alınarak düzenlenmiş ders kitaplarının da öğretime katkı sunacağı düşünülür.

Sosyal Bilgiler öğretimi zengin içeriği ve yararlandığı birçok disiplin dikkate alındığında çeşitli öğretim ilkelerinden yararlanmasını da beraberinde getiriyor. Sosyal Bilgiler dersinin öğretildiği her kademedede (4, 5, 6 ve 7.sınıf) öğrencilere sunulacak içeriklerin öğrenme alanları altında (7 ayrı öğrenme alanı) ilgili bilgi, beceri ve değerlerin bir bütün olarak disiplinler arası bir yapıda değerlendirildiği görülüyor. Öğrenme alanları incelendiğinde tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ile insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi konularının bütünleştirilmiş olarak ele alındığı fark edilmektedir. Bunun yanında öğretimde kazandırılması planlanan 27 beceri ve 18 kazanım ile oldukça zengin hedefleri olan bir ders olduğu anlaşılıyor. O halde içeriğinde birçok bilgi, beceri ve değerlerin disiplinler arası bir yapıda öğrencilere aktarıldığı Sosyal Bilgiler ders kitabının öğretim ilkelerine göre içerik açısından incelenmesi gerektiği fikri araştırmamıza konu olmuştur.

Araştırmaya veri toplama aracı olarak katılan Ortaokul 7.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki 7 ayrı öğrenme alanı genel öğretim ilkelerine göre içerik açısından incelenmiş ve elde edilen bulgular yorumlanmıştır. İncelemede öğrencilerin içinde buldukları bilişsel düzeyleri, konuların hayatla olan uyumu ve güncelliği dikkate alınmış buradan hareketle değerlendirmeler yapılmıştır. İfade etmek gerekir ki tahmin edilenden daha fazla bulguya erişilmiştir. Buna neden olarak Sosyal Bilgiler öğretiminin disiplinler arası yaklaşımla ele alınmış olması ve konularını doğrudan hayattan alması olarak görülmektedir. Araştırma neticesinde öğretim ilkelerine uygun ve uygun olmayan düzenlemeler tespit edilmiş, ders kitabı yazarlarına ve paydaşlara önerilerde bulunulmuştur. Bundan sonra gerçekleştirilecek araştırmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Lisansüstü eğitimim ve tez çalışmam süresince desteğini ve bilgisini esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Kadir Adamaz'a ve aileme, engin bilgisi ve yorumuyla soru işaretlerime çözüm getiren Eğitim Bilimleri Uzmanı hocam Kamil Fırat'a ve manevi desteğini her zaman hissettiğim arkadaşlarım Hayrunnisa İnce ve Sedat Selvihan'a büyük bir teşekkürü borç bilirim.

Meğer bilmediğim ne çok şey varmış diye hayıflanarak başladığım akademik süreçte ne mutlu ki öğrenecek çok şey var diyebilmenin dönüşümünü yaşıyorum. "Buldum! Buldum!" diyebilmeyi ümit ederim.

Sait İNAN
Manisa, 2024

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

CD	Compact Disc / Yoğun Disk
DVD	Digital Versatile Disc / Çok Amaçlı Sayısal Disk
EBA	Eğitim Bilişim Ağı
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
NCSS	The National Council for the Social Studies / Sosyal Bilimler Ulusal Konseyi
PTT	Posta ve Telgraf Teşkilatı
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization / Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
USB	Universal Serial Bus / Evrensel Seri Veriyolu
YÖK	Yükseköğretim Kurulu

İÇİNDEKİLER

TAAHHÜTNAME	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	iv
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	v
İÇİNDEKİLER	vi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Önemi	2
1.3. Araştırmanın Amacı	2
1.4. Varsayımlar	3
1.5. Sınırlılıklar.....	3
1.6. Tanımlar	4

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLİŞKİLİ ARAŞTIRMALAR	5
2.1. SOSYAL BİLİMLER VE SOSYAL BİLGİLER	5
2.2. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN TÜRKİYE’DE GELİŞİMİ	6
2.3. GENEL ÖĞRETİM İLKELERİ	8
2.3.1. Hedeften Haberdar Etme İlkesi.....	9
2.3.2. Hedefe Görelilik İlkesi	10
2.3.3. Öğrenciye Görelilik İlkesi	11
2.3.3.1. Öğrencinin İlgi, İhtiyaç ve Yetenek İlkesi	12
2.3.3.2. Olgunlaşma İlkesi.....	13
2.3.3.3. Hazırbulunuşluk İlkesi	13
2.3.3.4. Güdüleme İlkesi	14
2.3.4. Dikkat Çekme İlkesi.....	14
2.3.5. Ön Bilgileri Hatırlatma İlkesi.....	15
2.3.6. İpucu İlkesi.....	15

2.3.7.	Pekiştirme İlkesi.....	16
2.3.8.	Tekrar İlkesi	17
2.3.9.	Bilinenden Bilinmeyene İlkesi.....	18
2.3.10.	Yakından Uzağa İlkesi	19
2.3.11.	Basitten Karmaşığa İlkesi	20
2.3.12.	Somuttan Soyuta İlkesi	21
2.3.13.	Etkin katılım İlkesi.....	22
2.3.14.	Sosyallik İlkesi	23
2.3.15.	Açıklık İlkesi.....	24
2.3.16.	Hayatilik İlkesi	25
2.3.17.	Güncellik İlkesi	25
2.3.18.	Transfer İlkesi	27
2.3.18.1.	Bilginin Hayata Transfer Edilmesi İlkesi.....	27
2.3.18.2.	Bilginin Diğer Disiplinlere Transfer Edilmesi İlkesi.....	28
2.3.19.	Tematiklik İlkesi	28
2.3.20.	Fazla Duyu Organına Hitap Etme İlkesi	29
2.3.21.	Teknoloji ve Araç – Gereç Kullanma İlkesi	30
2.3.22.	Ekonomiklik İlkesi	31
2.3.23.	Bütünlük İlkesi	31
2.3.24.	Rehberlik İlkesi	32
2.3.25.	Değerlendirme İlkesi.....	33
2.3.26.	Geribildirim İlkesi.....	34
2.3.27.	Bilgi ve Becerinin Güvence Altına Alınma İlkesi	35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM.....	36
3.1. Araştırma Deseni.....	36
3.2. Evren ve Örneklem	36
3.3. Veri Toplama Aracı.....	36
3.4. Verilerin Analizi.....	37

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR.....	38
4.1. Araştırmanın Birinci Alt Problemine İlişkin Bulgular	38

4.1.1.	Hedeften Haberdar Etme İlkesi	38
4.1.2.	Hedefe Görelilik İlkesi	39
4.1.3.	Öğrenciye Görelilik İlkesi	40
4.1.4.	Dikkat Çekme İlkesi.....	42
4.1.5.	Ön Bilgileri Hatırlatma İlkesi.....	43
4.1.6.	İpucu İlkesi.....	44
4.1.7.	Pekiştirme İlkesi.....	44
4.1.8.	Tekrar İlkesi	45
4.1.9.	Bilinenden Bilinmeyene İlkesi.....	46
4.1.10.	Yakından Uzağa İlkesi	47
4.1.11.	Basitten Karmaşığa İlkesi	47
4.1.12.	Somuttan Soyuta İlkesi	48
4.1.13.	Etkin Katılım İlkesi.....	49
4.1.14.	Sosyallik İlkesi	52
4.1.15.	Açıklık İlkesi.....	53
4.1.16.	Hayatilik İlkesi	55
4.1.17.	Güncellik İlkesi	57
4.1.18.	Transfer İlkesi	58
4.1.19.	Tematiklik İlkesi	59
4.1.20.	Fazla Duyu Organına Hitap Etme İlkesi	60
4.1.21.	Teknoloji ve Araç – Gereç Kullanma İlkesi	60
4.1.22.	Ekonomiklik İlkesi	61
4.1.23.	Bütünlük İlkesi	61
4.1.24.	Rehberlik İlkesi	62
4.1.25.	Değerlendirme İlkesi.....	63
4.1.26.	Geribildirim İlkesi.....	63
4.1.27.	Bilgi ve Becerinin Güvence Altına Alınma İlkesi	64
4.2.	Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Bulgular	64
4.2.1.	Hedeften Haberdar Etme İlkesi.....	65
4.2.2.	Hedefe Görelilik İlkesi	65
4.2.3.	Öğrenciye Görelilik İlkesi.....	67
4.2.4.	Dikkat Çekme İlkesi.....	70
4.2.5.	Ön Bilgileri Hatırlatma İlkesi.....	71
4.2.6.	İpucu İlkesi.....	71

4.2.7.	Pekiştirme İlkesi.....	73
4.2.8.	Tekrar İlkesi	73
4.2.9.	Bilinenden Bilinmeyene İlkesi.....	74
4.2.10.	Yakından Uzağa İlkesi	75
4.2.11.	Basitten Karmaşığa İlkesi	76
4.2.12.	Somuttan Soyuta İlkesi	76
4.2.13.	Etkin Katılım İlkesi	76
4.2.14.	Sosyallik İlkesi	79
4.2.15.	Açıklık İlkesi.....	79
4.2.16.	Hayatilik İlkesi	84
4.2.17.	Güncellik İlkesi	85
4.2.18.	Transfer İlkesi	85
4.2.19.	Tematiklik İlkesi	86
4.2.20.	Fazla Duyu Organına Hitap Etme İlkesi	89
4.2.21.	Teknoloji ve Araç – Gereç Kullanma İlkesi	89
4.2.22.	Ekonomiklik İlkesi	90
4.2.23.	Bütünlük İlkesi	91
4.2.24.	Rehberlik İlkesi	91
4.2.25.	Değerlendirme İlkesi.....	91
4.2.26.	Geribildirim İlkesi.....	92
4.2.27.	Bilgi ve Becerinin Güvence Altına Alınma İlkesi	93
4.3.	Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine İlişkin Bulgular	95
4.3.1.	Hedeften Haberdar Etme İlkesi	95
4.3.2.	Hedefe Görelilik İlkesi	96
4.3.3.	Öğrenciye Görelilik İlkesi	97
4.3.4.	Dikkat Çekme İlkesi.....	97
4.3.5.	Ön Bilgileri Hatırlatma İlkesi.....	98
4.3.6.	İpucu İlkesi.....	99
4.3.7.	Pekiştirme İlkesi.....	100
4.3.8.	Tekrar İlkesi	100
4.3.9.	Bilinenden Bilinmeyene İlkesi.....	101
4.3.10.	Yakından Uzağa İlkesi	101
4.3.11.	Basitten Karmaşığa İlkesi	102
4.3.12.	Somuttan Soyuta İlkesi	103

4.3.13.	Etkin Katılım İlkesi	103
4.3.14.	Sosyallik İlkesi	106
4.3.15.	Açıklık İlkesi	106
4.3.16.	Hayatilik İlkesi	108
4.3.17.	Güncellik İlkesi	109
4.3.18.	Transfer İlkesi	110
4.3.19.	Tematiklik İlkesi	111
4.3.20.	Fazla Duyu Organına Hitap Etme İlkesi	112
4.3.21.	Teknoloji ve Araç – Gereç Kullanma İlkesi	112
4.3.22.	Ekonomiklik İlkesi	113
4.3.23.	Bütünlük İlkesi	113
4.3.24.	Rehberlik İlkesi	113
4.3.25.	Değerlendirme İlkesi	114
4.3.26.	Geribildirim İlkesi	114
4.3.27.	Bilgi ve Becerinin Güvence Altına Alınma İlkesi	115
4.4.	Araştırmanın Dördüncü Alt Problemine İlişkin Bulgular	115
4.4.1.	Hedeften Haberdar Etme İlkesi	116
4.4.2.	Hedefe Görelik İlkesi	116
4.4.3.	Öğrenciye Görelik İlkesi	117
4.4.4.	Dikkat Çekme İlkesi	117
4.4.5.	Ön Bilgileri Hatırlatma İlkesi	118
4.4.6.	İpucu İlkesi	119
4.4.7.	Pekiştirme İlkesi	120
4.4.8.	Tekrar İlkesi	120
4.4.9.	Bilinenden Bilinmeyene İlkesi	121
4.4.10.	Yakından Uzağa İlkesi	121
4.4.11.	Basitten Karmaşığa İlkesi	122
4.4.12.	Somuttan Soyuta İlkesi	122
4.4.13.	Etkin Katılım İlkesi	123
4.4.14.	Sosyallik İlkesi	124
4.4.15.	Açıklık İlkesi	124
4.4.16.	Hayatilik İlkesi	126
4.4.17.	Güncellik İlkesi	127
4.4.18.	Transfer İlkesi	127

4.4.19.	Tematiklik İlkesi	128
4.4.20.	Fazla Duyu Organına Hitap Etme İlkesi	129
4.4.21.	Teknoloji ve Araç – Gereç Kullanma İlkesi	129
4.4.22.	Ekonomiklik İlkesi	130
4.4.23.	Bütünlük İlkesi	130
4.4.24.	Rehberlik İlkesi	131
4.4.25.	Değerlendirme İlkesi	131
4.4.26.	Geribildirim İlkesi	131
4.4.27.	Bilgi ve Becerinin Güvence Altına Alınma İlkesi	132
4.5.	Araştırmanın Beşinci Alt Problemine İlişkin Bulgular	132
4.5.1.	Hedeften Haberdar Etme İlkesi	133
4.5.2.	Hedefe Görelik İlkesi	133
4.5.3.	Öğrenciye Görelik İlkesi	135
4.5.4.	Dikkat Çekme İlkesi	135
4.5.5.	Ön Bilgileri Hatırlatma İlkesi	136
4.5.6.	İpucu İlkesi	136
4.5.7.	Pekiştirme İlkesi	137
4.5.8.	Tekrar İlkesi	138
4.5.9.	Bilinenden Bilinmeyene İlkesi	138
4.5.10.	Yakından Uzağa İlkesi	139
4.5.11.	Basitten Karmaşığa İlkesi	140
4.5.12.	Somuttan Soyuta İlkesi	140
4.5.13.	Etkin Katılım İlkesi	140
4.5.14.	Sosyallik İlkesi	141
4.5.15.	Açıklık İlkesi	142
4.5.16.	Hayatilik İlkesi	143
4.5.17.	Güncellik İlkesi	144
4.5.18.	Transfer İlkesi	145
4.5.19.	Tematiklik İlkesi	145
4.5.20.	Fazla Duyu Organına Hitap Etme İlkesi	146
4.5.21.	Teknoloji ve Araç – Gereç Kullanma İlkesi	146
4.5.22.	Ekonomiklik İlkesi	147
4.5.23.	Bütünlük İlkesi	147
4.5.24.	Rehberlik İlkesi	148

4.5.25.	Değerlendirme İlkesi.....	148
4.5.26.	Geribildirim İlkesi.....	149
4.5.27.	Bilgi ve Becerinin Güvence Altına Alınma İlkesi	149
4.6.	Araştırmanın Altıncı Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	150
4.6.1.	Hedeften Haberdar Etme İlkesi.....	150
4.6.2.	Hedefe Görelilik İlkesi	150
4.6.3.	Öğrenciye Görelilik İlkesi.....	151
4.6.4.	Dikkat Çekme İlkesi.....	152
4.6.5.	Ön Bilgileri Hatırlatma İlkesi.....	152
4.6.6.	İpucu İlkesi.....	153
4.6.7.	Pekiştirme İlkesi.....	154
4.6.8.	Tekrar İlkesi	154
4.6.9.	Bilinenden Bilinmeyene İlkesi.....	155
4.6.10.	Yakından Uzağa İlkesi	156
4.6.11.	Basitten Karmaşığa İlkesi	156
4.6.12.	Somuttan Soyuta İlkesi	156
4.6.13.	Etkin Katılım İlkesi.....	157
4.6.14.	Sosyallik İlkesi.....	159
4.6.15.	Açıklık İlkesi.....	159
4.6.16.	Hayatilik İlkesi	161
4.6.17.	Güncellik İlkesi	162
4.6.18.	Transfer İlkesi	163
4.6.19.	Tematiklik İlkesi	163
4.6.20.	Fazla Duyu Organına Hitap Etme İlkesi	163
4.6.21.	Teknoloji ve Araç – Gereç Kullanma İlkesi	164
4.6.22.	Ekonomiklik İlkesi.....	164
4.6.23.	Bütünlük İlkesi.....	165
4.6.24.	Rehberlik İlkesi	165
4.6.25.	Değerlendirme İlkesi.....	166
4.6.26.	Geribildirim İlkesi.....	166
4.6.27.	Bilgi ve Becerinin Güvence Altına Alınma İlkesi	167
4.7.	Araştırmanın Yedinci Alt Problemine İlişkin Bulgular	167
4.7.1.	Hedeften Haberdar Etme İlkesi.....	168
4.7.2.	Hedefe Görelilik İlkesi	168

4.7.3.	Öğrenciye Görelilik İlkesi	169
4.7.4.	Dikkat Çekme İlkesi.....	169
4.7.5.	Ön Bilgileri Hatırlatma İlkesi.....	170
4.7.6.	İpucu İlkesi.....	170
4.7.7.	Pekiştirme İlkesi.....	171
4.7.8.	Tekrar İlkesi	171
4.7.9.	Bilinenden Bilinmeyene İlkesi	172
4.7.10.	Yakından Uzağa İlkesi	172
4.7.11.	Basitten Karmaşığa İlkesi	173
4.7.12.	Somuttan Soyuta İlkesi	173
4.7.13.	Etkin Katılım İlkesi	173
4.7.14.	Sosyallik İlkesi	175
4.7.15.	Açıklık İlkesi.....	175
4.7.16.	Hayatilik İlkesi	176
4.7.17.	Güncellik İlkesi	177
4.7.18.	Transfer İlkesi	178
4.7.19.	Tematiklik İlkesi	178
4.7.20.	Fazla Duyu Organına Hitap Etme İlkesi	179
4.7.21.	Teknoloji ve Araç – Gereç Kullanma İlkesi	180
4.7.22.	Ekonomiklik İlkesi.....	180
4.7.23.	Bütünlük İlkesi	180
4.7.24.	Rehberlik İlkesi	181
4.7.25.	Değerlendirme İlkesi.....	182
4.7.26.	Geribildirim İlkesi.....	182
4.7.27.	Bilgi ve Becerinin Güvence Altına Alınma İlkesi	183

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE ÖNERİLER	184
KAYNAK.....	197

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın farklılığına, amacına, önemine, alt problemlerine, sınırlılıklarına ve varsayımlarına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Eğitim, en bilinen haliyle “bireyin davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir.” (Ertürk, 1984) şeklinde tanımlanmaktadır. Tanım detaylı olarak ele alındığında birey olarak kastedilen kavramın aslında öğrenciyi ifade ettiğini, istendik davranış kavramıyla da öğretim programlarıyla kazandırılması hedeflenen bilgi, beceri ve tutumları ifade ettiği anlaşılmaktadır. Öğrenciyi eğitim – öğretim sürecinde bireysel olarak ele alan bu tanımlama aynı zamanda “öğrenmede bireysel farklılıklar vardır” anlayışının da bir yansımasıdır. Eğitim – öğretim sürecinde öğrenciyi birey olarak ele alan eğitim anlayışı doğrultusunda birçok strateji, ilke, yöntem ve teknik ortaya atılmıştır ve bu ilkeler, öğretmenlik bölümlerinin lisans programlarında “Öğretim İlke ve Yöntemleri” dersi adı altında verilerek öğretmen adaylarına ilgili bilgi, beceri ve tutumların kazandırılması amaçlanmaktadır (YÖK, 2024).

Bununla beraber teknolojide yaşanan hızlı atılımların eğitim alanını da etkilediği gözle görülmektedir. Sınıf ortamında ders etkinliklerini sunma ve değerlendirme aşamalarında kullanılan teknolojik araç – gereçler göze alındığında katkısı oldukça fazladır ancak hem öğretim anlayışındaki hem de teknolojik alanda yaşanan gelişim ve değişime rağmen ders kitapları öğretim sürecinin en önemli kaynağı olma niteliğini korumaktadır. Çünkü ders kitapları, öğretim programlarıyla kazandırılması hedeflenen bilgi, beceri, değer ve kazanımlarla paralel ve kapsayıcı olarak hazırlanmaktadır. Bu doğrultuda alanyazın incelendiğinde hem Sosyal Bilgiler dersi hem de diğer derslerin ders kitaplarının konu olduğu yüksek lisans tez çalışmaları bulunmaktadır. Bu araştırmaların öğretmen ve öğrencilere görüşlerine dayanan görüşmeler (M. Aydın, 2021; Öğreten, 2017; Toksoy, 2022), materyal tasarımına uygunluk incelemesi (Koşar, 2002), ders kitaplarının karşılaştırmalı incelemesi (Polat, 2020) gibi konularda hazırlandığı görülmektedir fakat Sosyal Bilgiler Öğretimi içerisinde öğretim ilkelerinin önemine ve Sosyal Bilgiler Ders Kitapları içerisindeki yerine dair hiçbir çalışma bulunmamaktadır.

Bu doğrultuda alan yazında var olan Genel Öğretim İlkelerini incelemek, bunları tanımlamak ve Sosyal Bilgiler dersinin okutulduğu 7. Sınıf kademesinde ortak kullanılan bir ders kitabını Genel Öğretim İlkeleri bağlamında incelemek yerinde olacaktır. Buradan hareketle araştırmamızın problemi “7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı içeriğinin genel öğretim ilkelerine uygunluğu nasıldır?” şeklinde belirlenmiştir.

1.2. Araştırmanın Önemi

Sosyal Bilgiler Öğretimi, 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında ‘Özel Amaçlar’ başlığı altında 18 maddede dersin amaçları Türk Millî Eğitimi’nin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine uygun olarak tarif edilmiş ve belirlenmiştir. Buradan yola çıkarak dersin öğretim sürecinde hangi öğretim stratejilerinin tercih edileceği, buna uygun olarak hangi öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanılacağı belirlenebilmektedir. Öğretim programında ‘Özel Amaçlar’ başlığı altında 18 maddede belirtilen hususlar incelendiğinde Sosyal Bilgiler Öğretimi çatısı altında birçok hedef, tutum, kazanım, değer ve yetkinlik içerdiği görülmektedir. Sosyal Bilgiler Öğretiminin bu denli geniş amaçlar içermesi çatısı altında birçok disipline yer vermesinden ileri gelmektedir. Kabaca Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık disiplinlerinin aktarımı olarak görülen Sosyal Bilgiler, sadece söz konusu bu üç disiplinin aktarımında bile birçok alt disiplinle çalışmaktadır. Bu özelliği dolayısıyla Sosyal Bilgiler, mihver ders olarak kabul edilmektedir.

Araştırmaya konu olan ‘Genel Öğretim İlkeleri’ bütün derslerde olduğu gibi Sosyal Bilgiler dersi için de öğretim sürecinin dikkate alınması ve uyulması gereken, bunun yanında öğretim sürecine şekil veren çerçeve niteliği taşımaktadır.

Bu araştırma ile Sosyal Bilgiler ders kitabının ‘Genel Öğretim İlkeleri’ni ne denli içerdiği nitel açıdan incelenerek alanyazındaki eksiklik tamamlanacak ve dersin öğretmenlerine ve öğretmen adayları ışık tutacaktır.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı 2023 – 2024 eğitim öğretim yılında MEB okullarında Sosyal Bilgiler dersi kapsamında 7.sınıflarda kullanılan bir Sosyal Bilgiler ders kitabının Genel Öğretim İlkelerine göre içerik açısından incelenmesidir. Buna göre

yapılan çalışmanın problem cümlesi “7.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Genel Öğretim İlkelerine göre içerik açısından hangi düzeydedir?” şeklinde belirlenmiştir.

Bu problem cümlesi doğrultusunda aşağıda verilen alt problemler belirlenmiştir:

- 1) Birey ve Toplum öğrenme alanı hangi Genel Öğretim İlkeleri’ni içermektedir?
- 2) Kültür ve Miras öğrenme alanı hangi Genel Öğretim İlkeleri’ni içermektedir?
- 3) İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı hangi Genel Öğretim İlkeleri’ni içermektedir?
- 4) Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı hangi Genel Öğretim İlkeleri’ni içermektedir?
- 5) Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı hangi Genel Öğretim İlkeleri’ni içermektedir?
- 6) Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı hangi Genel Öğretim İlkeleri’ni içermektedir?
- 7) Küresel Bağlantılar öğrenme alanı hangi Genel Öğretim İlkeleri’ni içermektedir?

1.4. Varsayımlar

Araştırma aşağıda ifade edilen varsayımlardan hareketle sürdürülmüştür;

1. Araştırmada ele alında ders kitabının kendi içeriğinde belirtildiği gibi Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun kararı ile ders kitabı olarak kabul edildiği,
2. Araştırmada ele alınan ders kitabının MEB okullarında ders kitabı olarak okutulmaya devam ettiği,
3. Genel Öğretim İlkeleri olarak ifade edilen öğretim ilkelerinin alanyazında ve lisans programlarında kullanılan yardımcı kaynaklarında kabul gördüğü varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun kararı ile ders kitabı olarak kabul edilen, 7.sınıf düzeyi için MEB tarafından yayımlanmış olan 978-975-11-4918-3 ISBN numaralı ders kitabı,
2. Genel Öğretim İlkeleri, alanyazında ve lisans öğretim programları yardımcı kaynaklarında yer verilen öğretim ilkeleri ile sınırlandırılmıştır.

1.6. Tanımlar

SOSYAL BİLGİLER: Ülkemizde MEB'e bağlı ilköğretim okullarında 4,5,6,7.sınıflarda öğretimi yapılan ve amacı;

“Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,

Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları” (MEB, 2024) olan bir derstir.

ÖĞRETİM İLKELERİ: Öğretimde, karar verme ve eylemlerin tutarlı bir şekilde değerlendirilmesine imkan veren ana prensiplerdir (Sözer, 2004 akt. Pala, 2021)

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLİŞKİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. SOSYAL BİLİMLER VE SOSYAL BİLGİLER

Sosyal Bilgiler, Türk Dil Kurumu Sözlük (TDK, 2024) 'e göre "Sosyal konuları içeren bilgiler." olarak tanımlanmaktadır. Fakat Sosyal Bilgiler kavramı hayatımızda daha çok örgün eğitim kurumlarında öğretimi yapılan bir ders olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde "Sosyal Bilimler" ve "Sosyal Bilgiler" kavramları anlamca ve sorumlu alanlar bakımında birbirini karşılayan iki kavram olarak düşünülmektedir. Oysa bu iki kavramın hem anlam bakımından hem de sorumlu oldukları alanlar bakımından birbirinden ayrılan kesin esasları bulunmaktadır. Dolayısıyla önce Sosyal Bilimleri daha sonra Sosyal Bilgileri tanımlamak yerinde olacaktır.

TDK (2024)'de yer alan tanımlamaya göre sosyal bilimler, "*Toplum olaylarını, insanın sosyal ve kültürel faaliyetlerini inceleyen bilimlerin ortak adı.*" şeklinde ifade edilmiştir.

Pektaş (2019)'a göre "*bireylerin toplumla, toplum içinde birbirleriyle ve çevreleriyle ilişkilerini inceleyen disiplinler topluluğu*"na sosyal bilimler denir.

Bir başka tanımlamada sosyal bilimlerin, bilimsel bir yaklaşımla toplumların incelendiği çalışma alanlarıdır; ilgilendiği asıl konu, gruplar içinde oluşan insan etkinliğidir; amaç beşeri anlayışın gelişmesine katkı sunmaktır (akt. Çatak, 2020)

Yapılan tanımlardan anlaşıldığı üzere sosyal bilimler içinde birçok disiplini barındıran ve bu alanda bilgi üretme gayretinde olan bir bilimler topluluğudur.

Sosyal Bilgiler ile ilgili yapılan tanımlamalara bakıldığında ise bir kavram olarak "Sosyal Bilgiler" ilk kez 1916'da ABD'de Milli Eğitim Derneği'nin Orta Dereceli Okulu Teşkilatlandırma Komisyonu Sosyal Bilgiler Komitesi tarafından tanımlanmıştır (Köstüklü, 2001).

Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS)'ne göre Sosyal Bilgiler, toplum içinde bireye vatandaş olma yeterliliklerini kazandırmak üzere sosyal ve beşeri bilimlerden yararlanan bir çalışma alanıdır (akt. Çatak, 2020). Burada sosyal ve beşeri bilimler adıyla Sosyal Bilgiler çalışma alanı kapsamına antropoloji, arkeoloji, ekonomi,

coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyolojinin yanı sıra beşeri bilimleri de dahil ettiği anlaşılmaktadır.

MEB (2024)'de öğretim programı içeriğinde özel amaçlar başlığı altında Sosyal Bilgilerin bireylere sosyal konularda gerek duyduğu becerilerin kazandırılması amacıyla geliştirildiğini ve ders içeriğini sosyal bilimlerin bakış açısı ve disiplinler arası bir anlayış ile aktardığını ifade eder. Yine kendi tanımlamalarından anlaşıldığı üzere Sosyal Bilgiler antropoloji, arkeoloji, coğrafya, ekonomi, hukuk, psikoloji, siyaset, sosyoloji, tarih gibi sosyal bilim alanlarının ürettiği bilgilerin işe koşulduğu bir yapıdadır.

MEB ve alanyazında yapılan tanımlamalardan anlaşıldığı üzere Sosyal Bilgiler, iyi bir vatandaş olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip, lâik, demokratik, millî, manevi ve bunlarla uyumlu evrensel değerleri yaşatmaya istekli etkin bireyleri yetiştirmeyi amaçlayan bir ders olmasının yanında kendine edindiği bu amaç doğrultusunda yukarıda tanımlaması yapılan ve içeriği tarif edilen Sosyal Bilimler içinde yer alan bilimleri de işe koşan bir çalışma alanı olarak ifade edilebilir.

Sonuç olarak Sosyal Bilgilerin bir bilim olmadığını, bilgi üretmeyi amaç edinmediğini kendi çalışma alanı içerisinde amacına uygun olarak var olan bilimsel bilgiyi kullanan ve aktaran bir yapıda olduğunu söyleyebiliriz.

2.2. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN TÜRKİYE'DE GELİŞİMİ

Ülkemizde “Sosyal Bilgiler” adıyla bu dersin karşımıza çıkışı çok sonraki tarihlere karşılık gelse de Sosyal Bilgiler dersinin amaç ve içeriğiyle paralel derslerin bulunduğunu söyleyebiliriz.

Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Kurtuluş Savaşının askeri ve siyasi safhasını henüz tamamlamış olan yeni Cumhuriyet için kazanılmış zaferleri eğitim yoluyla kalıcı kılmak ve yeni nesillerde ulusal bilinç oluşturmak isteniyordu. Bu doğrultuda 1924'te Cumhuriyet'in ilk ilkokul programı hazırlanmış ve bugünkü Sosyal Bilgiler dersiyle ilişkilendirilebilecek Tarih, Coğrafya, Müsahabat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniye derslerine yer verilmiştir. Fakat bu dersler Cumhuriyet öncesi esaslara göre şekillenmiş olan dersler olduğu için kalıcı olmamış ve geçiş programı minvalinde kabul görmüştür. Sonraları John Dewey gibi yabancı eğitim uzmanlarının önerileriyle

hazırlanan 1926 ilkokul programı daha kapsamlı olarak uygulamaya konulmuştur (Budak & Budak, 2014).

1924 programında Musahabat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniyye adıyla programa koyulan derslerin 1926 programında “Yurt Bilgisi” adıyla bir ders altında toplandığı görülüyor. 1948 yılına gelene değin bu adla okutulan dersin ismi “Yurttaşlık Bilgisi” olarak değiştirilerek okutulmaya devam edilmiştir.

1960’lı yıllarda ABD’de ortaya çıkan, söz konusu dersin disiplinler arası yaklaşımla bütünleştirilmesi yönelik çalışmaları içeren “Yeni Sosyal Bilgiler” akımının etkisinin bize yansması olarak 1962 yılında İlkokul Program Taslağı ile Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri birleştirilerek “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adını alıyor. Bu derse has bir ders kitabı basılmamış, öğretmenler mevcut bulunan Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi ders kitaplarını kullanmışlardır.

1968 yılına gelindiğinde Toplum ve Ülke İncelemeleri dersinin adı “Sosyal Bilgiler” olarak değiştirilmiş ve 1970 yılında yenilenen programıyla birlikte deneme niteliğinde uygulama sürecine, 1975 yılında ise tüm ortaokullarda uygulamaya konulmuştur (Çatak, 2020).

Ülkemizde gerçekleşen 12 Eylül 1980 askeri ihtilalinin ardından eğitim programlarında da değişikliğe gidildiği görülmüştür. 1985 yılında Talim Terbiye Kurulunun aldığı kararla Sosyal Bilgiler dersi kaldırılmış ve bunun yerine 6. ve 7. sınıflarda okutulmak üzere Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri, 8.sınıflarda okutulmak üzere Vatandaşlık Bilgisi dersi konulmuştur. Ayrıca 1985 yılında gerçekleştirilen bu değişiklikten önce 1981 yılında programa T.C. İnkılap Tarihi dersi konulduğunu ve 1983 yılında yapılan değişiklikle dersinin adının T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi olarak değiştirilerek 8. sınıflarda okutulmasının kararlaştırıldığını görüyoruz.

1990 yılında ilkokul 4. ve 5.sınıf düzeyi için Sosyal Bilgiler Öğretim programı hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur.

1997 yılına gelindiğinde 8 yıllık ilkokul ve ortaokul kademeleri birleştirilerek “ilköğretim okulu” çatısı altında toplanmıştır. Yasa değişikliği ile gerçekleşen bu durum beraberinde 1998 yılında ilkokul 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve ortaokul milli tarih programı ve ortaokul milli coğrafya programını

kaldırılarak bunların yerine ilköğretim okulu Sosyal Bilgiler programının kabul edilmesini getirmiştir.

2005'te yapılandırmacı anlayışın benimsenmesi ile öğretim programları ve ders içeriklerinde yeni bir düzenlemeye gidilmesinden sonra Sosyal Bilgiler Öğretim Programının da olumlu etkilendiğini ve bu doğrultuda öğrenme alanları, beceriler ve değerlerin belirlendiğini ifade edebiliriz.

Yapılandırmacı anlayış, öğrenmede deneyimlemeyi esas alır ve önceki bilgilerle yeni bilgiler arasında bağ kurarak anlamlı öğrenmeyi amaçlar (Akınoğlu, 2021). Yapılandırmacı öğrenmede öğretmenin rolünün öğrencilere düşündürücü sorular sorarak onları problem çözmeye, yaratıcı, eleştirel ve yansıtıcı düşünmeye yönlendirmesini gerektirmesi Sosyal Bilgiler ders içeriğiyle doğrudan ilgili olduğunu göstermektedir. Tarihten coğrafyaya, vatandaşlık bilgisinden sosyal konulara birçok alanda içerik sunan Sosyal Bilgiler programı yapılandırmacı anlayış ile öğrenciyi merkeze alarak ilgili konuları öğrenmede öğrencinin rolünü artırmış hem motivasyon kaynağı olmuş hem de öğrencide kalıcı öğrenmeyi sağlamasına zemin hazırlamıştır.

2.3. GENEL ÖĞRETİM İLKELERİ

Öğrencilerde istendik davranış değişikliği gerçekleştirme süreci olarak adlandırılan eğitim, bünyesinde öğretimi, rehberliği, ölçme ve değerlendirme işlemlerini ve eğitim yönetimi gibi alt başlıkları barındırır. Dolayısıyla eğitim ve öğretim aynı anlam ve işlevde değildir. Eğitim, öğretimi kapsar niteliktedir. Öğretim, eğitim süreci içerisinde sağlanması planlanan önceden kararlaştırılmış bilgi, tutum, beceri, değer ve davranışların kazandırılması işlemidir. O halde eğitim bir süreç iken öğretim bu süreçte gerçekleştirilen bir işlemdir.

Bireylerin yaşama uyum sağlamaları, kendilerini gerçekleştirebilmeleri, bilgi ve becerilerini insanlığın gelişimi için kullanmaları, akademik gelişimlerine katkı sunmaları, kendi karakterlerini inşa edebilmeleri oldukça önemlidir. Dolayısıyla önemi vurgulanan bu alanların gelişimi için eğitim öğretim uygulamalarının kaliteli olması gerekir. Bu kaliteyi sağlayacak olan da eğitim – öğretim süreçlerinin etkili ve verimli hale getirilmesi olacaktır.

Öğretim sürecinde rehber konumunda olan öğretmenin, öğretim kaynak, içerik ve materyallerinin, öğretim ortamının eğitim ve öğretime uygun nitelikte olması

beklenir. İşte bu noktada öğretim ilkeleri kavramı devreye girmektedir. Öğretim ilkeleri, öğretim sürecini daha etkili ve verimli hale getirmek için uyulması ve uygulanması gereken ana prensipler şeklinde tanımlanabilir.

Alanyazında, öğretim sürecinde öğretmene rehberlik eden, karar ve eylemlerin birbiriyle uyumlu değerlendirilmesine imkan veren, bütün tartışmaların dışında sayılan ana kurallar (B. Güven, 2021) şeklinde ifade edilmiştir. Turan (2019) ise öğretim sürecinin daha etkili ve daha verimli gerçekleştirilmesi için dikkat edilmesi gereken genellemeler şeklinde ifade etmiştir.

Öğretim ilkelerinin, program geliştirme süreci içinde; hedef belirlemede, içerik oluşturmada, oluşturulan içeriğin öğretimi sürecinde ve değerlendirilmesinde mutlaka dikkate alınması gerekmektedir (Turan, 2019). Ayrıca Karatekin ve Durmuş (2008) da bir öğretim programının düzenlenip uygulamaya konulmasından ders araç – gereçlerinin seçilmesine kadar olan bütün etkinliklerde bu ilkelerin hareket noktasını oluşturduğunu belirtmektedir (akt. Yeşilyurt, 2020).

Öğretim ilkeleri öğrenme ve öğretme kuramlarına dayandığıyla bilinir ancak kuram diliyle değil uygulama diliyle ifade edilir. Çünkü öğretim ilkeleri kuramlar ile uygulama arasında geçişi sağlar (Gözütok, 2021). Anlaşılacağı üzere öğretim ilkeleri çeşitli kuramlardan ortaya çıkmıştır. Aşağıda yer verilen öğretim ilkeleri de uygulama boyutunu ifade eder. Öğretim ilkeleri ile ilgili bilgiler sunulurken ilişkili olduğu kuramlar da yeri geldikçe belirtilmiştir.

Öğretim ilkeleri eğitim fakültelerinin öğretmenlik bölümlerinde eğitim bilimleri derslerinde öğretilmekte ve bu ders özelinde “Öğretim İlke ve Yöntemleri” ders kitapları öğretim materyali olarak kullanılmaktadır.

Sözü edilen bu ders kitapları ve alanyazında var olan öğretim ilkeleri incelendiğinde net bir sayıda öğretim ilkesi bulunduğunu ifade etmek güçtür. Ancak en belirginleri şöyledir:

2.3.1. Hedeften Haberdar Etme İlkesi

Bir öğretim programın amaçlarına ulaşmayı sağlayan etkinliklerin tamamı şeklinde tanımlanabilen “Eğitim Durumları” başlığı altında kendine yer bulan hedeften haberdar etme ilkesi dersin giriş aşamasında uygulanması gereken adımlardan biridir.

Bu ilkeye göre eğer öğrenci dersin başında hedeften haberdar olursa daha bilinçli davranacaktır ve hedefe ulaşması daha kolay olacaktır.

Öğretim sürecinin başlamasından önce öğrencinin neyi öğreneceğini bilmesi hem derse yönelik istek uyandırır hem de öğrencinin öğretime belli bir amaca yönelik katılımını sağlayarak derse dahil olmasına yardımcı olur. Ayrıca öğrencileri hedeften haberdar etmek onun öğretim materyaline yoğunlaşmasını sağlayabilir (Cross, Angelo, 1993 akt. Pala, 2021).

Görüldüğü üzere öğretmenin öğrenciyi dersin amaçlarından, kazanımlarından, etkinliklerinden haberdar etmesi gerektiği gibi ders materyallerinin de öğrenciyi hedeften haberdar etme niteliğinde olması gerektiği anlaşılmaktadır. Öğrencinin bu ilke ile derse, öğretmenine, ders etkinliklerine, ders materyallerine yönelik ilgisini ve tutumunu olumlu yönde etkileyeceği anlaşılmaktadır.

2.3.2. Hedefe Görelik İlkesi

Öğretim süreçlerinde her zaman bir hedefe ulaşmak amaçlanır. Dolayısıyla öğretim sürecinde gerçekleştirilen tüm eğitim durumları hedefe uygun nitelikte olmalıdır (Yeşilyurt, 2020). Buradan hareketle süreç her zaman belirlenen hedef doğrultusunda planlanmalı. O halde hazırlanan ders planlarının çerçevesini belirleyen hedeflere uygun olması beklenir.

Program geliştirme sürecinin çalışma gruplarının ve çalışma planının oluşturulmasından sonra ihtiyaç belirleme aşamasına gelinir. Bu aşamada öğrencinin gelişimsel özelliklerine uygun olarak ihtiyaçlar belirlenir ve devamındaki tüm aşamalarında bu ihtiyaca yönelik eğitim durumları ve değerlendirme aşamaları planlanır. Dolayısıyla bütün bir programın ortaya çıkma sebebi ve programın ana hatlarını belirleyen ölçütün ihtiyaçlar doğrultusunda belirlenmiş, oluşturulmuş hedefler olduğunu söylemek mümkündür. (Küçüktepe, 2019)

Hazırlanan programlara uygun olarak öğretime rehberlik eden öğretmenin öğretim sürecinde önceden belirlenmiş hedeflere (bilgi, beceri, tutum, ders kazanımları) uygun bir öğretim sağlaması beklenir. Yani öğretim sürecinde kullanacağı eğitim durumlarını (strateji – yöntem – teknik) hedefe göre belirlemesi doğru olacaktır.

O halde öğretim sürecinde gerçekleştirilen eğitim durumlarının ve ders materyallerinin de hedefe uygun nitelikte olması, öğretim sürecinin kalitesini arttıracığı gibi sürecin değerlendirmesine de katkı sunabilir.

2.3.3. Öğrenciye Görelik İlkesi

Eğitimde çağdaş anlayışa göre öğrenme sürecinin merkezinde öğrenci olmalıdır. Çünkü öğrenen konumunda olan öğrencinin ilgi, ihtiyaç, beklenti ve gelişim özellikleri öğretim sürecini şekillendirir (Dirik, 2015a). Bu çıkarımdan anlaşıldığı üzere öğretim programlarının ve öğretim sürecinin öğrenci özelliklerini dikkate alarak belirlenmesine öğrenciye görelik ilkesi diyebiliriz.

Öğrenmede bireysel farklılıklar vardır. Her öğrenci aynı yaşta hatta aynı cinsiyette olsa bile genetik ve yaşantı farklılıkları öğrencilerin öğrenmelerine olumlu ya da olumsuz etki edebilir.

Bireysel farklılıkların farkında olması için öğretmen, öğrenci, öğretim programları, eğitim ortamı, uygulanan yöntem ve tekniklerin daha kaliteli ve daha çağdaş olması gerekmektedir (Turgut vd., 2016). Özellikle Howard Earl Gardner (1943)'ın Çoklu Zekâ Kuramı da bu farklılıkları dikkate alarak her öğrencinin baskın zekâsının farklı bir alana yönelik olabileceğini ortaya koymaktadır. Çoklu Zekâ Kuramına göre herkes farklı sebeplerle, farklı yöntem ve tekniklerle, farklı hızlarda öğrenebilir. Gardner'a göre zekâ bireyin ürün ortaya koyabilme ve problem çözebilme becerisidir (Akınoğlu, 2021). Buradan da anlaşılacağı üzere bireysel farklılıklar aslında bir sorun değil yaşamımızı olumlu etkileyen zenginliklerdir. Ancak bireysel farklılıkların göz ardı edildiği bir toplumsal yaşamın sağlıklı olamayacağı gibi bir öğretim sürecinin de sağlıklı olamayacağı yorumu yapılabilir.

Program geliştirme aşamalarında, ders materyallerinin hazırlanmasında, öğretim sürecinin uygulamasında ve değerlendirilmesinde öğrenciye görelik ilkesi temel belirleyici ilke niteliği taşımaktadır.

Özellikle öğretim kademelerinde yaşa bağlı farklılıklar, eğitim durumlarının, ders materyallerinin, ölçme ve değerlendirme etkinliklerinin öğrenciye göre planlanmasını gerektirir. Örneğin ortaokul kademesindeki bir Sosyal Bilgiler dersinde mevsimler konusunu işlerken dünyanın yıllık dönüş hareketine değinmek gerekli iken

ilkokul kademesinde bir Hayat Bilgisi dersinde mevsimler konusunu işlerken sadece mevsimlerin isimlerine ve temel özelliklerine değinmek yeterli olacaktır.

Bunun yanında öğrenci özelliklerini dikkate alarak dersini planlayan bir öğretmen, öğrencilerinin derse yönelik ilgi ve tutumlarını da olumlu yönde etkileyebilir. Örneğin öğrenci özelliklerini dikkate alarak dersinde farklı yöntem ve tekniklere yer veren öğretmen bireysel farklılıklardan olumlu olarak yararlanabilir.

Ayrıca öğretim sürecinde ders kitapları öğrencilerin gelişimsel ve bilişsel düzeylerine ve farklı zekâ alanlarına sahip öğrencileri dikkate alarak düzenlenmelidir. Kitabın fiziki yapısı öğrencilerin düzeylerine uygun olması gerektiği gibi aynı sınıfta bulunan öğrencilerden farklı alanlarda başarılarını sergileyebilecekleri farklı etkinlikler de içermelidir.

Görüldüğü üzere öğrenciye görelilik ilkesi aslında bütün bir öğretim sürecini belirleyici bir etkiye sahiptir. Öğrenciye görelilik ilkesi 4 temel alt başlıkta şu şekilde incelenebilir (Yeşilyurt, 2020);

2.3.3.1.Öğrencinin İlgi, İhtiyaç ve Yetenek İlkesi

Felsefede benimsenen hümanistik yaklaşımın esasları ile paralellik gösteren bir ilkedir. Hümanizm felsefesine göre insan biriciktir, esas olan insanın bir birey olarak ilgileri, ihtiyaçları ve becerileridir. Bu doğrultuda eğitimde de benimsenen hümanistik yaklaşım ise öğrencinin bireysel farklılıklarının farkında olmayı ve bu farklılıkları öğrencinin yararına kullanması için rehberlik etmeyi gerektirir. Eğitimde hümanistik yaklaşım özelinde Psikoterapi alanındaki çalışmalarıyla bilinen Carl Ransom Rogers (1902 – 1987) ve Psikoloji alanındaki çalışmalarıyla bilinen Abraham Maslow (1908 – 1970) isimleri ön plana çıkmaktadır.

Rogers'a göre eğitimin asıl amacı, öğrencilerin kendilerini gerçekleştirmelerine ve kendi potansiyellerini ortaya çıkarabilmelerine rehberlik etmektir (Dinçer, 2019). Bu doğrultuda Rogers'ın insanın kendisini gerçekleştirme çabası içinde olduğu ve bu yönüyle kıymetli olduğu görüşüne dayanan Benlik Kuramı ve Potansiyelini Tam Kullanan Kişi kuramının olduğu bilinir.

Abraham Maslow ise kendiyle özdeşleşen İhtiyaçlar Hiyerarşisi kuramında insanın ihtiyaçlarını belirli bir hiyerarşide sınıflandırmış ve bireyin davranışlarının ihtiyaçları ölçüsünde şekillendiğini ifade etmiştir. İstendik yönde davranış değiştirme

olarak tanımladığımız eğitim sürecinde ise Maslow'un bu kuramı önem arz etmektedir. Maslow, ihtiyaçları piramit biçiminde aşağıdan yukarıya doğru, genelden özele bir şekilde şekillendirmiş ve beş kademe incelemiştir. Bunlar sırasıyla; fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyaçları, sevmeye ve ait olma ihtiyaçları, özsaygı ihtiyaçları, kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarından oluşmaktadır (Aydın, 2022). Bir kademe bulunan ihtiyaç karşılanmadan bir üst kademedeki ihtiyacın karşılanamayacağı ile bilinen bu görüşün eğitime yansımaları ise bir birey olarak öğrencilerin eğitim – öğretim sürecine etkin katılımı ve süreç sonunda verim alabilmesi amacıyla dayanmaktadır.

2.3.3.2. Olgunlaşma İlkesi

Olgunlaşma bireyin vücut organlarının kendinden beklenen işlevleri yerine getirebilmesi şeklinde tanımlanabilir. Öğretim ve öğrenme süreci içerisinde büyük bir öneme sahip olan bu ilkenin aslında çevresel etmenlerden bağımsız olduğu düşünülür. Olgunlaşma zamana ve büyümeye bağlıdır. Organizmanın kendinden beklenen yeterliği büyümeye bağlı olarak zamanı geldiğinde kendiliğinden ortaya çıkarması beklenir.

Daha çok psikomotor becerileri gerçekleştirebilme için önkoşul niteliğinde olan olgunlaşma ilkesine özellikle ilköğretim ve ortaokul düzeylerinde öğretim sürecinin planlanmasında, uygulanmasında ve değerlendirilmesinde dikkat edilir. Örneğin öğrencinin yazı yazmak için ince motor kaslarını yani parmaklarını kontrol edebilmesi istenir. Dolayısıyla öğrenciye kazandırılacak bilgi, beceri ve tutumların belirlenmesinde olgunlaşma ilkesine dikkat edilir.

2.3.3.3. Hazırbulunuşluk İlkesi

Hazırbulunuşluk ilkesi, bireyin yeni bir öğrenme yaşantısı kazanabilmesi için sahip olması gereken yeterlikler şeklinde tanımlanabilir (Aydın, 2016). Bu yeterlikler fiziksel, bilişsel ve duyuşsal yeterlikler olarak incelenir. Örneğin; yazı yazma davranışını gerçekleştirmesini isteyen bir öğrencinin öncelikle yazı yazmaya yönelik parmak kaslarını kullanabilme yeterliliğinin olması yazı yazmaya yönelik bilişsel yeterliliğinin olması ve yazı yazmak için istekli olmasını beklenir. Bu yeterliklere sahip

bir bireyin öğrenmeye ve kendisinden beklenen davranışı yerine getirebilme düzeyinde olduğunu söyleyebiliriz.

2.3.3.4.Güdüleme İlkesi

Öğrencilerin öğrenme sürecine yönelik hevesli olmalarının öğrenme başarılarını artırdığı bilinmektedir. Bu noktada öğretmenin öğrencilerin derse karşı istekli olmaları için çabası söz konusudur. Öğrencilerde güdülenme sağlanması için konunun önemi, konunun öğrenciye kazandırdıkları, yaşamlarında nerede kullanacaklarını somut örneklerle aktarılmalıdır (Demir, 2019). Bu doğrultuda öğretmen, öğretim sürecini planlarken öğrencilerin konuya yönelik heveslendirici uygulamalar yapmalıdır. Yine bu konuda ders kitapları da öğrencilerin isteklerini artıracak ve öğretime ilişkin yönlendirici nitelikte olmalıdır.

2.3.4. Dikkat Çekme İlkesi

Öğrencilerin derse yönelik ilgilerini artırmayı ve odaklarını konuya çekmeyi ifade eden bir başka ilke ise dikkat çekme ilkesidir. Dikkat çekme aynı zamanda planlanmış öğretim etkinliklerinin de ilk adımını oluşturması yönüyle önemlidir. Hazırladığı ders planına göre öğretmen dersin başında öğrencilerin dikkatini konuya ve kazandırılacak davranışlara çekebilmek için konuyla ilgili olay, hatıra, güldürü hikayeler ve şarkı gibi etkinlikleri kullanabilir ya da bunların dışında dikkat çeken bir ses tonu kullanımı, öğrencilere ilgi çekici materyal sunumu gibi uygulamaları yapabilir (B. Güven, 2022).

Bütün bir ders süresince öğrencilerin konuya yönelik dikkatlerinin sürdürülmesi gerektiğinden dikkat çekme amacıyla gerçekleştirilen uygulamalar yalnızca derslerin başında sınırlı kalmamalıdır. Öğrencilerin gelişim özellikleriyle paralel olarak dikkat süreleri ilkokullarda 1 – 2 dakika, ortaokullarda 6 – 8 dakika, lise kademesinde 8 – 10 dakika kadardır (B. Güven, 2022). Dolayısıyla öğretmen, öğrencilerinin dikkat durumlarını göze alarak ders süresince öğrencilerin dikkatlerini derse ve konuya çekebilecek etkinliklerini sürdürmelidir. Her ne kadar kısa olan ders süresi içinde dikkat çekme ilkesini sağlama adına gerçekleştirilecek uygulamalar vakit alıcı ve maliyetli gibi görünse de öğretmen, zaman zaman soru – cevap tekniği kullanarak da öğrencilerinin dikkatlerini konu üzerinde tutabilir.

Öğretmenin dikkat çekme uygulamalarının yanı sıra derste kullanılacak öğretim materyallerinin de öğrencilerin dikkatlerini çekebilme niteliğinde olmalıdır. Öğretim süreçlerinin en çok kullanılan materyali olan ders kitapları da bu anlamda öğrencilerin bilişsel düzeylerine uygun ve dikkat çekici olmalıdır.

2.3.5. Ön Bilgileri Hatırlatma İlkesi

Okullarımızda öğretim, kademelere ve sınıflara ayrılmış durumda olsa da eğitim ve öğretimi bir süreç olarak değerlendirdiğimizde öğrenme yaşantılarının birbirinden bağımsız olmadığını söyleyebiliriz. Öğrencilerimizin öğrenme yaşantılarının öğretim programlarıyla belirlenmiş olan bilgi, beceri, tutum ve değer kazanımlarının sağlanmasının yanında bir üst kademeye hazırlamaya yönelik olduğunu söyleyebiliriz. Sınıf düzeylerinin arasında böylesi bir öğrenme yaşantısının devamlı ilişkisinden söz edildiği gibi aynı ders ve aynı konu içinde de önceden kazandırılmış olan bilgi, beceri, tutum ve değer kazanımlarının yeni konularla ilişki içinde olduğunu söyleyebiliriz. Bu nedenle öğrencilere daima öğrenilecek yeni bilgilerin önceki bilgilere ilişkinin sağlanması önemlidir.

Sunuş yoluyla öğretim stratejisinin savunucusu olan David Ausubel (1918 – 2008)'in ortaya attığı anlamlı öğrenme modeli de ön bilgileri hatırlatma ilkesi ile paralellik gösterir. Anlamlı öğrenme modeli önceki bilgiler ile yeni bilgiler arasında bağ kurma olarak tanımlanabilir. Bu modelin en önemli vurgusu yeni öğrenilecek bilgi ile daha önceden öğrenilmiş bilgiler arasında ilişki kurulması ve öğrenmeler arasında bilginin örgütlenmesinin sağlanmasıdır (Erciyeş, 2021). Bu sayede anlamlı öğrenmenin gerçekleşeceğini ifade eder.

Ön bilgileri hatırlatma ilkesi hizmet ettiği amaç itibarıyla aslında bilinenden bilinmeyene ilkesi ve hazırbulunuşluk ilkesi ile yakından ilişkilidir.

Ön bilgileri hatırlatma ilkesinden hareketle öğretmen uygun öğretim etkinliklerinden yararlanmalı ve öğretim materyallerinin de bu nitelikte olması gerekir.

2.3.6. İpucu İlkesi

Bilişsel yapılandırmacılık görüşünün öncüsü Jean Piaget (1896 – 1980)'e göre öğrenciler kendi etkinliklerini çevreyle etkileşimin zihinsel bir işareti olarak

görürler. Öğrenciler bu işaretleri yani ipucunu alarak üst düzey düşünce ürünleri ortaya koyarlar (Komisyon, 2017).

Öğretmenin öğrenciden beklediği davranışları ortaya çıkarabilmek için sunduğu uyarıcılara ipucu denilmektedir (Arslan, 2019). İpucu öğrencilere neyi, neden ve nasıl yapacaklarının küçük göstergeleridir. İpucu, öğrenciye bilgiyi aktarırken ya da değerlendirirken öğrencinin öğrenmesini kendisinin oluşturmasını, var olan bilgi, beceri ve tutumunu kendisinin ortaya çıkarmasına rehberlik eder.

İpucu resim, nesne, yazı, ses, şema, örnek, öğretmenin jest, mimik ve ses tonu şeklinde olabilir. Öğretmenin konunun hedefinden haberdar etmesi, ön örgütleyiciler ve gerçekleştireceği etkinliklerin yönergelerini sunması, soru – yanıt tekniği kullanırken öğrencilerin düşünme becerilerini kullanabilecekleri sorular sorması da ipucu örnekleridir. Öğretmenin vereceği ipuçlarının dışında ders kitaplarında öğrencilere sunulan öğrenme etkinliklerinde de ipucu ilkesine dikkat edilmelidir.

Burada önemli olan ipucunun öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal giriş davranışlarına uygun olması ve açığa çıkarmaya çalışılan bilgi, beceri, tutum ve değer ile ilişkili olmasıdır. Ayrıca öğrenmeden bireysel farklılıkların olduğu dikkate alınırsa sunulan ipucunun öğrenci tarafından da anlaşılır olması için farklı şekillerde olmasında yarar vardır. Hedeften uzak ipucu işlevsel olmayacağı gibi öğrencinin zihninde istenmeyen bir dengesizlik de oluşturabilir.

İpucu ilkesinin dikkate alınması öğrencilerin bilgiyi organize etmelerini, var olan bilgilerini ortaya çıkarmalarını ve öğrenme etkinliklerine aktif katılımını sağlayarak öğretimin kalitesini artırabilir.

2.3.7. Pekiştirme İlkesi

Pekiştirme, öğretim sürecinde öğrencide gözlenen istendik davranışları güçlendirmeyi ve devamlılığını sağlamayı, istenmeyen davranışların da sönmesini ya da sıklığını azaltmayı amaçlayan davranış ve uygulamalardır (B. Güven, 2021). Bu yolla gerçekleştirilen uyarıcılar da pekiştireç şeklinde tanımlanabilir.

Öğretimde pekiştirme amacıyla sunulacak pekiştireçlerin diğer öğretim ilkelerinde olduğu gibi öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal giriş davranışlarına uygun olması beklenir. Pekiştireçlerin sürdürülmesi, sıklığının artırılması ya da azaltılması ve sönmesi istenen davranışlarla ilişkilendirilmez. Çünkü söz konusu davranıştan

bağımsız pekiştirmeler sonuca ulaşmada yetersiz olabilir. Öğretim sürecinde bir anlamda ödül gibi görülen pekiştireçler sadece maddi nitelikte olmamalıdır. Öğretim etkinliği grupla öğretim şeklinde planlanmışsa pekiştireçler gruptaki her öğrenciye tarafsız ve dengeli bir şekilde ulaşmalı. Pekiştirme için en önemli unsur, pekiştirecin istedik davranışın gözlemlenmesinden hemen sonra verilmesidir.

Pekiştirme, yarattığı etkiye göre iki şekilde değerlendirilebilir: Olumlu ve olumsuz pekiştirme. Olumlu pekiştirme istenen bir uyarıcının ortama girmesi ile olumsuz pekiştirme ise istenmeyen bir uyarıcının ortamdaki çıkmasıyla bir davranışın yapılma sıklığını artırır (Koç Erdamar, 2020). Ancak olumsuz pekiştirme ceza olarak değerlendirilmemelidir. Olumsuz pekiştirme öğretim ortamında istenmeyen durumların ortamdaki çıkarılmasına yöneliktir. Ceza ise istenmeyen durumların ortama sunulması ile gerçekleşir. Örneğin ders esnasında lüzumsuz konuşarak arkadaşlarının dikkatini dağıtan bir öğrenciye konuşmaması için ders boyunca yazı yazdırmak ceza iken gözlüğünü evde unuttuğu için tahtayı göremeyen öğrenciyi ön sıraya almak olumsuz pekiştirme olarak değerlendirilebilir. Nihayetinde olumsuz pekiştirme öğrencinin öğrenme etkinliği etkileyen olumsuz unsur ortamdaki çıkarıp olumlu olan davranışı gerçekleştirmesini sağlamaya yöneliktir.

2.3.8. Tekrar İlkesi

Öğretimde tekrar, bilgi ve becerilerin kazanılmasında, yeterince anlaşılmamış bilginin yeniden aktarılmasında ve öğrenilmiş bilgilerin kalıcılığını sağlamada, öğrencinin varsa eksik ve yanlış öğrenmelerini gidermelerinde önemli bir araçtır (Pala, 2021).

Tekrar ilkesi öğrenme stratejileri içinde de değerlendirilir. Etkili bir öğrenmenin sağlanması için önem arz eder. Öğrenilen yeni bilginin kısa süreli bellekte işlenerek uzun süreli belleğe aktarıldığı bilinir. Kısa süreli belleğin süre ve depolama sınırlılığı tekrar stratejileriyle artırılarak istendiği zaman hatırlanıp uzun süreli bellekten geri getirilmesi sağlanabilir. Tekrar stratejileri bilgilerin uzun süreli belleğe daha uygun işlenmesine yardım eder (Subaşı, 2020).

Peterson tarafından yapılan bir araştırmaya göre bilginin kısa süreli bellekte kalma süresinin 20 saniye kadar olduğu saptanmıştır. Araştırmaya katılan kişilere kısa süre içerisinde verilen bilgileri hatırlamaları istenmiştir. Bulgulara göre bekleme süresi

arttıkça daha az bilgi hatırlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre bilginin kısa süreli bellekte daha uzun süre kalması, zihinsel tekrar ile mümkündür. Kısa süreli belleğe iletilen bilgi, zihinsel tekrar yapılmadığında kısa sürede unutulmaktadır (Ergül vd., 2016).

Öğretim esnasında yapılacak tekrar etkinliklerinin şekli konuya, öğrenci bilişsel düzeylerine ve öğrenme yaşantılarına göre değişebilir. Yapılan araştırmalar da göstermektedir ki öğretimden sonra öğrenmeden bağımsız bekleme süresi hatırlama davranışını azaltmaktadır. Bunun önüne geçebilmek için öğrenme etkinliğinin hemen ardından tekrar etkinliklerini yapılabilir. Öğretmenin dersin o günkü konuyla ilgili tekrar etkinliği yapması ve yaptırması gerektiği gibi ilgili öğrenme alanının sonunda da tekrar etkinliği yapılarak öğrenmeler bütünleştirilmelidir.

2.3.9. Bilinenden Bilinmeyene İlkesi

Bilinenden bilinmeyene ilkesi öğretim süreçlerinin planlanmasında ve uygulanmasında öğrencinin önceki öğrenmelerinin dikkate alınıp yeni öğrenmelerini var olanların üzerine yapılandırarak öğretimin gerçekleştirilmesidir (Dal & Tatar, 2022). Bu sayede öğrenmeler arasında bağ kurularak anlamlı öğrenme sağlanabilir.

Ülkemizde 2005 yılında eğitim programlarının temel felsefesi olarak benimsenen yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına göre de öğretmen bilgiyi sunarken öğrencilerin bilgiyi kendi yaşantı ve zihinlerinde anlamlandıracağını bilerek öğrencilerinin ön bilgi ve geçmiş yaşantılarını yeni öğrenilenlerle ilişkilendirmeye çalışmalıdır (Köse & Akıllıoğlu, 2022). Bu nedenle öğretim esnasında önce öğrencilerin ön bilgileri ve geçmiş yaşantıları dikkate alınarak bildiklerinden başlanmalıdır.

Bu ilke öğrencinin öğrenim sürecinde hayati bir öneme sahiptir. Çünkü öğretim programları eğitim kademelerine ve sınıf düzeylerine göre detaylanarak, bilişsel ve duyuşsal giriş davranışlarının yeterli düzeylerdeki artışla paralel olarak devam eder. Eğer önceki öğretim süreçlerinde kazandırılması gereken öğrenme ürünleri sağlanamamış ise yeni öğrenmeler için temel oluşmamış olacaktır. Bu nedenle öğretmen öğrencilerinin ön bilgilerini dikkate almalı, varsa eksik ve hatalı öğrenmeleri gidermeli ve var olan ön bilgilerinin üzerine yeni bilgileri inşa etmelidir.

2.3.10. Yakından Uzağa İlkesi

Bu öğretim ilkesi zamanda ve mekânda önce yakındaki bilgiden başlayıp daha sonra öğretimin çerçevesini genişleterek uzaktaki bilgiyi aktarmayı ifade eder.

İnsanlar tarihin en eski zamanlarından beri bir arada yaşayarak bir topluluk oluşturmuştur. Zamanla topluluklar yaşayışlarıyla kültür inşa etmişlerdir. Aynı topluluk içinde yaşayan insanlar bu kültür içinde varlıklarını sürdürmüştür. Topluluk içine doğan yeni bireyler de istedik ya da gelişigüzel şekilde mevcut kültürü öğrenerek devamlılığı sağlamıştır. Çünkü bir arada yaşamak topluluğun bir parçası olmayı ve kabul görmeyi gerektirir. İşte çok eski zamanlardan beri süregelen bu kültür aktarımı çağdaş eğitim – öğretim uygulamalarında da karşılık bulmuştur.

Öğretim uygulamalarında ifade edilen çevre somut, kolay ulaşılabilir olan en yakından başlayıp daha uzak olan çevreye doğru genişletilir. Öğrencilerin kolay erişebildiği çevre ile etkileşime girmesi pratik ve verimli öğrenme sağlayacaktır. Bu sayede yeni ve daha uzak olan çevrelere ulaşması daha kolay ve anlamlı olacaktır (Dirik, 2015a).

Öğrencilerin eğitim – öğretim süreçlerinin başlarında somut düşünme beceri düzeyinde oldukları bilinir. Dolayısıyla öğretim etkinliklerinde öğrencilere somut yaşantılar sağlanabilirse anlamlı ve etkili öğrenme sağlanmış olur. Bu yüzden öğretim etkinliklerinde öğrencilerin birlikte yaşadıkları ailelerinden başlayarak, mahalle, ilçe, il, coğrafi bölge, ülkemiz, diğer ülkeler ve yaşadığımız dünya ile ilgili bilgiler aktarılır.

Aynı durum zaman kavramı için de geçerlidir. Henüz somut düşünme düzeyinde olan öğrenciler en iyi yaşadıkları şimdiki zamanı anlayabilirler. Yaşamamış oldukları geçmiş zamanı ve henüz yaşanmamış olan gelecek zamanı anlama, onunla ilgili bilgi edinme ve akıl yürütmeye güçlük çekebilirler. Dolayısıyla burada da yakından uzağa ilkesi gözetilerek öğretim sağlanmalıdır.

Yakından uzağa ilkesi öğretim programlarımız içinde özellikle Sosyal Bilgiler öğretim programı açısından oldukça önemlidir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında öğrencilerin İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanına yakından uzağa ve bulunduğu yerden çevreye doğru açılan ve gittikçe kompleks bir hal alan bir yaklaşım ile dahil edileceği bildirildiği görülür (MEB, 2018). Öğrenme alanları ve kazanımlar incelendiğinde hem aynı sınıf düzeyinde hem de sınıflar arasında yakından uzağa doğru genişleyen bir çevre halinde hedeflerin belirlendiği görülür. Bünyesinde tarih

ve coğrafya temel disiplinlerini bulunduran Sosyal Bilgiler öğretimde hedeflenen kazanımların sağlanmasında yakından uzağa ilkesi öneme sahiptir.

2.3.11. Basitten Karmaşığa İlkesi

Kolaydan zora ilkesi olarak da bilinen bu ilkeye göre öğretim sürecinde önce basit ve kolay olan konulara daha sonra karmaşık ve zor olan konuların öğretimi sağlanmalıdır. Bir süreç olarak öğretimin öğrencilerin gelişim düzeyleri dikkate alınarak düzenlendiği düşünüldüğünde öğretme ve öğrenme etkinliklerinin de temel konulardan başlayarak daha detaylı diğer konulara doğru ilerlemesi daha etkili olacaktır.

Basitten karmaşığa doğru öğrenme ilkesine göre öğrenme öğrencilere kolay (genellikle somut) içerik ve sonra daha zor (genellikle soyut) içerik sunulduğunda başarılı şekilde sonuçlanır (Kasapoğlu, 2019). Çünkü basit konular karmaşık konular için önkoşul niteliğindedir. Örneğin ilkokul matematik dersinde nicel bir artışın hesaplandığı toplama ve çarpma işlemleri arasında basitlik ve karmaşıklık ilişkisi bulunur. Toplama işlemi çarpma işlemine göre daha basit ve kolay olduğundan öğretimi daha önce sağlanır, sonra daha karmaşık ve zor olduğu düşünülen çarpma işleminin öğretimi sağlanır. Buradan hareketle toplama işlemini öğrenmemiş bir öğrenciye çarpma işlemini öğretmenin zorluğu ortaya çıkar. O halde basit ve kolay olarak nitelendirilen konuların aslında önkoşul öğrenmeler olduğunu da söyleyebiliriz. Bu gibi örnekler diğer branşlarda da geçerlidir.

Burada dikkat edilmesi gereken, aralarında basitlik ve karmaşıklık ilişkisi bulunan konuların birbiriyle olan ilişkisini öğrenciye göstermektir. Yukarıdaki örnekten hareketle toplama ve çarpma işlemlerinin öğretimi sağlanırken her iki konu için de nicel bir artış hesaplandığı öğrencilerin gelişim düzeyleri dikkate alınarak ifade edilmelidir.

Ayrıca Türk – İslam alimlerinden Farabi'nin eğitime ilişkin görüşlerinde de basitten karmaşığa ilkesinin izlerine rastlamak mümkündür. Toprak (2020)'a göre *“Farabi, topluma bir şey öğretirken bunu kolaydan zora doğru yapmakta ve toplumun içine kadar işlemektedir. Bir bilginin tam öğretilmesi için ondan önceki bilgilerin tam olarak bilinmesi gerekmektedir ilkesiyle hareket etmiştir.”*. Anlaşılacağı üzere

basitten karmaşığa ilkesinin hem geçmişten günümüze hem de evrensel olarak geçerliğini sürdürdüğünü ifade edebiliriz.

Sonuç olarak öğretim basitten karmaşığa doğru planlandığında daha verimli ve etkili olabileceği gibi öğrencide de öğrenebilmiş olmanın motivasyonu sağlanabilir. Bu sayede öğrencinin derse yönelik ilgi ve tutumunda olumlu yönde bir değişim gözlenebilir.

2.3.12. Somuttan Soyuta İlkesi

Somuttan soyuta ilkesi basitten karmaşığa ilkesi gibi öğretim sürecinin yönünü tarif eden bir ilke niteliğindedir. Bu ilkeye göre öğretim somut olandan soyut olana doğru ilerlemelidir.

Bu ilkenin önemindeki ana etken öğrencilerin bilişsel düzeyleridir. Jean Piaget (1896 – 1980) bilişsel gelişimi dört dönemde incelemiştir. Bu dönemlerden 6-12 / 7-11 yaş aralığını somut işlemler dönemi, 12-18 / 11-18 yaş aralığını soyut işlemler dönemi olarak ifade etmiştir (Köksal Akyol, 2020).

Somut işlemler dönemi ülkemizdeki eğitim programlarında öğrencilerin ilkokul dönemlerine rast gelmektedir. Bu dönemde öğrenciler öğrenmeleri daha çok somut yaşantılarla sağlarlar. Öğretmen etkinlikleri öğrencilerin somut yaşantı kazanabileceği öğretim yöntem ve teknikleri ile sağlayabilir.

Soyut işlemler dönemi ise ortaokul ve sonrası döneme karşılık gelir. Bu dönemin başlarında öğrenciler soyut işlem becerilerini kazanmaya başlar. Dolayısıyla artık soyut kavram ve genellemelere düşüncelerini harekete geçerek ulaşabilirler. Bu dönemde öğrencilerin soyut yaşantı kazanabilecekleri öğretim yöntem ve teknikleri öğretim sürecinde işe koşulabilir. Fakat öğrencilerin soyut işlemler döneminde olmaları öğretimin tamamen soyut etkinliklerle sürdürüleceği anlamına gelmez. Öğrenmede önemli olan bir diğer faktör yaşantı zenginliğidir. Hem somut hem de soyut işlem etkinlikleriyle öğrenme yaşantıları zenginleştirilmelidir.

Piaget'e göre bilişsel gelişim yaşa göre dönemlere ayrılmış olsa da bireysel farklılıkları da göz ardı etmemek gerekir. Aynı sınıf düzeyinde farklı bilişsel gelişim dönemlerinde bulunan öğrenciler olabilir. Burada öğrenmede bireysel farklılıklar vardır ilkesi dikkate alınarak öğretim sağlanmalıdır.

Sonuç olarak öğretimin somut olandan soyuta olana doğru şekillenmesi öğrencilerin bilişsel düzeyleri için uygun öğrenme ortamı sağlayacağı gibi öğrencilerin derse yönelik ilgi ve tutumlarını da olumlu yönde etkileyebilir.

2.3.13. Etkin katılım İlkesi

Aktivite, iş ilkesi, eylem ilkesi, yaparak yaşayarak öğrenme ilkesi olarak da bilinen bu ilkenin temelinde öğrencilerin öğrenme ürünlerini bizzat kendilerinin yaparak yaşayarak oluşturmaları vardır.

Eğitimi bireyin davranışlarında “kendi yaşantıları yoluyla” ve kasıtlı olarak istedik değişme meydana getirme süreci (Ertürk, 1984) şeklinde tanımlamıştık. Bu tanımdan hareketle bireyin kendi yaşantısı yoluyla davranışlarında meydana gelen değişime ise öğrenme diyebiliriz. O halde hem eğitimin gerçekleşmesi hem de öğrenmenin sağlanması için öğrencilerin kendi yaşantılarına ihtiyaç vardır. Öğrencilerin kendi yaşantıları şeklinde ifade edilen husus, öğrenme etkinlikleridir.

Eğitim ve öğretim sürecinde öğrenciyi merkeze alan çağdaş yaklaşımların ve uygulamalarının bu ilke ile ilişkili olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü çağdaş yaklaşımlar öğrencilerin öğrenmeyi kendilerinin oluşturmalarını, bu yolla öğrenme ürünlerinin kalıcı ve etkili olacağını söyler. Dolayısıyla öğretme ve öğrenme etkinliklerinin içine öğrenci ne kadar dahil olursa o kadar yaşantı zenginliği sağlayabilir.

Öğrenmenin kalıcılığı üzerine yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre insanlar;

- *Okuduklarının %10'unu*
- *İşittiklerinin %20'sini*
- *Gördüklerinin %30'unu*
- *Hem görüp hem de işittiklerinin %50'sini,*
- *Söylediklerinin %70'ini*
- *Yapıp söylediklerinin %90'ını*

hatırlayabilmektedir (Turan, 2019). O halde öğretim sürecinde öğretim etkinlikleri aracılığıyla öğrencilerin ne kadar fazla duyusuna imkân verilirse öğrenme de o kadar etkili ve kalıcı olacaktır.

Bilindiği üzere Edgar Dale (1900 – 1985) eğitim durumlarına yönelik oluşturduğu yaşantı konisinde öğrenenlerin öğrenme yaşantılarıyla öğrenmeleri arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışmıştır.

Dale'in oluşturduğu yaşantı konisine göre öğrenme yaşantıları, en somut öğrenme etkinliği olan yaparak yaşayarak sağlanan yaşantılardan başlar, en soyut öğrenme etkinliği olarak ifade ettiği sözel sembollerle öğrenmeye kadar hiyerarşik bir düzende sıralanmıştır. Bu yaşantı konisine göre öğrenenler öğrenme sürecinde somuttan soyuta, basitten karmaşığa doğru yaşantılar sağlandığında daha etkili öğrenme sağlanır. Yine öğrenme sürecinde öğrenmelerinin etkili ve kalıcı olması birden fazla duyu organına hitap edilmesiyle ilişkilendirilmiştir. Dolayısıyla öğrencilerin kendi yaşantıları yoluyla öğrendikleri daha etkili ve kalıcı olur (Gökdaş, 2019). Ayrıca sözü edilen yaşantı konisinin basitten karmaşığa ve somuttan soyuta ilkelerine de ışık tuttuğunu söyleyebiliriz.

Etkin katılım ilkesi doğrultusunda gerçekleştirilecek etkinlikler zaman kaybı olarak görülmemelidir. Öğretim esnasında kullanılacak soru – cevap tekniği bile derse etkin katılımı sağlayabilir. Eğitim de öğretim de öğrenci içindir. Sürecin merkezine alınan öğrenci için öğrenme etkinliklerine katılmasına imkân tanınmalıdır. Dolayısıyla öğrenenlerin doğrudan öğretme öğrenme sürecine aktif katılımı sonucunda öğrenilenlerin hatırlanma düzeyi yükselmektedir.

2.3.14. Sosyallik İlkesi

Sosyallik ilkesi literatürde “otoriteye itaat ve özgürlük” ilkesi olarak da ifade edilir. Eğitimin ulaşmak istediği hedeflerden biri de öğrencilerin yaşadıkları çevrenin üyesi olan bireyler olarak yetişmeleridir. Bu sebeple eğitim ve öğretim sürecinde bireylerin toplumla etkileşim kurmasını sağlayarak sosyalleşmesine önem verilir. Bu doğrultuda sosyalleşme sürecine öğrencilere toplumdaki otorite kişileri, kurumları ve üyesi oldukları toplumu düzenleyen yazılı ve yazısız temel kuralları aktararak başlanır (Dal & Tatar, 2022). İşte bu husus otoriteye itaat olarak ifade edilir. Öğrencilere aktarılacak olan sözü edilen kurallar doğrudan dikte yöntemi yerine buna karşılık öğrencinin özgür iradesine dayalı seçim yapabilme, karar verebilme, verdiği kararların sorumluluğunu alabilme hakkı tanınmalıdır. Çünkü öğrenci bu sayede öznel düşüncelerini toplum kuralları ile kıyaslayarak üst düzey düşünebilme ve karar verebilme ve imkânı bulur.

Öğretim sürecinde sosyallik ilkesine uygun öğretim etkinlikleri düzenlenebilir. Bunlar grupla öğretim teknikleri (rol oynama, altı şapka düşünme, istasyon, köşeleme, görüş geliştirme, kartopu, pazaryeri, dedikodu, vs.) ve sınıf dışı öğretim teknikleri (gezi, gözlem, görüşme) ile sağlanabilir. Öğrenciler iş birliğine dayalı öğrenme etkinlikleri sayesinde farklı görüşlere saygı duyma, empati kurma, etkili dinleme, yarım bırakılan işi tamamlama becerilerini kazanabilir, ait olduğu gruba olumlu bağlanma duygusunu geliştirebilir.

Unutmamalıdır ki okul sıralarımızda öğrenci olarak gördüğümüz bireyler önümüzdeki on yıllar sonra çeşitli meslek gruplarının üyeleri ve toplumsal rollerinin sahipleri olacaklardır. Okul yıllarında toplum içinde yaşamaya dönük becerilerini kazanmaları hem kendileri için hem de bir arada yaşadığımız toplumumuz için olumlu etki yaratabilir.

2.3.15. Açıklık İlkesi

“Ayanilik” ilkesi olarak ifade edilen bu ilkeye göre öğretim süreci açık ve anlaşılır olmalıdır. Bu doğrultuda öğretmen dersin ve anlattığı konunun açık ve anlaşılır olmasına dikkat etmelidir. Bunun yanında öğretmen ve öğrenci arasındaki yoğun iletişime dayanan öğretme ve öğrenme sürecinde öğretmen tarafından aktarılan mesajın ve kullanılan dilin de açık ve anlaşılır olması gerekir.

Açıklık ilkesi kapsamında konunun anlaşılır olması için yaşamdan örnekler öğrencilere sunulabilir. Bu yönüyle yaşama yakınlık ilkesi ile ilişkilendirilebilir. Yine somut nesnelere öğretim sağlanabilir. Buradan hareketle de somuttan soyuta ilkesi ile ilişki kurulabilir (Dal & Tatar, 2022). Burada önemli olan öğrencinin bilişsel düzeyi ve öğretmenin amacıdır. Eğer öğretmen henüz somut işlemler döneminde olan ilköğretim düzeyindeki öğrencilerine yaşadığımız gezegeni ve hareketlerini daha iyi anlatmak amacıyla dünya küresi modelini kullanırsa somuttan soyuta ilkesini dikkate alıyor, ortaöğretim kademesinde bir lise öğretmeni dünya üzerindeki paralel ve meridyenleri anlatırken dünya küresini modelini kullanırsa açıklık ilkesini dikkate alıyor diyebiliriz.

Açıklık ilkesinin bir diğer özelliği de dersin konusunun anlaşılır olması için birden fazla duyu organına hitap etmesi amacıdır. Bu doğrultuda öğretmen öğrencilerine gezi – gözlem yaptırabilir, bitki ve hayvan örneklerini sınıfa getirebilir, fotoğraf, video, haritalar ve ses kayıtları kullanabilir (Yıldızlar, 2019a).

2.3.16. Hayatilik İlkesi

Hayatilik, hayata yakınlık ve yaşamsallık ilkesi olarak da ifade edilen bu ilkeye göre öğrenme etkinlikleri planlanırken konular ve örnekler hayatın içinden olmalıdır. Bu ilkeye göre öğrenci öğrenme kazanımlarını hayatta kullanabilmelidir.

John Dewey'in eğitimde temel olarak ele aldığı bir ilke olarak bilinir. Dewey, eğitimin yaşama hazırlık olmaktan daha çok eğitimin yaşamın kendisi olduğunu söyler. Bu anlamda yaşama yakınlık ilkesinin faydacı bir anlayışa sahip olduğunu söyleyebiliriz. Yaşama yakınlık ilkesine göre öğrencilerin hayatlarında kullanabilecekleri yaşama dönük beceriler edinebilecekleri, işlevsel bilgiler kazandırılmalıdır (Karabacak, 2021). Yani öğrencilerin derste öğrendikleri bilgilerin günlük yaşamlarında bir karşılığının olması gerekir.

Hayatın içinden seçilen konuların öğretimi de farklı yöntem ve tekniklerle aktarılabilir. Örneğin örnek olay tekniği ile günlük hayattan seçilen bir problem öğrencilere verildikten sonra problemin çözümü üzerine öğrencilerin akıl yürütmelerine rehberlik edilebilir. Problem çözme tekniği ile yine günlük hayattan seçilen bir sorunun çözümüne ilişkin bilimsel araştırma becerisi kazandırılabilir. Simülasyon tekniği kullanılarak deprem esnasında yapılması gereken davranışlar kazandırılabilir.

Hayatın içinden seçilen konular ve uygulamalar öğrencinin öğretim etkinliklerine yönelik neyi neden öğrendiği hakkında fikre sahip olmasını, derse yönelik olumlu tutum kazanmasını, etkili ve kalıcı öğrenme yaşantıları gerçekleştirmesini sağlayabilir.

2.3.17. Güncellik İlkesi

Güncellik ya da aktüalite ilkesine göre öğrenciye öğretilecek konular güncel olmalıdır. Yakından uzağa ilkesi ile benzerlik gösteren bu ilkeye göre zamanda yakınlık önemlidir. Yaşadığımız zamana dair konular, sorunlar, örnekler öğrencilere aktarmalıdır.

Teknolojide yaşanan hızlı gelişmeler güncel olan konulara ilişkin bilgilere erişimi kolay hale getirmiştir. Gündeme dair bilgilere ulaşmak yakın zamanda gazete, radyo, televizyon gibi geleneksel bilgi alma kaynakları ile mümkünken sosyal medya

uygulamaları bu sınırlarını aşmış, bilgiye ulaşmanın hızlı ve kolay yollarını bireylere sunmuştur.

Güncel ilkesine göre öğretim sürecinde gündeme dair konular ile öğretim etkinliklerinin ilişki halinde yürütülmesi gerekir. Dersin öğretmeni öğrencilerinin konuya yönelik merakını artırmak istiyorsa çevresindeki ve ülkesindeki güncel olayları onlara sunmalıdır. Güncel olayları dersin kazanımları ile ilişki halinde sunarak öğrencilerin öğrendiği bilgileri yaşamla arasında bağlantı kurmasına rehberlik edebilir. Bu sayede öğrendiği bilgilerin yaşamına transfer edebilmesine destek olabilir (Karabacak, 2021).

Bireylerin gündeme dair konularla ilgili bilgi sahibi olmaları onların yaşadığı toplumun bir parçası olmalarını sağlayabilir. Ayrıca dünyayı ilgilendiren konularla ilgili bilgi sahibi olmaları da onlara dünya vatandaşı olma niteliğini de kazandırabilir. Öğretim programlarımızdaki kazanımlar da ilgili disiplinlerin yetkin, güncel, geçerli ve eğitim öğretim sürecinde hayatla ilişkileri kurulabilecek nitelikte olduğunu söyler (MEB, 2018). Dolayısıyla güncellik ilkesi öğretim programlarımızda da yer bulan öğretim sürecinde önemine işaret edilen bir ilkedir.

Ulusal gün ve haftalarla ilgili faaliyetleri de güncellik ilkesi dahilinde değerlendirebiliriz. Örneğin 18 Mart Şehitler Günü kapsamında gerçekleştirilecek etkinlikler güncellik ilkesi ile ilgilidir. Yaşadığımız toplumun maddi, manevi kültür ve değerlerin aktarımı konuyla ilgili belirlenmiş olan gün kapsamında aktarmak öğrenmedeki kalıcılığı sağlayabilir. Öğrencilerin öğrendiklerini transfer edebilmelerine destek olabilir.

Sadece ulusumuzu değil dünyayı ilgilendiren konuların öğretimi ile ilgili belirlenmiş gün ve haftalarda da gerçekleştirilecek etkinlikler güncellik ilkesi çerçevesinde ele alınabilir. Örneğin Çevre ve İklim Değişikliği Haftası (*Belirli Gün Ve Haftalar Çizelgesi*, 2024) dahilinde iklimsel sorunların ele alındığı etkinlikler düzenlenebilir. Konuyla ilgili öğretimi sağlanan bilgilerin gündemle bağlantısı kurularak öğrencilere yaşadığı dünya ile ilgili sorumluluk ve duyarlılık kazandırılabilir.

Güncellik ilkesinin varlığı belirlenmiş planların haricinde rastgele bir zamanda da geçerlidir. Bazı güncel konular kendiliğinden gündemimizde yerini alabilir (Karabacak, 2021). Örneğin yaşanan bir doğal afet öğrencilerde meraka ve konuyla

ilgili endişeye neden olabilir. Böyle bir durumda öğretmen öğrencilerine anında dönüt sağlamalıdır. Yaşanan doğal afetle ilgili öğrencilerine bilgi vermeli, doğal afetten korunma yollarını ve alınması gereken önlemleri aktararak gündemde olan konuyla ilgili öğrencilerin bilgi sahibi olmalarını sağlayabilir.

2.3.18. Transfer İlkesi

Bilginin kullanılması ilkesi olarak da bilinen bu ilkeye göre, öğretim süreçlerinde hedeflenen bilgi, beceri ve tutumların, öğrenenlerin hayatında veya farklı alanlarda kullanılabilmesi, transfer edilebilmesi gerekmektedir (Metin, 2023).

Benjamin Samuel Bloom (1913 – 1999)’un oluşturduğunu bildiğimiz öğretim hedeflerini aşamalı olarak sınıflandırdığı kendi adıyla anılan taksonomiye (Bloom taksonomisi) göre bilişsel alan davranışları altı düzeyde sınıflanmıştır. Bunlar; sırasıyla Bilgi, Kavrama, Uygulama, Analiz, Sentez ve Değerlendirme düzeyleridir. Bu seviyeler bir merdiven basamağı gibi sıralanır. Alt düzeyde yer alan hedefler sağlanamadan bir üst seviyeye çıkılamaz (Dirik, 2015). Transfer ilkesi de bu taksonomi içinde “uygulama” düzeyinde yer alır. Taksonomiye göre uygulama aşaması, yeni öğrenilmiş bilgilerin problem çözerken hayata geçirilmesidir (Beyreli & Sönmez, 2017).

Buradan hareketle transfer ilkesini; bilginin hayata transfer edilmesi ve bilginin diğer disiplinlere transfer edilmesi şeklinde iki başlıkta ele alabiliriz (Yeşilyurt, 2020);

2.3.18.1. Bilginin Hayata Transfer Edilmesi İlkesi

Öğrenciler öğretim süreçlerinde kazandıkları bilgi, beceri ve tutumları günlük yaşamlarında kullanabilirse hedeflenen kazanımlar sağlanmış olur. Öğrenilen bilgiler hayata transfer edilebildiği ölçüde anlam kazanır çünkü. Örneğin Sosyal Bilgiler öğretimi içerisinde öğrenci “*SB.7.1.2. Bireysel ve toplumsal ilişkilerde olumlu iletişim yollarını kullanır.*” kazanımı (MEB, 2018) çerçevesinde teorik bilgileri edinebilir, bunun sonucunda ölçme ve değerlendirme etkinliklerinde de başarı gösterebilir. Fakat öğrencinin toplumsal ilişkilerinde olumlu iletişim yollarını kullandığı gözlemlenemiyorsa ya da aksi durumda olumsuz iletişim yollarına başvurduğu gözlemleniyorsa öğretim etkinliğinin tutarlı sonuçlar verdiğini söyleyemeyiz. Gerekli transfer sağlanamamış demektir. Dolayısıyla eğitim – öğretim süreçlerinin amacına

ulaşmasında hedeflenen bilgi, beceri ve tutumların öğrencinin hayatına aktarılabilmesi ve öğretim etkinliklerinin buna rehberlik etmesi beklenir.

2.3.18.2. Bilginin Diğer Disiplinlere Transfer Edilmesi İlkesi

Geçmişte öğrenilen bir bilgi yeni durumlarda ya da yeni öğrenilen bilgi bir başka disiplin içinde kullanılabilir. Transfer sağlanacak disiplinler arasında mutlaka bir ilişki olmalıdır (Karabacak, 2021). Örneğin ilköğretim kademesinde öğretimi yapılan Hayat Bilgisi dersi kapsamındaki kazanımlar ortaokul kademesinde Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi dersleriyle daha sonra ortaöğretim kademesindeki Tarih, Coğrafya, Biyoloji gibi diğer disiplinlerde kullanılırsa disiplinler arasında transfer sağlanmış olur. Aslında öğretim programlarımızın sarmal yapısı da disiplinler arasındaki transfere imkân verecek düzeydedir. Bir başka örnek, Matematik dersinde problem çözme becerisini kazanabilmiş bir öğrenci bu becerisini Fizik dersinde problem çözerken de kullanabilir.

2.3.19. Tematiklik İlkesi

Tematiklik ilkesi ilişki kurma ilkesi adıyla da bilinir. Daha önce ön bilgileri hatırlatma ilkesi çerçevesinde öğretim etkinliklerinde öğrencilere önceki öğrenmelerinin hatırlatılmasının yeni öğrenmelerle arasında bağ kurmasını sağlayacağını tanımlamıştık. Tematiklik ilkesi de bu ilke ile benzer olarak önceki öğrenmelerin yeni öğrenmeler arasındaki ilişkiyi esas alır. Önceki öğrenmelerle yeni öğrenmeler arasında ilişki kurulduğu ölçüde anlamlı öğrenme sağlanabilir. Bu ilişki öğrenilen konuların benzerliğine dayanır. Aynı öğrenme alanı içindeki konuların birbiriyle benzer biçimde oluşması, konuların ana başlıklardan alt başlıklara ayrılarak düzenlenmesi ve konular arasında bağ kurulması gerekir.

Bu ilke sadece öğrenme alanları ve konuları arasında değil daha kapsamlı temalar belirlenerek çeşitli disiplinler ile ara disiplinler arasında bağlantıların kurulmasını vurgulamaktadır (Yeşilyurt, 2020). Yani farklı disiplinler arasındaki ortak konular birbiriyle ilişki içinde yer almalıdır. Örneğin eğitim fakültelerinin öğretmenlik bölümlerinde okutulan eğitim bilimleri dersleri içindeki kazanımların birbiriyle ilişkisi sağlanmalıdır. Program Geliştirme ile Gelişim Psikolojisi derslerindeki ortak konuların ve Öğrenme Psikolojisi ile Öğretim İlke ve Yöntemleri

derslerindeki ortak konuların öğretmen adaylarına öğretimi sağlanırken aralarındaki ilişki belirtilmelidir. Bu sayede anlamlı bir öğrenme etkinliği sağlanmış olur.

Bir başka örnek, MEB ortaokul düzeyinde Tarih dersinde İstanbul'un fethi anlatılırken Coğrafya dersinde de İstanbul'un jeopolitik konumu ve öneminden söz edilebilir.

Tematiklik ilkesi kapsamında disiplinler, öğrenme alanları ve konular arasında ilişki kurulurken ele alınan bağlamın tarih, mekân, içerik vb. açılardan birbirine yakın veya benzer olmasına dikkat edilmelidir (Yeşilyurt, 2020).

2.3.20. Fazla Duyu Organına Hitap Etme İlkesi

Öğretme ve öğrenme sürecinde duyu organlarının varlığı oldukça önemlidir. Öğrenci öğrenme etkinliğine ne kadar çok duyu organıyla dahil olursa öğrenmeler o ölçüde kalıcı olabilmektedir. Öğrencinin duyu organlarını kullanmadaki sıklığı ise ona sunulacak zengin öğrenme ortamına bağlıdır. Öğrencinin görme, koklama, işitme, tat alma ve dokunma işlevlerini yerine getiren göz, burun, kulak, dil ve deri organlarının öğretime dahil edilmesi öğrenmedeki verimi ve kalıcılığı artırabilir.

Öğretme ve öğrenme etkinlikleri karşılıklı etkileşime dayanan bir yaşantıdır. Yaşantıyı bireyin çevresiyle etkileşimleri sonucunda bireyde bıraktığı izler şeklinde tanımlayabiliriz. Bu öğrenme ve öğretme sürecinde öğrenci; öğretmeniyle, arkadaşlarıyla, ders ortamıyla, öğretim materyalleriyle etkileşime girer. Öğrenme ürünleri de bu etkileşim sonucunda ortaya çıkar. Birey öğrenme sürecinde duyu organlarını kullanarak etkileşimi sağlayabilir. Bu nedenle birden fazla duyu organını etkileyen bir öğretim sürecinde kazanılan yaşantılar sonucunda öğrencilerin belleğindeki izler daha güçlü olacağı için davranışta değişme meydana gelme olasılığının da daha fazla olacağını söyleyebiliriz. Bu yolla gerçekleştirilen öğretim sürecinde öğrenilen davranışlar da kalıcı olabilir (Ulusoy, 2020).

Araştırma sonuçlarına göre öğrenilen bilgilerin %83'ünü görme, %11'ini işitme, %3,5'ini koklama, %1,5'ini dokunma ve %1'ini tatma duyularıyla sağlanır (İzci, 2004 akt. Yeşilyurt, 2020). Buradan da anlaşılacağı üzere öğrenme sürecinde duyu organlarının öğrenmeyi sağlama üzerindeki etkisi birbirinden farklıdır. Dolayısıyla farklı duyulara hitap eden öğrenme sürecinde maksimum oranda öğrenme sağlanacağını söyleyebiliriz. Buradan hareketle derste farklı öğretim yöntem ve

tekniklerin kullanılması etkili olabileceği gibi kullanılacak öğretim materyallerinin çeşitliliği de öğrenmeye olumlu etkide bulunabilir. Görme duyusunun öğrenmedeki bu denli büyük payının olması görsel öğretim materyallerinin önemine işaret eder. Öğretim sürecinde en çok kullanılan materyal niteliğinde olan ders kitaplarının bu ilke doğrultusunda düzenlenmesinde fayda vardır.

2.3.21. Teknoloji ve Araç – Gereç Kullanma İlkesi

20 ve 21.yüzyılda teknolojiye yaşanan gelişim ve atılımlar hayatımızın birçok noktasına etki etmiş durumdadır. Basit ev aletlerinden sanayi faaliyetlerine, eğlence sektöründen askeri yapılanmalara, medya organlarından hizmet sektöründe kadar her alanda etkisi görülen teknolojik gelişmeler beraberinde teknolojiyi kullanabilen ve bu yolla üretim yapabilen bireylere olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla teknoloji ile entegre olmuş ve bu yolla ekonomiye katkı sunan ülkelerin gelişimine fayda sağladığını söyleyebiliriz. Bu doğrultuda Sosyal Bilgiler öğretimi içerisinde Bilim, Teknoloji ve Toplum adıyla bir öğrenme alanına ve teknoloji ile ilgili konulara yer verildiği görülmektedir (MEB, 2018).

Eğitim – öğretim uygulamalarında gelişen ve değişen teknolojiye uyum gösterilmeli, bilgiye hızlı erişim sağlayan ve bilginin öğrenilmesini kolaylaştıran başta bilgisayar olmak üzere çeşitli teknolojik araç ve gereçler kullanılmalıdır (Karabacak, 2021). Çünkü öğretimde kullanılan teknolojik araç gereçler öğrenmenin daha kolay gerçekleşmesini ve daha kalıcı olmasını sağlayabilir. Örneğin müze gezilerinin yapılmasının zor olduğu durumlarda internet ortamında sanal müze uygulamaları ile öğrencilere sunum yapılabilir. Tarihte yaşanmış önemli olgu ve olaylara dair belgeler izlettirebilir. Yine öğrencilerin problem çözme becerilerine katkı sunmak ve bilimsel araştırma becerisi kazandırmak için web ortamında araştırma inceleme çalışmaları yaptırılabilir. Gerçek ortamda uygulanması risk doğuran etkinliklerin teknolojik araç gereçler ile simülasyonu sağlanabilir. Grafik düzenleme araçları ile afiş, sunum çalışmaları hazırlanabilir. Eğitsel oyunlar gerçekleştirilebilir. Bilgiye ulaşma ve ulaşılan bilginin doğruluğunun sorgulanması amacıyla etkinlikler gerçekleştirilebilir. Sınıf ortamından bağımsız çevrimiçi dersler düzenlenebilir, ölçme ve değerlendirme etkinlikleri yapılabilir. Görüldüğü üzere teknolojik araç gereçlerin sunacağı geniş imkanlar öğrenciler için de zengin bir yaşantı ortamı sağlayarak öğrenmenin kalıcılığına olumlu yönde etkide bulunabilir.

2.3.22. Ekonomiklik İlkesi

Tasarruf ilkesi olarak da ifade edilen bu ilke öğretim sürecinde asgari zaman ve emekle azami verim almayı ifade eder. Burada tasarruf öğrenme ürünlerinden tasarrufu değil öğrenmeyi gerçekleştirmek için ayrılması gereken zamanın ve öğretim materyallerinin etkili kullanılmasını ifade eder.

Ekonomiklik ilkesi gereği öğretim süreci planlı yürütülmelidir. Kazandırılması planlanan hedefler için yeterli zaman belirlenmeli ve öğretim bu zaman içerisinde gerçekleştirilmelidir. Yapılan plana gerçekleştirilecek öğretim etkinlikleri ile ilgili bilgiler dahil edilerek yaşanması muhtemel aksaklarının etkisi en aza indirilebilir. Öğretmenin öğretim sürecinde ekonomiklik ilkesini sağlayabileceği bir dizi uygulama vardır. Bunlar;

- Etkili planlama
- Uygun araç gereç seçimi
- İçerik seçimi ve organizasyon
- Uygun öğretim yöntem ve tekniğin seçimi
- Doğru değerlendirme sistemi
- Zaman yönetimi

şeklinde sıralanabilir (Komisyon, 2017).

Ekonomiklik ilkesinin bir diğer boyutu da öğretim etkinliklerinin finansal boyutudur (Akay, 2019). Plan dahilinde kazandırılması hedeflenen kazanımlar için farklı materyaller, yöntem ve teknikler kullanılabilir. Fakat kullanılacak materyaller, yöntem ve teknikler için harcanacak zaman ve emekten tasarruf edilmesi gerektiği gibi mali yükünden de tasarruf etmelidir. Örneğin Sosyal Bilgiler derslerinde Kültür ve Miras öğrenme alanı içerisindeki konuların içeriği tarihi mekanlara ve müzelere yapılacak ziyaretlerle sağlanabilir. Fakat müzelerin ve tarihi mekanların konumu okula veya yaşanılan şehre uzak olabilir. Böyle bir durumda teknolojik araç gereç ve internet desteği sayesinde kısa zamanda bir sanal müze ziyareti gerçekleştirilebilir. Bu yolla zamandan ve maliyetten tasarruf edilebilir.

2.3.23. Bütünlük İlkesi

Bireylerin fiziksel, bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimleri bir bütün olarak kabul edilir. Çünkü bir gelişim alanındaki gelişim olumlu anlamda diğer gelişim

alanlarını da etkileyebilir (Bağcıoğlu Ünver, 2020). Aksi hali için de aynı etki geçerleridir. Bir alandaki gelişim eksikliği başka alanları da olumsuz yönde etkileyebilir. Bu yüzden bireylerin gelişimini bir bütün olarak değerlendirip her gelişim alanının gelişimini sağlayacak uygulamalar yapılmalıdır. Örneğin basketbol oynayabilme yeterliliğine erişmiş bir öğrenci fiziksel gelişimini gerçekleştirdiği anlamına gelir. Basketbol oynadığı için çevresi tarafından popülerite kazanan aynı öğrencinin sosyal gelişimine de olumlu etki edeceği söylenebilir. Popülerite kazanan öğrenci okula gelmek için motive olabilir ve bu sayede akademik başarı da kazabilir. Burada da bilişsel gelişimine olumlu etkide bulunduğunu söyleyebiliriz. Aksi hali için de aynı durumun geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Fiziksel gelişimi henüz tamamlayamamış ya da gelişimini engelleyen bir özelliğe sahip olan öğrenci bu yetersizliği itibarıyla çeşitli etkinliklere katılmak için imkân bulamayabilir bu da öğrencinin mutsuz olmasına neden olup sosyal ve bilişsel gelişim alanlarına olumsuz etkide bulunabilir. Bu yüzden öğrencilerin gelişimlerini bir bütün olarak değerlendirip her alanın gelişimi için uygun öğretim etkinlikleri sağlanmalıdır. Yetersizliği bulunan öğrenciler için de gelişimlerine olumlu katkı sunabilecek alternatif etkinlikler sunulabilir.

Bütünlük ilkesinin diğer bir boyutu ise bir derse ilişkin öğretim ve öğrenme sürecinde konuların kapsamına yöneliktir. Öğretim etkinliklerinde daha çok teorik derslerde tercih edilen sunuş yoluyla öğretim stratejisi de bu ilkeyle ilişkili olarak tümdengelim yaklaşımını esas alır (Yıldızlar, 2019). Bu yaklaşıma göre öğretim etkinliğinde önce kavram ve genellemeler bütün olarak sunulur daha sonra parçaya ve detaya dair bilgiler sunulur. Bu yolla parçalar arasında bağ kurularak anlamlı öğrenme sağlanır.

Ayrıca Türk – İslam alimlerinden İbn Sînâ'ya göre de eğitimin amacı yalnızca bilişsel gelişimi kapsamakla sınırlı değildir; aynı zamanda gelişim bireyin ahlak değerlerini de içermelidir. Bu yüzden eğitimde bireyin kişiliğini bir bütün olarak ele almalı (bedensel, zihinsel ve karakter gelişimi) ve bu bütünsel gelişime katkıda bulunulmalıdır. Eğitim, bireyin fiziksel, zihinsel ve ahlak gelişimini sağlamalıdır (Önder, 2018)

2.3.24. Rehberlik İlkesi

Eğitim ve ğretim programlarında öğrenciyi merkeze alan yaklaşımlarda ğretim sürecinde öğretmenin rehber konumunda olmasının rehberlik ilkesine önem kazandırdığını söyleyebiliriz.

Rehberlik, bireylerin günümüz bilgi donanımına sahip (ağdaş) ve bunları kullanabilen, seçimler yapabilen, kararlar alabilen sorumluluk sahibi çevresine sağlıklı uyum gösteren, mutlu ve başarılı bireyler olmalarına ve kendilerini gerçekleştirebilmelerine bilimsel ve profesyonel olarak yardım etme sürecidir (şahin, 2019).

Eğitim – ğretim sürecinde bireylerin ilgi, ihtiyaç ve beklentilerinden doğan rehberlik hizmeti; hizmet alanlarına göre, problem alanlarına göre, birey sayısına göre, ğretim basamaklarına göre ve temel işlevlerine göre şekillenebilmektedir.

Rehberlik ilkesini genel ğretim ilkeleri içinde değerlendirdiğimizde genel manada öğrencinin öğrenmesine yardım etmek amacını taşıdığını söyleyebiliriz. Bu amaç doğrultusunda ğretim sürecinde öğrenciyeye sunulan rehberlik hizmetini eğitsel rehberlik olarak tanımlayabiliriz. Buradan hareketle eğitsel rehberliğin genel amacının öğrenciyeye öğrenmeyi öğretmek olduğunu söyleyebiliriz. Yani ğrencinin öğrenme sürecini etkili hale getirmeyi amaçlar. Bu doğrultuda öğrencinin zamanını iyi kullanmasına, verimli ders çalışma yollarına ulaşmasında, öğrenme stillerinin farkında olmalarına, öğretime yönelik güdülenmelerine, etkili ve kalıcı öğrenmelerine, sınavlara hazırlık süreçlerine ve bireysel yeteneklerini geliştirmelerine destekleyici yardımlar sunar.

Öğretimde bireysel farklılıklar vardır. Her ğrenci aynı şekilde öğrenmez. Genetik ve sosyal etmenler bu farklılığı oluşturur. Dolayısıyla her öğrencinin özel bir birey olduğunu bakış açısıyla ğretim süreçlerine katılmasına destek olunmalıdır.

2.3.25. Değerlendirme İlkesi

Değerlendirme ilkesi öğrencinin başarısının değerlendirilmesini ifade eder. Öğretim sürecinin başında planlanan hedef ve kazanımları öğrencinin sağlayıp sağlayamadığına ilişkin karar verme işlemidir.

Öğretmen öğrencilerini değerlendirmek için kontrol listeleri, dereceli puanlama anahtarları, kavram haritaları, ğrenci gözlem formları, çoktan seçmeli testler, eşleştirmeli sorular kullanabilir; günlükler tutturabilir; öz değerlendirme, akran

değerlendirme, yazılı sınavlar, kısa sınavlar, alıştırmalar, proje çalışmaları performans ödevleri gibi yöntem ve teknikler kullanılabilir (Saracaloğlu, 2019). Ayrıca ders kitaplarında konu kapsamında ve öğrenme alanı sonunda yer alan sorular da değerlendirme yapabilmek için kullanılabilir.

Öğrencilerin akademik başarılarını ölçmek için yapılan ölçümler öğrenci başarısına yönelik bilgi vermekle birlikte öğretim sürecinin etkisine ve verimliliğine yönelik de bilgi verir. Bu doğrultuda öğrenciler öğretim etkinlikleri neticesinde yeterli düzeyde öğrenme ürünlerine erişememişse öğretim etkinliğinin niteliğiyle ilgili de değişiklikler yapılmalıdır (Tan, 2020).

2.3.26. Geribildirim İlkesi

Geribildirim ya da dönüt ve düzeltme ilkesi olarak bu ilke öğretim etkinlikleri esnasında ve sonrasında öğrencilere öğrenmeleriyle ilgili bilgi verme, varsa eksik ve yanlış öğrenmelerin giderilmesi işlemi olarak ifade edilebilir.

Dönüt, öğrencilerin öğrenme düzeyi ile ilgili bilgi edinme olarak tanımlanabilir. Dönüt hem öğrenciye yönelik hem de öğretmene yönelik olabilir. Öğrenciye yöneltilen sorulara karşılık verdiği cevapların doğruluk düzeyinin, cevaplarındaki eksik veya yanlışlarının kendisine bildirilmesi öğrenciye kendi öğrenmesiyle ilgili bir dönüt olarak kabul edilebilir. Ölçme etkinliklerinin sonuçları ise hem öğrenciler hem de öğretmen için bir dönüttür (Tan, 2020). Dolayısıyla dönütler öğrencilerin öğrenme düzeyleri hakkında kendilerine bilgi verme olduğu gibi değerlendirme ilkesinde olduğu gibi öğretmen için de öğretim etkinliğinin niteliğine yönelik bilgi verir.

Düzeltilme ise dönüt sonucunda tespit edilen öğrencinin eksik ve hatalı öğrenmelerinin giderilmesini ifade eder. Düzeltme işlemleri eksik veya hatalı öğrenmelerin tespit edilmesinin hemen akabinde gerçekleşmesi öğrencinin bilginin doğrusunu anında öğrenebilmesine imkân tanır. Aradan zaman geçtikten sonra düzeltme işleminin uygulanması etkisini yitirebilir. Düzeltme işlemi öğrenciye bilginin doğrusunu olduğu gibi aktarmak yerine doğru cevabı buldurucu sorularla sağlanması öğrencinin hatalarının farkında olmasını ve kendisinin telafi etmesine imkân tanır. Eğer eksik ve hatalı öğrenmeler sınıfın geneline yönelik tespit edilmiş ise konuya yönelik tekrar etkinlikleri gerçekleştirilebilir.

Ayrıca dönüt ve düzeltme işlemleri anında olması gerektiği gibi her öğrenciye yönelik olmalıdır. Kendi öğrenmesine yönelik anında karşılık bulan öğrenciler bu sayede derse yönelik olumlu yönde tutum kazanabilir.

2.3.27. Bilgi ve Becerinin Güvence Altına Alınma İlkesi

Bu ilke, “değişmeyen” bilgi ve becerilerin öğrencilere aktarılmasıyla ilgilidir. Bugün eğitimde geleneksel anlayış diye nitelendirebileceğimiz daimicilik ve esasicilik eğitim felsefelerine dayanan bu ilke çağdaş eğitim programlarında geçerliliğini yitirmiş gibi görünüyor (Alkan, 2021). Geçmiş yüzyıllarda üretilen bilgi ve becerilerin unutulmaması için ya bilginin ezberlenmesi ya da yazı aracılığıyla kayda geçirilerek muhafaza edilmesi ve bu yolla gelecek nesillere aktarılması sağlanıyordu. Bu yüzden geçen yüzyılların kabul görmüş daimici ve esasicilik eğitim felsefeleri de değişmez bilgilerin ezberlenmesini ve bilginin muhafaza edildiği ana kaynakları kullanmayı esas alıyordu.

Yaşadığımız çağ hızla gelişen ve değişen teknolojinin bilgiye ve beceriye ulaşmayı hızlı ve kolay hale getirdiğini ve var olan bilginin doğruluğunu sorgulama imkanını sunduğunu söyleyebiliriz. Değişmeyen ezbere dayalı bilgi yükü yerine bireylerin yaşamlarında fayda sağlayacak günlük yaşam becerileri ihtiyaç haline geldiği için günümüzde ilerlemecilik ve yeniden yapılandırmacılık eğitim felsefeleri kabul gördüğünü söyleyebiliriz. İlerlemeci ve yeniden yapılandırmacı eğitim felsefeleri öğretim süreçlerinde öğrenciyi merkeze alır, öğretmene rehberlik vazifesini verir. Bilgiyi öğrencinin ilgi, beklenti ve ihtiyaçları doğrultusunda kendi yaşantısı yoluyla öğrenmesine rehberlik eder (Komisyon, 2019).

Benimsenen eğitim felsefesine göre hazırlanan öğretim programlarının ve öğretim materyallerinin de şekillendiğini söyleyebiliriz. Öğretim programlarında araştırma, eleştirel düşünme, gözlem, kalıp ve önyargıyı fark etme, kanıt kullanma, karar verme, problem çözme ve yenilikçi düşünme gibi becerilerin varlığı yapılandırmacı ve ilerlemeci felsefenin izlerini taşıırken “bilgi ve becerinin güvence altına alınması” ilkesinden uzak kaldığını söyleyebiliriz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın yöntemi, modeli, veri toplama aracı, evren, örneklem ve verilerin analiziyle ilgili veriler belirtilmiştir.

3.1. Araştırma Deseni

Araştırmanın yaklaşımı nitel araştırma olarak belirlenmiştir. Nitel araştırmalar; ilişkilerin, etkinliklerin, durumların ya da materyallerin niteliğinin incelendiği çalışmalardır (Fraenkel & Wallen, 2006; akt. Büyüköztürk vd., 2017 s.252). Nitel araştırmalarda araştırma konusunun niteliği üzerine geniş bir bakış açısı elde etmek amaçlanır. Ele alınan problemi çözmek için gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemleri kullanılan nitel araştırmalar, daha önceden bilinen veya fark edilmemiş problemlerin algılanmasına, probleme ilişkin doğal olguların gerçekçi bir şekilde ele alınmasına yönelik öznel-yorumlayıcı bir süreci ifade etmektedir (Seale, 1999; akt Baltacı, 2019).

Glaser'e göre nitel araştırma, doküman analizi, gözlem ve görüşme gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, olayların ve algıların kendi doğal ortamında gözlemlenerek bütüncül bir biçimde ortaya konmaya çalışıldığı nitel bir sürecin takip edildiği araştırma şeklinde tanımlamıştır (Yıldırım & Şimşek, 1999: 45).

Buradan hareketle gerçekleştirilen çalışmada nitel araştırma deseni kullanarak incelemeye alınan ders kitabına yönelik geniş bir bakış açısı elde edilmeye çalışılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarıdır. Gerçekleştirilen nitel araştırmanın örneklemini ise Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler 2022 yılı MEB yayınlı ders kitabı oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Doküman incelemesi önceden oluşturulan kurumsal ya da özel

belgelerin incelemesi olarak değerlendirilebilir. Doküman incelemesiyle araştırmaya konu olan olgu ve olaylar yazılı ve görsel materyaller aracılığıyla incelenir (Ocak, 2019). Buradan hareketle araştırmanın betimlenmesine aracı olan genel öğretim ilkelerinin tespit edilmesinde ve ders kitabındaki öğrenme alanlarının incelenmesinde doküman inceleme tekniği kullanılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Elde edilen verileri yorumlanmasında betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz yönteminde bulgular belirlenmiş olan temalar çerçevesinde özetlenerek yorumlanır. Bu yöntemde bulguları etkili bir biçimde aktarmak için doğrudan alıntılar yapılabilir. Amaç, ulaşılan verileri düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde sunmaktır. Dolayısıyla elde edilen bulgular açık ve sistematik bir biçimde tanımlanır. Bulgular, üzerinde yapılan betimlemeler sonrasında neden-sonuç bağlamında incelenir ve sonuçlara ulaşılır. Meydana getirilen temaların birbiriyle ilişkilendirilmesi, anlamlı bir bütün oluşturulması ve tahminlerde bulunulması da, araştırmacının yapacağı değerlendirmelerinin boyutları arasında olabilir (Yıldırım ve şimşek, 1999: 256 ; akt. Ertürk, 2017).

Bu nedenle nitel araştırma yaklaşımı ile gerçekteştirilen bu çalışmada doküman inceleme tekniği kullanılarak elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle analiz edildi. Alanyazında kabul gören, lisans düzeyinde Öğretim Yöntem ve Teknikleri adıyla okutulan ders kitaplarında ve akademik kaynaklarda bulunan Genel Öğretim İlkeleri başlığı altında toplanan 27 öğretim ilkesine göre içerik açasından incelendi. Bu sayede çalışma daha kapsamlı bir hale getirildi.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın alt problemleri doğrultusunda elde edilen verilere ilişkin bulgu ve yorumlara yer verilmiştir.

Öğretim ilkeleri birbiri ile oluşum ve özellik yönlerinden ilişkili olduğundan bir uygulama ya da düzenlemeyle ilgili sadece bir öğretim ilkesine yönelik olduğunu söylemek doğru olmaz. Örneğin ilkokul düzeyinde öğrencileri için Matematik dersinde toplama işlemlerinin öğretimi için öğretmen sayı boncuklarını işe koşabilir. Yaptığı bu uygulama somuttan soyuta ilkesine doğrudan hizmet eder ancak sayı boncuğu materyalini kullanmasının nedeni öğrencilerinin henüz somut işlemler döneminde olmasıdır. Bu yönüyle de öğrencilerin gelişim özelliklerini dikkate aldığı için öğrenciye görelilik ilkesine de hizmet eder diyebiliriz. Benzer bir durum bünyesi içinde birçok disiplini bulunduran Sosyal Bilgiler öğretimi için de geçerlidir. İçeriğinde güncel toplumsal konulara yer vermesi bir yönüyle güncellik ilkesine hizmet ettiği gibi konuların hayatın içinden olması yönüyle hayatilik ilkesini de yansıttığını söyleyebiliriz. Dahası aynı konu özelinde öğrencilerin güncel konulara dair gazete, dergi ya da internet haberlerine ulaşmalarına yönelik yaptırılacak bir çalışma etkin katılım ilkesine de uygun bir uygulama olabilir. Görüldüğü üzere genel öğretim ilkeleri birbirileri ile benzer özellikler göstermektedir. Bu sebeple incelenen ders kitabındaki öğretim ilkelerine yönelik bulgular başat olan öğretim ilkesini yansıtır nitelikte ele alınmıştır.

4.1. Araştırmanın Birinci Alt Problemine İlişkin Bulgular

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına göre birinci öğrenme alanı “Birey ve Toplum” olarak belirlenmiştir. Araştırmaya veri toplama aracı olan 7.sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabının birinci öğrenme alanı ise “İletişim ve İnsan İlişkileri” şeklinde adlandırılmıştır. İçeriğindeki kazanımlar 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile paralellik göstermektedir. Buradan hareketle birinci öğrenme alanına ilişkin bulgular şöyledir;

4.1.1. Hedeften Haberdar Etme İlkesi

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı hedeften haberdar etme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğretim sürecinde öğrencilere öğrenecekleri konudan haber etmenin öğrencinin derse ve öğretim materyallerine yoğunlaşmasını katkı sunabileceğinden yukarıda bahsedilmişti. Öğretim sürecinin başında öğrencinin neyi öğreneceğinden haberdar olması hem derse yönelik istek duymasını hem de öğretime belli bir amaçla katılmasını sağlayabilir. Ayrıca hedeften haberdar olan öğrenci öğretim materyaline yoğunlaşabilir ve derse dahil olmasına yardımcı olur. Buradan hareketle;

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanında ilk sayfada “*Neler Öğreneceğiz?*” başlığı altında:

- *İletişimi etkileyen tutum ve davranışları analiz ederek kendi tutum ve davranışlarımızı sorgulayacağız.*
- *Bireysel ve toplumsal ilişkilerde olumlu iletişim yollarını kullanmayı öğreneceğiz.*
- *Medyanın sosyal değişim ve etkileşimdeki rolünü tartışacağız.*
- *İletişim araçlarından yararlanırken haklarımızı kullanmayı ve sorumluluklarımızı yerine getirmeyi öğreneceğiz.*

ifadelerine yer verilmiştir (Açıl vd., 2019: 10). Buradan anlaşıldığı üzere ilgili öğrenme alanında hedeflenen bilgi, beceri ve etkinliklerde öğrenci haberdar edilmiştir.

Devamında öğrenme alandaki “*Konu Başlıkları*” ve “*Değerler ve Beceriler*” aktarılmıştır (Açıl vd., 2019: 11). Bu sayede hedeften haberdar etme ilkesine uygun bir düzenleme yapıldığını söyleyebiliriz.

4.1.2. Hedefe Görelik İlkesi

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı hedefe görelik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Hazırlanan programlara uygun olarak önceden belirlenmiş hedeflere uygun bir öğretim etkinliğinin sağlanması beklenir. Yani öğretim sürecinde kullanılacak strateji, yöntem ve tekniğin hedefe göre belirlenmesi doğru olacaktır.

Ayrıca ders kitaplarındaki ölçme ve değerlendirme araçlarının amaca uygun nitelikte olması da geçerliğini artırabileceği belirtilmişti. Dolayısıyla öğretim süreçlerinde kullanılan ders kitaplarının öğretim programlarında önceden belirlenmiş hedeflere uygun nitelikte olması beklenir.

MEB (2018) Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelendiğinde Birey ve Toplum öğrenme alanı için “ben” ve “biz” olma süreçlerini içeren bu öğrenme alanında sosyal bilimlerden psikoloji, sosyoloji ve sosyal psikolojiye odaklanılmakla birlikte disiplinler arası bir yaklaşım benimsendiğini; öğrencilerin, “ben” ve “biz” olma süreçlerini etkileyen mekânsal, tarihî ve kültürel faktörleri de değerlendirme imkânı bulacaklarını ifade eder.

Bu doğrultuda incelenen ders kitabında hedeflere uygun olarak;

Sayfa 12 itibarıyla iletişimi etkileyen tutum ve davranışları sorgulamaya yönelik etkinlik ve düzenlemelerin bulunduğu,

Sayfa 17 itibarıyla bireysel ve toplumsal ilişkilerde olumlu iletişim yolları ile ilgili bilgilerin aktarıldığını,

Sayfa 22 itibarıyla medyanın sosyal değişim ve etkileşimdeki rolüne yönelik tartışma etkinliklerinin sunulduğunu,

Sayfa 27 itibarıyla iletişim araçlarından yararlanırken hakların kullanımı ve sorumlulukların yerine getirilmesiyle ilgili etkinlik ve düzenlemelerin bulunduğu söyleyebiliriz. O halde hedeften haberdar etme ilkesi başlığı altında yer verilen bulgulara uygun bir içerik hazırlandığı yorumunu yapabiliriz.

4.1.3. Öğrenciye Görelik İlkesi

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı öğrenciye görelik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Çağdaş eğitim anlayışa göre öğrenme sürecinin merkezinde öğrenci olduğunu ve bu yüzden öğrencinin ilgi, ihtiyaç, beklenti ve gelişim özellikleri öğretim sürecinin şekillenmesi gerektiğinden bahsetmiştik. Buradan harekete öğretim etkinliklerinin öğrenci özelliklerini dikkate alarak belirlenmesine öğrenciye görelik ilkesi diyebiliriz.

Öğrenciye görelik ilkesi 4 temel alt başlıkta incelenebilir. Bunlar; *öğrencinin ilgi, ihtiyaç ve yetenek ilkesi, olgunlaşma ilkesi, hazırbulunuşluk ilkesi ve güdüleme ilkesidir*. Buradan hareketle incelenen ders kitabında aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır;

İncelenen ders kitabı 7.sınıf düzeyi öğrencileri tarafından kullanılmak üzere düzenlenmiştir. Ortalama 13 yaşında olan bu öğrenciler için söz konusu ders kitabı

öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerine, olgunlaşma ve hazırbulunuşluk düzeylerine uygun ve onları derse güdülenmesini sağlayacak nitelikte olması beklenir.

Piaget'in bilişsel gelişim evreleri incelendiği 13 yaşındaki çocukların soyut işlemler döneminde olduğu görülmektedir. Bu evredeki çocuklar sorunlara farklı perspektiflerden bakabilir, sosyal ilişkiler içinde kendilerini geliştirebilirler. Toplumsal yaşama katılmak için etkinlik gösterebilirler (Aydın, 2016b). Bu doğrultuda incelenen İletişim ve İnsan İlişkileri konusu öğrencilerin toplumsal yaşamda ihtiyaç duyacağı öğrenmeleri sağlayacağı bilgileri içerdiğini söyleyebiliriz. Örneğin;

“Tutum ve davranışlarımız, çevremizle kurduğumuz iletişimi etkiler. Örneğin duyarlı ve samimi bir davranış tarzı çevremizle olan iletişimimize katkı sağlar. Doğru ve etkili bir iletişim birbirimizi anlamaktan geçer. Bu da toplum içinde pek çok sorunun kolaylıkla çözülmesine yardım eder.”

ifadesi toplumsal yaşamda iletişimin önemini vurgular niteliktedir (Açıl vd., 2019: 12).

Yine Piaget'in bilişsel gelişim dönemlerine göre 12 yaş ve sonrası kapsayan soyut işlemler döneminde bulunan öğrencilerin tümevarım, tümdengelim, karşılaştırma gibi akıl yürütme yollarını kullanabilirler (A. Aydın, 2016b). Bu doğrultuda öğrenme alanı içerisinde öğrencinin düşünmesine ve akıl yürütmesine yönelik etkinlikler ve düzenlemeler bulunmaktadır;

“Tek başına iletişim kurabilir miyiz? Görseli inceleyerek düşüncelerinizi ilgili alana yazınız.” (Açıl vd., 2019: 13)

“İletişimde empati kurmak neden önemlidir? Düşüncelerinizi ilgili alana yazınız.” (Açıl vd., 2019: 15)

“Yukarıdaki örnekte, öğretmenin bir çatışma durumunda uzlaşmayı sağlayabilmek için uyguladığı yönteme dikkat ediniz. Sizler de yaşadığınız bir çatışma durumunu düşününüz. Nasıl uzlaşabileceğiniz hakkında fikir yürütünüz.” (Açıl vd., 2019: 21)

ifadeleri ile öğrencilerin sorulara ilişkin akıl yürütmeleri sağlanması amaçlanmıştır.

“Verilen örnek olayda Seliye Hanım hangi hataları yapmıştır? Siz olsaydınız nasıl davranırdınız? Tartışınız.” (Açıl vd., 2019: 29)

ifadesi ile öğrencinin empati becerisini kullanmaya yönlendirilmiştir. 7.sınıf öğrencileri içinde buldukları bilişsel gelişim dönemine uygun olarak empatik ya da perspektif düşünebilme becerisini gerçekleştirebilecek düzeydedirler.

“Kitle iletişim araçlarının toplumu yanlış bilgilendirmesi ne gibi sorunlar ortaya çıkarır? Açıklayınız.” (Açıl vd., 2019: 30)

bu ifade ile öğrencilerin varsayımsal düşünceleri amaçlanmıştır. Öğrenciler yine içinde buldukları bilişsel dönem itibarıyla bu düşünme becerisini sağlayabilecek düzeydedirler.

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanında yukarıda belirtilen örneklerde ve öğrenme alanın genel düzenlemesinin öğrencilerin içinde buldukları fiziksel, bilişsel ve sosyal gelişimlerine uygun olarak ilgi, ihtiyaç ve yetenek, olgunlaşma, hazırbulunuşluk ve güdüleme ilkelerine uygun bir düzenleme yapıldığını söyleyebiliriz.

4.1.4. Dikkat Çekme İlkesi

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı dikkat çekme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğretim etkinlikleri sürecinde öğrencilerin dikkatlerini kazandırılacak davranışlara çekebilmek için konuyla ilgili olay, hatıra, güldürü hikayeler ve şarkı gibi etkinliklerin kullanılabilceğini söylemiştik. Buradan hareketle İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanında dikkat çekme ilkesine uygun olarak yapılan düzenlemeler aşağıdaki gibidir;

Öğrenme alanı içinde iletişimin unsurlarından olan empati kavramı ile ilgili bilgilerin sunumunda Nasreddin Hoca’ya ait bir fıkra örneği sunulduktan sonra ilgili etkinliklere geçilmiştir (Açıl vd., 2019: 15). Burada fıkra aracılığıyla öğrencilerin dikkatini konuya çekmek amaçlandığını söyleyebiliriz.

Sayfa 18’de “Yunuslar Birbirlerine “Adlarıyla Sesleniyor” başlığıyla bir çocuk dergisinden alıntı yapılarak sunulan metinde yunusların birbirleriyle iletişim kurmak

için gösterdikleri davranış anlatılmıştır (Açıl vd., 2019). Bu yolla öğrencilerin konuya dikkatleri çekilmek istenmiştir.

Öğrencilerin dikkatlerini çekmek için sadece ilginç ve güldürü içeren metinler dışında konuyla ilgili görseller de kullanılabilir. Sayfa 26’da “hayali karakter” (ejderha) adıyla sunumu yapılan görsel buna örnek gösterilebilir (Açıl vd., 2019: 26).

Sayfa 27’de “Düşünüyorum, Düşündüğümü Açıklıyorum” konu başlığının içeriğine geçmeden önce düşüncüyü açıklama özgürlüğü temasında bir muhabirin bir dernek başkanı ile gerçekleştirdiği bir mülakat örneğine yer verilmiş (Açıl vd., 2019). Konu başında ilgili metinle öğrencilerin dikkatini düşüncüyü açıklama özgürlüğü kavramına çekmek amaçlandığı görülmektedir.

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanında konulara ilişkin farklı türde metinlerin ve görsellerin kullanılmasının dikkat çekme ilkesinde uygun düzenlemeler olduğunu söyleyebiliriz.

4.1.5. Ön Bilgileri Hatırlatma İlkesi

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı ön bilgileri hatırlatma ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Eğitim ve öğretimin bir süreç olduğunu düşündüğümüzde öğrenme etkinliklerinin birbirinden bağımsız olmadığını söyleyebiliriz. Öğretim programlarımızın sarmal yapıda olması da bunu gösterir niteliktedir. Yani öğrencilerin önceki kademelerdeki öğrenme ürünleri yeni öğrenmeleri için temel oluşturur. Yeni öğrenmelerle önceki öğrenmelerin birbiriyle ilişkilendirmesi yoluyla da anlamlı öğrenme sağlanabilir. Buradan hareketle İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı içinde ön bilgileri hatırlatma ilkesine ilişkin bulgular şöyledir;

İlgili öğrenme alanını ilk sayfasında “Hatırlayalım” başlığı altında önceki yıllarda Sosyal Bilgiler derslerinde öğrendiği bilgilerden hareketle cevaplaması istenen sorular sunulmuştur. Örneğin iletişimde kendimizi başkalarının yerine koymanın, ön yargılardan kurtulmanın önemini, kültürün temel öğelerinin neler olduklarını ve hak, sorumluluk ve özgürlük kavramları arasındaki ilişkilerini hatırlatacak nitelikte sorular sunulmuştur (Açıl vd., 2019: 10). Bu yolla önceki bilgileri öğrencilere hatırlatarak ön bilgileri hatırlatma ilkesi dikkate alınmıştır.

4.1.6. İpucu İlkesi

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı ipucu ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenciden beklenen davranışları ortaya çıkarabilmek için sunulan uyarılara ipucu denildiğini söylemiştir. Bu amaçla gerçekleştirilen davranışların ve düzenlemelerinde ipucu ilkesine uygun olacağını belirtmiştir. Buradan hareketle İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı içerisinde ipucu ilkesine uygun düzenlemeler şu şekildedir;

Sayfa 14'te "Birlikte Yapıyoruz" bölümünde çeşitli mimiklerin bulunduğu görseller sunulmuş ve öğrencilerden bu mimiklerin hangi duyguları ifade ettiğini bulmaları istenmiştir. İlk görseldeki mimiğin ifade ettiği duygunun "mutlu" olduğu belirtilerek diğerlerini öğrencinin bulmasına yönlendirilmiştir (Açıl vd., 2019). Burada öğrencinin gerçekleştireceği etkinliği nasıl yapması gerektiği yönelik bir düzenleme görülmektedir.

Sayfa 18'deki "Birlikte Yapıyoruz" bölümünde "*verilen diyaloglarda iletişimi olumsuz yönde etkileyen davranışları, örnekteki gibi olumlu davranışlara çeviriniz*" ifadesi kullanılmıştır. Burada da ilk adımda etkinliğin nasıl gerçekleştirileceğine yönelik örnek sunulmuş, diğerlerini öğrencinin gerçekleştirmesi beklenmiştir (Açıl vd., 2019).

Sayfa 20'deki "Birlikte Yapıyoruz" bölümünde "sen dili ve ben dili" ifadelerine örnekler istenen etkinlik düzenlenmiştir. Etkinlikte sen dili ve ben diline uygun birer örnek sunulduktan sonra öğrenciden de örnekler istenmiştir (Açıl vd., 2019).

Görüldüğü üzere öğrenciden beklenen davranış ve becerilere yönelik örnekler sunularak ipucu ilkesine uygun düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir.

4.1.7. Pekiştirme İlkesi

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı pekiştirme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Pekiştirmenin, öğrencide gözlenen istendik davranışları güçlendirmeyi ve devamlılığını sağlamayı, istenmeyen davranışların da sönmesini ya da sıklığını

azaltmayı amaçlayan davranış ve uygulamalar olduğunu tanımlamıştık. Dolayısıyla pekiştirmenin gerçekleşmesi için öğrenci davranışının gözlenmesi gerekmektedir. Ders kitapları bu gözlemi aktif olarak gerçekleştiremez. Bu gözlemi sağlayacak olan ise dersin öğretmenidir. Buradan hareketle incelenen ders kitabında pekiştirme ilkesine uygun düzenlemeler bulunmamaktadır. Dolayısıyla incelenen ders kitabında pekiştirme ilkesine uygun ya da uygun olmayan düzenlemeleri incelemek ve analiz etmek doğru olmayacaktır.

4.1.8. Tekrar İlkesi

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı tekrar ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme ürünlerinin kalıcılığını sağlamaya yönelik olan tekrar etkinliklerinin etkili ve verimli öğrenmeleri sağlayacağından bahsetmiştik. İncelenen öğrenme alanında bu doğrultuda tekrar etkinlikleri aranmıştır ve aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır;

Öğrenme alanı içindeki “Birlikte Yapıyoruz” bölümleri ilgili konunun içerisine ve sonuna eklenerek öğrenme ürünlerinin kalıcılığını sağlamayı amaçlamıştır. Örneğin;

Sayfa 13’te iletişimin temel öğeleri olan kaynak, alıcı, ileti, kanal, geri bildirim kavramlarının tanımlamaları yapılmış ve ilgili örnekler sunulmuştur. Sonrasında öğrencilerden de iletişimin temel öğeleri ile ilgili örnekler vermesi istenmiştir (Açıl vd., 2019). Bu yönüyle kalıcı öğrenme amaçlandığından buradaki düzenlemenin tekrar ilkesine uygun nitelikte olduğunu söyleyebiliriz.

Sayfa 18’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde iletişimi olumlu ve olumsuz yönde etkileyen davranışlarla ilgili bilgiler sunduktan sonra öğrenciden iletişimi olumlu yönde etkileyen davranışlar kapsamında örnekler yazmaları istenmiştir. Bu sayede tekrar etkinliği ile öğrenmelerin kalıcılığının sağlanması amaçlandığı gibi varsa eksik ve yanlış öğrenmelerin giderilmesini sağladığını söyleyebiliriz.

Sayfa 20’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde iletişimde ben dili ve sen dili ile ilgili öğrencilerin örnekler vermesi istenen bir tekrar etkinliği bulunmaktadır.

Öğrenme alanı sonunda “Kendimizi Değerlendiriyoruz” bölümündeki doğru – yanlış, boşluk doldurma, eşleştirme ve çoktan seçmeli test etkinlikleri ile öğrenmelerin tekrarını sağlamak amaçlandığı görülmektedir (Açıl vd., 2019: 34,35).

Görüldüğü üzere öğrenme alanı içerisinde konularla ilgili bilgilerin sunulmasından sonra kalıcılığı sağlamak için tekrar etkinliklerin bulunduğu saptanmıştır. Bu yüzden öğrenme alanı içerisinde tekrar ilkesinin dikkate alındığı görülmüştür. Ayrıca tekrar etkinliklerin içerisinde öğrenciden beklenen davranışı gerçekleştirmesine yönelik örnekler sunulması da ipucu ilkesinin dikkate alındığını gösterir.

4.1.9. Bilinenden Bilinmeyene İlkesi

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı bilinenden bilinmeyene ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Bu ilke gereğince öğrencilerin önceki öğrenmelerinin dikkate alınıp yeni öğrenmelerinin var olan öğrenmelerinin üzerinde yapılandırılarak sağlanması gerektiğini ifade etmiştik. Ön bilgileri hatırlatma ilkesi ile benzerlik gösteren bu ilke yeni öğrenme etkinliklerinin temelini oluşturmak için önem arz eder.

Buradan hareketle öğrenme alanının başında “hatırlayalım” bölümüyle önceki öğrenmeler dikkate alınarak “neler öğreneceğiz?” bölümü ile hedeflenen öğrenmelerin neler olduğu belirtilmişti. Örneğin geçmiş yıllarda öğrencilerin öğrenmiş oldukları hak, sorumluluk ve özgürlük kavramları arasındaki ilişki hatırlatılarak iletişim araçları kullanırken haklarını kullanma ve sorumluluklarını yerine getirmenin hedeflendiği belirtilmiştir (Açıl vd., 2019: 10). Buna uygun olarak sayfa 27, 29 ve 31’de “Düşünüyorum, Düşündüğümü Açıklıyorum”, “Doğru Bilgi Alırsak Gelişiriz” ve “Benim Hayatım, Benim Özelim” konu başlıklarıyla özel hayatın gizliliği, düşünceyi açıklama özgürlüğü ve doğru bilgi alma hakkı ile kitle iletişim özgürlüğü arasındaki ilişkinin ele alındığı görülmektedir.

Dolayısıyla öğrencilerin geçmiş yıllardaki öğrenmelerinin dikkate alınarak yeni öğrenmelerin bunu üzerine yapılandırılmış olmasının bilinenden bilinmeyene ilkesine uygun düzenlemeler olduğunu söyleyebiliriz.

4.1.10. Yakından Uzağa İlkesi

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı hedeften yakından uzağa ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Bu ilke zamanda ve mekânda önce yakındaki bilgiden başlayıp daha sonra öğretimin çerçevesini genişleterek uzaktaki bilgiyi aktarmayı esas alır. Dolayısıyla öğrencilerin önce içinde buldukları çevreye ve zamana özgü bilgiler daha sonra daha geniş kapsamda olan çevrelere ve geçmiş ya da gelecek zamana özgü bilgiler sunulmalıdır. Buna uygun olarak incelenen İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı içerisindeki bilgilerin aktarılması yakından uzağa ilkesine göre incelenmiş ve aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

Öğrenme alanı incelendiğinde sayfa 12 – 16 arasında “İletişime Başlıyorum” konu başlığı altında iletişim ve iletişime dair kavramların (iletişimin temel öğeleri, ön yargı, empati) sunumu yapılmış daha sonra sayfa 17 – 21 arasında “Çevremle İletişim Kurabiliyorum” konu başlığıyla iletişimde etkin dinleme, iletişimde dil (sen dili, ben dili), iletişimde olumlu ve olumsuz yöndeki davranışlar, iletişimde çatışma ve uzlaşma, çatışmayı çözme davranışları ele alınmış, son olarak sayfa 22 – 26 arasında “Dünyayı Evimize Getiren Kutu: Televizyon” konu başlığı altında kitle iletişim araçlarının iletişime katkısı aktarılmış (Açıl vd., 2019). Görüldüğü üzere önce öğrencilerin içinde buldukları çevreye özgü bilgiler daha sonra daha kapsamlı geniş çevrelere özgü bilgiler sırayla aktarılmış.

Netice olarak İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı içerisindeki konuların öğretiminde yakından uzağa ilkesinin dikkate alınarak ilgili düzenlemelerin yapıldığını söyleyebiliriz.

4.1.11. Basitten Karmaşığa İlkesi

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı basitten karmaşığa ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Basitten karmaşığa ilkesine göre öğretimin önce kolay ve genellikle somut olan konuların öğretimi ile başlaması daha sonra zor ve genellikle soyut olan konuların öğretiminin sağlanması gerektiği ifade edilmişti. Yakından uzağa ilkesinde olduğu gibi bu ilkede de öğretimde bir aşamalılık bulunur. Buna göre incelenen öğrenme alanı içerisinde basitten karmaşığa ilkesine göre aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

Sayfa 12’de iletişimin insanların çevreyle ilişki kurabilmesini sağlayan doğal bir gereksinim olduğu basit bir şekilde anlatılarak yaşamımızdan örneklerle desteklenmiş ve sayfa 13’te daha karmaşık olan iletişimin temel öğeleri aktarılmıştır. Bu sayede basit konuların önce aktarılmasıyla öğretim için önkoşul oluşturulmuş ve sonrasında daha detaylı olan karmaşık konuların aktarımı ile anlamlı öğrenme sağlanmıştır.

Sayfa 17’de iletişimde kullanılan dilin özelliklerine ilişkin genel ve basit konuların aktarımı sağlandıktan sonra sayfa 21’de iletişimde çatışma ve uzlaşma gibi nispeten daha karmaşık olan konular aktarılmış.

Sayfa 22’de kitle iletişim araçları günlük yaşamdan örnekle aktarılmış ve bu kitle iletişim araçlarından yaygın olarak kullanılan televizyonun yaşamımızdaki yeri, önemi ve kullanılmasında dikkat edilmesi gereken bilgiler sunulduktan sonra daha karmaşık olan düşünceyi açıklama özgürlüğü, basın – yayın kültürüne ilişkin hak, sansür, tekzip, kamuoyu ve basın yayın ilkeleri gibi alanlarda bilgilerin aktarımının yapıldığı görülmüştür.

Buradan hareketle İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanında konulara ilişkin bilgilerin sunulmasında basitten karmaşığa ilkesi dikkate alınmıştır diyebiliriz.

4.1.12. Somuttan Soyuta İlkesi

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı somuttan soyuta ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğretimde aşamalılığı ifade eden bir başka ilke ise somuttan soyuta ilkesidir. Bu ilkeye göre öğretimde önce somut olan konuların öğretimi ele alınmalı daha sonra soyut konuların aktarılmalıdır. Bu sayede öğrencilerin öğrenme ürünlerini daha kolay oluşturabilecekleri düşünülmektedir. Buradan hareketle incelenen öğrenme alanı içerisinde elde edilen bulgular şöyledir;

Piaget’nin bilişsel gelişim dönemlerine bakıldığında 7.sınıfta 13 yaş düzeyinde olan öğrencilerin soyut işlemler döneminde olduğu bilinmektedir. Ancak konuların öğretiminin tamamen soyut unsurlara dayanacağı anlamında gelmez. Soyut olan konulara somut nitelik kazandırmak için görsellerden, tablolardan ve şemalardan yararlanılabilir. Bu yaş aralığında kullanılan somut materyallerin somuttan soyuta ilkesine değil açıklık ilkesine hizmet ettiği anlamına gelir. Buna göre incelenen

öğrenme alanında soyut olan konuların öğretimine ilişkin somut unsurların kullanılmasında başarılı olduğunu söyleyebiliriz.

Buradan hareketle İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanında anlatımı desteklemek ve anlaşılır olmasını sağlamak için kullanılan metin, görsel ve şekillerin açıklık ilkesi kapsamında değerlendirileceğini söyleyebiliriz.

4.1.13. Etkin Katılım İlkesi

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı etkin katılım ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrencilerin öğretme ve öğrenme etkinliklerine katılım gösterdiği ölçüde öğrenmelerinin etkili, verimli ve kalıcı olacağı söylenmişti. Kavramsal çerçevede belirtildiği üzere öğrenciler en çok yaparak yaşayarak öğretim sürecine katıldıklarında etkili öğrenme ürünleri sağlayabilirler. Buradan hareketle öğrenme alanı içerisinde öğrencilerin öğretime katılmalarını sağlayacak etkinliklerin bulunması beklenir. Etkin katılım ilkesine göre içerik açısından incelenen öğrenme alanı içerisinde erişilen bulgular şöyledir;

Sayfa 12’de “*İletişim kelimesinden ne anlıyorsunuz? Açıklayınız.*” ifadesi ve “*İletişim kurmak neden önemlidir? Açıklayınız.*” ifadesi,

Sayfa 13’te “*Tek başına iletişim kurabilir miyiz? Görseli inceleyerek düşüncelerinizi ilgili alana yazınız.*” ifadesi ve “*Verilen örnekten hareketle iletişimin temel öğelerine örnekler veriniz.*” ifadesi,

Sayfa 14’te “*Aşağıdaki görsellerde mimiklerin ifade ettiği duyguları boşluklara yazınız?*” ifadesi ve “*Yandaki görselde ne anlatılmak istenmiştir? Düşüncelerinizi ilgili alana yazınız.*” ifadesi,

Sayfa 15’te verilen Nasreddin Hoca fıkrasına ilişkin “*Nasrettin Hoca verdiği mesajda ne anlatmak istemiştir? Açıklayınız.*”, “*İletişimde empati kurmak neden önemlidir? Düşüncelerinizi ilgili alana yazınız.*” ve “*İletişimimizi etkileyen davranışlardan biri olan empati kavramına örnek yazınız.*” ifadesi,

Sayfa 16’da Yusuf Has Hacib’in Kutadgu Bilig’inden örnek cümlelere ilişkin soru ifadelerine öğrencilerin cevap vermesinin istenmesi,

Sayfa 17’de Şeyh Edebali’nin Osman Bey’e verdiği öğüde ilişkin Osman Bey’den beklenen iletişim dilinin niteliğine yönelik soru ifadesi,

Sayfa 18’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde iletişimi olumsuz yönde etkileyen davranışları olumlu davranışa çevirmeye yönelik etkinlik örneği,

Sayfa 19’da bireysel ve toplumsal ilişkilerde ben dili kullanımının sağlayacağı yararlarla ilişkin öğrenciden düşüncelerini belirtmesini istemesi,

Sayfa 20’de öğrenciden sen dili ve ben diline örnek cümleler yazmasının beklendiği etkinlik örneği,

Sayfa 22’de kitle iletişim aracı olan belirtilen televizyon görselinin neler anlattığına yönelik öğrencinin açıklamasını istediği yönerge ifadesi,

Sayfa 23’te verilen mülakat metnine ilişkin öğrenciden metinde hangi kültürel değerlerden bahsedildiğini açıklamasını istemesi, televizyon izlemek ve arkadaşlarla oyun oynayarak vakit geçirmek arasındaki farkı kendilerine olan katkı bağlamında kıyaslamaları ve tartışmalarını istemesi,

Sayfa 24’te televizyonlarda gösterilen reklamların tüketim alışkanlıklarını nasıl etkilediğini tartışmalarını istemesi,

Yine sayfa 24’te “Yaparak Yaşayarak Öğreniyoruz” bölümünde öğrencilerden bir gün boyunca iletişim araçlarını kullanmadan aileleriyle bir etkin düzenlemelerini ve gün boyunca edindikleri izlenimlerini defterlerine not edip arkadaşlarıyla paylaşmaları istenmesi,

Sayfa 25’te “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde *Türkiye’de Çocukların Medya Kullanma Alışkanlıkları Araştırması*’na ilişkin veri tablosu sunulmuş ve öğrencilerin verilere ilişkin cevaplaması istenen sorular sunulmuştur (Açıl vd., 2019).

Yine sayfa 25’te 2011 tarihli Van depremine ilişkin bir genel ağ haberine ilişkin bir metin sunulmuş. Genel ağ haberinde Van depremi sonrasında televizyon kanalları aracılığıyla gerçekleştirilen bağış kampanyasının bahsetmiş ve sonrasında kitle iletişim araçlarının yardımlaşma ve toplumsal dayanışmaya katkısının tartışılmasını istemesi,

Sayfa 26’da “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde gerçek kahramanlar ve hayali karakterlerle ilgili bilgiler sunulmuş ve hayali karakterlerin kültürümüzü nasıl etkilediğine ilişkin tartışma yürütülmesini istemesi,

Yine sayfa 26’da televizyon izlerken karşımıza çıkan akıllı işaretleri dikkate almanın önemine dair tartışma yürütülmesi istemesi,

Sayfa 28’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde hak ve sorumlulukların kullanıldıkları ölçüde var olduğunu düşünerek düşünceyi açıklama özgürlüğünü kullanırken nelere dikkat etmeleri gerektiği ve düşünceyi açıklama özgürlüğünün toplumsal katkılarının neler olduğu soru ifadesi,

Sayfa 29’da Mustafa Kemal Atatürk’ün düşünceyi açıklama özgürlüğü bağlamındaki sözünün cumhuriyet ile ilişkisinin açıklamasının istenmesi,

Yine sayfa 29’da sunulan örnek olay metninde fazla kilolarından şikayetçi olan Selin Hanım, televizyonda gördüğü bitkisel zayıflama ilaçlarından sipariş eder ve kullandıktan sonra rahatsızlanır. Rahatsızlığı dolayısıyla doktora gittiğinde doktorundan kitle iletişim araçlarında sunulan bilgilerin doğruluğu sorgulanması gerektiğini ve sağlık ile ilgili konularda sağlık kuruluşlarından yardım almanın doğru olacağını ifade eder. Bu örnek olay metnine göre öğrencilere Selin Hanım’ın hani hataları yaptığını ve kendilerini Selin Hanım’ın yerine koyarak nasıl davranmaları gerektiğinin tartışmalarının istemesi,

Sayfa 30’da kitle iletişim araçlarının toplumu yanlış bilgilendirmesi sonucunda ne gibi sorunların ortaya çıkacağını açıklamalarının istenmesi,

Sayfa 31’de sunulan örnek olay metninde ailesi ile tatil yaparken gizlice görüntülenen Zehra Hanım’ın fotoğraflarını çeken gazeteciye dava açması ve gazetecinin maddi tazminat ödemesine hükmedilmesinden bahsetmiştir. Örnek olay metninden hareketle öğrencilerden basın özgürlüğünün hangi durumlarda kısıtlanabileceğinin tartışılmasının istenmesi,

Sayfa 32’de sosyal medyayı kullanırken özel hayatı gizliliğini koruma hakkı ile ilgili sorumluluklarımızın neler olduğu soru ifadesi ve konut dokunulmazlığı denince aklınıza ne geliyor ifadesi,

Sayfa 33’te “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde öğrencilerden haklarımızla ilgili kitle iletişim araçlarından yararlanarak örnek haberler içeren bir proje hazırlamalarının istenmesi etkin katılım ilkesinin dikkate alındığını gösterir.

Bulgular ışığında etkin katılım ilkesine uygun olarak “Birlikte Yapıyoruz” bölümlerinde, “Yaparak Yaşayarak Öğreniyoruz” bölümlerinde ve konu aralarında

öğrencileri açıklamaya ve tartışmaya yönlendiren soru ifadeleri ve etkinliklerin olduğu görülmektedir. Bu yönüyle öğrenme alanı içerisinde öğrencilere öğretim sürecine dahil ederek etkin katılım sağlanacak birçok düzenleme bulunmaktadır. Ancak etkin katılım ilkesi sadece düşünceyi açıklama, tartışma ve proje çalışmaları ile sağlanacak kadar kısıtlı değildir. Öğrenme alanı içerisindeki etkinlikler öğrencilerin sözel ve düşünsel becerilerini kullanacakları düzeyle sınırlandırılmıştır. Bu yüzden farklı yöntem ve teknikler işe koşularak hem bireysel farklılıklar dikkate alınmış olur hem de öğretim süreci bu sayede zenginleştirilebilir. Örneğin drama etkinlikleri, altı şapka düşünme tekniği, eğitsel geziler, benzetim uygulamaları etkin katılımı artıracak uygulamalardır.

4.1.14. Sosyallik İlkesi

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı sosyallik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Literatürde otoriteye itaat ve özgürlük olarak da ifade edilen bu ilkeye göre öğrencilere içinde buldukları toplumun otorite kurum ve kişileri tanıtılmalı, yazılı ve yazısız kuralları aktarılmalı ve öğrenciye seçme özgürlüğü becerisi kazandırılmalıdır. Sosyal Bilgiler öğretimi içeriği ve yapısı itibarıyla toplum kurallarını öğrencilere aktarma ve öğrencilere seçim yapabilme özgürlüğü becerisini kazandırabilecek bir derstir. Buradan hareketle İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı sosyallik ilkesine göre içerik açısından incelenmiş ve aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

Sayfa 26’da radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenleyen ve denetleyen RTÜK (Radyo ve Televizyon Üst Kurulu) hakkında görev, sorumluluk ve çalışma alanlarıyla ilgili bilgiler sunulmuştur. Hemen ardından televizyon izlerken sunulan akıllı işaretler aktarılmış. İçinde yaşadığımız toplumun kitle iletişim araçlarından olan radyo ve televizyon araçlarının faaliyetleri ile ilgili yetki ve sorumluluğu olan RTÜK’ün tanıtılması otoriteye itaat kapsamında değerlendirilebilir. Öğrencilerin akıllı işaretleri dikkate alarak televizyonda izlemek için seçim yapabilmesi özgürlük kapsamında ele alınabilir.

Sayfa 28’de düşünceyi açıklama özgürlüğü bağlamında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 19.maddesindeki ve ülkemiz anayasasının 26.maddesindeki hükümler

sunulmuş ve bu yolla toplumsal yaşamı düzenleyen kuralların aktarımı ile otoriteye itaat esası dikkate alınmış, herkesin bu maddelere dayanarak düşüncelerini açıklayabilmeleri kazandırıldığı için özgürlük ilkesi dikkate alınmıştır.

Sayfa 31’de anayasamızda Madde 28’de basın hürriyetine ilişkin hüküm, Madde 26’da basın hürriyetinin sınırlandırılabilceği durumlara ilişkin hüküm ve Madde 22’de haberleşme hürriyetine ilişkin hüküm aktarılmış.

Sayfa 32’de İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 12. maddesi ile özel hayatın gizliliği hakkına ilişkin hüküm, anayasamızda Madde 20’de özel hayatın gizliliği hakkında ilişkin hüküm ve Madde 21’de konut dokunulmazlığı hakkına ilişkin hüküm aktarılmıştır.

Yine sayfa 32’de basın özgürlüğünün yanında vatandaşların haklarında yapılan yanlış haberlerin düzeltilmesine ilişkin basın kuruluşlarından tekzip metni yayınlamalarını isteme haklarının bulunduğu ifade etmesi de sosyallik ilkesine uygun bir düzenlemedir.

Son olarak sayfa 33’te toplumsal yaşamı düzenleyen kurallardan basın yayın ilkeleri öğrencilere aktarılmıştır.

Bulgular ışığında öğrencilerin birey olarak içinde yaşadıkları çevreye ait ulusal ve evrensel kuruluşların ortaya koyduğu esaslar sunulmuş ve bunlar karşısında bireylerin seçme özgürlüklerinin olduğu aktarılmıştır. Buradan hareketle incelenen öğrenme alanında sosyallik ilkesine uygun düzenlemelerin yapıldığını söyleyebiliriz.

4.1.15. Açıklık İlkesi

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı açıklık ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Bu ilke, öğretimde açık ve sade bir dilin kullanılmasını vurgular. Öğrencilerin konuyu daha iyi anlamaları için karmaşık ifadelerden kaçınılması gerekir. Aynı zamanda açıklık ilkesine göre, ne kadar çok duyu organının işe koşulduğuna bağlı olarak öğrenmenin daha nesnel ve anlaşılır hale geldiğini belirtir.

Buradan hareketle öğretim süreçlerinin en çok kullanılan materyali olan ders kitaplarının da açıklık ilkesine uygun olarak düzenlenmiş olması gerekir. İncelenen öğrenme alanında açıklık ilkesi açısından rastlanan bulgular şöyledir;

Öğrenme alanında genelinde “Anahtar Kelimeler” başlığı altında sunulan kavramların açıklanması ile öğrencilerin bu kavramlarla karşılaştığında öğretimin daha anlaşılır olması sağlanabilir.

Anahtar kelimeler başlığı altında sayfa 12’de jest ve mimik sözcükleri; sayfa 17’de iletişimde çatışma, uzlaşma, sen dili ve ben dili kavramları; sayfa 22’de medya ve kültür sözcükleri; sayfa 27’de hak, sansür, tekzip ve kamuoyu sözcükleri tanımlanarak konunun anlaşılır olması sağlandığı için açıklık ilkesine uygun düzenlemelerin sağlandığını söyleyebiliriz.

Sayfa 12’de iletişime örnek olarak mağara duvarlarına çizilen resimler, öğrenci ve öğretmen arasındaki iletişime ve iş yerindeki çalışanlar arasındaki iletişimi simgeleyen görseller kullanılmıştır.

Sayfa 13’te anne ve çocuk arasındaki iletişime örnek bir resim ve kendi kendine iletişim kurmaya çalışan çocuk görseli ile soyut bir kavram olan iletişimi görseller yoluyla destekleyerek konuya açıklık kazandırılmak istendiğini söyleyebiliriz.

Sayfa 14’te jest ve mimik kavramlarının öğretiminde yazı ile gerekli bilgiler sunulduktan sonra farklı duyguları ifade eden mimik görsellerinin kullanılmasını konunun anlaşılır olmasını sağladığı görülmüştür.

Bunun yanında sayfa 15, 16 ve 17’de iletişim konusuyla ilgili Nasreddin Hoca’ya ait bir fıkrayı, Yusuf Has Hacib’in Kutadgu Bilig’inden örnek cümleler ve Şeyh Edebalı’nın Osman Bey’e öğüdünü iletişim bağlamında aktarırken temsili resimlerin kullanılmasının konuya açıklık ve anlaşılabilirlik kazandığını söyleyebiliriz.

Sayfa 18’de yunus balıklarının birbiriyle kurdukları iletişime ilişkin bilgileri sunarken kullandıkları yunus görseli, sayfa 19’de iletişimde sen dili ve ben diline örnek olarak karikatür türünde örnek görsellerin kullanılması, sayfa 22’de kitle iletişim araçlarına verilen örneklerin görseller yoluyla desteklenmesi, sayfa 26’da gerçek kahraman olarak verilen Seyit Onbaşı örneğini ve hayali karakter olarak verilen ejderha örneğinin ilgili görsellerle desteklenmesi, yine sayfa 26’da televizyon izlerken dikkate almamız gereken akıllı işaretlere dair görsellerin sunulması, sayfa 30’da kitle iletişim araçları ile kapsama alanı genişleyen iletişim ağını bir dünya haritası üzerinden simgelenmesi, sayfa 32’de konut dokunulmazlığının ironi içeren bir görselle aktarılması, sayfa 33’te basın yayın ilkelerinin tablo şeklinde sunulması içeriğin anlaşılır olmasını desteklemektedir.

Bunların yanında Sayfa 13’te sunulan iletişimin temel ögeleri (kaynak, alıcı, ileti, kanal, geri bildirim) sanki sırayla gerçekleştirilen bir işlemin adımları gibi numaralandırılarak sunulmuş. Oysa iletişim süreci bir bütün olarak ele alındığından bu sürecin temel ögelerinin bir şema içinde aktarılması daha doğru olurdu. Bu yönüyle açıklık ilkesine ters düştüğünü söyleyebiliriz.

Sayfa 23’te kitle iletişim araçlarına yönelik gerçekleştirilmiş bir mülakat örneği okuma parçası başlığı altında öğrencilere sunulmuş ancak öncesinde “mülakat” sözcüğünün neyi ifade ettiği belirtilmemiş. Mülakat sözcüğü yerine daha bilinen “görüşme” sözcüğü kullanılabilirdi. Öğrencilerin daha az bildikleri mülakat sözcüğünün kullanılması açıklık ilkesine ters düşer.

Genel olarak öğrenme alanı içerisinde kullanılan dilin yalın ve kısa ifadelerle dayandığını, aktarılan bilgilerin görsellerle desteklenerek öğretimin açık ve anlaşılır olmasının sağlandığını söyleyebiliriz.

4.1.16. Hayatilik İlkesi

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı hayatilik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Bu ilkeye göre öğrenme etkinlikleri planlanırken konular ve örnekler hayatın içinden olmalıdır. Öğrenciler öğrenme kazanımlarını hayatta kullanabilmelidir. Buradan hareketle incelenen öğrenme alanı içerisinde hayatilik ilkesi ile ilgili aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

Öncelikle İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı adından da anlaşılacağı üzere konularını doğrudan hayattan alır niteliktedir.

Sayfa12’de tutum ve davranışlarımızın çevremizle kurduğumuz iletişimi etkilediğinden bahsederken duyarlı ve samimi bir davranış tarzının çevremizle olan iletişimize katkı sağlayacağından, doğru ve etkili bir iletişimin birbirimizi anlamaktan geçtiğini ve bunun da toplum içinde pek çok sorunun kolaylıkla çözümlenmesine yardım edeceği örneklenmiştir.

Sayfa 13’te doğru iletişimin ailede başladığından söz ederken aile içinde iletişimde kullanılabilecek olumlu ifade ve davranışlar örneklenmiştir. Olumsuz davranış ve ifadelerin çevremizdeki insanları üzeceğinden bahsetmiştir.

Sayfa 14'te ön yargının iletişimi zedeleyeceğinden bahsedilmiş ve günlük iletişim durumlarımızda ön yargıdan kaçınılması gerektiği belirtilmiştir.

Sayfa 15'te empati kavramı açıklanmış ve toplumsal yaşamda iletişimin sağlık şeklinde gerçekleşmesi için empati kavramının öneminden bahsedilmiş.

Sayfa 17'de etkin dinleme kavramının açıklanmasından ardından örneklemek için bir öğrencinin deste öğretmenine “Şu konuyu anlamadım.” demesinin öğrencinin dersi etkili dinlediğini gösterdiği ifade edilmiş.

Yine sayfa 17'de dilin düşüncenin ürünü olduğundan ve dilin toplumsal uzlaşmanın dil aracılığı ile sağlanacağından bahsedilmiş.

Sayfa 19'da iletişimde ben dili ve sen dili kavramları açıklandıktan sonra bunlara örnekler sunulmuş toplumsal iletişimde ben dilinin kullanılmasının iletişimi olumlu yönde etkileyeceğinden bahsedilmiş.

Sayfa 21'de iletişimde çatışma ve uzlaşma kavramları verilen okuma parçası üzerinden günlük hayattan bir örnekle açıklanmıştır.

Sayfa 22'de günlük yaşamımız da kullanılan kitle iletişim araçlarına örnekler sunularak iletişime olan etkisinden ve öneminden bahsedilmiş.

Sayfa 23'te kitle iletişim araçlarına ilişkin dedesiyle görüşme gerçekleştiren bir öğrencinin bu görüşmeye ilişkin aktardığı bilgilere yer verilmiştir.

Sayfa 24'te kitle iletişim araçlarından en çok kullanılanlardan biri olan televizyonun etkisinden ve öneminden bahsederken, yayınlanan reklamlara ilişkin bilinçli olmak gerektiği vurgulanmıştır.

Sayfa 25'te kitle iletişim araçlarının doğru kullanımına örnek olarak 2011 yılında gerçekleşen Van depremi sonrası televizyon kanalları aracılığı ile gerçekleştirilen bağış etkinliği sayesinde yardımlaşma ve dayanışma duygusunun oluşturulduğu belirtilmiştir.

Sayfa 26'da televizyon izlerken akıllı işaretleri dikkate almamızın öneminden bahsedilerek günlük yaşamda kitle iletişim araçlarına yönelik bilinçli davranışların kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Sayfa 27'de düşünce özgürlüğünün günümüzde kitap, dergi, gazete ve televizyon gibi araçlarla açıklanacağından ve yayılacağından, bunun yanında

demokratik toplumlarda düşüncenin özgürce açıklanmasının toplumda huzuru sağlayacağından, toplumun gelişmesini ve ilerlemesini sağlayacağından bahsedilmiştir.

Sayfa 29’da “Örnek Olay” başlığı altında sunulan metinde televizyon reklamlarına karşı sorgulamadan hareket etmenin insan sağlığını nasıl olumsuz etkilediği, televizyon reklamlarına karşı daha bilinçli hareket edilmesi ve sağlıkla ilgili konularda sağlık kuruluşlarından destek alınması gerektiği ifade edilmiştir.

Sayfa 30’da kitle iletişim araçları aracılığıyla bilgiye ulaşmanın kolaylaştığı gibi yanlış bilgilerin de yaygınlaştığından söz edilmiştir. Yanlış bilgilere karşı iyi bir medya okuryazarı olarak bilgilere eleştirel gözle bakmak gerektiğinden bahsedilmiştir.

Sayfa 31’de “Örnek Olay” başlığı altında sunulan metinde basın özgürlüğüne, basın özgürlüğünün hangi durumlarda sınırlandırılabilmesine ve özel hayatın gizliliğine dair bir anekdot sunulmuştur.

Sayfa 32’de basın kuruluşların vatandaşlar hakkında yanlış haber yapması durumunda ilgili basın kuruluşundan tekzip metni yayınlamayı talep etme haklarının olduğundan bahsedilmiştir.

Görüldüğü üzere İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı konusunu doğrudan hayatın içinden aldığından çok fazla hayattan örnekler sunularak hayatilik ilkesine uygun düzenlemelerin yapıldığını söyleyebiliriz.

4.1.17. Güncellik İlkesi

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı güncellik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Güncellik ilkesine göre yaşadığımız zamana dair konular, sorunlar, örnekler öğrencilere aktarılmalıdır.

İncelenen öğrenme alanındaki konular, sorunlar ve örnekler hayatın içinden ve güncel olması itibarıyla hayatilik ilkesi başlığı altında sunulan bulguların güncellik ilkesi için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz.

En belirgin bulgunun sayfa 29’da yer alan genel ağ haberi olduğunu söyleyebiliriz. Daha önce belirtildiği gibi 2011 Van depremi sonrasında

gerçekleştirilen toplumsal dayanışma ve yardımlaşmanın kitle iletişim araçlarından televizyon aracılığıyla nasıl sağlandığı anlatılmıştır.

Bunların dışında son yıllarda iletişim alanında oldukça önem kazanan sosyal medya iletişim araçlarından bahsedilmemiş olması güncellik ilkesinin eksikliğini de gösterir niteliktedir. Yazılı basın araçları ve geleneksel medya araçlarının dışında sosyal medya araçlarının anında bilgiye erişim sağlaması erişimi daha kolay hale getirdiği için bu konuya da yer verilmesi güncellik ilkesi açısından daha doğru bir yaklaşım olacağını söyleyebiliriz.

4.1.18. Transfer İlkesi

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı transfer ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Transfer ilkesi, öğrencinin öğrendiği bilgileri farklı durumlara ve günlük hayata aktarabilme yeteneğini ifade eder. Öğretim sürecinde kazanılan bilgilerin gerçek yaşamda ve diğer disiplinlerde kullanılabilir hale getirilmesi önemlidir.

İncelenen İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı içerisindeki konuların, sorunların ve örneklerin hayatiyet ve güncellik ilkeleri başlığı altında hayata ve diğer disiplinlere yönelik olduğu sunulmuştur. Dolayısıyla ilgili öğrenme alanı içerisindeki kazanımların hayata ve diğer disiplinlere transfer edilebilecek nitelikte olduğunu söyleyebiliriz.

İncelenen öğrenme alanı içerisinde öğrencilere aktarılan bilgi, beceri, değer ve tutumların doğrudan hayata ve diğer disiplinlere transfer edilmesine yönelik bulgular ise şöyledir;

Sayfa 24'teki "Yaparak Yaşayarak Öğreniyoruz" bölümünde öğrencilerden bir gün boyunca iletişim araçlarını kullanmadan aileleriyle bir etkinlik düzenlemelerini ve gün boyunca edindikleri izlenimlerini defterlerine not edip arkadaşlarıyla paylaşmaları istenmesi doğrudan hayata transfere yönlendirecek niteliktedir.

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Birey ve Toplum, incelenen ders kitabındaki adıyla İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanına ilişkin sosyal bilimlerden psikoloji, sosyoloji ve sosyal psikolojiye odaklanılmakla birlikte disiplinler arası bir yaklaşım benimsediği belirtilmiştir (MEB, 2018: 11). Bu

doğrultuda iletişim, iletişimi etkileyen unsurlar, kitle iletişim araçlarından yararlanma, düşünceyi açıklama özgürlüğü konularının öğretiminde sözü edilen disiplinlerden yararlanılmış olduğu görülmüştür.

4.1.19. Tematiklik İlkesi

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı tematiklik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Bu ilkeye göre aynı öğrenme alanı içindeki konuların birbiriyle benzer biçimde oluşması, konuların ana başlıklardan alt başlıklara ayrılması ve konular arasında bağ kurulması gerekir.

Buradan hareketle incelenen İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı içerisindeki konu ve alt başlıkları şöyledir;

- *İletişime Başlıyorum*
- *Çevremle İletişim Kurabiliyorum*
 - *İletişimde Etkin Dinleme*
 - *İletişimde Dil*
 - *İletişimde Ben Dili, Sen Dili*
 - *İletişimde Çatışma ve Uzlaşma*
 - *Çatışmayı Çözme Davranışları*
- *Dünyayı Evimize Getiren Kutu: Televizyon*
 - *RTÜK (Radyo ve Televizyon Üst Kurulu)*
- *Düşünüyorum, Düşündüğümü Açıklıyorum*
- *Doğru Bilgi Alırsak Gelişiriz*
- *Benim Hayatım, Benim Özelim* (Açıl vd., 2019: 10-34)

Görüldüğü üzere incelenen öğrenme alanı İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı ana başlığından alt başlıklara doğru aralarındaki anlamlı ilişki korunarak ayrılmıştır. Bu yüzden incelenen öğrenme alanının düzenlenmesinde tematiklik ilkesinin dikkate alındığını söyleyebiliriz.

4.1.20. Fazla Duyu Organına Hitap Etme İlkesi

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı fazla duyu organına hitap etme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrencilerin öğrenme etkinliklerine ne kadar çok duyu organıyla katılırlarsa öğrenmelerin o ölçüde kalıcı olabileceğini söylemiştik. Bilindiği üzere en fazla görme duyusunun, sonrasında sırayla işitme, koklama, dokunma ve tatma duyuları öğrenmenin kalıcılığında etkilidir.

Ders kitabı yapısı itibarıyla en fazla görsel uyarıcıları sağlayabilecek niteliktedir. İşitme duyusuna yönelik belki ders kitabının içerisinde yerleştirilecek karekod uygulamaları aracılığıyla işitsel öğelere erişim sağlanabilirdi. Bunun haricinde koklama, dokunma ve tatma duyularının incelenen İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanının içeriğinde daha az gerek duyulacağını söyleyebiliriz.

Buradan hareketle incelenen öğrenme alanında ders kitabının fiziksel yapısı dolayısıyla en fazla görme duyusuna hitap edebilecek nitelikte olduğunu söyleyebiliriz. Öğrenme alanı içerisinde iletişim, hak ve sorumluluk gibi soyut kavramların öğretilmesinde oldukça zengin görsellerin kullanıldığını söyleyebiliriz.

Sonuç olarak öğrenme alanı içerisinde yapılan düzenlemenin fazla duyu organına hitap etme ilkesine ters düştüğünü ancak ders kitabının fiziksel yapısı itibarıyla bunun normal olduğunu ifade edebiliriz.

4.1.21. Teknoloji ve Araç – Gereç Kullanma İlkesi

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı teknoloji ve araç – gereç kullanma ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Bu ilke öğretim süreçlerinde öğrencilere daha etkili bir şekilde bilgi aktarımı sağlayabilmek için öğretim teknolojilerinin ve araç – gereçlerinin kullanılmasını işaret eder.

İncelenen öğrenme alanı içerisinde doğrudan öğretim teknolojilerinin ve araç – gereç kullanılmasına yönelik bir bulguya rastlanmamıştır. Ancak öğrenme alanının başında sunulan karekod sayesinde öğrenciler EBA’da bulunan eğitim içeriklerine ulaşabilmesi sağlanmış. Doğrudan olmasa da dolaylı olarak öğrencilerin teknolojik araç kullanmaya yönlendirildiğini söyleyebiliriz.

Ders kitabının fiziksel yapısı dolayısıyla bu ilkeyle doğrudan ilişkili bulguların bulunmaması olağandır.

4.1.22. Ekonomiklik İlkesi

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı ekonomiklik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Az zaman ve az emekle çok verim almayı ifade eden bu ilkeye göre öğretim süreci iyi planlanmış olmalı. Seçilen öğretim materyalleri öğretim hedeflerine uygun olmalı, içerik seçimi ve organizasyonu iyi yapılmış olmalı, doğru değerlendirme sistemi var olmalı, öğretime ayrılan zamanın etkili kullanılması gerekmektedir.

Öğrenme alanı incelendiğinde 2018 Sosyal Bilgiler öğretim programına göre öğretimi hedeflenen bilgi, beceri, değer, tutum ve kazanımlarla paralellik gösterdiği görülmektedir. İçeriğe yerleştirilen konuların hedeflerden bağımsız unsurlardan arınık olması öğretimin istenen zamanda ve istenen düzeyde emekle gerçekleşmesini sağlayacağı için ekonomiklik ilkesine hizmet eder diyebiliriz.

Ancak sayfa 33'te öğrencilerden gerçekleştirmeleri istenen, haklarla ilgili kitle iletişim araçlarından yararlanarak örnek haberler içeren bir proje çalışması için projenin planlanması ve hazırlanması, konunun araştırılması, öğrencilerin yönlendirilmesi, ürünün sunulması projenin değerlendirilmesi için yeterli zaman ayrılmalıdır. İlgili ders planlarında proje çalışmasına yer verilmelidir. Gerçekleştirilecek proje çalışmasında öğretmenin iş yükü ve sorumluluğu, süre ve maliyet artabilir, hedeften sapma gözlenebilir, disiplinler arası olduğu için ders planının hazırlanmasını zorlaştırabilir. Bu yönüyle ekonomiklik ilkesine ters düşen bir durum olduğu görülmektedir.

4.1.23. Bütünlük İlkesi

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı bütünlük ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Gelişimin bir bütün olarak ele alındığı kabul edilerek öğrencilerin fiziksel, bilişsel, duyuşsal ve sosyal gelişimlerine yönelik etkinliklerin bir arada sunulması

bütünlük ilkesine hizmet eder. Buradan hareketle incelenen öğrenme alanında aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

Öğrenme alanının içeriği itibarıyla öğrencilerin daha fazla bilişsel ve sosyal gelişimlerine hitap eden etkinliklerin sunulduğu görülmektedir. Öğrencilerden düşüncelerini açıklaması, akıl ve mantık yürütmesi, tartışması, empati kurması, olumlu iletişim yollarını tercih etmesi istenen etkinlikler görülmektedir. Daha önce etkin katılım ve öğrenciye görelilik ilkelerinin değerlendirildiği başlıklar altındaki bulguların öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve sosyal gelişimlerine hitap eden düzenlemeler olduğunu söyleyebiliriz.

Bunların dışında öğrencilerin İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanının içeriği itibarıyla fiziksel gelişimlerine yönelik etkinliklerin bulunmaması olağan değerlendirmekle birlikte öğretim programında da ilgili öğrenme alanında kazandırılması hedeflenen iletişim becerisinin gelişimine yönelik eğitsel oyunlara, canlandırma etkinliklerine yer verilmesi bir anlamda psikomotor davranışlarını gerçekleştirmesini sağlayacağı için fiziksel gelişimlerine de katkı sunabilirdi.

Bunların yanında incelenen öğrenme alanında öğrencilerin duyuşsal gelişimlerine yönelik farklı duyguları hissedebileceği ve kendi duygularını ifade edebileceği edebi ürünlerden ve öğretim etkinliklerinden yararlanılabildi.

4.1.24. Rehberlik İlkesi

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı rehberlik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Rehberlik ilkesine göre öğrencilerin öğrenme sürecine yardımcı olmak, kendilerini tanıyıp gerçekleştirmelerini desteklemek amaçlanır. Buradan hareketle incelenen İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanında elde edilen buğular şöyledir;

İnsan sosyal bir varlıktır. İçinde yaşadığı toplumun kurallarına, istek ve beklentilerine kendi özellikleri ölçüşünde uyum gösterebilmelidir. Eğitim öğretim etkinlikleri bu desteği sağlayacak nitelikte olmalıdır. İncelenen öğrenme alanı içinde sayfa 17 ile başlayan “Çevremle İletişim Kurabiliyorum” başlığı altında öğrencilerin birey olarak kazanması gereken, iletişimdeki etkin dinleme, olumlu davranışlar, kullanılması gereken dil, iletişimde çatışma ve uzlaşma, çatışmayı çözme davranışlarına yer verilmesi doğrudan rehberlik ilkesinin dikkate alındığını gösterir.

4.1.25. Değerlendirme İlkesi

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı değerlendirme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğretim sürecinin başında planlanan hedef ve kazanımları öğrencinin sağlayıp sağlayamadığına ilişkin karar verme işlemini ifade eden değerlendirme ilkesine göre incelenen İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanından elde edilen bulgular şöyledir;

Öğrenme alanı içerisinde öğrenciye aktarılan bilgilerin kazanılıp kazanılmadığının kontrol edilmesi adına sık sık sorularla ve etkinliklerle sağlandığı görülmektedir. Ancak doğrudan değerlendirme ilkesi ile ilişkilendirebileceğimiz bölüm sayfa 34 ve 35'te bulunan "Kendimizi Değerlendiriyoruz" bölümündeki doğru – yanlış türündeki sorular, boşluk doldurma, eşleştirme, çoktan seçmeli testlerle öğrencilerin öğrenme alanı içerisinde edindiği bilgiler ölçüsünde kendisini değerlendirmesi sağlanmıştır. Dolayısıyla incelenen öğrenme alanının değerlendirme ilkesini dikkate alarak düzenleme yapıldığını söyleyebiliriz.

4.1.26. Geribildirim İlkesi

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı geribildirim ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğretim etkinlikleri esnasında ve sonrasında öğrencilere öğrenmeleriyle ilgili bilgi verme, varsa eksik ve yanlış öğrenmelerin giderilmesi işlemi olarak ifade edilen bu ilke gereğince dönüt ve düzeltme davranışları öğretim sürecinde önemli bir paya sahiptir. Etkili bir öğretim için dönüt ve düzeltme davranışlarının gerek görüldüğü an hemen yapılmalıdır. Buradan hareketle incelenen İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanında geribildirim ilkesine ilişkin elde edilen bulgular şöyledir;

Ders kitapları fiziki yapısı itibarıyla öğrencilere ölçme etkinlikleri sunabilir fakat bunlar karşısında öğrencilerin var olan eksik ve hatalı öğrenmelerin giderilmesi için imkân veremeyebilir. Buna göre incelenen ders kitabında İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanına ait "Kendimizi Değerlendiriyoruz" bölümündeki soruların doğru cevapları sayfa 224'te "Cevap Anahtarı" bölümünde sunulmuş. Burada önemli olan bir nokta vardır; cevap anahtarı bölümünde doğru – yanlış testlerinde doğru yanıtı "(Y)" olan ifadelerin doğru ifadelerinin nasıl olması gerektiğini bildirdiği görülmektedir.

Sonuç olarak incelenen öğrenme alanında değerlendirme sorularına yönelik cevap anahtarının bulunması dönüt gerçekleştirilmeye yönelik, doğru – yanlış testlerindeki yanlış ifadelerin doğrusunun belirtilmesi ise sınırlı da olsa düzeltme davranışının gerçekleştirildiğini gösterir. Bunların dışında çoktan seçmeli test etkinliğinin doğru yanıtlarının dışında açıklayıcı çözümler bulunmadığı için düzeltme davranışının gerçekleşmeyeceği, açık uçlu test sorularının doğru yanıtlarının ve açıklayıcı çözümlerinin bulunmaması ise dönüt – düzeltmenin ikisinin de bulunmadığını gösterir. Öğrencilere sunulacak açıklayıcı çözümlerin öğrenmede eksik ve hatalı durumların giderilmesine rehberlik edebilir.

4.1.27. Bilgi ve Becerinin Güvence Altına Alınma İlkesi

İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı bilgi ve becerilerin güvence altına alınma ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

“Değişmeyen” bilgi ve becerilerin korunması ve öğrencilere aktarılmasıyla ilgili olan bu ilke gereğince aslında var olan bilginin kaybolmaması esas alınır. Bilgi teknolojilerindeki gelişme ve değişimler dikkate alındığında bilgiye erişimin geçmiş yüzyıllara göre daha kolay olduğunu söyleyebiliriz. Eğitimde geleneksel anlayış diye nitelendirebileceğimiz daimicilik ve esasicilik eğitim felsefelerine dayanan bu ilke çağdaş eğitim programlarında geçerliliğini yitirmiş gibi görünüyor. Değişmeyen ezbere dayalı, bilgi yükü yerine öğrencilerin yaşamlarında fayda sağlayacak günlük yaşam becerileri ihtiyaç haline geldiği için günümüzde ilerlemecilik ve yeniden yapılandırıcılık eğitim felsefelerinin kabul gördüğünü söyleyebiliriz.

Ayrıca Sosyal Bilgiler toplumdaki değişim ve gelişime uygun olarak vatandaşlık bilinci kazandırmayı hedefleyen bir ders olduğundan katı, determinist kuralları yoktur. Yalnızca bireylerin içinde yaşadıkları toplumun değer ve kurallarını aktararak toplumla uyum içinde yaşamasını sağlar.

Sonuç olarak incelenen İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanında bilginin güvence altına alınmasına ilişkin bulgulara rastlanmamıştır.

4.2. Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Bulgular

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına göre ikinci öğrenme alanı “Kültür ve Miras” olarak belirlenmiştir. Araştırmaya veri toplama aracı olan 7.sınıf Sosyal

Bilgiler Ders kitabının ikinci öğrenme alanı ise “Türk Tarihinde Yolculuk” şeklinde adlandırılmıştır. İçeriğindeki kazanımlar 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile paralellik göstermektedir. Buradan hareketle ikinci öğrenme alanına ilişkin bulgular şöyledir;

4.2.1. Hedeften Haberdar Etme İlkesi

Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanı hedeften haberdar etme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanında ilk sayfada “*Neler Öğreneceğiz?*” başlığı altında:

- Osmanlı Devleti’nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörlerin açıklanacağı,
- Osmanlı Devleti’nin fetih siyasetinin örneklerle analiz edileceği,
- Avrupa’daki gelişmelere bağlı olarak Osmanlı’yı değişime zorlayan süreçlerin kavranacağı,
- Osmanlı Devleti’nin ıslahat hareketleri ile beraber oluşturulan yeni kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunulacağı,
- Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verileceği bildirilmiştir (Açıl vd., 2019: 36).

Buradan anlaşıldığı üzere ilgili öğrenme alanında hedeflenen bilgi, beceri ve etkinliklerde öğrenci haberdar edilmiş.

Dolayısıyla hedeften haberdar etme ilkesine uygun bir düzenleme yapıldığını söyleyebiliriz.

4.2.2. Hedefe Görelilik İlkesi

Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanı hedefe görelilik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda belirtildiği üzere temelde tarih disiplini olan bu öğrenme alanının kültür ve kültürel mirası ön plana çıkararak bir yapıya sahip olduğu bildirilmektedir. Türk kültürünü oluşturan temel öğelerden hareketle kültürün korunması ve geliştirilmesini sağlayacak millî bilincin oluşturulmasını

amaçlamaktadır. Böylece öğrenciler kültürel öğelerin, bir toplumu diğer toplumlardan ayıran özellikler olduğunu kavrayacaktır. Bunun yanında kültürümüzün dünya kültürel mirasının renklenmesine ve zenginleşmesine katkı sağladığı kavratılır (MEB, 2018).

MEB (2018) Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelendiğinde “*Kültür ve Miras öğrenme alanı işlenirken kültürel mirasa duyarlılık ve estetik gibi değerlerle kanıt kullanma becerisinin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.*” ifadesi kullanılmıştır.

Bu doğrultuda incelenen ders kitabında; hedeflenen bilgi, beceri, tutum ve değerlerin varlığı gözlenmiş ve aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

Sayfa 38 – 47 arasında “Bir Devlet Doğuyor” başlığı altında Osmanlı'nın kuruluşunu kronolojiye ve kuruluşunda rol oynayan kişilere bağlı olarak aktarımı sağlanmış. Yine bir beylik olarak Osmanlı Devleti'nin siyasi güç kazanmasında bulunduğu bölgede Ahi önderi Şeyh Edebali'nin kızıyla evlenerek Ahilerin desteğini almasının ve bunun yanında bölgedeki Bizans tekfuru ve Rumlar ile iyi ilişkiler kurmasının etkili olduğu aktarılmış. Bunun yanında Osmanlı Devleti'nin fethettiği bölgelerde uyguladığı iskân politikası ile kalıcılığı sağladığı anlatılmış. Yine konu içerisinde Osmanlı Devleti'nin ordu yapılanması, toplum yapısına dair bilgiler sunulmuş. Buna göre “Neler Öğreneceğiz?” bölümünde “*Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklayacağız.*” hedefine uygun içerik düzenlemesinin olduğunu söyleyebiliriz.

Sayfa 48 – 63 arasında “Osmanlı Fetih Siyaseti” başlığı altında kronolojiye bağlı olarak Osmanlı Devleti'nin kısa zaman büyümesinde “gaza” ve “cihat” politikasına dayandığı anlatılmış. Daha sonra sırasıyla Osman Gazi, Orhan Gazi, I. Murad, I. Bayezid, I. Mehmed, II. Murad, II. Mehmed, II. Bayezid, I. Selim, I. Süleyman, II. Selim ve Sultan İbrahim dönemlerinde gerçekleştirilen fetihler kronolojik olarak ele alınmış, Osmanlı hoşgörüsünü “istimâlet” politikası bağlamında anlatmış. Dolayısıyla hedefler kısmında belirtilen Osmanlı fetih siyasetine uygun bir düzenleme yapıldığını söyleyebiliriz.

Sayfa 64 – 74 arasında “Avrupa Gelişiyor, Osmanlı ve Diğer Devletler Etkileniyor” başlığı altında XV ve XVI. Yüzyıllarda Avrupalıların gerçekleştirdiği coğrafi keşiflerin dünya ekonomisinde değişikliğe neden olduğu anlatılmış. Bu değişiklikten önemli ticaret yollarını elinde bulunduran Osmanlı Devleti'nin nasıl

olumsuz yönde etkilendiğinden bahsedilmiş. Genel olarak coğrafi keşifler, rönesans, aydınlanma çağı, reform, Fransız ihtilali, sanayi inkılabı, sömürgecilik ve bunların neden olduğu karmaşa ile insan hakları ihlallerine dair konuların sunulduğu görülmüştür. “Neler öğreneceğiz?” bölümünde belirtilen hedeflere uygun bir içerik sunulduğu görülmektedir.

Sayfa 75 – 79 arasında “İslahatlarla Değişen Osmanlı Kurumları” başlığı altında Osmanlı Devleti’nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında öğrencilerin çıkarımlarda bulunmasına yönelik içeriklerin varlığı incelenmiştir. Sosyal ve kültürel yeniliklerin gerçekleştiği “Lale Devri” olarak bilinen dönemde gerçekleştirilen yeniliklerle başladığı aktarılmış, sonrasında yine kronolojiye uygun olarak padişahlar ve devlet adamları öncülüğünde gerçekleştirilen yenilik hareketlerine değinilmiştir. Gerçekleştirilen ıslahat hareketleri sonucunda ortaya çıkan kurumların toplumsal değişimi nasıl sağlandığı anlatılmıştır. Dolayısıyla “Neler öğreneceğiz?” bölümünde Osmanlı’da ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunma hedefine uygun bir içerik sunumunun sağlandığı görülmüştür.

Sayfa 80 – 85 arasında “Kültürümle Varım” başlığı altında öğrencilerin Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verebileceği türden içeriklerin varlığı gözlenmiştir. İnceleme neticesinde çeşitli dönemlerde yaşamış yerli ve yabancı seyyahlara ait seyahatnamelerden örnekle Osmanlı kültür ve medeniyetine ait unsurların (mimari, yemek kültürü, toplumsal yaşam, sanat dalları, yörük kültürü, ibadethaneler ve spor dalları) sunulduğu görülmektedir. Dolayısıyla hedefe uygun bir içerik sunumu yapılarak hedefe görelilik ilkesinin dikkate alındığını söyleyebiliriz.

4.2.3. Öğrenciye Görelilik İlkesi

Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanı öğrenciye görelilik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Daha önceki öğrenme alanının incelenmesinde de belirtildiği üzere 7.sınıf öğrencileri genellikle 13 yaşında olup Piaget’in bilişsel gelişim dönemlerine göre soyut işlemler döneminde olduklarını ve bu dönemin belirgin özelliği olarak öğrencilerin düşünsel becerilerini (akıl ve mantık yürütme, tümdengelim ve

tümevarımsal düşünme vs.) aktif olarak kullanabilecekleri belirtilmişti ancak farklı çalışmalar göstermektedir ki tarihsel düşünme becerisini yalnızca bilişsel gelişim dönemlerine göre değerlendirmek kolay olmamaktadır. Diğer derslerde söz konusu bilişsel dönemlerde öğrenciler döneme özgü becerileri kazanabilirken Tarih derslerinde bu durumun daha geç ortaya çıktığı ve buna mukabil Tarih konulu derslerde sorgulamaya dayalı yöntem ve tekniklerin işe koşulmasıyla tarihsel düşünme becerisinin kazandırılmasının daha etkili olabileceği düşünülmektedir (Dilek, 2007). Bunun yanında imgesel unsurların da öğrencileri tarihsel düşünmeye yönlendirebileceği düşünülmektedir. Buradan hareketle incelenen öğrenme alanında öğrencilere sunulan imgesel unsurların yanında sorgulamaya ve kanıt göstermeye yönelik ifadeler gözlenmiştir. Elde edilen bulgular şöyledir;

Öğrenme alanına konu olan Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna dair bugüne ulaşan kalıntılar çok azdır. Dolayısıyla o dönemlerde yaşamış ve padişahlık yapmış kişilerin, devlet yöneticilerin, o dönemin farklı kesimlerinden kişilerin, içerikte sunulan savaflara ait, coğrafi keşifleri gerçekleştiren keşiflerin, Avrupa'da yaşanan reform, rönesans ve aydınlanma çağına ilişkin temsili görseller sunularak hem öğrencilerin buldukları yaş aralığı itibarıyla ilgili çekici olması sağlandığı hem de imgesel düşüncelerine destek olduğu görülmektedir.

İncelenen öğrenme alanı içerisinde öğrencileri tarihsel düşünmeye yönlendirecek soruların ve etkinliklerin de olduğu görülmektedir;

Sayfa 39'da Osmanlı devletinin kuruluş tarihiyle ilgili görüş ayrılıklarının neden kaynaklandığının sorgulanması,

Sayfa 41'de geçmişte Osmanlı sınırlarına dahil olan Balkanlarda bugün hala Türk kültürüne ait unsurların var olduğunu bildiren bir kaynaktan alıntı yaparak sonrasında bugün Balkanlarda sözü edilen unsurların varlığının neyin göstergesi olduğunun sorgulanması,

Sayfa 50'de Orhan Gazi'nin İznik'in fethinden sonra hemen orada medrese kurduğunun sebebinin sorgulanması, Rumeli'ye geçmenin Osmanlı için neden önemli olduğunun sorgulanması,

Yine sayfa 50'de I. Murad döneminde gerçekleştirilen Edirne'nin fethinden sonra devletin başkentinin neden Bursa'dan Edirne'ye taşındığının tartışılması,

Sayfa 52’de Timur’un Ankara Savaşı’ndan sonra bölgedeki beyliklere topraklarını geri vermesinin amacının sorgulanması, bunun yanında Ankara Savaşı sonucunda Fetret Devrine giren Osmanlı Devleti’nin yıkılmama sebeplerinin sorgulanması,

Sayfa 56’da İstanbul’un fethinin neden yeni bir çağın başlangıcına neden olduğunun sorgulanması,

Sayfa 57’de diğer padişahlardan farklı olarak Yavuz Sultan Selim’in fetih politikasını neden doğuya yönelik sürdürdüğü üzerine tartışılması,

Sayfa 58’de Mohaç savaşına ilişkin verilen bilgiler neticesinde savaşın neden iki saat kadar kısa bir sürede tamamlanmış olduğunun ve fethedilen Belgrad’ın Osmanlı’ya sağlayacağı stratejik katkısının neler olabileceğinin tartışılması,

Sayfa 59’da Preveze Deniz Savaşı’nda Osmanlı ve Haçlı ordusunun donanma güçlerine ilişkin verilen tabloya göre öğrencilerin savaşın neticesini tahmin etmeye yönlendirilmesi,

Sayfa 63’te Osmanlı Devleti’nin XIV ve XVI. yüzyıllarda fethettiği yerlere ilişkin Osmanlı’ya ne gibi katkılarının olduğuna yönelik yanıtların istenmesi,

Sayfa 73’te Mustafa Kemal Atatürk’ün “*Tam bağımsızlık ekonomik bağımsızlıktan geçer.*” sözünü vererek Osmanlı Devleti’nin siyasi bağımsızlığının değerlendirilmesi,

Sayfa 75’te Osmanlı’da neden sadece bilimsel eserlerin basılması koşuluyla matbaanın kurulmasının kabul edilmesi hakkında açıklama istenmesi,

Sayfa 76’da Osmanlı’da çıkarılan gazete ve dergilerin toplum hayatına katkısının sorgulanması,

Sayfa 77’de telgrafın kullanılmasının Osmanlı Devleti’nin sosyal ve ekonomik hayatını nasıl etkilediğine yönelik fikir yürütülmesi,

Sayfa 78’de Osmanlı’da ulaşım alanında gerçekleştirilen yeniliklerin değişime etkisi ve bu yeniliğe bağlı olarak hangi gelişmelerin etkilendiğini üzerine fikir yürütülmesi için öğrencilerin harekete geçirilmesi tarihsel düşünme becerilerini sağlamaya yönelik olduğu düşünüldüğünden öğrenciye görelilik ilkesinin dikkate alındığını söyleyebiliriz.

4.2.4. Dikkat Çekme İlkesi

Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanı dikkat çekme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 41’de “Hımm... İlginç” bölümünde Mustafa Kemal Atatürk’ün anne ve babasının soylarının zamanında Rumeli’nin Türkleştirilmesi için Anadolu’dan göç ettirilen Türk boylarından olduğu dolayısıyla “Evlâd-ı Fatihân” oldukları bilgisinin verilmesi,

Sayfa 48’de “Biliyor Muydunuz” bölümünde “cihat” sözcüğünün günümüzde yanlış anlaşıldığından, bazı yasadışı oluşumların bu sözcüğü kullanması dolayısıyla böyle bir algının oluştuğu bilgisinin sunulması,

Sayfa 49’da tarihimizde önemli bir yere sahip olan şehit ve gazi sözcüklerinin bugün de hala önemli olduğu bilgisinin verilmesi,

Sayfa 54’te “Hımm... İlginç” bölümünde sunulan Fatih’in İstanbul’un fethinde kullandığı şahi toplarından birinin padişah Abdülaziz döneminde İngilizlere hediye edildiği ve bugün hala Tower Müzesi’nin bahçesinde sergilendiği bilgisinin aktarılması,

Sayfa 58’de “Hımm... İlginç” bölümünde Kanuni Sultan Süleyman’ın aynı zamanda iyi bir şair olduğundan bahsedilmesi ve kendisine ait bir mısranın aktarılması,

Sayfa 60’te “Biliyor Muydunuz” bölümünde Preveze Deniz Zaferi olan 28 Eylül’ün günümüzde her yıl Türk Denizcilik Günü kutlandığı bilgisinin sunulması,

Sayfa 68’de “Hımm... İlginç” bölümünde Leonardo da Vinci’nin anatomiyle ilgilendiği ve robot tasarımları yaptığına ilişkin bilginin ve ilgili görsellerin sunulması,

Sayfa 70’te “Hımm... İlginç” bölümünde Aydınlanma Çağı öncülerinden Atatürk’ün, Montesquieu, Voltaire, Jean Jacques Rousseau’dan etkilendiğinden ve bu düşünürlerin Atatürk’ün düşünce yapısının oluşmasında büyük rol oynadığı bilgisinin sunulması,

Sayfa 77’de “Hımm... İlginç” bölümünde Mors alfabesinin mucidi olan Samuel Morse’un mors telgrafını padişah Abdülmecit’e sunması ve bunun üzerine padişahın kendisine devlet nişanı armağan ettiği bilgisinin verilmesi ve ilgili görselin aktarılması,

Sayfa 81’de “Hmm... İlginç” bölümünde Osmanlı’da İstanbul’un çöplerini toplamak için yıllık ücretle çalışan arayıcılar isminde bir esnaf grubunun olduğundan ve o dönemde dünyanın hiçbir yerinde böyle bir mesleğin olmadığı bilgisinin verilmesi öğrencilerin dikkatleri konuya çarpıcı örnekle çekmeyi hedefler niteliktedir. Buradan hareketle Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanı içerisinde dikkat çekme ilkesinin dikkate alındığı bir düzenleme yapıldığını söyleyebiliriz.

4.2.5. Ön Bilgileri Hatırlatma İlkesi

Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanı ön bilgileri hatırlatma ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanını ilk sayfasında “Hatırlayalım” başlığı altında öğrencilerin geçmiş yıllarda Sosyal Bilgiler derslerinde öğrendiği bilgilerden hareketle cevaplaması istenen sorular sunulmuştur. Örneğin;

Türklerin Orta Asya’dan Anadolu’ya göç etme sebeplerinin neler olduğunu,

Türklerin hangi olaylardan sonra Anadolu’yu yurt edinmeye başladığı,

Türklerin Anadolu’yu Türkleştirmek için hangi çalışmaları yaptığı,

Osmanlı Beyliği’nin ortaya çıkmasına sebep olan İkinci Beylikler Dönemi’nin hangi olaydan sonra başladığının hatırlanmasına yönelik soruların sunulması ön bilgileri hatırlatma ilkesinin dikkate alındığı gösterir niteliktedir (Açıl vd., 2019: 36).

4.2.6. İpucu İlkesi

Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanı ipucu ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 47’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde Osmanlı toplumunda yer alan bazı kişiler verilmiş ve bu kişilerin hangi toplumsal yapıda yer aldıklarını öğrencilerden cevaplamaları istenmiştir. Sadrazam ve konargöçer maddelerinin hangi toplumsal yapıda bulduklarına ilişkin bilginin sunulması,

Sayfa 49’da “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde Osmanlı Devleti’nin kurulduğu döneme ilişkin cevaplanacak sorular için XIV. Yüzyıl beylikler dönemi haritasının sunulması ve haritadan yardım alarak soruların cevaplanmasını belirtmesi,

Sayfa 59’da Preveze Deniz Zaferi’ne ilişkin cevaplanacak sorulara ilişkin Osmanlı ve Haçlı Donanma gücüne ait bilgilerin yer aldığı tablonun sunulması ve soruların tabloya bakarak cevaplanmasının istenmesi,

Sayfa 63’te “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde Osmanlı Devleti’nin gerçekleştirdiği bazı fetihler verilmiş ve öğrencilerden bu fetihlerin Osmanlı Devleti’nin gelişmesine ne gibi katkılarının olduğunu yazmalarını istemesine ilişkin, İznik’in fethi için ayrılan bölümde örnek bir açıklama yaparak diğer sorular için örnek oluşturması,

Sayfa 66’da “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde coğrafi keşiflerin neden ve sonuçlarına ilişkin sunulan etkinlik tablosunda Bilimsel nedeni ve dinî sonucu örnek olması için belirtip buradan hareketle diğer alanları öğrencinin yanıtladığının istenmesi,

Sayfa 69’da “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde Avrupa’da yaşanan Rönesans hareketi öncesi ve sonrasına ilişkin bilim, kültür ve sanat alanında yaşanan değişimlerin ele alındığı etkinlikte, rönesans öncesi durumun tamamının verilip, rönesans sonrası durum için sadece bir satırın yanıtladığının yapıp diğer satırları öğrencinin yanıtladığının istenmesi,

Sayfa 73’te Sanayi İnkılabının olumlu ve olumsuz sonuçlarının ele alındığı etkinlikte olumlu ve olumsuz sonuçlar için birer tane örnek verip diğerlerini öğrencinin yanıtladığının istenmesi,

Sayfa 79’da “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde Osmanlı’da yaşanan sosyal, kültürel ve ekonomik alanlardaki gelişmelerin hangi alanlarla ilgili olduğunun ele alındığı etkinlikte ilk örneğin verilip diğerlerini öğrencinin yanıtladığının beklenmesi,

Sayfa 85’te “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde Osmanlı kültürüne ait görsellerin verilip bunların neler olduğuna ilişkin etkinlik örneğinde etkinliğin bir kısmının yapılmış halde sunulması öğrencilerin etkinlikleri nasıl gerçekleştireceğine yönelik örnek teşkil etmesi yönüyle ipucu ilkesinin dikkate alındığını gösterir niteliktedir.

4.2.7. Pekiştirme İlkesi

Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanı pekiştirme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme alanı içerisinde öğrenciden istenilen davranışların artırılmasına ve korunmasına yönelik davranışlar aktif olarak gözlemlenmeli ve uygun zamanlarda pekiştirici verilmelidir. Ders kitabı yapısı itibarıyla bunu sağlayacak nitelikte olmadığından bunu ders öğretmenin sağlaması yerinde olacaktır. Dolayısıyla incelenen öğrenme alanında pekiştirme ilkesi bağlamında bulgu aramak doğru olmayacaktır.

4.2.8. Tekrar İlkesi

Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanı içerisinde tekrar ilkesi başlığında ele alınacak olan “Birlikte Yapıyoruz” bölümlerini ve değerlendirme ilkesi başlığında ele alınacak “Kendimizi Değerlendiriyoruz” bölümlerinin tamamını tekrar ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

Bunların haricinde konularla ilgili bilgilerin aktarılmasından sonra öğrenciye yöneltilen sorular da tekrarı sağlayacağından tekrar ilkesine hizmet eder. Örneğin;

Sayfa 39’da Şeyh Edebali’nin Osman Bey’e yönelttiği nasihatlerinin sunulmasından sonra bu nasihatlerde hangi değerlerimizden bahsettiğinin sorulması,

Sayfa 40’ta Osmanlı Devleti’nin uyguladığı iskân politikası ile ilgili bilgiler sunulduktan sonra iskâna tabi tutulan ailelerin beş yıl boyunca neden başka yere gitmelerine izin verilmediğini ve iskâna tabi tutulan ailelerin yakın yerlerden getirilme sebebinin ne olduğunun sorulması,

Sayfa 51’de Yıldırım Bayezid ve döneminde gerçekleşen Niğbolu Zaferi, halifeden ünvan alması, Fetret Devri ile ilgili bilgilerin sunulmasından sonra kalıcılığı sağlamak adına bilgilere ilişkin tekrar edici soruların sorulması,

Sayfa 57’de Yavuz Sultan Selim’in Baharat yolunu ele geçirme isteği ve doğudaki İran tehdidine karşılık doğuya gerçekleştirdiği seferlerle ve yapılan savaşlarla ilgili bilgiler sunulduktan sonra neden doğuya seferler ve savaşlar gerçekleştirdiğinin sorulması,

Sayfa 58’de Kanuni’nin batı seferleri için bir üs olarak görülen Belgrad’ı fethetmesinden bahsettikten sonra öğrenmeyi desteklemek için Belgrad’ın neden stratejik konumundan dolayı Osmanlı’ya sağlayacağı yararların neler olabileceğine dair bir sorunun yöneltilmesi,

Sayfa 62’de farklı dinlerden, farklı milletlerden insanların Osmanlı’da huzur içinde yaşadığını anlatan “Renk Cümbüşü” adıyla sunulan okuma parçasından hareketle öğrencilerin öğrendiklerini tekrar edici soruları cevaplandırmalarının istenmesi,

Sayfa 76’da Osmanlı’da çıkarılan gazete ve dergilerle ilgili bilgiler ve gelişim ve değişime etkisinden bahsettikten sonra toplum hayatına katkısına ilişkin soruların yöneltilmesi,

Sayfa 84’te Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nden Süleymaniye Camii’nin süslemeleriyle ilgili bilgiler aktardıktan sonra metin içinde hangi Türk El sanatlarından bahsedildiğini sorması öğrenmeyi tekrar edici niteliktedir.

Görüldüğü üzere öğrenme alanı içerisinde öğretimi gerçekleştirilen konularla ilgili sorularla ve etkinlikle tekrar sağlanmış ve dolayısıyla tekrar ilkesinin dikkate alındığı düzenlemelerin yapıldığını söyleyebiliriz.

4.2.9. Bilinenden Bilinmeyene İlkesi

Bilinenden bilinmeyene ilkesine göre içerik açısından incelenen öğrenme alanında “Hatırlayalım” başlığıyla önceki öğrenmeler dikkate alınarak “Neler öğreneceğiz?” başlığı ile hedeflenen öğrenmelerin neler olduğu belirtilmiş.

Geçmiş yıllarda öğrencilere Osmanlı Devleti’nin ortaya çıktığı ikinci beylikler dönemine ilişkin bilgilerin öğretimi yine Kültür ve Miras öğrenme alanı içerisinde yapılmıştı. Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanı içinde ise “Bir Devlet Doğuyor” başlığı altında Osmanlı Beyliğinin ortaya çıkışına ilişkin bilgilerin aktarıldığı görülmektedir. Sonrasında Osmanlı Devleti’nin fetih siyaseti, Avrupa’daki gelişmeler, Osmanlı Islahatları, Osmanlı kültür ve medeniyetine ilişkin bilgilerin sunulduğu görülmektedir. Anlaşıldığı üzere öğrencilerin bildikleri Osmanlı Beyliğinin ortaya süreci ile başlayan öğrenme alanı henüz bilmedikleri konulara doğru yönelmiştir.

Buradan hareketle geçmiş yıllardaki öğrenmelerinin dikkate alınıp yeni öğrenmelerin bunun üzerine yapılandırılmış olmasında bilinenden bilinmeye ilkesinin etkisinin olduğunu söyleyebiliriz.

4.2.10. Yakından Uzağa İlkesi

Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanı içerisindeki bilgilerin aktarılması yakından uzağa ilkesine göre incelenmiş ve aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

İlgili öğrenme alanı öğretim programında da belirtildiği üzere temelinde tarih disipliniinde yer almaktadır (MEB, 2018: 11). Tarih öğretimi kronolojik sıraya bağlı olarak gerçekleştiğinden zamanda yakından uzağa doğru öğretimin sıralanması pek mümkün görülüyor ancak mekânsal olarak önce öğrencilerin yaşadıkları coğrafya ile başlayıp daha sonra uzak coğrafyaların öğretimi sağlandığında öğretim süreci daha etkili ve verimli olabilir. Buradan hareketle incelenen öğrenme alanında Osmanlı Devleti'nin beylikten devlet olma sürecine bağlı olarak Anadolu coğrafyasındaki faaliyetleri, Balkanlar, Orta Avrupa, Anadolu'nun doğusu, Akdeniz ve Kuzey Afrika'daki faaliyetlerinin aktarılması mekânsal olarak yakından uzağa ilkesinin gereği olarak değil kronolojik olarak olayların gerçekleşme zamanını gereği olarak bu şekilde düzenlenmiştir. Dolayısıyla burada yakından uzağa ilkesinin varlığını aramak doğru olmayacaktır.

Bunun haricinde sayfa 56'da İstanbul'un fethinin sonuçları değerlendirilirken önce Türk Tarihi açısından daha sonra Dünya Tarihi açısından sonuçlarının ele alındığı görülmektedir. Burada öğretimin yakından uzağa ilkesine göre düzenlendiğini söyleyebiliriz.

Sayfa 64'te coğrafi keşiflerin gerçekleştiği XV ve XVI. yüzyıllarda önce Osmanlı Devleti'nin durumunun ele alındığı daha sonra Avrupalıların faaliyetlerinin aktarıldığı görülmektedir. O halde burada da yakından uzağa ilkesi dikkate alınmıştır diyebiliriz.

İncelemeler neticesinde Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanı içerisinde bağlama uygun olarak yukarıda belirtilen bölümlerin düzenlenmesinde yakından uzağa ilkesinin dikkate alınarak yapıldığını söyleyebiliriz.

4.2.11. Basitten Karmaşığa İlkesi

Yakından uzağa ilkesi başlığı altında belirtildiği gibi incelemeye alınan öğrenme alanı Tarih disiplini temelinde öğretimi sağlandığından burada genel olarak olayların gerçekleşme zamanına bağlı kronolojik sıranın esas alındığını söylemeliyiz. Öğrenme alanı incelendiğinde öncelikle “Bir Devlet Doğuyor” konu başlığı altında Osmanlı Devleti’nin kuruluş dönemi ile ilgili bilgiler, “Osmanlı Fetih Siyaseti” konu başlığı altında Osmanlı Devleti’nin kronolojik olarak fetih hareketleri ile ilgili bilgiler, “Avrupa Gelişiyor, Osmanlı ve Diğer Devletler Etkileniyor” konu başlığı altında Coğrafi Keşifler, Rönesans, Reform, Aydınlanma Çağı, Sanayi İnkılabı ve sonrasında Osmanlı’da yaşanan gelişmelere bağlı değişimlere ilişkin bilgilerin sunulmasında kronolojinin dikkate alındığını söyleyebiliriz. Buradan hareketle öğrenme alanı içerisinde belirgin olarak doğrudan basitten karmaşığa ilkesinin dikkate alındığı bir düzenlemeye rastlanmamıştır.

4.2.12. Somuttan Soyuta İlkesi

“Türk Tarihinde Yolculuk” öğrenme alanı, içeriği itibarıyla daha fazla soyut konu ve kavramlara dayanmaktadır. Daha önce belirtildiği gibi bu durumun öğrencilerin içinde buldukları bilişsel dönem kapsamına göre uygun olduğunu, soyut içeriğin öğretiminde anlatımı desteklemek için kullanılan yazı, görsel ve şekillerin açıklık ilkesi kapsamında değerlendirilecektir.

4.2.13. Etkin Katılım İlkesi

Etkin katılım ilkesine göre içerik açısından incelenen öğrenme alanı içerisinde erişilen bulgular şöyledir;

Sayfa 39’da Osmanlı Devleti’nin kuruluş tarihi ile ilgili farklı düşüncelerinin olmasının sebeplerinin tartışılmasını istemesi,

Sayfa 40’ta Osmanlı Devleti’nin iskân politikasını gerçekleştirirken iskana tabi tutulan halkın en az beş yıl süreyle başka bir yere gitmelerine izin verilmemesinin nedeninin neler olabileceğinin tartışılmasını istemesi,

Yine sayfa 40’ta iskâna tabi tutulan ailelerin yakın yerlere getirmelerinin nedeninin neler olabileceğini tartışılmasını istenmesi,

Sayfa 42’de Osmanlı ordusuna ait Kara Kuvvetleri ile ilgili bilgiler sunulduktan sonra “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde Osmanlı kapıkulu askerleri ve eyalet askerleriyle ilgili öğrencilerin yapması beklenen bir etkinliğin bulunması,

Sayfa 47’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde Osmanlı toplumuna ait kişilerin ve ait oldukları toplumsal yapı ile ilgili öğrencilerin yapması istenen bir etkinliğin yer alması,

Sayfa 50’de I. Murat döneminde Edirne fethedildikten sonra devletin başkentinin neden Bursa’dan Edirne’ye taşıdığı tartışılmasının istenmesi,

Sayfa 52’de 11 yıl süren fetret devrinde Osmanlı Devleti’nin neden yıkılmadığının tartışılmasının istenmesi,

Sayfa 53’te “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde İstanbul’un fethinin nedenlerinin dinî, siyasi ve ekonomik nedenler başlığında değerlendirilecek etkinliğin öğrencilerle beraber yapılmasının istenmesi,

Sayfa 57’de Yavuz Sultan Selim döneminde gerçekleştirilen Mısır’ın fethinin sonuçlarının dinî, siyasi ve ekonomik nedenler başlığında değerlendirilecek etkinliğin öğrencilerle beraber yapılmasının istenmesi,

Sayfa 58’de Mohaç Savaşı’nın kısa bir sürede kazanılmasının sebeplerinin neler olabileceğinin ve Belgrad’ın stratejik konumundan dolayı Osmanlı devletine sağlayacağı katkıların neler olabileceğine dair tartışma yürütülmesinin istenmesi,

Sayfa 59’da Preveze Deniz Zaferi’ni detaylı olarak anlatmadan önce savaşa ilişkin Osmanlı ve haçlı taraflarının donanma gücüyle ilgili bilgilerin ve komutanların bilgilerinin yer aldığı bir tablonun sunulmasının ardından öğrencilerden bu tabloya göre hangi tarafın galip gelmiş olabileceğinin tartışılmasının beklenmesi,

Sayfa 63’te Osmanlı Devleti’nin beylik dönemlerinden devletin en parlak olduğu dönemlere doğru gerçekleştirilen bazı fetihler verilmiş ve öğrencilerden bu fetihlerin Osmanlı Devleti’nin gelişmesine ne gibi katkılarının olduğunun açıklanmasının istenmesi,

Sayfa 66’da coğrafi keşifler ve kaşifler ile ilgili verilen bilgilerden sonra İspanyol ve Portekizli gemicilerin keşfettikleri yerlerle ilgili öğrencilerden yapılması beklenen bir etkinliğin bulunması,

Yine sayfa 66'da coğrafi keşiflerin bilimsel, ekonomik, dinî ve siyasi alanlardaki neden ve sonuçlarının öğrenciler tarafından değerlendirilecek bir etkinliğin bulunması,

Sayfa 68'de Rönesans ve rönesans sanatçılarıyla ilgili verilen bilgilerden sonra öğrencilerden rönesans döneminde yaşamış ve kitapta verilmeyen diğer sanatçı, yazar ve bilim insanlarının araştırılıp edinilen bilgilerin deftere yazılmasının istenmesi,

Sayfa 69'da "Birlikte Yapıyoruz" bölümünde rönesans sonrasında bilim, kültür ve sanat anlayışlarında gerçekleşen değişimlerin öğrencilerin değerlendirmesi istenen bir etkinliğin bulunması,

Sayfa 70'te Aydınlanma Çağı ile ilgili bilgiler verildikten sonra Aydınlanma Çağı'nın günümüzdeki düşünce sistemini nasıl etkilemiş olabileceğine dair tartışma yürütülmesinin istenmesi,

Sayfa 71'de Montesquieu, Voltaire ve Rousseau'ya ait sözlerin verilir bu sözlerin öğrencilerde hangi düşünceleri uyandırdığını ifade etmeleri istenen bir etkinliğin bulunması,

Sayfa 73'te Sanayi inkılabının olumlu ve olumsuz sonuçlarının öğrenciler tarafından değerlendirileceği bir etkinliğin bulunması,

Sayfa 79'da birlikte yapıyoruz bölümünde Osmanlı'da yaşanan sosyal kültürel ve ekonomik alanlardaki gelişmelerin hangi alan ya da alanlarla ilgili olduğunun öğrenciler tarafından değerlendirilmesi beklenen bir etkinliğin bulunması,

Sayfa 81'de "Birlikte Yapıyoruz" bölümünde Osmanlı'da kahve kültürüyle ilgili kısa bir metin verildikten sonra Osmanlı'da kahve kültürüne ilişkin etkinlikteki soruların öğrenciler tarafından değerlendirilmesinin beklenmesi,

Sayfa 83'te hat sanatıyla ilgili bilgiler sunulduktan sonra bu sanatın günümüzde de aynı şekilde devam ettirilip ettirilmediğinin tartışılmasının istenmesi,

Sayfa 85'te "Birlikte Yapıyoruz" bölümünde Osmanlı'ya ait kültür öğelerinin bulunduğu bir etkinlikte görselleri verilen alanlara ilişkin Osmanlı'da hangi sanat ya da spor alanını ifade ettiğinin öğrenciler tarafından açıklanmasının istenmesinin öğrencileri doğrudan öğretim sürecine katılmasını sağlayacak etkinlikler ve düzenlemeler olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle öğrencilerin tartışmasının ve konuya

ilişkin değerlendirmeler yapmasının istendiği bölümler etkin katılım ilkesiyle ilişkilendirilebilir.

Genel manada öğrenme alanı içerisinde öğrenciyi derse etkin bir şekilde katılmasını sağlayacak etkinlik ve düzenlemelerin bulunduğunu söylemekle birlikte bunların yalnızca tartışma ve değerlendirme etkinlikleriyle sağlandığı görülmektedir. Bunların yanında bireysel farklılıkları dikkate alarak öğretim sürecinde bulunan bütün öğrencilerin konuya ilişkin etkin katılım gösterebilecekleri farklı teknik ve yöntemlerin uygulanması da yerinde olurdu.

4.2.14. Sosyallik İlkesi

Otoriteye itaat ve özgürlük olarak da ifade edilen bu ilke ışığında incelenen öğrenme alanında;

Otoriteye itaat ve özgürlük ilkesi bağlamında bireylerin içinde yaşadıkları toplumun otorite kurum ve kişileri ve bunun yanında yazılı ve yazısız hukuk kurallarının aktarımının sağlanması ve bunlar karşısında bireylerin seçim yapma özgürlüğünün olduğunun aktarılması gerekir. Ancak incelemeye alınan öğrenme alanından ifade edilen otorite kurum ve kişiler ve bunun yanındaki yazılı ve yazısız hukuk kuralları içinde Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu dönemde geçerli olduğundan burada verilen bilgilerin sosyallik ilkesi kapsamında değerlendirilmesinin doğru olmayacağını söyleyebiliriz. Ancak geçmişte ortaya çıkmış ve bugün hala varlığını sürdüren kurum kişi ve kuralların aktarılmasını otoriteye itaat ve özgürlük ilkesi altında değerlendirebiliriz. Buradan hareketle aşağıdaki bulguya erişilmiştir;

Sayfa 76'da günümüzde T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığına bağlı bir kuruluş olan Posta ve Telgraf Teşkilatı Anonim Şirketi (PTT)'nin temellerinin Osmanlı'da II. Mahmut döneminde atıldığından, kurumun o dönemki vazifelerinden ve bugün hala varlığını sürdürdüğünden bahsedilmiştir. Bu yönüyle toplumsal bir kurumun tanıtımı yapılmıştır.

4.2.15. Açıklık İlkesi

Türk tarihinde yolculuk öğrenme alanı açıklık ilkesi açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

Öğrenme alanı içerisinde “Anahtar Kelimeler” başlığı altında içerikte geçen sözcüklerin anlamları belirtilmiştir. Bu sözcükler Osmanlı Devleti’nin içinde bulunduğu dönemde kullanılan ve fakat bazılarının bugün kullanılmamış olması dolayısıyla bu sözcüklerin tanımları yapılmıştır. Sayfa 38’de tekfur, uç beyliği, gayrimüslim sözcüklerinin; sayfa 48’de cihat ve gaza sözcüklerinin; sayfa 64’te derebeylik (feodalite), burjuva, ihtilal, sömürgecilik, kapitülasyon sözcüklerinin; sayfa 75’te ıslahat ve çinicilik sözcüklerinin; sayfa 80’de seyyah ve seyahatname sözcüklerinin tanımlarının yapıldığı görülmektedir.

Ayrıca sayfa 40’ta İskân politikasını anlatırken “iskân” sözcüğünün anlamının ifade edilmesi ve sayfa 61’de İstimâlet politikasını anlatırken sözcük anlamının sunulması da açıklık ilkesine uygun düzenlemelerin olduğunu göstermektedir.

Dolayısıyla öğrenme alanı içerisinde kullanılacak bu sözcüklerin önceden öğrencilere sunulmuş olması konuya açıklık getirecek ve anlaşılır olmasını sağlayacak nitelikte olduğu için açıklık ilkesine hizmet eder diyebiliriz.

Bunların yanında konuların öğretimini açık ve anlaşılır kılmak için görsellerden destek alındığını söyleyebiliriz.

Buradan hareketle sayfa 38’de Ertuğrul Gazi’nin temsili bir görseli ve türbesinin yer aldığı bir yağlı boya tablosunun sunulmasını,

Sayfa 39’da Osman Gazi’nin türbesinin görselinin kullanılmasını,

Sayfa 40’ta iskân politikasını anlatırken Bosna’da bulunan Mostar köprüsü görselinin kullanılmasını,

Sayfa 41’de balkanlarda Osmanlı kültürünü anlatırken temsili bir Osmanlı evi görselinin kullanılmasını,

Yine sayfa 41’de Osmanlı ordu yapısını anlatırken tablo kullanılmasını,

Sayfa 42’de Osmanlı’da kapıkulu piyadeleri konusunun anlatımı yapılırken temsili bir yeniçeri görselinin kullanılmasını,

Sayfa 43’te Osmanlı Devleti’nin askeri sistemini anlatırken orduda kullanılan kalkan, ok, yay ve deniz kuvvetlerine ait çeşitli bayrakların bulunduğu görsellerin kullanılmasını,

Yine sayfa 43'te I. Murad'ın Kosova Savaşı'ndan önce çadırında ettiği duanın anlatıldığı okuma parçasının temsili bir görselle desteklenmesini,

Sayfa 44'te Osmanlı toplum yapısına anlatırken temsili bir Divanı Hümayun görselinin kullanılmasını,

Sayfa 45'te Osmanlı yöneticilerinden sadrazam, vezir, kazasker, defterdar ve nişancının vazifelerini anlatılırken tek tek temsili görsellerinin kullanılmasını,

Sayfa 46'da Osmanlı toplum yapısı içerisinde yönetilenler başlığı altında değerlendirilen müslüman, gayrimüslim, esnaf, konargöçer, köylü ve tüccara ait temsili görsellerin kullanılmasını,

Sayfa 47'de Osmanlı ekonomisi anlatılırken tarlada çalışan bir köylü yağlı tablo resminin ve bir tersane temsili görselinin kullanılmasını,

Sayfa 48'de Osmanlı fetih siyaseti başlığı altında Zigetvar Savaşı'nı anlatan bir yağlı boya tablosunun sunulmasını,

Sayfa 49'da Osmangazi döneminde gerçekleştirilen faaliyetlerin Osman Gazi'nin temsili görseli, beylikler dönemi ve Osmangazi dönemi haritalarının kullanılmasını,

Sayfa 50'de Orhan gazi ve I. Murad'a ait temsili görsellerin kullanılması, I. Kosova Savaşı'nı temsil eden bir görselin kullanılmasını,

Sayfa 51'de Yıldırım Bayezid'i ve dönemindeki faaliyetleri anlatırken Yıldırım Bayezid'in temsili görselinin ve Anadolu Hisarı'nın fotoğrafının kullanılmasını,

Sayfa 52'de Çelebi Mehmet ve II. Murad'a ait temsili görsellerin ve bunun yanında II. Murad dönemi haritasının kullanılmasını,

Sayfa 53'te Fatih Sultan Mehmed'e ait temsili bir görselin kullanılmasını,

Sayfa 54'te Fatih Sultan Mehmed'in yaptırdığı Rumeli Hisarı'nın fotoğrafının ve şahı topu temsili görselinin kullanılmasını,

Sayfa 55'te II. Mehmed komutasında gerçekleştirilen İstanbul'un Fethi anlatılırken harita ile desteklenmesini ve "Fatih'in Topkapı'dan İstanbul'a Girişi" adıyla bilinen yağlı boya tablosunun sunulmasını,

Sayfa 57’de kutsal emanetlerin bulunduğu Topkapı Sarayı’nın ve kutsal emanetlerin fotoğraflarının kullanılmasını,

Sayfa 57’de II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim’e ait temsili görsellerin kullanılmasını,

Sayfa 58 de Osmanlı fetih politikasını anlatırken Preveze Deniz Muharebesi’ni anlatan yağlı boya tablosunun sunulmasını,

Sayfa 59’da XIV ve XVI. yüzyıllarda Osmanlı Devleti sınırlarını gösteren haritanın kullanılmasını,

Sayfa 58 ve 59’u kapsayan şekilde 1302 Koyunhisar Savaşı ile başlayıp 1538 Preveze Deniz Savaşı ile biten tarih şeridinin sunulmasını,

Sayfa 60’ta Preveze Deniz Savaşı’nı anlatılırken kullanılan Turan taktiğinin temsili görsel ile desteklenmesini,

Sayfa 60’ta II. Selim ve Sultan İbrahim’e ait temsili görsellerin ve Girit’te bulunan Kandiye surlarına ait fotoğrafların kullanılmasını,

Sayfa 61’de Osmanlı millet sistemini anlatırken “Kuruluşta Açık Bir Pazar” adıyla bir resim tablosunun sunulmasını,

Sayfa 63’te İznik, Bursa, İstanbul, Belgrad ve Kıbrıs’ın fetihleri ile ilgili bir etkinliğin buralarda bulunan kale fotoğraflarıyla desteklenmesini,

Sayfa 64’te coğrafi keşifleri anlatırken keşifler sonrasında yeniden düzenlenen deniz yolları haritasının ve pusula görselinin kullanılmasını,

Sayfa 65’te coğrafi keşifleri gerçekleştiren gemicilere ilişkin temsili görsellerin ve keşfettikleri yerlere ilişkin resimlerin kullanılmasını,

Sayfa 67’de Rönesans’ı anlatırken “Atina Okulu” duvar resminin sunulmasını, bunun yanında Leonardo da Vinci’nin temsili görselinin ve kendisine ait “Mona Lisa” tablosunun sunulmasını,

Sayfa 68’de Michelangelo’nun yaptığı “Musa Heykeli”nin ve Albrecht Dürer’in “Melankoli” adlı tablosunun sunulmasını,

Sayfa 69’da Reform Hareketleri’ni anlatırken Martin Luther’in temsili görselinin ve Martin Luther’in kiliseye astığı bildirgenin temsili görselinin kullanılmasını,

Sayfa 70’te Atatürk’ün etkilendiği Aydınlanma çağı düşünürlerinden Montesquieu, Voltaire ve Jean-Jacques Rousseau’nun temsili görsellerinin kullanılmasını,

Sayfa 71’de Kepler, Galileo ve Newton’un temsili görsellerinin kullanılmasını,

Sayfa 72’de Fransız İhtilali’ni anlatırken “Arcole Muharebesi” ve “Bastille Fırtınası” adıyla tabloların sunulmasını,

Sayfa 73’te Sanayi İnkılabı’nı anlatırken “Dokuma El Tezgâhı” adıyla bir tablonun sunulmasını,

Sayfa 74’te sanayi inkılabı ile ortaya çıkan sömürgeciliği anlatırken temsili görsellerden, Kızılderililerin, Aztek Uygarlığı’nın ve İnka Uygarlığı’nın gösterildiği fotoğraflardan yararlanılmasını,

Yine sayfa 74’te Avrupalı devletlerin sömürgecilik faaliyetlerine karşılık Osmanlı Devleti’nin hümanist anlayışını göstermek amacıyla Çanakkale Savaşı’nda yaralı düşman askerini taşıyan Türk askeri temsili görselinin kullanılmasını,

Sayfa 75’te Osmanlı’da ıslahatlarla beraber değişen ve gelişen kurumları anlatırken Batı’dan esinlenerek yapılan Sadabat Köşkü görselinin kullanılmasını ve bunun yanında temsili bir matbaa görselinin kullanılmasını,

Sayfa 76’da XVII. yüzyılda kurulan Tulumbacılar Ocağı’na ait bir fotoğrafın kullanılmasını,

Yine sayfa 76’da II. Mahmut döneminde çıkarılmış olan “Takvîm-i Vekâyi” adlı resmî gazetenin fotoğrafının kullanılmasını,

Sayfa 76’da II. Mahmut döneminde kurulan Posta Nezareti çalışanlarının fotoğrafının kullanılmasını,

Sayfa 77’de telgraf makinesi ve Sultan Abdülmecid’e kendi icadı olan Morse telgrafını sunan Samuel Morse’un fotoğrafının kullanılmasını,

Sayfa 78’de demiryolu ulaşımını temsilen bir görselin kullanılmasını,

Yine sayfa 78’de XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti’nde kurulan Şirket-i Hayri’ye ait bir vapur fotoğrafının kullanılmasını,

Sayfa 79’da 1856’da kurulan Osmanlı bankasına ait bir fotoğrafın kullanılmasını,

Sayfa 80’de Osmanlı mimarisini anlatırken bir Osmanlı konağının ve hamamının fotoğraflarının kullanılmasını,

Sayfa 81’de Osmanlı kahve kültürünü ve düğün kültürünü anlatan görsellerin kullanılmasını,

Sayfa 82’de bayram eğlencelerini ve Osmanlı yemek kültürünü anlatırken temsili görsellerden yararlanılmasını,

Sayfa 83’te hat sanatını anlatırken “Hüsn-i Hat Sanatı” adıyla bir fotoğrafın kullanılmasını,

Sayfa 84’te halı dokumacılığı temsili görselinin kullanılmasını, Evliya Çelebi’nin temsili görselinin ve Süleymaniye Camii’nin fotoğrafının kullanılması,

Sayfa 85’te gerçekleştirilen etkinlikte Osmanlı kültürüne ait çeşitli görsellerin kullanılmasını açıklık ilkesi esasında değerlendirebiliriz. Sunulan görseller ve haritalarla anlatıma açıklık ve anlaşılır olma niteliği kazandırıldığı görülmektedir.

Bunların yanında açıklık ilkesine ters düşen bulgulara da rastlanmıştır. Örneğin sayfa 58’de Kanuni Sultan Süleyman’a ait “*Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi / Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi*” dizeleri sunulmuş (Açıl vd., 2019). Dizelerde yer alan “muteber” sözcüğü öğrenciler tarafından bilinmeyebilir. Bununla ilgili gerekli açıklamaların yapılmadığı, dizelerle ilgili herhangi bir etkinliğinde de sunulmadığı görülmüştür. Şiirin özgünlüğünü bozmamak adına sözcüklerin değiştirilmemesi doğrudur ancak şiirin anlam kazanması için öğrencilerin sözcüklerin manalarını bilmeleri gerekir. Buradan hareketle açıklık ilkesine ters düşen bir bulgunun olduğu görülmektedir.

Genel olarak öğrenme alanı içerisinde kullanılan dilin yalın ve kısa ifadelere dayandığını, aktarılan bilgilerin görsellerle desteklenerek öğrencilerin birden fazla duyusuna hitap ettiğini söyleyebiliriz.

4.2.16. Hayatilik İlkesi

Yaşama yakınlık ilkesi olarak da ifade edilen bu ilkeye göre öğrencilerin derste öğrendiklerinin yaşamlarında kullanabilecekleri nitelikte olması gerekir.

Türk tarihinde yolculuk öğrenme alanı içerisindeki bilgiler tarih disiplini etrafında şekillendiğinden günümüz koşullarında geçerli olmayan bilgileri de

içermektedir. Sosyal Bilgiler öğretiminin amaçlarından birinin de milli tarih bilinci olan vatandaşlar yetiştirmek olduğu bilinmektedir. Böyle düşünüldüğünde bu öğrenme alanı içerisindeki bilgilerin milli tarih bilinci olan vatandaşlar yetişmesine katkı sunduğunu söyleyebiliriz. Ancak yine de öğrenme alanı içerisindeki bilgiler doğrudan günümüz yaşam koşullarıyla ilişkili olmadığından hayatilik ilkesi açısından inceleme yapmak ve bulgulara erişmek doğru olmayacaktır. Dolayısıyla Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanının hayatilik ilkesinden bağımsız olarak düzenlendiğini söyleyebiliriz.

4.2.17. Güncellik İlkesi

Yaşadığımız zamana dair konular, sorunlar ve örneklerin öğretim sürecinde kullanılmasının güncellik ilkesi ile sağlanabileceğinden yukarıda bahsedilmişti.

İncelenen öğrenme alanında hayatilik ilkesi başlığı altında ifade edildiği gibi içerikteki konular, Osmanlı Devleti'nin var olduğu dönemler içerisindeki bilgilerle sunulmaktadır. Dolayısıyla bu öğrenme alanının güncellik ilkesi açısından incelenmesi doğru olmayabilir. Ancak yine de tarih disiplinindeki bilgilerin gerçekleştirilen araştırmalara göre değişebileceği göz önüne alındığından son yıllarda gerçekleştirilen araştırmalara yönelik akademik bilgiler, gazete, dergi ve belgesellerden alıntılar sunulabilirdi.

4.2.18. Transfer İlkesi

Öğretim sürecinde kazanılan bilgilerin gerçek yaşamda ve diğer disiplinlerde kullanılabilir hale getirilmesi transfer ilkesi ile sağlanabilir.

Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanı için hayatilik ve güncellik ilkeleri başlığı altında gösterilen gerekçeye uygun olarak öğrencilerin hayatlarına transfer edebilecekleri bilgiler belirgin şekilde görülmemektedir. Ancak tarih disiplini temelinde öğretimi planlanan öğrenme alanı içerisinde farklı disiplinlerden yararlanıldığı görülmektedir. Transfer ilkesine göre incelemesi gerçekleştirilen öğrenme alanına ilişkin bulgular şöyledir;

Öğrenme alanındaki konuların aktarılmasında haritalardan sıklıkla yararlanıldığı görülmektedir;

Sayfa 49’da Osman Gazi döneminde gerçekleşen olayların aktarılmasında XIV. Yüzyıl Beylikler Dönemi haritası ve Osman Gazi Dönemi haritasının kullanılması,

Sayfa 52’de II. Murad dönemi olayları aktarılırken II. Murad Dönemi haritasından yararlanılması,

Sayfa 55’te Fatih Sultan Mehmed döneminde gerçekleşen İstanbul’un fethine ilişkin İstanbul Kuşatması haritasının kullanılması,

Sayfa 59’da XIV – XVI. yüzyıllarda Osmanlı Devleti’nin sınırlarını gösteren haritanın kullanılması,

Sayfa 64’te Coğrafi Keşifler’i anlatırken “Coğrafi Keşifler Sonrası Yeni Deniz Yolları Haritası”nın sunulması coğrafya disiplininin yararlandığı dolayısıyla farklı bir disiplindeki bilginin tarih disiplinine aktarılması söz konusudur. Buradan hareketle transfer ilkesine uygun bir düzenleme gerçekleştirildiğini söyleyebiliriz.

4.2.19. Tematiklik İlkesi

Tematiklik ilkesine göre Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanı içerisinde konu başlıklarının ve alt başlıkların birbiriyle uyumu incelenmiştir. Buradan hareketle elde edilen bulgular şöyledir;

Birinci konu başlığı altında yer alan alt başlıkların birbiriyle ilişkisi incelendiğinde Osmanlı Devleti’nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörlerin ele alındığı görülmektedir. Osmanlı Devleti’nin beylik döneminden İstanbul’un fethine kadar olan dönemde devletin hükmettiği coğrafya, iskân politikası, askerî, ekonomik ve toplumsal yapının ayrıntılara girmeden incelendiği saptanmıştır. Ayrıca Osmanlı Devleti’nin kuruluşuyla ilgili farklı tarihsel yorumlara da değinildiği görülmektedir. Birinci konu başlığı etrafında şekillen konuların sunumu başlıklar halinde şöyledir;

- *Bir Devlet Doğuyor*
 - *Osmanlı Beyliği’nin kısa sürede güçlenmesinin sebepleri*
 - *İskân Politikası*
 - *Ordu*
 - *Kara Kuvvetleri*

- *Kapıkulu Askerleri*
- *Eyalet Askerleri*
- *Deniz Kuvvetleri*
- *Osmanlı Toplum Yapısı*
 - *Yönetenler (Dîvân-ı Hümâyun Üyeleri)*
 - *Yönetilenler Yönetilenler (Reaya)*

Görüldüğü üzere konu başlıkları ve alt başlıklar belli bir tema etrafında şekillendirilerek sunumu sağlanmıştır.

İkinci konu başlığı etrafında ilgili konu başlıklarının ve alt başlıkların düzenlemesi şu şekildedir;

- *Osmanlı Fetih Siyaseti*
 - *Ya Ben İstanbul'u Alacağım Ya İstanbul Beni!*
 - *II. Mehmet'in İstanbul'un Fethi İçin Yaptığı Hazırlıklar*
 - *Bizans'ın İstanbul'u Savunmak İçin Yaptığı Hazırlıklar*
 - *İstanbul'un Fethinin Türk Tarihi Açısından Sonuçları*
 - *İstanbul'un Fethinin Dünya Tarihi Açısından Sonuçları*
 - *Denizlerde Fetih Politikası*
 - *Preveze Deniz Zaferi*
 - *Osmanlı Millet Sistemi*
 - *Osmanlı İstimâlet Politikası (Açıl vd., 2019)*

İlgili konu başlığı ve alt başlıklar incelendiğinde Osmanlı Devleti'nin fetih siyasetinin sırayla Osman Gazi, Orhan Gazi, I. Murad, I. Bayezid, I. Mehmed, II. Murad dönemlerinde gerçekleştirilen fetih hareketleri ile ele alındığı, II. Mehmed ile İstanbul'un fethiyle ilgili konuların öğretimine daha fazla yer verildiği ve detaylandırıldığı görülmektedir. Sonrasında Kanuni ile denizlerdeki fetih politikalarının ele alındığı gözlenmiştir. Osmanlı Devleti'nin fethettiği yerlerde uyguladığı istimâlet politikası ile yerel halk ile iyi ilişkiler kurarak kalıcılığını sağladığı anlatılmış. Siyasi olayları anlattıktan sonra Osmanlı millet sistemine ve istimâlet politikasına yer verilmesi ana başlıktan bağımsız gibi görünse de bir sonraki konu başlığında ele alınan coğrafi keşifler neticesinde ortaya çıkan sömürge imparatorluklarına karşı Osmanlı Devleti'nin fethettiği yerlerde adaletle hüküm sürdüğü mesajının verilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Üçüncü konu başlığı etrafında ilgili konu başlıklarının ve alt başlıkların düzenlemesi şu şekildedir;

- *Avrupa Gelişiyor, Osmanlı ve Diğer Devletler Etkileniyor*
 - *Coğrafi Keşifler*
 - *Rönesans*
 - *Reform Hareketleri*
 - *Aydınlanma Çağı*
 - *Fransız İhtilali*
 - *Sanayi İnkılabı*
 - *Sömürgecilik (Açıl vd., 2019)*

Öncelikle coğrafi keşiflerin anlatımının ve bunun sonucunda Osmanlı Devleti'nin nasıl etkilendiğinin aktarıldığı görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin coğrafi keşiflerden olumsuz yönde etkilenmesine karşılık Avrupalı devletlere verdiği kapitülasyonlardan bahsedilmiş. Daha sonra Avrupa'da yaşanan Rönesans, Reform Hareketleri ve Aydınlanma Çağı, Fransız İhtilali ve Sanayi İnkılabı ile gerçekleşen gelişim ve değişimlerden bahsedilmiş ve bundan Osmanlı Devleti'nin nasıl etkilendiği aktarılmış. Buradan hareketle bir sonraki başlıkta Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da yaşanan gelişim ve değişimleri takip ederek gerçekleştirdiği ıslahatların ele alındığı görülmektedir.

Dördüncü başlık olan *Islahatlarla Değişen Osmanlı Kurumları* başlığı etrafında bir önceki başlıkta ele alınan Avrupa'daki gelişim ve değişim hareketlerinin bir sonucu olarak Osmanlı'da yaşanan ıslahat hareketlerinin ele alındığı belirlenmiştir.

Beşinci ve son başlık olan *Kültürümle Varım* başlığı altında Osmanlı kültür ve medeniyetine ilişkin bilgilerin aktarıldığı ve Osmanlı Devleti'nin bulunduğu dönemde sanat ve spor adamlarında önemli kültür unsurlarına sahip olduğu aktarılmış. Son konu başlığı önceki konulardan bağımsız gibi görünse de Osmanlı'ya ait kültür unsurları aktararak Osmanlı Devleti'nin zengin bir medeniyete sahip olduğu mesajı verilmeye çalışılmıştır. Bu yönüyle önceki konularla ilişkisinin bulunduğu görülmektedir.

Sonuç olarak Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanı içerisinde bulunan konular arasında birbiriyle ilişki bulunduğunu, ana ve alt başlıklar hiyerarşisinde anlamlı bir biçimde konunun öğretiminin sağlanması amaçlandığı görülmektedir.

Buradan hareketle ilgili öğrenme alanında tematiklik ilkesi dikkate alınmıştır diyebiliriz.

4.2.20. Fazla Duyu Organına Hitap Etme İlkesi

Daha önceki öğrenme alanının incelemesinde belirtildiği gibi ders kitabının fiziki yapısı öğrencilerin görsel unsurlara ulaşmasını daha kolay sağlar niteliktedir. Özellikle tarih disiplini gibi soyut konuların öğretiminde görsel uyarıcılara daha çok ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyaç temsili görsellerle, fotoğraflarla, haritalarla, tablolarla ve şekillerle giderilmeye çalışılmıştır.

Sayfa 12 ve 13'te iletişim türlerini aktarırken mağara duvar resmi, öğretmen ve öğrenciler arasında, iş yerinde çalışanlar arasında ve anne ile çocuk arasında gerçekleşen iletişimi temsil eden fotoğrafların kullanılmasını,

Sayfa 21'de iletişimde çatışma davranışıyla ilgili bilgileri aktarırken fikir çatışması yaşayan çocukları temsil eden sembolik bir görselin kullanılmasını,

Sayfa 22'de kitle iletişim araçları ile ilgili içeriği sunarken fotoğraflardan yararlanılmasını,

Sayfa 32'de konut dokunulmazlığı ile ilgili bilgileri aktarırken konuşma balonları aracılığıyla hazırlanmış görsellerin kullanılmasını içerikteki konuların öğretimi destekleyerek öğrencilerin görme duyularına hitap ettiğini söyleyebiliriz.

Ayrıca açıklık ilkesi başlığında yer verilecek olan tüm görsel, fotoğraf, şema, grafik ve diyagram bulguları öğrencilerin daha çok görme duyularına hitap eder ancak konunun öğretimini açık ve anlaşılır hale getirmek için bu düzenlemeler yapıldığı düşünülerek ilgili bulgular açıklık ilkesi başlığında değerlendirilecektir.

Bunun haricinde işitsel, dokunsal, koklamaya ve tatmaya yönelik duyuları harekete geçirecek unsurların bulunmaması olağan görülmektedir. Bu bulguların dışında öğretim sürecinde öğretmenlere öğrencilerin daha fazla duyu organlarına hitap edecek unsurların, öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanılması önerilebilir.

4.2.21. Teknoloji ve Araç – Gereç Kullanma İlkesi

Eğitim teknolojilerinde yaşanan gelişim ve değişimlere bağlı olarak öğretim süreçlerinde daha çok teknolojik araç ve gereçlere yer verilmesi beklenir. Ders

kitaplarının fiziki yapısı itibariyle teknolojik unsurları içermesi mümkün görülmediğinden teknolojik araç ve gereçleri kullanarak öğretime katılmaya yönlendirmesi daha doğru bir yaklaşım olabilir. Buradan hareketle incelenen Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanı içerisinde sadece bir yerde öğrencilerin teknolojik araç ve gereç kullanmaya yönlendiren bir düzenleme görülmektedir.

Sayfa 57’de “Yaparak Yaşayarak Öğreniyoruz” bölümünde öğrencilere www.topkapi.sarayi.gov.tr adresine erişerek burada bulunan görseller doğrultusunda Osmanlı ile ilgili izlenimlerini sınıfta anlatmalarının istenmesi öğrencileri teknolojik araç ve gereç kullandırmaya yöneliktir.

Ayrıca ilgili öğrenme alanının başında öğrencilere sunulan karekod sayesinde EBA’da bulunan dijital öğretim etkinliklerine erişim sağlanabiliyor.

4.2.22. Ekonomiklik İlkesi

İncelemeye alınan Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanına ilişkin ekonomik ilkesi açısından ulaşılan bulgular şöyledir;

Sayfa 56’da İstanbul’un Fethi’nin dinî, siyasi ve ekonomik sonuçlarının bir arada değerlendirildiği bir etkinliğin bulunması,

Sayfa 57’de Mısır’ın fethinin dinî, siyasi ve ekonomik sonuçlarının bir arada değerlendirildiği bir etkinliğin bulunması,

Sayfa 60’ta Coğrafi Keşiflerin neden ve sonuçlarının bir arada değerlendirildiği bir etkinliğin bulunması,

Sayfa 73’te sanayi inkılabının olumlu ve olumsuz sonuçlarının bir arada değerlendirildiği bir etkinliğin bulunması,

Sayfa 79’da Avrupa’da yaşanan gelişmelere bağlı olarak Osmanlı Devleti’nin gerçekleştirdiği ıslahatların sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarla bir arada ilişkilendirildiği bir etkinliğin bulunmasının aynı anda birden fazla çıkarımı bir arada yapabilme imkânı sunduğundan ekonomiklik ilkesine uygun bir düzenleme yapıldığı söylenebilir.

4.2.23. Bütünlük İlkesi

Bütünlük ilkesine göre Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanında öğrencilerin fiziksel, bilişsel ve duyuşsal gelişimlerine destek olacak etkinlik ve düzenlemelerin varlığı incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre;

Öğrenme alanı içerisinde açık uçlu sorularla, tartışma ve değerlendirme etkinlikleriyle öğrencilerin bilişsel gelişimlerine yönelik düzenlemelerin yapıldığını,

Sayfa 39’da sunulan Şeyh Edebâli’nin Osman Bey’e nasihati, sayfa 58’de Kanuni Sultan Süleyman’a ait *“Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi / Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi”* (Açıl vd., 2019) dizeleri ve sayfa 43’te “Okuma Parçası” başlığı altında I.Murad’ın Kosova Savaş öncesinde Allah’a ettiği duayı içeren bir metnin sunulmasıyla öğrencilerin duyuşsal gelişimlerine katkı sunulduğunu söyleyebiliriz. Ancak doğrudan öğrencilerin fiziksel gelişimlerine yönelik düzenleme ve etkinlikler görülmemektedir.

Bir önceki öğrenme alanında öğrencilere öğretilen empati kavramı aracılığıyla Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme olayına içerisinde yer verilen tarihi kişi ve karakterlerin canlandırılması yoluyla öğrencilerin aynı anda hem bilişsel hem duyuşsal hem de psikomotor becerilerini harekete geçirecek etkinlikler düzenlenebilirdi. Bunun yanı sıra seyahatnamelerin dışında edebi ürünlerin kullanımıyla öğrencilerin ait oldukları milletin tarihine olumlu duygular geliştirmeleri de sağlanabilirdi.

4.2.24. Rehberlik İlkesi

Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanı tarih disiplini temelinde ele alınan konuları içerdiğinden öğrencilerin kendi öğrenmelerine ve toplumsal yaşamlarına destek olabilecek yönlendirmelerin bulunmadığı görülmektedir. İlgili öğrenme alanının içeriği itibarıyla bu durum olağan kabul edilebilir.

4.2.25. Değerlendirme İlkesi

Öğrenme alanı içerisinde öğrencilere konu sonlarında yöneltilen değerlendirme soruları bulunmaktadır ancak doğrudan öğrencilerin kendi öğrenmelerini değerlendirebilmeleri için sayfa 86 ve 87’de “Kendimizi Değerlendiriyoruz” bölümünde öğrencilere doğru yanlış testleri, boşluk doldurma ve eşleştirme etkinlikleri, çoktan seçmeli test soruları, kısa cevaplı ve açık uçlu sorular

sunulduğu görülmektedir. Buradan hareketle değerlendirme ilkesine uygun düzenlemelerin yapıldığını söyleyebiliriz.

4.2.26. Geribildirim İlkesi

Sayfa 53'te bulunan İstanbul'un fethinin nedenlerinin dinî, siyasi ve ekonomik açılardan değerlendirildiği etkinliğe ilişkin doğru işaretlemelerin belirtildiği sayfa 222'de cevap anahtarındaki bilgileri,

Sayfa 56'da sunulan İstanbul'un fethinin sonuçlarının dinî, siyasi ve ekonomik açılardan değerlendirildiği etkinliğe ilişkin doğru işaretlemelerin belirtildiği sayfa 222'de cevap anahtarındaki bilgileri,

Sayfa 57'de verilen Mısır'ın fethinin sonuçlarının dinî, siyasi ve ekonomik açılardan değerlendirildiği etkinliğe ilişkin doğru işaretlemelerin belirtildiği sayfa 222'de cevap anahtarındaki bilgileri,

Sayfa 66'da bulunan İspanyol ve Portekizli gemicilerin keşfettikleri yerlerin eşleştirileceği etkinliğe ilişkin doğru işaretlemelerin belirtildiği sayfa 222'de cevap anahtarındaki bilgileri,

Sayfa 79'da sunulan Osmanlı Devleti'nde yaşanan sosyal, kültürel ve ekonomik alanlardaki gelişmelerin etkili olduğu alanların değerlendirildiği etkinliğe ilişkin doğru yanıtları gösterildiği sayfa 222'deki cevap anahtarındaki bilgileri,

Sayfa 85'te verilen Osmanlı kültürüne ait öğelerin değerlendirileceği etkinliğe ilişkin doğru cevaplandırmaların aktarıldığı sayfa 222'deki cevap anahtarındaki bilgileri dönüt ve düzeltme davranışları içermesi itibarıyla geribildirim ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

“Kendimizi Değerlendiriyoruz” bölümünde öğrencilere sunulan etkinliğin cevap anahtarının da sayfa 224'te sunulduğu görülmektedir. Buradan öğrenci yanıtlarını kontrol edilebilir, öğrencilere öğrenmeleriyle ilgili dönüt verilebilir. Bunun yanında doğru – yanlış testleriyle ilgili cevabı yanlış “(Y)” seçeneği olan soruların doğrularının öğrencilere belirtilmesi düzeltme davranışının yapıldığını gösterir. Ancak çoktan seçmeli test sorularının doğru cevaplarının dışında çözümlerinin sunulmadığı görülmektedir. Çoktan seçmeli test sorularına ilişkin açıklayıcı çözümlerin sunulması

öğrencilere eksik ve hatalı öğrenmelerini giderebilmeleri imkân verilebilir. Bunların haricinde öğrencilere sunulan öğrencilere sunulan açık uçlu soruların doğru yanıtların belirtilmediği görülmektedir. Bu eksiklik hem dönüt hem de düzeltme davranışını sağlanmadığını gösterir. Açık uçlu sorular için de açıklayıcı çözümlerin sunulması geribildirim ilkesine uygun düzenlemeler olabilir.

4.2.27. Bilgi ve Becerinin Güvence Altına Alınma İlkesi

Tarih içerisinde değerlendirilen olayların ve olguların değerlendirilmesi yeni yorumlarla değişebilir ancak olayların gerçekleşme zamanının değişmeyeceği düşünülür. Örneğin İstanbul'un Fethi'nin 1453'te gerçekleşmiş olması zamana göre değişmeyecektir. Ancak olgular bu durumun dışında değerlendirilebilir. Örneğin Anadolu'nun Türkleşmesinin daha önce mi yoksa Malazgirt savaşının neticesi ile mi başladığı farklı yorumlarla savunulabilir ve desteklenebilir.

Buradan hareketle Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanı içerisinde Osmanlı Devleti içerisinde gerçekleşen siyasi olayların tarihi ile ilgili bilgilerin ve dönemin kaynaklarından ilgili bilgilerin aktarılmasını bilgi ve becerinin güvence altına alınma ilkesi olarak değerlendirebiliriz.

Elde edilen bulgular şöyledir;

Sayfa 38'de İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın Osmanlı Tarihi adlı eserinden alıntıyla Kayı Beyliğine ait bilgilerin sunulması,

Sayfa 39'da Halil İnalçık'ın Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ adlı eserinden alıntıyla Osmanlı Devleti'nin kuruluş tarihi ile ilgili bilginin sunulmasının,

Sayfa 48'de Halil İnalçık'ın "İznik İçin Osman Gazi ve Bizans Mücadelesi Tarih Boyunca İznik" adlı eserinden Osmanlı Devleti'nin fetih siyasetiyle ilgili bilgilerin sunulmasının,

Sayfa 49'da Osmangazi döneminde yapılan Koyunhisar Savaşı'nın 1302 yılında gerçekleştiği bilgisinin sunulmasının,

Sayfa 50'de Orhan gazi döneminde yapılan Maltepe Savaşı'nın 1329 yılında gerçekleştiği bilgisine sunulmasının,

Sayfa 51'de Yıldırım Bayezid döneminde Timur ile yapılan Ankara Savaşı'nın 1402 yılında gerçekleştiği bilgisinin sunulmasının,

Sayfa 52’de II. Murad döneminde yapılan Varna Savaşı’nın 1444 yılında ve II. Kosova Savaşı’nın 1448 yılında gerçekleştiği bilgisinin sunulmasının,

Sayfa 55’te Fatih Sultan Mehmet döneminde yaşanan İstanbul’un fethinin 1453 yılında gerçekleştiği bilgisinin sunulmasının,

Sayfa 57’de Yavuz Sultan Selim döneminde Safevi devletiyle yapılan Çaldıran Savaşı’nın 1514 yılında gerçekleştiği, 1516 yılında Mercidabık ve 1517 yılında Ridaniye Savaşı’nda Memlûk ordularını yendiği bilgisinin sunulmasının,

Sayfa 58’de Kanuni Sultan Süleyman’ın 1521 yılında Belgrad’ı fethettiği, 1526 yılında Mohaç Savaşı’nda Macarları yendiği bilgisinin sunulmasının,

Sayfa 60’ta Kanuni Sultan Süleyman döneminde Barbaros Hayrettin Paşa komutasında Haçlı donanması ile yapılan Preveze Deniz Savaşı’nın 1538’de gerçekleştiği bilgisinin sunulmasının,

Sayfa 60’ta II. Selim döneminde 1571 yılında Kıbrıs’ın fethinin gerçekleştiği bilgisinin sunulmasının,

Yine sayfa 60’ta Sultan İbrahim döneminde Girit adasının 1645 yılında kuşatmasının başladığı bilgisinin sunulmasının,

Sayfa 65’te Portekizli Bartolomeo Dias’ın 1448’de Ümit Burnu’nu keşfettiği bilgisinin verilmesinin,

Cenevizli Christopher Columbus’un 1492 yılında Amerika’ya ayak bastığını fakat burayı Hindistan’ın batısı olduğunu sandığı bilgisinin aktarılmasının,

Vasko De Gama’nın 1497’de Hindistan’ın batı kıyısına ulaştığı bilgisinin verilmesinin,

1.507’de Amerigo Vespucci’nin Amerika’nın Hindistan değil yeni bir kıta olduğunu fark ettiği bilgisinin aktarılmasının,

1519’da Macellan’ın dünyanın yuvarlak olduğunu kanıtlamış olduğu bilgisinin sunulmasının,

Sayfa 71’de 1789 yılında yaşanan Fransız ihtilalinin Yakın Çağ’ın başlamasına sebep olduğu bilgisinin verilmesinin, yine aynı yılda Fransa kralı XIV. Louis’in İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesin’i yayınladığı bilgisinin verilmesinin,

Sayfa 75'te 1718 – 1730 tarihleri arasının Osmanlı için “Lale Devri” olarak adlandırıldığı bilgisinin sunulmasının,

Sayfa 75'te Osmanlı'da ilk matbaanın III. Ahmet zamanında 1726 yılında kurulduğu bilgisinin sunulmasının,

Sayfa 76'da II. Mahmut döneminde 1831 yılında “Takvimi Vekayi” adıyla ilk gazetenin çıkarıldığı bilgisinin sunulmasının,

Sayfa 76'da Sultan Abdülmecid döneminde 1840 yılında Posta Nezareti kurumunun kurulduğu bilgisinin aktarılmasının,

Sayfa 77'de 1847 yılında Samuel Morse'un Sultan Abdülmecid'e mors telgraflarını sunduğu bilgisinin verilmesinin,

Sayfa 79'da 1856 yılında ticari banka olarak kurulan Osmanlı bankasının 1863 yılında devlet bankası olma özelliğini kazandığı bilgisinin sunulmasının,

Sayfa 84'te Evliya Çelebi'ye ait seyahatnameden Süleymaniye Camii'nin süslemeleriyle ilgili bilgilerin sunulmasının bilgiyi güvence altına alma ilkesi ile ilgili olduğunu düşünülmektedir. Çünkü verilen bu bilgiler öznellikten uzak, tarih disiplini içerisinde doğruluğu kabul edilen ve gelecek nesillere aktarılması gereken bilgiler olarak kabul edilebilir.

4.3. Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine İlişkin Bulgular

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına göre üçüncü öğrenme alanı “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” olarak belirlenmiştir. Araştırmaya veri toplama aracı olan 7.sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabının üçüncü öğrenme alanı ise “Nüfus ve Yerleşme” şeklinde adlandırılmıştır. İçeriğindeki kazanımlar 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile paralellik göstermektedir. Buradan hareketle üçüncü öğrenme alanına ilişkin bulgular şöyledir;

4.3.1. Hedeften Haberdar Etme İlkesi

Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı hedeften haberdar etme ilkesi açısından incelendiğinde elde edilen bulgular şöyledir;

Sayfa 88'de örnek incelemelerden hareketle geçmişten günümüze yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunulacağını bildirilmesi,

Ülkemizde nüfusun dağılımını etkileyen faktörlerden hareketle Türkiye'nin demografik özelliklerinin yorumlanacağını bildirilmesi,

Örnek incelemelerden hareketle göçün neden ve sonuçlarını tartışılacağını bildirilmesi,

Yerleşme ve seyahat özgürlüğü temel haklarının kısıtlanması durumunda ortaya çıkacak olumsuzluklara örnekler verileceğinin bildirilmesi öğrencileri ilgili öğrenme alanında hangi kazanımlara ulaşacaklarına yöneliktir. Dolayısıyla buradan hareketle Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanının hedeften haberdar etme ilkesine uygun bir düzenlendiğini söyleyebiliriz.

4.3.2. Hedefe Görelik İlkesi

Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı hedefe görelik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

Hedeflenen kazanımlara yönelik sayfa 90 – 94 arasında “Geçmişten Günümüze İnsan Yerleşimi” başlığı altında eski çağlarda insan yaşamına yönelik bilgilerin aktarıldığı, Mezopotamya Uygarlıklarının buldukları bölgedeki yaşamsal faaliyetlerden söz ettikten sonra dünyada yaşama uygun ve uygun olmayan bölgelerin özelliklerinin aktarıldığı görülmektedir. XVII. yüzyılda Sanayi İnkılabı ile kent yaşamına yönelişin gerçekleştiğini ve günümüzde de bu durumun etkisinin görüldüğünden bahsedildiği görülmektedir.

Sayfa 95 – 104 arasında “Türkiye Nüfusunun Özellikleri” konu başlığı altında nüfusa ait kavramlardan hareketle ülkemize ait çeşitli konularda nüfus verilerinin sunulduğu ve öğrencilerin yorumlamasının istendiği etkinliklerin olduğu görülmektedir.

Sayfa 105 – 110 arasında “Neden Göç Ediyoruz?” konu başlığı altında göç kavramı, göçün türleri ve nedenlerine ilişkin bilgilerin sunulduğu ve öğrencileri tartışmaya yönlendirecek etkinliklerin bulunduğu görülmektedir.

Sayfa 111 – 112 arasında “Türkiye’de Göçün Sonuçları” konu başlığı altında göçlerin yaratacağı sonuçların ele alındığı görülmüştür.

Sayfa 113 – 115 arasında “Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğümü Kullanıyorum” konu başlığı altında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve anayasamızdan yerleşme ve

seyahat özgürlüğüne ilişkin maddeler aktarılmış ve bu hakların bazı durumlarda kısıtlanabileceğinden bahsedildiği görülmektedir.

Buradan hareketle Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanında hedeflere uygun bir içerik düzenlemesi yapılması dolayısıyla hedefe görelilik ilkesinin dikkate alındığını söyleyebiliriz.

4.3.3. Öğrenciye Görelilik İlkesi

Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı öğrenciye görelilik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

Öğrenme alanı incelendiğinde nüfusla ilgili konular, harita ve grafik okuma ve yorum yapma etkinliklerinin yer aldığı görülmektedir. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelendiğinde öğrencilerin daha önce 5 ve 6.sınıf düzeyinde nüfusla ilgili konuların öğrenimini gördükleri anlaşılmaktadır. Bunların yanında harita ve grafik okuma ve yorumlamaya yönelik kazanımların da bulunduğu görülmektedir. Buradan hareketle öğrencilerin nüfus konuları, harita ve grafik okuma ve yorum yapabilme becerileriyle ilgili önceki yıllarda öğrendiklerinin hazır bulunuşluklarına katkısı olduğunu söyleyebiliriz. Bunların yanında ilgili öğrenme alanındaki harita ve grafiklerin öğrencilerin okuyabileceği büyüklükte ve anlaşılır bir dile sunumunun yapıldığı görülmektedir. Ayrıca öğrenme alanı içerisinde öğrencilerin problem çözüme ve kanıt kullanma becerilerine yönelik etkinliklerin bulunduğu gözlenmiştir. Öğrencilerin içinde buldukları sınıf düzeyinde bilişsel becerilerinin etkinlikler için uygun düzeyde olduğu yorumu yapılabilir.

Dolayısıyla ilgili öğrenme alanının öğrencilerin hazırbulunuşluk, olgunlaşma ve yetenek durumları dikkate alınarak düzenlendiğinden öğrenciye görelilik ilkesine dikkat edildiği yorumunu yapabiliriz.

4.3.4. Dikkat Çekme İlkesi

Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı dikkat çekme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

Sayfa 90’da konunun başında eski çağlarda insan yaşamlarını temsil eden görsel kullanarak eski çağ insan yaşamına dair soruların sorulması ile konuya giriş yapılmasının dikkat çekme ilkesine uygun bir düzenleme olduğunu söyleyebiliriz.

Sayfa 95’te konuya girişte İstanbul’a ait kalabalık bir cadde fotoğrafının sunulması ve bir ülkenin nüfusunun fazla olmasının faydalarının neler olabileceğine ilişkin sorunun sorulması dikkat çekme ilkesinin dikkate alındığını gösterir.

Sayfa 99’da “Hımm... İlginç” bölümünde 2017 yılına ait Dünya Nüfus Tahminleri Raporu’na göre veriler sunulmuş ve dünya nüfusunun gelecekte durma noktasına geleceği ile ilgili bilgiler sunulmuş. Buradan hareketle öğrencilerin dikkatlerini konu üzerine çekip nüfus konusuna ilgi kazanmaları sağlanabileceğinden dikkat çekme ilkesine uygun bir düzenleme olduğunu söyleyebiliriz.

Sayfa 104’te çalışan nüfusun ekonomik faaliyet kollarına dağılımına ilişkin konunun başında tarım, sanayi ve hizmet sektörüne ilişkin görseller sunulmuş ve öğrencilere yaşadıkları coğrafyadaki ekonomik faaliyetler sorulmuş. Buradan hareketle konuya yönelik öğrencilerin dikkatlerini çekme amacının olduğu görülmektedir.

Sayfa 105’te göçü temsil eden bir resmin kullanılmasından sonra insanların göç etme sebeplerinin neler olabileceğine dair bir sorunun yöneltilmesi öğrencilerin dikkatlerini konuya çekmeye yöneliktir.

Sayfa 113’te öğrencilere seyahat etmelerinin engellenmesi durumunda neler hissedeceklerinin tartışılmasına yönelik bir sorunun beraberinde yerleşme ve seyahat özgürlüğü konularının sunulmasının dikkat çekme ilkesine yönelik bir düzenleme olduğunu söyleyebiliriz.

Sonuç olarak Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanında ilgili görsellerin kullanılmasının ve konu başlarında soruların sorularak konuya giriş yapılmasının dikkat çekme ilkesine uygun düzenlemeler olduğunu söyleyebiliriz.

4.3.5. Ön Bilgileri Hatırlatma İlkesi

Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı ön bilgileri hatırlatma ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

Sayfa 88’de “Hatırlayalım” bölümünde sunulan;

- *İklimin ve yeryüzü şekillerinin insan faaliyetlerine etkisi nedir? Açıklayınız.*
- *Yaşadığınız yerdeki doğal ve beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşim üzerindeki etkileri nelerdir? Açıklayınız.*
- *Ülkemizde nüfusun fazla olduğu yerlerin genel özellikleri nelerdir? Açıklayınız.*
- *Çevre kirliliğine yol açan sebepler nelerdir? Açıklayınız.*

ifadeleri öğrencilerin geçmiş yıllarda öğrendikleri bilgileri hatırlamaya yönlendirdiği için ön bilgileri hatırlatma ilkesine uygun bir düzenleme yapıldığı görülmektedir.

4.3.6. İpucu İlkesi

Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı ipucu ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

Sayfa 90’da eski çağ insanların toplanma alanlarının seçilmesinde hangi faktörlerin etkili olduğunun açıklanması için temsili bir görselin sunulmasının,

Sayfa 94’te “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde yerleşmeyi etkileyen faktörlere ilişkin görsellerden hareketle yerleşmeyi etkileyen faktörleri ve nasıl etkilediğini öğrencilerin yazması istenen etkinlikte ilk örneğin verilmiş olması,

Sayfa 102’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde Türkiye’de okullaşma oranı adlı bir grafiğin öğrencilerin tamamlaması istenen bir etkinlikte ilkökul oranının verilmiş olup ortaokul, lise ve yüksek okul oranlarının daha önceden verilen tablodaki verilere uygun olarak tamamlanmasının istenmesi,

Sayfa 103’te “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde nüfusun sürekli artmasının ekonomik faaliyetler, sosyal yaşam, çevre sorunları ve kültürel etkileşim alanlarındaki sonuçlarının öğrenciler tarafından değerlendirilmesi istenen etkinlikte ekonomik faaliyetler alanındaki sonucun örnek olarak verilmesi,

Sayfa 108’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde sosyal nedenli göçlerin nedenlerinin değerlendirildiği bir etkinlikte evlenme ve boşanma nedeninin örnek gösterilerek sunulduğu etkinlikte görsellerden hareketle öğrencilerin diğer nedenleri değerlendirmesinin istenmesi

Sayfa 112’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde göç nedeniyle ortaya çıkan olumsuzlukların anlatıldığı bir etkinlikte küresel ısınma nedeninin örneklenip trafik

sorunu ve tarım oranlarının azalmasıyla ilgili yorumun öğrenciler tarafından yapılmasının istenmesi ipucu ilkesine uygun düzenlemelerin yapıldığını göstermektedir.

4.3.7. Pekiştirme İlkesi

Öğrencilerde gözlemlenen istendik davranışların korunması ve sıklığının artırılmasına yönelik pekiştiriciler sunulmalıdır. Öğrenmenin kalıcılığı sağlamak adına gerçekleştirilen tekrar etkinlikleri pekiştirme sağlayabilir. Ancak tekrar etkinlikleri doğrudan tekrar ilkesine uygun olduğundan söz konusu etkinlikler tekrar ilkesi başlığı altında değerlendirilecektir.

4.3.8. Tekrar İlkesi

Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı içerisinde etkin katılım ilkesi başlığında ele alınacak olan “Birlikte Yapıyoruz” bölümlerini ve değerlendirme ilkesi başlığında ele alınacak “Kendimizi Değerlendiriyoruz” bölümlerinin tamamını tekrar ilkesi ile değerlendirebiliriz.

Bunların dışında konularla ilgili bilgilerin sunulmasından sonra yöneltilen sorular da tekrarı sağlayacağından tekrar ilkesine hizmet eder diyebiliriz. Buradan hareketle erişilen bulgular şöyledir;

Sayfa 90’da eski çağlarda insan yaşamlarına ait bilgileri sunduktan sonra sayfa 91’de yerleşim yerlerine ve buraların seçilmesinde etkili olan faktörlere ilişkin soruların sunulması,

Nüfus yoğunluğunun çeşitli değişkenlere bağlı olarak değişim gösterebileceği anlatıldıktan sonra sayfa 98’de buna yönelik Malatya ile Trabzon ve İzmir ile Malatya arasındaki nüfus yoğunluğunun hangi sebepten kaynakladığına ilişkin tekrarı sağlayacak soruların sunulması,

Sayfa 99’da dünyada; savaş, göç ve nüfusun yaş yapısı nüfustaki cinsiyet oranını etkilediğini anlattıktan sonra ülkemizde 1927 yılında erkek nüfusunun kadın nüfusundan az olmasının nedeninin ne olabileceğine dair bir sorunu yöneltilmesi,

Sayfa 106’da ülkemizde bazı illerin aldığı, verdiği ve net göçe ilişkin veriler sunulmuştur. Aynı öğrenme alanı içerisinde göçün nedenleri anlatılmıştı. Buradan

hareketle tablodaki verilere bakarak illerin göç vermesinde etkili olan faktörlerin değerlendirilmesi tekrar ilkesi çerçevesinde değerlendirilebilir.

Görüldüğü üzere anlatımı yapılan konularla ilgili öğrenmenin kalıcılığı sağlamak adına gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Buradan hareketle Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanında tekrar ilkesine uygun düzenlemelerin yapıldığını söyleyebiliriz.

4.3.9. Bilinenden Bilinmeyene İlkesi

Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı bilinenden bilinmeyene ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

“Hatırlayalım” başlığıyla önceki öğrenmeler dikkate alınarak “Neler öğreneceğiz?” başlığı ile hedeflenen öğrenmelerin neler olduğu belirtilmişti. Buradaki düzenleme öğrencilerin önceki öğrenmelerini dikkate alarak yeni öğrenmeleri için temel oluşturulduğu anlamına gelir.

Öğrenciler önceki yıllarda yine Sosyal Bilgiler derslerinde yer yön bulma, harita, nüfus ve ekonomik faaliyetler ilgili bilgileri edinmişlerdi. Sosyal Bilgiler Öğretim programına bakıldığında da söz konusu kazanımların 4, 5 ve 6. sınıf düzeylerindeki kazanımlarda görülmektedir (MEB, 2018). Buradan hareketle Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanında öğrenilen bilgilerin üzerine ilk defa 7.sınıf düzeyinde göç kavramına ilişkin bilgiler sunulduğu görülmektedir. Öğrenme alanında göç konusu nüfus hareketleri bağlamında değerlendirilmiş, neden ve sonuçları nüfus çerçevesinde ele alınmış.

Dolayısıyla öğrencilerin geçmiş yıllardaki öğrenmelerinin dikkate alınıp yeni öğrenmelerin bunun üzerine yapılandırılmış olmasında bilinenden bilinmeye ilkesinin etkisinin olduğunu söyleyebiliriz.

4.3.10. Yakından Uzağa İlkesi

Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı yakından uzağa ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelendiğinde ilgili öğrenme alanının öğretiminde öğrencilerin “*yakından uzağa ve bulunduğu yerden çevreye doğru açılan*

ve gittikçe kompleks bir hâl alan bir yaklaşım ile dâhil edilecekleri” şeklinde bir ifade bulunmaktadır. Dolayısıyla ilgili öğrenme alanındaki konuların yakından uzağa ilkesine uygun olarak düzenlenmiş olması beklenir.

Öğrenme alanı incelendiğinde Türkiye nüfusunun özelliklerine ilişkin bilgilerin ve göç kavramı etrafında Türkiye’de göçün sonuçlarının ele alındığı bilgilerin önce sunulduğu daha sonra dünyada nüfus artışına ilişkin bilgilerin aktarıldığı, bunun yanında yerleşme ve seyahat özgürlüğü başlığı altında daha kapsamlı olarak evrensel bir hak olan yerleşme ve seyahat özgürlüğü kavramının ele alındığı görülmektedir.

Özellikle sayfa 98’de Türkiye’nin nüfus yoğunluğu gösteren haritadan hareketle öğrencilerden yaşadıkları ilin nüfus yoğunluğunu bularak yoğunluğu etkileyen faktörleri yazmaları istenen etkinlikte yakından uzağa ilkesinin izlerini görebiliriz.

Sayfa 105 itibarıyla “Neden Göç Ediyoruz?” başlığı altında evrensel bir kavram olan göç ve göçün türlerini anlatırken dış göçe örnek olarak ülkemizden Oktay Sinanoğlu’nun örnek verilmesi,

Sayfa 109’da göçün doğal nedenlerini anlatırken ülkemizde 1999’da yaşanan Gölçük Depremi örnek gösterilerek doğal afetlerin göçü nasıl etkilediğinin üzerinde durulması,

Sayfa 110’da göçün siyasi nedenlerini anlatırken ülkemizdeki Suriyeli sığınmacıların örnek gösterilmesinden hareketle insanların yaşadıkları ülkedeki sorunların göçü nasıl etkilediğinin anlatılması yakından uzağa ilkesine dikkat edildiğini gösterir.

Dolayısıyla Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı içeriğinin yakından uzağa ilkesine dikkat edilerek düzenlendiğini söyleyebiliriz.

4.3.11. Basitten Karmaşığa İlkesi

Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı basitten karmaşığa ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelendiğinde ilgili öğrenme alanının öğretiminde öğrencilerin alana basitten karmaşığa doğru gittikçe kompleks bir hal alan

bir yaklaşım ile dahil edilecekleri ifade edilmiştir (MEB, 2018). Dolayısıyla ilgili öğrenme alanındaki konuların basitten karmaşığa ilkesine uygun olarak düzenlenmiş olması beklenir. Bu bakış açısıyla Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı incelendiğinde yerleşme konusuna öncelikle yer verildiği, yerleşmenin insan ihtiyaçlarına göre şekillendiğinin aktarıldığı daha sonra nüfus konusunu genel özellikleri ile aktarıp Türkiye nüfusuna ilişkin verilerin aktarılmasıyla nüfusun çeşitli etkenlere bağlı olarak dağılışının ele alındığı görülmüştür. Anlaşılacağı üzere konular öğrencilerin daha kolay kavrayabilmeleri için önce basit konular sonrasında daha detaylı konular alınmıştır. Özellikle son konu olan göç, göçün türleri, nedenleri ve sonuçları başlardaki yerleşme ve nüfus konularına nazaran daha detaylı ve karmaşık konulardır. Buradan hareketle Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı içeriğinin basitten karmaşığa ilkesinin dikkate alınarak düzenlendiğini söyleyebiliriz.

4.3.12. Somuttan Soyuta İlkesi

Bu ilkenin öğrencilerin bilişsel gelişim düzeylerinin dikkate alınarak öğretim etkinliklerinin düzenlenmesinde etkili olduğunu söylemiştik. Daha önce belirtildiği üzere araştırmaya veri toplama aracı olan 7.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı hitap ettiği öğrencilerin bilişsel düzeylerine uygun olarak soyut kavram ve konuları içermektedir. Dolayısıyla içeriği somutlaştırmak üzere birtakım düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Ancak içeriğin somutlaştırılması 7.sınıf öğrencilerinin bilişsel düzeylerinin yetersiz olmasından değil, konuların açık ve anlaşılır olması için yapıldığı düşünüldüğünden elde edilen bulgular açıklık ilkesi başlığı altında değerlendirilecektir.

4.3.13. Etkin Katılım İlkesi

Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı etkin katılım ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

Sayfa 91’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümü altında ilk köy yerleşimine ait temsili bir resmi sunulmasından sonra öğrencilerin bu insanların yaşayışları ile ilgili, hayatlarını kolaylaştırmak için hangi araçları kullandıklarının, bu yerleşim yerinin seçilmesinde etkili olan faktörlerin neler olduğunun cevaplanması istenen bir etkinliğe yer verilmesi,

Sayfa 93'te öğrencilere yaşadıkları şehrin yerleşim yeri olarak seçilmesinde hangi faktörlerin etkili olduğu üzerine tartışma üretmeleri istenmesi,

Sayfa 94'te yer alan "Birlikte Yapıyoruz" bölümü altında Yerleşmeyi etkileyen faktörlere ilişkin görsellerden hareketle öğrencilerden yerleşmeyi etkileyen faktörleri ve bunların yerleşmeyi nasıl etkilediğini değerlendirmeleri istenen bir etkinliğin bulunması,

Sayfa 95'te bir ülkenin nüfusunun fazla olmasının faydalarının neler olabileceği üzerine öğrencilerden tartışma yürütmelerinin istenmesi,

Sayfa 96'da verilen Türkiye nüfusuna ilişkin tablo ve grafiklerden hareketle öğrencilerin nüfus artış hızıyla ilgili Sorulara cevap vermesi istenmesi,

Sayfa 97'de "Yaparak Yaşayarak Öğreniyoruz" başlığı altında öğrencilerden yaşadıkları yerin nüfusunun yaş, cinsiyet, çocuk sayısı, okur yazarlık durumu gibi özellikleriyle araştırmalarını, elde ettikleri verilerle bir grafik oluşturmalarını ve çalışmalarına sınıfta paylaşımlarının istenmesi,

Sayfa 98'de yer verilen "Birlikte Yapıyoruz" bölümü altında bazı illere ait nüfus, yüzölçümü ve nüfus yoğunluğu verilerine dayanarak Öğrencilerden nüfus yoğunluğuyla ilgili yer alan farklı türde sorulara cevap vermesinin istenmesinin,

Sayfa 101'de ülkemizde toplam nüfusta çocuk oranının bazı illerde çok yüksek olmasının sonuçlarının neler olabileceği üzerine tartışma yürütmeleri istenmesi,

Yine sayfa 101'de ülkemizde okuma yazma oranlarının bölgeler arasında farklılık göstermesini sebeplerinin neler olabileceği üzerine öğrencilerden tartışma yürütmelerinin istenmesi,

Sayfa 102'de yer alan "Birlikte Yapıyoruz" bölümü altında öğrencilere sunulan Türkiye'de eğitim seviyesine göre okullaşma oranı adlı tablodan hareketle öğrencilerden bir grafik oluşturmaları ve etkinlikte yer alan sorulara cevap vermelerinin istenmesi,

Sayfa 103'te "Birlikte Yapıyoruz" bölümü altında ekonomik faaliyetler, çevre sorunları, sosyal yaşam ve kültürel etkileşim alanlarının kent nüfusunu sürekli artmasının sonuçlarından nasıl etkilendiğini öğrencilerin değerlendirmesi istenen etkinliğin bulunması,

Sayfa 104'te öğrencilerden Türkiye nüfus yoğunluğu haritasını inceleyerek nüfus yoğunluğu fazla olan illerin ekonomik faaliyetlerin neler olduğunu araştırmalarının istenmesi,

Sayfa 106'da öğrencilere sunulan bazı illerin aldığı göç, verdiği göç ve net göç veri tablosuna göre öğrencilerden söz konusu illeri Türkiye fiziki haritası üzerinde inceleyip bu illerin göç vermesinde etkili olan faktörleri tartışmalarının istenmesi,

Sayfa 108'de "Birlikte Yapıyoruz" bölümünde sunulan görsellerden hareketle sosyal nedenli güçleri belirlemelerini ve kendi çevrelerinde varsa sosyal nedenli göçlere örnek vermelerinin istenmesi,

Sayfa 110'da Suriyeli sığınmacıların ülkemizde yaşama daha kolay uyum sağlayabilmeleri ve daha iyi koşullarda yaşam sürmeleri için neler yapılacağı üzerine öğrencilerden tartışma yürütmelerinin istenmesi,

Sayfa 111'de öğrencilerden yaşadıkları şehirde gerçekleştirilen bir kentsel dönüşüm projesinin olup olmadığını araştırmalarını ve varsa bu projelerin şehrin görüntüsü nasıl değiştirdiğini tartışmalarının istenmesini,

Sayfa 112'de "Birlikte Yapıyoruz" bölümünde göç ile ortaya çıkan olumsuzlukların değerlendirilmesine ilişkin bir etkinliğin bulunmasını,

Sayfa 113'te öğrencilere seyahat etmeleri engellenseydi neler hissedeceklerine yönelik bir tartışma yürütmelerinin istenmesi,

Sayfa 114'te Ebola virüsünün konu olduğu bir genel ağ haberi üzerinden bu virüsün insanların hangi haklarını kullanmalarını sınırlandırıldığını ve bunlar karşısında insanların hangi sorunlarla karşılaştıklarını değerlendirmelerinin istendiği bir etkinliğin bulunması,

Sayfa 114'te yerleşme özgürlüğünün yasalarla düzenlendiğini ve insanların yerleşme faaliyetlerinin düzenlenen yasalara göre uygun olması gerektiğini belirttikten sonra insanların yasalara uymayan şekilde yerleşim faaliyetlerine geliştiklerinde ortaya çıkabilecek altyapı sorunlarının neler olabileceğine dair tartışma yürütmelerinin istenmesi öğrencileri öğrenme etkinliğine aktif bir biçimde katılmalarını sağlamaya yönelik olduğu düşünüldüğünden etkin katılım ilkesine uygun düzenlemeler olduğunu söyleyebiliriz.

4.3.14. Sosyallik İlkesi

Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı sosyallik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

Sayfa 96’da ülkemizde yerleşim yerlerine göre nüfus büyüklüğü ve nüfusun temel nitelikleri Türkiye istatistik kurumu tarafından hazırlandığının bildirilmesinin,

Sayfa 99’da Birleşmiş Milletlerin Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesinin dünya nüfus tahminleri raporları hazırladığının bildirilmesinin,

Sayfa 107’de Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı Genel Sekreterinin bir demecinin yer aldığı genel ağ haberinden hareketle ilgili kalkınma ajansının nüfus politikalarıyla da ilgilendiği bilgisinin verilmesinin,

Sayfa 114’te İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 13. maddesinde ve ülkemiz anayasasının 23. maddesindeki yerleşme ve seyahat özgürlüğüyle ilgili hükümlerin sunulmasını,

Sayfa 115’te ülkemiz anayasasında yerleşme özgürlüğünün “suç işlenmesini önlemek amacıyla” ve “sağlıklı, düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek için” ve “kamu mallarını korumak amacıyla” yerleşme özgürlüğünün sınırlandırılabilceği bilgisinin sunulmasının bireylerin içinde yaşadıkları toplumun ve dünyanın otorite kurum, kişi ve kurallarının aktarılması dolayısıyla Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanının sosyallik ilkesinin dikkate alınarak düzenlendiğini söyleyebiliriz.

4.3.15. Açıklık İlkesi

Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı açıklık ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

Sayfa 90, 91 ve 92’de insanlığın geçmişte yerleşim faaliyetleri gösterdiği bilgisinin temsili görsellerle desteklenmesinin,

Sayfa 93 ve 94’te günümüzde yerleşim faaliyetlerinin hangi faktörlere bağlı olarak geliştiği bilgisayarın sunulurken buzul, çöl, petrol kuyusu, yeryüzü şekilleri, sanayi görsellerinden yararlanılmasının,

Sayfa 95’te Türkiye nüfusunun özelliklerini anlatırken çeşitli meslek kollarına ait konuyla ilişkili görsellerin kullanılmasının,

Sayfa 96’da ÷lkemize ait çeşitli konularda nüfus verilerinin tablo, grafik ve şekillerle desteklenmesinin,

Sayfa 97’de nüfus yoğunluğu konusunun anlatımında Bayburt ve Konya şehirlerinin fotoğraflarının kullanılmasını ve bunun yanında sayısal verileri desteklemek için Afyonkarahisar ve Adana şehirlerinin yüzölçümleri görsellerinin sunulmasının,

Sayfa 98’de Türkiye Nüfus Yoğunluğu Haritasının sunulmasının,

Sayfa 99’da Türkiye nüfusunun cinsiyet durumunda anlatırken tablo, grafik ve diyagramlardan yararlanılmasının,

Sayfa 100’de Türkiye nüfusunun yaş yapısını anlatırken ÷lkemizde yaş gruplarına bağılı oluşturulmuş nüfus piramidinden yararlanılmasının,

Sayfa 101’de Türkiye’de nüfusun eğitim durumu başla altındaki bilgilerin ÷lkemizde okuma yazma bilmeyenlerin oranını içeren bir diyagramın sunulmasının,

Sayfa 103’te Türkiye’de kent ve kır nüfusu konusunun anlatımında ilgili grafikten yararlanılmasının,

Sayfa 104’te çalışan nüfusun ekonomik faaliyet kollarına dağılımı konu başlığının ÷lkemizde ekonomik faaliyetlerin dağılımı verilerini içeren grafiklerden yararlanılmasının,

Sayfa 105’te göçü temsil eden bir görselin kullanılmasının yanında mevsimlik göçü anlatan ifadelere desteklemek için mevsimlik kayısı işçileri fotoğrafının kullanılmasının,

Sayfa 106’da dış göç kavramını açıklamak için ÷lkemizden Oktay Sinanoğlu örneğinin yer aldığı bir okuma metninin sunulmasının,

Sayfa 110’da geçici koruma altına alınan Suriyeli sığınmacıların cinsiyete göre dağılımını içeren bir grafiğın sunulmasının,

Sayfa 111’de çarpık kentleşme, planlı kentleşme, hava kirliliği ve atıklarla oluşan kirliliği içeren görsellerin kullanılmasının,

Sayfa 112’de göçlerle beraber ortaya çıkan olumsuz durumları anlatmak için küresel ısınma, trafik sorunu ve tarım alanlarının azalmasına ifade eden görsellerin kullanılmasının,

Sayfa 113'te yerleşme ve seyahat özgürlüğümü kullanıyorum başlığı altındaki konunun demiryolu ulaşımı ve hava yolu ulaşımı görselleriyle desteklenmesinin,

Sayfa 114'te yerleşme ve seyahat özgürlüğünün bazı durumlarda sınırlandırılabilmesine ilişkin Ebola salgını örneğiyle karantina görseliyle desteklenmesinin açıklık ilkesi ışığında yapılan düzenlemeler olduğunu söyleyebiliriz.

Görüldüğü üzere söz konusu sayfalardaki yer alan konuların anlatımı fotoğraf, görsel, tablo, grafik ve şekillerle desteklenerek açık ve anlaşılır olması sağlanmıştır.

Ayrıca konuların anlatımında kullanılacak olan temel sözcüklerin anahtar kelimeler başlığı altında önceden tanımlanmasının yapılmasını da açıklık ilkesi başlığında değerlendirebiliriz. Buradan hareketle;

“Anahtar Kelimeler” başlığı altında sayfa 90'da yerleşim ve göçebe sözcüklerinin, sayfa 95'te nüfus, nüfus yoğunluğu ve demografi sözcüklerinin, Sayfa 105'te çarpık kentleşme, göç ve beyin göçü sözcüklerinin, sayfa 113'te seyahat, pasaport, vize ve sit alanı sözcüklerinin tanımlandığı görülmektedir. Yapılan bu tanımlamalar içeriğin sunulmasında öğrencilerin karşılaşacakları sözcüklere karşı bilgi sahibi olmasını ve bu sayede anlatımın açık ve anlaşılır olması destekleyebilir.

Buradan hareketle nüfus ve yerleşme öğrenme alanı içeriğinin düzenlenmesinde açıklık ilkesinin dikkate alındığını söyleyebiliriz.

4.3.16. Hayatilik İlkesi

Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı hayatilik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

İlgili öğrenme alanının, coğrafya odaklı olarak insan yaşamı için gerekli mekânsal temel bilgi, beceri ve değerleri öğrencilere kazandırmayı amaçladığı görülmektedir. Bu öğrenme alanında insanların çevresi ve çevresiyle etkileşimi ele alınırken, çeşitli beceri ve değerler kullanılarak bu etkileşimin neden ve sonuçlarının anlaşılacağı, ayrıca öğrencilere geleceğe yönelik bireysel ya da toplumsal bakış açısı kazandırılması hedeflendiği görülmektedir.

Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı konularının aktarımında özgürlük değeri, kanıt kullanma, problem çözme, tablo, grafik, diyagram çizme ve yorumlama gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlandığı da anlaşılmaktadır.

Görüldüğü üzere ilgili öğrenme alanı içeriği konularının hayattan alındığı saptanmıştır. Öğrenciler burada öğrendiği bilgilerle yerleşim kültürüne dair bilgi sahibi olabilir, ülkesinin nüfus yapısıyla ilgili konuları farklı bağlamlarda değerlendirebilir, evrensel bir kavram olan göçün neden ve sonuçlarına dair analiz yapabilir, yerleşme ve seyahat özgürlüğü hakkını kullanabilir, bu hakların hangi durumlarda sınırlandırılabilceğine dair bilinç kazanabilir.

Netice itibarıyla Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı içeriğinin hayattaki toplumsal konulardan oluştuğunu öğrencilerin ihtiyaç duyduklarında burada öğrendiği bilgilerden hareketle kanıt kullanma, problem çözme, tablo, grafik, diyagram çizme ve yorumlama gibi becerilerini kullanabileceği sonucu üzerinden ilgili öğrenme alanının hayatilik ilkesini dikkate alarak düzenlendiğini söyleyebiliriz.

4.3.17. Güncellik İlkesi

Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı hayatilik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İncelenen öğrenme alanındaki konular, sorunlar ve örnekler hayatın içinden ve güncel olması itibarıyla hayatilik ilkesi başlığı altında sunulan bulguların güncellik ilkesi için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz.

Güncellik ilkesinin bir özelliği olarak gündemdeki bilgiler gazete, dergi ve genel ağ haberleri üzerinden aktarılabilir. Buradan hareketle Sayfa 107’de “Haberler” başlığı altında sunulan bir genel ağ haberi olduğu görülmektedir. Haberin yayımlandığı tarih 2017 olarak görülmektedir. Haberin içeriğinde Türkiye’nin doğusunda yer alan iller için istihdam desteği sağlanarak batıya olan göçlerin azaltılmasının planlandığı anlatılmaktadır. Haberin yayımlandığı tarihten bugüne uzun yıllar geçmiş olmasına rağmen haberin içeriğindeki konunun bugün hala varlığını devam ettirmesi güncel olma özelliğini koruduğunu gösterir.

Sayfa 109’da sunulan Genel ağ haberi içeriğinde 1999 yılında merkez üssü Kocaeli ilinin Gölcük ilçesi olan deprem neticesinde bölge nüfusunda büyük bir düşüş olduğu bildirilmiştir. Haberin yayımlandığı tarih olan 2017’den bu yana uzun bir zaman geçmiş olmasına rağmen doğal afetlerin göçlere neden olduğu olgusu güncelliğini koruduğundan buradaki düzenlemenin güncellik ilkesine uygun olduğunu söyleyebiliriz. Çalışmaya veri toplama aracı olarak katılan 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders

kitabının 2022 yılında basıldığı görülmektedir. Yeni hazırlanacak ders kitaplarında 6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen, 11 ilin etkilendiği ve maalesef on binlerce vatandaşımızı kaybetmemize neden olan depreme ilişkin veriler sunulabilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus şudur; sınıflarda depremzede öğrencilerin de bulunacağı göz önüne alınmalıdır. Öğrencilerde travma etkisi yaratacak içeriklerden kaçınılmalıdır.

Sayfa 114’te yer alan genel ağ haberine göre Dünya Sağlık Örgütü’nün Ebola virüsünün görüldüğü ülkelerde virüsün yayılmaması için hükümetlerle iş birliği halinde seyahat özgürlüğünün kısıtlandığı bildirilmektedir. Genel ağ haberinin tarihine bakıldığında 2014 olduğu görülmektedir. Üzerinden uzun yıllar geçmiş olan bu haber yerine daha yakın zamanda gerçekleşmiş ve daha büyük çapta bütün dünyanın etkilendiği covid-19 virüsü ile de seyahat özgürlüğünün bazı usullere göre sınırlandırıldığını hatırlarız. 7. Sınıf öğrencileri de covid-19 virüsünü etkisi altında olduğumuz günleri hatırlayacak düzeydedir. Dolayısıyla günümüze daha yakın örneklerin kullanılması öğrencilerin anlamlı öğrenmeler sağlamasına destek olabilir. Buradan hareketle incelenen Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı içerisinde güncellik ilkesine uygun düzenlemelerin olduğu görüldüğü gibi bazı bilgilerin daha güncel olanlarla değiştirilmesinin doğru olacağı düşünülmektedir.

4.3.18. Transfer İlkesi

Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı hayatilik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 90 – 93 arasında “Geçmişten Günümüze İnsan Yerleşimi” başlığı altında eski çağ yaşamları, Anadolu ve Mezopotamya uygarlıkları, XVII. Sanayi devrimi ile ilgili bilgilerin tarih disiplininin gelen bilgiler olduğu görülmektedir. Dolayısıyla tarih disiplinindeki bilgi ve becerilerin coğrafya disiplini alanındaki bir konunun öğretiminde kullanılması dolayısıyla disiplinler arası transferin yapıldığını söyleyebiliriz.

Sayfa 114’te Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğümü Kullanıyorum başlığı altında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinden ve anayasamızdan ilgili hükümlerin aktarımı yapılmış. Burada da vatandaşlık alanındaki bilgilerin coğrafya disiplini alanındaki bir

konunun öğretiminde kullanılması dolayısıyla disiplinler arası transferin yapıldığı yorumu yapılabilir.

Bunların dışında öğrencinin öğrendiği bilgileri hayatın transfer edebilmesiyle ilgili sayfa 97’de “Yaparak Yaşayarak Öğreniyoruz” bölümü altında sunulan etkinlikte öğrencilerin yaşadıkları yere ilişkin araştırma yapması ve grafik oluşturması istenmiştir. Buradan hareketle de öğrencinin ilgili öğrenme alanındaki kazanımlarını hayatına transferini gerçekleştirebilmesini desteklediği görülmektedir.

Anlaşılabacağı üzere Nüfus ve Yerleşme alanında hem disiplinler arası transfere hem de gerçek hayata transfere ilişkin düzenlemelerin yapıldığını söyleyebiliriz.

4.3.19. Tematiklik İlkesi

Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı tematiklik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanı konu başlıkları ve alt başlıklara ilişkin bulgular şöyledir;

- Geçmişten Günümüze İnsan Yerleşimi
- Türkiye Nüfusunun Özellikleri
 - Nüfusun Yoğunluğu
 - Türkiye Nüfusunun Cinsiyet Durumu
 - Türkiye Nüfusunun Yaş Yapısı
 - Türkiye’deki Nüfusun Eğitim Durumu
 - Türkiye’de Kent ve Kır Nüfusu
 - Çalışan Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Dağılımı
- Neden Göç Ediyoruz?
 - Ekonomik Nedenler
 - Sosyal Nedenler
 - Doğal Nedenler
 - Siyasi Nedenler
- Türkiye’de Göçün Sonuçları
- Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğümü Kullanıyorum

İlgili öğrenme alanı incelendiğinde yerleşim ve nüfus konuları ekseninde öğrencilere insan yaşamı için gerekli olan mekânsal temel bilgi, beceri ve değerleri

kazandırmayı amaçlayan konulardan oluştuğu görülmektedir. Buradan hareketle Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanının tematiklik ilkesine uygun biçimde düzenlendiğini söyleyebiliriz.

4.3.20. Fazla Duyu Organına Hitap Etme İlkesi

Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı fazla duyu organına hitap etme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme alanı içerisinde çok sayıda harita, grafik, tablo ve diyagramdan yararlanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin görme duyusu etkili biçimde desteklenmiştir diyebiliriz. Aynı zamanda açıklık ilkesi başlığında ifade edilen bulgulardan resimler de açıklık ilkesine hizmet eder. Görme duyusunu destekleyecek uyarıcılar dışında başka duylara hitap eden unsurlar bulunmamaktadır. Daha önce belirtildiği üzere ders kitapları fiziki yapısı itibarıyla öğrencilerin en fazla görme duyusuna hitap edecek uyarıcılar sunabilir.

Bunların dışında kabartma haritaların öğrencilerin harita okuryazarlığı becerisini olumlu yönde etkileyen materyaller olduğu bilinmektedir. Ders kitabı içerisinde bulunacak kabartma haritalar öğrencilerin dokunma duyusuna hitap ederek etkili öğrenmeye destek olabilir. Ancak böyle bir durumun maliyetli olacağından ekonomiklik ilkesine de ters düşeceğini söyleyebiliriz. O halde ders öğretmenin büyük ölçekli kabartma haritaları tüm sınıfa sunmasını önerebiliriz.

4.3.21. Teknoloji ve Araç – Gereç Kullanma İlkesi

Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı teknoloji ve araç – gereç kullanma ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme alanı başında öğrencilerin farklı öğretim içeriklerine ulaşabilmesi için karekod sunulduğu görülüyor.

Öğrenme alanı içerisinde teknoloji ve araç – gereç kullanma ilkesine dair doğrudan bir bulguya erişilmemiştir. İçerikte herhangi bir internet adresi bağlantısı da bulunmamaktadır. Öğrenciler karekodlarla ve internet adresi bağlantılarıyla konularla ilgili daha detaylı bilgiler öğrenmeye aktarılabilirdi. Bunun yanında nüfusla ilgili sunulan verilerin ve grafiklerin güncellik kazanması için TÜİK internet adresine

yönlendirilebilirdi. Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı içeriğinin düzenlenmesinde teknoloji ve araç – gereç kullanma ilkesinin dikkate alınmadığını söyleyebiliriz.

4.3.22. Ekonomiklik İlkesi

Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı ekonomiklik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanında ele alınan nüfus konularının sayısal verilere dayalı olarak öğrencilerin yorumlamasına yönelik olduğu için açıklık ilkesi başlığında belirtildiği üzere çok sayıda tablo, grafik ve diyagramdan yararlanılmıştır. Buradaki veriler eğer salt metin şekilde sunulmuş olsaydı öğretiminin çok daha zor olacağı düşünülmektedir. Birçok karmaşık verinin tek bir tablo, grafik ve diyagram üzerinden aktarılması daha az emek ve unsur ile öğretimin sağlanmış olması yönünden ekonomiklik ilkesine uygun düzenlemeler olduğunu söyleyebiliriz.

4.3.23. Bütünlük İlkesi

Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı bütünlük ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme alanındaki konular öğrencilerin fiziksel, bilişsel ve duyuşsal becerilerine hitap etmesi açısından incelendiğinde daha çok bilişsel düzeyde becerilerine hitap eden etkinliklerin bulunduğu görülmektedir. İlgili öğrenme alanına yönelik etkin katılım ilkesi açısından bulguların sunulduğu başlık altındaki etkinlikler ve soru cevap etkinliklerine bakıldığında “*açıklayınız, yazınız ve tartışınız*” şeklindeki ifadelerle biten etkinlikler öğrencilerin bilişsel becerilerini harekete geçirecek etkinlikler olduğundan öğrenme alanında yalnızca öğrencilerin bilişsel becerilerine yönelik düzenlemelerin yapıldığını söyleyebiliriz. Buradan hareketle Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanında bütünlük ilkesinin eksikliğinin bulunduğu yorumu yapılabilir.

4.3.24. Rehberlik İlkesi

Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı rehberlik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

Öğrenme alanı içerisinde sayfa 97’de “Yaparak Yaşayarak Öğreniyoruz” bölümünde öğrencilerin yaşadıkları şehre yönelik nüfus verilerini araştırıp grafikler oluşturmasının istenmesi öğrenciyi kendi öğrenmelerini düzenleme ve harekete geçirme imkânı tanıyacağından rehberlik ilkesine uygun bir düzenleme olduğunu söyleyebiliriz.

Sayfa 113’te Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğümü Kullanıyorum başlığı altında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nden ve anayasamızdan ilgili hükümlerin sunularak yerleşme ve seyahat özgürlüğünün demokratik bir hak olduğunun ancak bazı durumlarda bu özgürlüğün kısıtlanabileceğinin aktarılması öğrencilerin vatandaşlık bilinci kazanmasına yönelik olduğundan buradaki düzenlemenin rehberlik ilkesine yönelik olduğunu söyleyebiliriz.

Buradan hareketle Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanındaki düzenlemeleri öğrencilerin kendi öğrenmelerine yardımcı olma özelliğine yönelik düzenlemelerin sınırlı olduğunu, öğrenme alanı içeriği göze alındığında doğrudan yaşamsal becerileri kazanmasına rehberlik etmeye yönelik etkinliklerin yeterli düzeyde olduğunu söyleyebiliriz.

4.3.25. Değerlendirme İlkesi

Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı değerlendirme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

Öğrenme alanı içerisinde öğrencilere konu sunumlarıyla beraber yöneltilen değerlendirme soruları ve doğrudan öğrencilerin kendi öğrenmelerini değerlendirebilmeleri için sayfa 116 ve 117’de “Kendimizi Değerlendiriyoruz” bölümünde öğrencilere doğru yanlış testleri, boşluk doldurma ve eşleştirme etkinlikleri, çoktan seçmeli test soruları, kısa cevaplı ve açık uçlu sorular sunulduğu görülmektedir. Buradan hareketle değerlendirme ilkesine uygun düzenlemelerin yapıldığını söyleyebiliriz.

4.3.26. Geribildirim İlkesi

Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı geribildirim ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 102’de Türkiye’de 2020 / 2021 Yılı Eğitim Seviyesine Göre Okullaşma Oranı tablosuna ilişkin verilerden hareketle öğrencilerden oluşturmaları istenen grafiğe ilişkin doğru düzenlemenin nasıl yapılması gerektiğine ilişkin bilginin sayfa 223’teki cevap anahtarında bulunmasını dönüt ve düzeltme davranışıyla ilişkilendirebiliriz.

“Kendimizi Değerlendiriyoruz” bölümünde öğrencilere sunulan etkinliğin cevap anahtarı da sayfa 224’te yer almaktadır. Bu sayede öğrenciler yanıtlarını kontrol edebilirler ve öğrencilere öğrenmeleriyle ilgili dönüt verilebilir. Doğru-yanlış testlerinde yanlış “(Y)” seçeneği olan soruların doğrularının belirtilmesi, düzeltme davranışının yapıldığını gösterir. Ancak, çoktan seçmeli test sorularının doğru yanıtlarının belirtilmesinin dışında çözümlerinin sunulmadığı görülmektedir. Çoktan seçmeli test sorularına ilişkin açıklayıcı çözümler sunulması, öğrencilere eksik ve hatalı öğrenmelerini giderebilme imkânı verebilir. Ayrıca, açık uçlu soruların doğru yanıtlarının belirtilmemesi hem dönüt hem de düzeltme davranışının sağlanmadığını gösterir. Açık uçlu sorular için de açıklayıcı çözümler sunulması, geribildirim ilkesine uygun düzenlemeler olabilir.

4.3.27. Bilgi ve Becerinin Güvence Altına Alınma İlkesi

Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı Bilgi ve Becerinin Güvence Altına Alınma İlkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

İlgili öğrenme alanı değişmeyen ve gelecek kuşaklara aktarılarak korunması gereken konular açısından incelendiğinde aksi yönde bulgulara rastlanmıştır. Yerleşme, nüfus ve göç gibi oldukça dinamik ve çeşitli faktörlere göre değişim gösteren kavramlara yönelik öğrencilere bu değişimi gösteren tablo ve grafikleri kullanarak verileri yorumlama becerisi kazandırılmaya çalışıldığı görülmüştür. Dolayısıyla Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanında bilgi ve becerinin güvence altına alınması ilkesine yönelik bulgulara rastlanmadığını söyleyebiliriz.

4.4. Araştırmanın Dördüncü Alt Problemine İlişkin Bulgular

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına göre dördüncü öğrenme alanı “Bilim, Teknoloji ve Toplum” olarak belirlenmiştir. Araştırmaya veri toplama aracı olan 7.sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabının dördüncü öğrenme alanı ise “Zaman İçinde

Bilim” şeklinde adlandırılmıştır. İçeriğindeki kazanımlar 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile paralellik göstermektedir. Buradan hareketle dördüncü öğrenme alanına ilişkin bulgular şöyledir;

4.4.1. Hedeften Haberdar Etme İlkesi

Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı hedeften haberdar etme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

Sayfa 118’de “Neler Öğreneceğiz?” bölümünde

- *Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasındaki değişim ve sürekliliği inceleyeceğiz.*
- *Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışacağız.*
- *XV-XX. yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini analiz edeceğiz.*
- *Özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısını değerlendireceğiz.*

ifadeleri ile ilgili öğrenme alanı içerisin öğretimi yapılan konulara ve etkinliklere yönelik bilgiler verildiği için hedeften haberdar etme ilkesine uygun bir düzenleme olduğunu söyleyebiliriz.

4.4.2. Hedefe Görelik İlkesi

Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı hedefe görelik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

Sayfa 120 – 127 arasında Kil Tabletten Tablet Bilgisayara başlığı altında yazının tıpkı diğer buluşlar gibi insan ihtiyaçlarından ortaya çıktığı aktarılmış. Sümerler’de yazının ortaya çıkışı, Mısır Medeniyetinde hiyeroglif yazısı, yazının Anadolu’ya gelişi anlatılmış sonrasında sırayla kâğıdın, matbaanın, bilgisayarın, DVD ve CD’lerin, USB belleklerin, tablet bilgisayarların icatlarına ilişkin bilgiler sunularak değişim ve sürekliliğin ele alındığı görülmüştür.

Sayfa 128 – 132 arasında Işık Doğudan Yükselir başlığı altında el Harezmi, Fârâbi, İbn-i Sina, el Hâzinî, el Cezerî, İbn-i Haldûn, Ali kuşçu, Piri Reis, Kâtip Çelebi gibi Türk – İslam bilgilerine, yaptıkları çalışmalara ve bilime katkıları anlatılmış.

Sayfa 133 – 137 arasında Karanlıktan Aydınlığa başlığı altında XV ve XX. yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan bilimsel gelişmelerin günümüze etkileri ele alınmış.

Sayfa 138 ve 139’da Özgür Düşünce ve Bilim başlığı altında özgür düşüncenin tarih boyunca farklı medeniyetlerde bilime olan katkılarının ele alındığı görülmektedir.

Buradan hareketle belirlenen hedeflere uygun olarak içeriğin düzenlendiğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla zaman içinde bilim öğrenme alanı hedefe görelilik ilkesine uygun olarak düzenlenmiştir yorumunu yapabiliriz.

4.4.3. Öğrenciye Görelilik İlkesi

Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı öğrenciye görelilik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

İncelenen öğrenme alanında ele alınan konular incelendiğinde Mezopotamya, Anadolu Uygarlıkları, Sanayi Devrimi gibi konuları içerdiği görülmektedir. Öğrenciler geçmiş yıllarda bu konularla ilgili kazanımları görmüşlerdi. Dolayısıyla bilişsel anlamda hazırbulunuşluklarının bulunduğunu söyleyebiliriz.

Öğrenme alanında yer alan içeriğin sunumunda ilgi çekici temsili görsellerin ve etkinliklerin bulunması öğrencilerin derse güdülenmesini sağlayacak niteliktedir.

Sayfa 90, 91 ve 92’de eski çağlarda insan yaşamına dair temsili görsellerin kullanılması da öğrencilerin konuyu zihinlerinde canlandırmalarını sağlayarak güdülenmelerine destek olabilir.

Öğrenme alanı içerisinde yer alan açıklama ve tartışma etkinliklerinin öğrencilerin yeteneğine uygun düzeyde olduğunu söyleyebiliriz.

Buradan hareketle Zaman İçinde Bilim öğrenme alanındaki içeriğin öğrenciye görelilik ilkesine uygun olarak düzenlendiğini söyleyebiliriz.

4.4.4. Dikkat Çekme İlkesi

Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı dikkat çekme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

Sayfa 120’de “*Geçmişten günümüze kadar bilgi nasıl korunup aktarılmış olabilir? Düşüncelerinizi açıklayınız.*” ifadesi ile konuya girişte öğrencilerde merak uyandırmak amaçlandığı için dikkat çekmesi ilkesine uygun olduğunu söyleyebiliriz.

Sayfa 124’te “Hımm... İlginç” bölümünde “alfabe” sözcüğünün Yunan alfabesindeki alfa ve beta sözcüklerinin yan yana getirilerek oluştuğu bilgisinin sunulmasını,

Sayfa 128’de “Hımm... İlginç” bölümünde Beyt’ül-Hikme’nin yabancılar tarafından övgü ile bahsedilmesinin aktarılmasını,

Sayfa 130’da Hımm... İlginç” bölümünde el-Cezerî tarafından icat edilen abdest alma makinesinin ve ilgili görselin sunulmasını,

Sayfa 131’de Hımm... İlginç” bölümünde Piri Reis’in çizdiği haritaların günümüzde çizilen haritalar çok yakın olması ve günümüzde yeni uydularla Grönland adasının üç ayrı ada biçiminde olduğunun keşfedilmesinden asırlar önce Piri Reis’in Grönland adasını üç ayrı ada olarak çizmesini bildiren metinlerin yer verilmesini öğrencilerin dikkatlerini konuya çekmeye yönelik olduğundan dikkat çekme ilkesine yönelik düzenlemelerin olduğunu söyleyebiliriz.

Bunların haricinde öğrenme alanı içinde kullanılan temsili görsellerin dikkat çekme ilkesine uygun nitelikte olduğu yorumu yapılabilir.

4.4.5. Ön Bilgileri Hatırlatma İlkesi

Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı ön bilgileri hatırlatma ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 118’de “Hatırlayalım” başlığı altında;

- *Antropoloji ve arkeoloji gibi bilimlerin geçmişi aydınlatmadaki rolleri nelerdir?*
- *Türkiye’deki bilim insanları ve onların çalışmalarına birkaç örnek veriniz.*
- *Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özellikleri nelerdir?*
- *Teknolojik ürünlerin geçmişteki ve bugünkü kullanımını karşılaştırınız.*

ifadeleri öğrencileri geçmiş yıllarda öğrendiği bilgileri hatırlamalarına yöneliktir (Açıl vd., 2019). Buradan hareketle Zaman İçinde Bilim öğrenme alanının ön bilgileri hatırlatma ilkesine uygun olarak düzenlendiğini söyleyebiliriz.

4.4.6. İpucu İlkesi

Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı ipucu ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 126’da “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde “Gizemli Mesaj” adlı bir etkinlikte Mısır hiyerogliflerinde simgelerin verilir çözülmesi istenen bir şifreye yönelik etkinliğin nasıl gerçekleştirileceğinin anlatılması,

Sayfa 127’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde geçmişten günümüze bilginin kalıcılığını sağlayan unsurların bilimsel birikime katkısının değerlendirildiği etkinlikte etkinliğin nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin yönerge ve örneğin bulunması,

Sayfa 132’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde Türk-İslam bilginlerinin çalışma alanlarının ve çalışmalarıyla bilimsel birikime sağladıkları katkıların değerlendirildiği etkinliğin nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin yönergenin ve örneğin bulunması,

Sayfa 137’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde Avrupa’da yaşanan gelişmelerin bilimsel birikime sağladığı katkının değerlendirildiği etkinliğin nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin yönergenin ve örneğin bulunması,

Sayfa 139’da “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde günümüzde bilimi geliştirme görevini üstlenmiş Türk bilim insanlarının çalışmalarına yönelik araştırma etkinliğinin nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin yönergenin ve örneğin bulunması,

Sayfa 140 ve 141’de “Kendimizi Değerlendiriyoruz” bölümündeki soruların nasıl yanıtlandırılacağına yönelik yönergelerin bulunması ipucu ilkesinin varlığını gösterir.

Ayrıca öğrenme alanı içerisinde öğrencilerin konuya yönelik düşünceler geliştirmesi ve kendi öğrenmelerini değerlendirmeye yönelik soruların sorulmasını da ipucu ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

İpucu ilkesinin öğrencilerin öğrencilere neyi, neden ve nasıl yapacaklarına yönelik olduğunu söylemiştik. Buradan hareketle Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı içeriğinin düzenlenmesinde ipucu ilkesinin dikkate alındığını söyleyebiliriz.

4.4.7. Pekiştirme İlkesi

Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı pekiştirme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanında öğrencilerden beklenen istendik davranışların pekiştirilmesine yönelik sözlü ve yazılı ifadeler bulunmamaktadır. Etkinlikler neticesinde öğrencilerin edindiği kazanımlara yönelik yazılı ifadelerle pekiştirme davranışı gösterilebilirdi.

Bunun haricinde ilgili öğrenme alanının tekrar ilkesi başlığında ele alınan bulgular öğrencilerin edindiği kazanımların kalıcılığını sağlama ve sıklığını artırmaya yönelik olduğundan pekiştirme ilkesi ile de ilişkilendirebiliriz.

4.4.8. Tekrar İlkesi

Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı tekrar ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 120 – 127 arasında Kil Tabletten Tablet Bilgisayara konu başlığı altında geçmişten günümüze bilginin kalıcılığını sağlamaya yönelik yaşanan değişimlerin anlatıldığı ilgili konu başlığının sonunda edinilen kazanımların kalıcılığını sağlamaya yönelik bir etkinliğin bulunması,

Sayfa 128 – 132 arasında Işık Doğudan Yükselir başlığı altında Türk-İslam bilginlerine ilişkin bilgiler sunulduktan sonra ilgili konu başlığının sonunda Türk-İslam bilginlerinin çalışma alanları ve çalışmalarıyla bilimsel birikime sağladıkları katkılarını değerlendirildiği bir etkinliğin bulunması,

Sayfa 133 – 137 arasında Karanlıktan Aydınlığa başlığı altında XV – XX. yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisinin anlatılmasının ardından matbaanın icadı, Dünya’nın yuvarlak olduğunun bilimsel olarak ispat edilmesi, kütle çekim kanununun keşfedilmesi ve buhar

makinesinin icadının bilimsel birikime sağladığı katkının değerlendirildiği bir etkinliğin bulunması,

Sayfa 138 – 139’da Özgür Düşünce ve Bilim başlığı altında özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısı ele alındıktan sonra konu başlığı sonunda günümüzde bilimi geliştirme görevini üstlenmiş Türk Bilim insanlarıyla ilgili öğrencileri araştırma yapmaya yönlendiren bir etkinliğin bulunması açıklık ilkesinin bulunduğunu gösteren düzenlemelerdir.

Buradan hareketle Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı içeriğinin düzenlenmesinde açıklık ilkesinin dikkate alındığının söyleyebiliriz.

4.4.9. Bilinenden Bilinmeyene İlkesi

Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı bilinenden bilinmeyene ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanının başında “Hatırlayalım” başlığıyla önceki öğrenmeler dikkate alınarak “Neler öğreneceğiz?” başlığı ile hedeflenen öğrenmelerin neler olduğu belirtilmişti. Buradaki düzenleme öğrencilerin önceki öğrenmelerini dikkate alarak yeni öğrenmeleri için temel oluşturulduğu anlamına gelir.

Sosyal Bilgiler öğretimi içinde öğrencilerin buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özellikleri, bilimsel çalışmaların toplum yaşamına etkisi gibi konularda bilgiler edinmişlerdi. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelendiğinde ifade edilen kazanımların 4, 5 ve 6.sınıf düzeyindeki kazanımlarda bulunduğu görülmektedir (Açıl vd., 2019). Buradan hareketle ilgili öğrenme alanında geçmişten günümüze bilginin kalıcılığı sağlamaya yönelik yaşanan gelişmeler, Türk-İslam bilgileri, Avrupa’da yaşanan gelişmeler ve özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere yönelik bilgi, beceri ve tutumların öğrencilere aktarılmasını bilinenden bilinmeyene ilkesine uygun düzenlemeler olduğunu söyleyebiliriz.

4.4.10. Yakından Uzağa İlkesi

Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı yakından uzağa ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İncelenen öğrenme alanında belirgin biçimde yakından uzağa ilkesinin izleri görülmemektedir. Işık Doğudan Yükselir başlığı altında önce Türk-İslam bilginlerinin ilgili bilgilerin sunulmasından sonra Karanlıktan Aydınlığa başlığı altında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin bilime katkısı ele alınmış. Türk-İslam bilgileriyle ilgili bilgilerin önce sunulması yakından uzağa ilkesinin bir gereği olarak değil kronolojinin gereği olduğunu düşünebiliriz. Çünkü hemen öncesinde de yazının ortaya çıkışıyla ilgili Mezopotamya ve Mısır medeniyetine ilişkin bilgiler ele alınmış.

Dolayısıyla Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı içeriğinin düzenlenmesinde yakından uzağa ilkesine göre değil tarih disiplinine göre kronolojinin dikkate alındığı yorumunu yapabiliriz.

4.4.11. Basitten Karmaşığa İlkesi

Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı basitten karmaşığa ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 120 itibarıyla “kil tabletten bilgisayara” konu başlığı altında yazının insani ihtiyaçlardan ortaya çıktığı temel bilgisi ele alınmış. Buradan hareketle farklı toplumlarda bu ihtiyacı karşılamaya yönelik gelişmelerin görüldüğü ve yazının kullanılmasıyla bilginin kalıcılığının sağlandığını ve bunun da bilimsel gelişmelere katkısının bulunduğu anlatılmış. Anlaşılacağı üzere konuya ilişkin temel bilgiler etrafında daha detaylı bilgilerin ele alındığı görülmektedir.

Sayfa 128 ve 137 arasında Türk-İslam bilginleri ve Avrupa’daki bilginlerle ilgili temel bilgiler sunulmuş son konu başlığı altında özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısının ele alınmış olduğu görülmektedir. Buradan hareketle Zaman İçinde Bilim öğrenme alanının içerisindeki konuların aktarılmasında basit ve temel konular etrafında başlanıp daha detaylı ve karmaşık konulara geçilmesi dolayısıyla ilgili öğrenme alanı içeriğinin düzenlenmesinde basitten karmaşığa ilkesinin dikkate alındığını söyleyebiliriz.

4.4.12. Somuttan Soyuta İlkesi

Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı somuttan soyuta ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanı incelendiğinde konuların öğretiminde çok sayıda temsili görsellerin ve fotoğrafların kullanıldığı görülmektedir. Kullanılan bu unsurlar konuların öğretimini somutlaştırıcı etkiye sahip olabilir. Ancak öğrencilerin içinde buldukları bilişsel dönemin soyut işlemler dönemi olması dolayısıyla yapılan ilgili düzenlemelerin açıklık ilkesi başlığında değerlendirilmesi daha doğru olacaktır.

4.4.13. Etkin Katılım İlkesi

Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı etkin katılım ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 122’de “Yaparak Yaşayarak Öğreniyoruz” bölümünde öğrencilerden un, tuz ve su ile kil tablet örneği yapabilecekleri bir etkinliğin sunulmasını,

Sayfa 126’da “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde “Gizemli Mesaj” başlığıyla öğrencilerin Mısır hiyeroglif simgelerinden yararlanarak çözecekleri bulmaca tarzında bir etkinliğin bulunmasını,

Sayfa 127’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde yazının icadından günümüze kadar bilginin depolanması yaygınlaşması ve aktarılmasında yaşanan değişikliklerin bilimsel birikime katkıların neler olabileceğine dair öğrencilerin değerlendirmeler yapacağı bir etkinliğin bulunmasını,

Sayfa 132’de Kâtip Çelebi’nin çalışmalarıyla bilimsel gelişme sürecine sağladığı katkıların öğrenciler tarafından tartışılmasının istenmesini,

Sayfa 132’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde Türk-İslam bilginlerinin çalışma alanları ve çalışmalarıyla bilimsel birikime sağladıkları katkıların öğrenciler tarafından değerlendirileceği bir etkinliğin bulunmasını,

Sayfa 137’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde Avrupa’da yaşanan gelişmelerin bilimsel birikime sağladığı katkıların öğrenciler tarafından değerlendirileceği bir etkinliğin bulunmasını,

Sayfa 139’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde günümüzde bilimi geliştirme görevini üstlenmiş Türk bilim insanlarından bazılarının çalışmalarının araştırılmasına yönelik bir etkinliğin bulunmasını doğrudan öğrencileri öğrenme sürecine kendi çalışmalarıyla dahil edileceği yönüyle etkin katılım ilkesine hizmet eder diyebiliriz.

Buradan hareketle Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı içeriğinin etkin katılım ilkesine uygun biçimde düzenlendiğini söyleyebiliriz.

4.4.14. Sosyallik İlkesi

Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı sosyallik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanında öğrencilerin yaşadıkları toplumdaki otorite kurum kişi ve yasada yazılan kuralların aktarılması incelendiğinde;

Sayfa 123'te bazı trafik işaretlerinin bulunduğu görsellerin sunularak bu işaretlerin sağlayacağı avantajların neler olabileceğinin ele alınması,

Sayfa 138'de Anayasamızda bilim ve sanat hürriyeti ile ilgili 27.maddede bulunan hükmün sunulmasını sosyallik ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

4.4.15. Açıklık İlkesi

Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı açıklık ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 120'de "Anahtar Kelimeler" başlığı altında yazı, hiyeroglif, papirüs, parşömen, alfabe sözcüklerinin tanımlarının yapılmasını,

Sayfa 120'de kil tabletlerden söz ederken çivi yazılı bir kil tablet görselinin sunulmasını,

Sayfa 121'de Sümerler'de yazı geleneğini anlatırken tapınaklarda bulunan rahiplerin bağış listelerine tuttuğu bilgisinin sunulmasının temsili bir görselle anlatılmasını,

Sayfa 120 ve 121'e yayılan şekilde, yazının icadından günümüze kadar farklı depolama, yaygınlaştırma ve aktarma tekniklerinin icatlarını gösteren tarih şeridinin sunulmasını,

Sayfa 122'de Sümerler'in kullandığı çivi yazısı ve şekillerini içeren görsellerin kullanılması,

Sayfa 123'te resim yazısına açıklık getirmek için Mısır'da kullanılan hiyeroglif yazısı ile trafik işaretleri levhalarının sunulmasını,

Sayfa 124'te Mısır medeniyetinin icadı olan papirüsün yapım aşamalarını gösteren bir görselin sunulmasını,

Sayfa 125'te geçmişten günümüze bilgi birikimine sağlamaya yönelik gelişmelerin anlatılmasında kâğıt, matbaa, bilgisayar, CD – DVD, USB bellek ve tablet bilgisayar görsellerinin kullanılmasını,

Sayfa 126'da Mısır hiyerogliflerinin anlaşılmasını sağlayacak bir etkinlik de tam sayfa boyunca temsili bir firavun mezarı ve duvar yazısını içeren bir düzenlemenin görülmesini,

Sayfa 127'de bilginin kalıcılığını sağlayan unsurlar ele alınırken Arslantepe Höyüğü duvar resmi, Malatya müzesi kil tablet, papirüs, kâğıt ve teknolojik ürünler görsellerinin kullanılmasını,

Sayfa 128'de “Anahtar Kelimeler” başlığı altında bilgin, sibernetik ve otomat sözcüklerinin tanımlanmasını,

Sayfa 128'de el-Harezmi ve Beyt'ül-Hikme temsili görsellerinin kullanılmasını,

Sayfa 129'da Farabi, İbni Sina ve el-Hazini'ye ait Hikmet Terazisi görselinin kullanılmasını,

Sayfa 130'da el-Cezeri'ye ait Filli Su Saati ve Abdest Alma Makinesi görsellerinin yanında İbni Haldun'un temsili görselinin sunulmasını,

Sayfa 131'de Ali Kuşçu, Piri Reis ve Piri Reis'e ait harita görselinin kullanılmasını,

Sayfa 130 ve 131'e yayılan şekilde Türk-İslam bilginlerinin yaşadığı dönemleri gösteren tarih şeridinin sunulmasını,

Sayfa 132'de akşam Kâtip Çelebi'ye ait temsili görselin kullanılmasını,

Sayfa 133'te “Anahtar Kelimeler” başlığı altında matbaa, teleskop, kilise ve engizisyon sözcüklerinin tanımlanmasını,

Sayfa 133'te düz dünya anlayışını temsil eden bir görselin kullanılmasının yanında baskı makinesi resminin kullanılmasını,

Sayfa 134'te matbaanın icadı anlatılırken Gutenberg'in temsili görselinin yanında güneş merkezli dünya teorisi ve Copernicus'in temsili görselinin kullanılmasını,

Sayfa 135'te orta çağda Avrupa'da kiliseye karşı olan kişilerin yargılandığı Engizisyon Mahkemelerini temsil eden bir yağlı boya tablosunun ve Galileo'nun temsili görselinin kullanılmasını,

Sayfa 135 ve 136'da kütle çekim kanununu anlatırken Newton'u ve gezegenlerin çekim kuvvetini temsil eden görsellerin kullanılmasını,

Sayfa 136'da Thomas Savery ve buhar pompasını temsil eden görsellerin kullanılmasını,

Sayfa 138'te "Anahtar Kelimeler" başlığı altında hurafe ve düşünce sözcüklerinin tanımlanmasını,

Sayfa 138'de özgür düşüncenin önemini anlatırken esaret ve özgürlüğü temsil eden bir karikatürün kullanılmasını,

Sayfa 139'da bazı Türk bilim insanlarından Prof. Dr. Aydoğan Özcan, Prof. Dr. Remziye Hisar, Muazzez İlmiye Çığ (Sümerolog) ve Prof. Dr. Fuat Sezgin'in fotoğraflarının kullanılmasını anlatımı destekleyen unsurlar olduğundan açıklık ilkesi bağlamında değerlendirebiliriz.

Ayrıca öğrenme alanı içerisinde yazılışı farklı dillerde olan ifadelerin Türkçe söylenişlerinin ve bazı eserlerin içeriklerine ilişkin bilgilerin parantez içinde aktarılması öğretimin anlaşılır olmasına yönelik olduğu için açıklık ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

Görüldüğü üzere Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı içerisindeki konuların öğretiminin açık ve anlaşılır olması için çok sayıda görsellerden ve açıklayıcı ifadelerden yararlanılmıştır. O halde ilgili öğrenme alanının açıklık ilkesine uygun biçimde düzenlendiğini söyleyebiliriz.

4.4.16. Hayatilik İlkesi

Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı hayatilik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme alanı içerisindeki konular hayatın içinde olması açısından değerlendirildiğinde;

Sayfa 123'te resim yazısına örnek olarak trafik işaretleri levhalarının gösterilmesinin,

Sayfa 125'te bilgisayar, DVD-CD, USB bellek ve tablet bilgisayarların bilgi birikimine yönelik etkisinin anlatılmasının,

Sayfa 138'de özgür düşüncesinin bilime katkısının günümüzde devletlerin gelişmesine katkı sunduğu fikrinin sunulmasının hayatilik ilkesine uygun düzenlemeler olduğunu söyleyebiliriz.

4.4.17. Güncellik İlkesi

Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı güncellik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 139'da sunulan genel ağ haberine göre Japonya'da üretilen yapay zekâ "Shibuya Mirai" isimli sohbet robotunun vatandaşlık almasıyla ilgili bir haberin aktarıldığı görülmektedir. Haberin yayımlandığı tarih 2017 olmasına rağmen ele alınan konunun güncelliğini koruması nedeniyle güncellik ilkesine hizmet eder diyebiliriz.

4.4.18. Transfer İlkesi

Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı transfer ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme alanı incelendiğinde Kil Tabletten Tablet Bilgisayara, Işık Doğudan Yükselir ve Karanlıktan Aydınlığa konu başlıklarındaki konuların tarih disiplininin gelen bilgiler olduğu görülmektedir. Dolayısıyla öğrenme alanı içerisindeki konuların anlatımında tarih disiplininin transfer sağlandığını söyleyebiliriz.

Bunun haricinde öğrencilerin öğrendiklerini doğrudan hayata geçirerek uygulamasına yönelik etkinliklerin bulunmadığı görülmektedir. O halde Zaman İçinde öğrenme alanının bilginin hayata transfer edilmesi ilkesine ters düştüğünü söyleyebiliriz.

4.4.19. Tematiklik İlkesi

Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı tematiklik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanı konu başlıkları ve alt başlıklara ilişkin bulgular şöyledir;

- Kil Tabletten Tablet Bilgisayara
- Işık Doğudan Yükselir
 - Çağını Aydınlatan Türk-İslam Bilginleri
 - el-Harezmi
 - Fârâbî
 - İbn-i Sînâ
 - el-Hâzinî
 - el-Cezerî
 - İbn-i Haldûn
 - Ali Kuşçu
 - Piri Reis
 - Kâtip Çelebi
- Karanlıktan Aydınlığa
 - Avrupa’da Yaşanan Gelişmelerin Bilime Katkısı
 - Matbaanın İcadı
 - Düz Dünya Teorisinin Çürütülmesi
 - Modern Bilimin Temeli Kütle Çekim Kanunu
 - Günümüz Fabrikalaşmasının Temeli Buhar Makinesi
- Özgür Düşünce ve Bilim

Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı konu başlıkları ve alt başlıklar incelendiğinde bilimsellik ve özgürlük gibi değerlerle zaman ve kronolojiyi algılama becerilerini harekete geçirecek etkinliklerin olduğu görülmektedir.

Kil Tabletten Tablet Bilgisayara konu başlığında geçmişten günümüze bilginin kalıcılığını sağlamaya yönelik gelişmelerin aktarılması,

Işık Doğudan Yükselir başlığı altında Türk-İslam bilginleri ve çalışmalarına yönelik bilgilerin sunulması,

Karanlıktan Aydınlığa konu başlığında Orta Çağ Avrupa'sında özgür düşüncenin ve bilimin engellemesinin ardından Avrupa'da bilimin özgür düşünce ile başladığı bilgilerinin sunulması,

Özgür Düşünce ve Bilim başlığı altında tarih boyunca özgür düşüncenin bulunduğu uygarlıklarda bilimin geliştiği bilgisinin sunulması belli bir tema etrafında konuların şekillendiğini gösterir.

Buradan hareketle Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı konularının tematiklik ilkesine uygun biçimde düzenlendiğini söyleyebiliriz.

4.4.20. Fazla Duyu Organına Hitap Etme İlkesi

Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı fazla duyu organına hitap etme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Daha önce ilgili öğrenme alanının açıklık ilkesi açısından değerlendirildiği başlık altındaki bulguların tamamının öğrencilerin görme duyusuna hitap ettiğini söyleyebiliriz.

Bunların haricinde Sayfa 122'de "Yaparak Yaşayarak Öğreniyoruz" bölümünde öğrencilerden un, tuz ve su ile kil tablet örneği yapabilecekleri bir etkin ile öğrencilerin dokunma duyuları harekete geçirilerek öğrenmenin kalıcılığı sağlanabilir.

Bunların haricinde öğrencilerin işitme, tatma ve koklamaya dayalı etkinlikler bulunmamaktadır. Daha önce belirtildiği üzere görme duyusuna hitap edecek etkinlikler ders kitabının fiziki yapısı itibarıyla mümkün görünmediğinden bu durum olağan kabul edilebilir.

4.4.21. Teknoloji ve Araç – Gereç Kullanma İlkesi

Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı Teknoloji ve Araç – Gereç Kullanma İlkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 118'de ilgili öğrenme alanının içeriğine dair bilgilerin verildiği sayfada bir karekod bulunmaktadır. Bu kod sayesinde öğrencilerin EBA'da bulunan içeriklere erişimi sağlanıyor. Dolayısıyla öğrencilerin öğrenme alanına yönelik dijital öğretim araçlarına yönelmesi sebebiyle ilgili ilkenin dikkate alındığını söyleyebiliriz.

Bunların dışında öğrenme alanı içerisindeki konular incelendiğinde teknolojik araçlarla ilgili bilgilerin olduğu görülmektedir ancak teknolojik teknoloji ve araç – gereç kullanmaya yönelik çeşitli etkinlikler bulunmamaktadır.

4.4.22. Ekonomiklik İlkesi

Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı ekonomiklik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme alanı incelendiğinde ilgili konuların öğretiminde sade bir sunumun yapıldığı görülmektedir.

Sayfa 122’de “Yaparak Yaşayarak Öğreniyoruz” bölümündeki etkinliğin yapılması dersin dışındaki bir zamana bırakılarak zamandan tasarruf sağlandığı görülmektedir.

Bunların haricinde ilgili öğrenme alanının açıklık ilkesi açısından değerlendirildiği başlık altındaki bulgular da öğretimin kısa zamanda tamamlanmasına destek olduğu için ekonomiklik ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

4.4.23. Bütünlük İlkesi

Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı bütünlük ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Söz konusu öğrenme alanında konuların öğretimine yönelik etkinlikler ve düzenlemeler incelendiğinde öğrencilerin bilişsel ve psikomotor becerilerine yönelik etkinliklerin bulunduğu görülmektedir. Öğrenme alanı içerisindeki hatırlamaya, açıklamaya ve tartışmaya yönelik etkinlikler ve düzenlemeler öğrencilerin bilişsel becerilerini kullanmalarını sağlayabilir. Ayrıca sayfa 122’de “Yaparak Yaşayarak Öğreniyoruz” bölümündeki etkinliğin öğrencilerin fiziksel ve bilişsel becerilerini aynı anda işe koştuğu için psikomotor becerilerine yönelik olduğunu söyleyebiliriz. Bunların haricinde öğrencilerin duyuşsal becerilerine yönelik etkinlikler bulunmamaktadır. Öğrenme alanı içerisinde kullanılacak edebi ürünlerden ve canlandırma etkinlikleriyle buradaki eksiklikler giderilebilir.

4.4.24. Rehberlik İlkesi

Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı rehberlik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme alanı içerisinde yer alan bilgiler ve etkinlik incelendiğinde yazının icadının bilimsel bilgi birikime katkısının ne olduğu öğrenmeleri genel kültür anlamında kazanımlara eriştiğini söyleyebiliriz.

Bunun yanında sayfa 138’de Özgür Düşünce ve Bilim konu başlığı altında tarih boyunca özgür düşüncenin bulunduğu toplumlarda ve medeniyetlerde bilimsel çalışmaların nasıl geliştiğine yönelik bilgilerden hareketle öğrencilerin özgür düşünceye önem vermeleri ve bilimsel çalışmalara yönelik ilgilerinin artırılacağı görülmektedir. Buradan hareketle öğrencileri kültürel anlamda ve bilimsel çalışmalara yönelik ilgi kazandırılması yönüyle rehberlik ilkesiyle ilgili düzenlemelerin yapıldığı yorumunu yapabiliriz.

Bunların haricinde doğrudan öğrencilerin gündelik yaşamlarına yönelik bulgular bulunmadığından rehberlik ilkesiyle ilgili düzenlemelerin kısıtlı olduğunu söyleyebiliriz.

4.4.25. Değerlendirme İlkesi

Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı değerlendirme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

Öğrenme alanı içerisinde konu sunumlarıyla beraber öğrencileri açıklamaya ve tartışmaya yönlendirilen soruları ve etkinlikleri değerlendirme ilkesi başlığında ele alabiliriz ancak doğrudan öğrencilerin kendi öğrenmelerini değerlendirebilmeleri için sayfa 140 ve 141’de “Kendimizi Değerlendiriyoruz” bölümünde öğrencilere sunulan doğru yanlış testleri, boşluk doldurma ve eşleştirme etkinlikleri, çoktan seçmeli test soruları, kısa cevaplı ve açık uçlu sorularını değerlendirme ilkesiyle ilgili değerlendirebiliriz. Görüldüğü üzere Zaman İçinde Bilim öğrenme alanında değerlendirme ilkesine uygun düzenlemelerin yapıldığı yorumunu yapabiliriz.

4.4.26. Geribildirim İlkesi

Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı geribildirim ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Bu ilkeye göre öğrenme alanı içerisinde dönüt ve düzeltme davranışları gözlenmiştir.

Sayfa 132’de Türk-İslam bilginlerinin çalışma alanlarını ve çalışmalarıyla bilimsel birikime sağladığı katkıların değerlendirildiği etkinliğe ilişkin doğru yanıtların belirtildiği 223’teki cevap anahtarında yer alan bilgileri dönüt ve düzeltme davranışıyla ilişkilendirebiliriz.

Sayfa 224’te bulunan cevap anahtarı aracılığıyla “Kendimizi Değerlendiriyoruz” başlığı altındaki soruların öğrenci tarafından değerlendirilmesi sağlanabiliriz. Cevap anahtarında boşluk doldurma, eşleştirme, test soruları ve kısa cevaplı ölçme etkinliklerinin cevaplarının kontrol edilmesi öğrencilere yönelik dönüt davranışı olarak değerlendirilebilir. Doğru – yanlış test etkinliğine yönelik cevap anahtarında bulun cevaplar dönüt, doğruların ne olduğunun sunulması ise düzeltme davranışıyla ilişkilendirilebilir. “Kendimizi Değerlendiriyoruz” bölümündeki açık uçlu sorularının yanıtlarının cevap anahtarı bölümünde bulunmadığı görülmektedir. Dolayısıyla bu sorular için dönüt ve düzeltme davranışlarının eksik olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca özellikle test sorularında oldukça faydası görülen açıklayıcı çözümlerin bulunmadığına rastlanmıştır. Test soruları için de açıklayıcı çözümler sunularak düzeltme davranışı yerine getirilebilir.

Sonuç olarak Zaman İçinde Bilim öğrenme alanına yönelik etkinliklere ve öğrenme alanı sonunda yer alan değerlendirme sorularına yönelik dönüt ve düzeltme davranışlarının görüldüğünü söyleyebiliriz. Dönüt ve düzeltme davranışlarının sıklığı öğrencilerin kendi öğrenmelerini düzenlemelerine ve yönlendirmelerine katkı sağlayacağından öğrenme alanı içinde daha sık yer verilebilirdi.

4.4.27. Bilgi ve Becerinin Güvence Altına Alınma İlkesi

Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı bilgi ve becerinin güvence altına alınma ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde tarih disiplininin gelen bilgilerin öğrencilere aktarılması dışında belirgin bir bulguya erişilmemiştir.

4.5. Araştırmanın Beşinci Alt Problemine İlişkin Bulgular

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına göre beşinci öğrenme alanı “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” olarak belirlenmiştir. Araştırmaya veri toplama aracı olan 7.sınıf

Sosyal Bilgiler Ders kitabının dördüncü öğrenme alanı ise “Ekonomi ve Sosyal Hayat” şeklinde adlandırılmıştır. İçeriğindeki kazanımlar 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile paralellik göstermektedir. Buradan hareketle beşinci öğrenme alanına ilişkin bulgular şöyledir;

4.5.1. Hedeften Haberdar Etme İlkesi

Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı hedeften haberdar etme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 142’de öğrenme alanının başında “Neler Öğreneceğiz” başlığı altında öğrenme alanı içerisinde hangi hedeflere ulaşılabacağına dair bilgilerin sunulduğu görülmektedir. Buradaki bilgilere göre ilgili öğrenme alanında;

- Üretimde ve yönetimde toprağın öneminin geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklanacağı
- Üretim teknolojilerindeki gelişme ve değişmelerin toplumsal ve ekonomik etkilerinin değerlendirileceği,
- Toplumumuzdaki kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve toplumsal vazifelerine örneklerin verileceği,
- Tarih boyunca kültürümüzde meslek edindirmeye yönelik kurumların tanıtılacağı,
- Çağımızda gelişmelere bağlı ortaya çıkan yeni meslekleri tanıtımı ve meslek seçimine yönelik planlamaların yapılacağı,
- Teknolojinin üretim, dağıtım ve tüketim faaliyetlerinde yarattığı değişimlerin analiz edileceği

bilgilerinin sunulduğunu görüyoruz (Açıl vd., 2019). Dolayısıyla Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanında hedeften haberdar etme ilkesinin dikkate alındığını söyleyebiliriz.

4.5.2. Hedefe Görelilik İlkesi

Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı hedefe görelilik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

“Neler Öğreneceğiz?” bölümünde üretimde ve yönetimde geçmişten günümüze toprağının öneminin örneklerle açıklanacağı bildirilmişti. Buradan

hareketle sayfa 144 – 148 arasında “Üretim ve Yönetimin Temeli Toprak” konu başlığı altında yerleşik yaşamın başlamasıyla beraber çiftçilik ve buğday yetiştirilmiş olmasının izlerinin ülkemizdeki örneklerine sonrasında ilkçağdaki uygarlıklardan, Büyük Selçuklu Devleti, Türkiye Selçuklu Devleti, Osmanlı Devleti, Cumhuriyet dönemi ve günümüzdeki tarımsal faaliyetlere ilişkin bilgilerin sunulduğu görülmektedir.

Sayfa 149 – 153 arasında “Üretim Yolculuğu” konu başlığı altında geçmişten günümüze tarımsal faaliyetlerin gerçekleştirilme şekilleri ele alınmış sonrasında Sanayi inkılabı ile üretimdeki artışın hayat şartlarını iyileştirdiği anlatılmış ancak sanayi inkılabının fabrikalarda çalışma şartlarının ağırlığından, sanayileşmeye bağlı olarak büyük şehirlerde yaşanan artan nüfusla beraber ortaya çıkan sorunların ele alındığı görülmektedir. Günümüzde ise teknolojiye yaşanan gelişmelere bağlı olarak eğitim, sağlık, üretim alanlarındaki gelişmeler anlatılmış.

Sayfa 154 – 158 arasında “Yardımlaşma ve Dayanışma Kültürümüz” konu başlığı altında Kızılay ve Yeşilay gibi sivil toplum kuruluşları, vakıf ve derneklerin çalışmalarına değinildiği görülmektedir.

Sayfa 159 – 164 arasında “Geçmişten Geleceğe Mesleki Eğitim” başlığı altında Ahilik ve Lonca teşkilatı ile meslek odaları ve meslek okulları ile ilgili bilgilerin sunulduğu görülmektedir.

Sayfa 165 – 168 arasında “Hayalimdeki Meslek” konu başlığı altında mesleki seçimine ilişkin bilgilerin, yeni ve hâlâ yapılan mesleklerle ilgili bilgilerin ve öğrencilerin kişisel özelliklerinden hareketle ilgi ve yeteneklerine uygun meslek seçimi konusunda bilgilerin aktarıldığı görülmektedir.

Sayfa 169 – 171 arasında “Teknoloji ve Değişen Dünya” konu başlığı altında dijital üretim kavramından hareketle e-ticaret yöntemiyle ilgili bilgilerin sunulduğu görülmektedir.

Anlaşılabacağı üzere “Neler Öğreneceğiz?” başlığı altında belirtilen hedeflere uygun içerik sunumunun yapıldığı görülmektedir. Buradan hareketle Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı içeriğinin düzenlenmesinde hedefe görelilik ilkesinin dikkate alındığını söyleyebiliriz.

4.5.3. Öğrenciye Görelilik İlkesi

Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı öğrenciye görelilik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme alanı içerik açısından temelde ekonomi ve ekonomiye ait kavramlar üzerinde tarihten ve günümüzden örnekle sunulmuştur. Dolayısıyla buradaki konuların öğretiminde öğrencilerin bilişsel olarak hazırbulunuşluk düzeylerinin uygun olduğunu söyleyebiliriz.

Öğrenme alanı içerisinde öğrencilerin günlük yaşamda karşıladıkları konuları içermesi ve içeriğin sunumunda çok sayıda görsel uyarıcının sunulması itibarıyla ilgilerine yönelik olduğu yorumunu yapabiliriz.

Bunun yanında öğrencilerin buldukları yaş itibarıyla mesleklere yönelik bilgilerin sunulmasında yerinde olacağı düşünülmektedir. Mesleki Danışma Kuramlarından Isaacson'a göre mesleki gelişim süreci beş aşamada incelenir ve 7.sınıf düzeyindeki öğrenciler “Meslekleri Keşfetme ve Araştırma Evresi (12-15)” içindedir (Çakır, 2020). Bu dönemin belirgin özelliği olarak çocuklar mesleklerin ortak ve farklı yönlerini öğrenmenin yanında meslekleri incelemeye ve araştırmaya ilgi duyarlar. Bir başka kuramcı Ginzberg'e göre bu yaş dönemindeki çocuklar “Deneme Dönemi” içinde yetenek basamağındadır (Barut & Duran, 2016). Bu dönemin belirgin özelliği ise çocukların ilgilerine göre seçimler yapması ve çevresiyle ilgili bilgilerine dayanarak ilgilerini oluşturmasıdır. Buradan hareketle ilgili öğrenme alanındaki içeriğin öğrencilerin olgunlaşma düzeylerinin dikkate alınıp ilgi, ihtiyaç ve beklentilerine uygun biçimde düzenlendiğini söyleyebiliriz.

Sonuç olarak Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanının öğrenciye görelilik ilkesine göre düzenlendiği yorumunu yapabiliriz.

4.5.4. Dikkat Çekme İlkesi

Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı dikkat çekme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 144'te “Üretim ve Yönetimin Temeli Toprak” konu başlığı altında öğretime geçme aşamasında girişte “*Toprak insan hayatında neden önemlidir? Tartışınız.*” ifadesinin sunulmasını (Açıl vd., 2019),

Sayfa 149’da “Üretim Yolculuğu” konu başlığı altında içeriğin sunulmasından önce girişte geçmişteki icatların ve keşiflerin günümüz teknolojisine katkısının neler olabileceğine dair bir sorunun yöneltmesini,

Sayfa 157’de “Biliyor Muydunuz” bölümünde “Serebral palsi” adlı hareket bozukluğuna ilişkin bilgilerde bu durumun bulaşıcı, kalıtsal ve hayatı tehdit eden bir durum olmadığı bilgisinin sunulmasını,

Sayfa 159’da “Geçmişten Geleceğe” konu başlığı altında bilgilerin sunulmasından önce öğrencilere meslek sahibi olmanın neden önemli olduğuna dair bir sorunu yöneltmesini,

Sayfa 160’ta “Biliyor Muydunuz” bölümünde ulema sözcüğünün kökeni ve anlamına dair bilgilerin aktarılmasını,

Sayfa 162’de “Hımm... İlginç” bölümünde Ahilik geleneğinde iflas topu atmak deyiminin ne anlama geldiğinin açıklanmasını öğrencilerin dikkatlerini konuya ve öğretime çekmeye yönelik olduğundan dikkat çekme ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

4.5.5. Ön Bilgileri Hatırlatma İlkesi

Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı ön bilgileri hatırlatma ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 174’te “Hatırlayalım” başlığı altında öğrencilerin geçmiş yıllarda;

- Demokrasinin temel ilkelerinin neler olduğunu,
- Geçmişten günümüze dünyadaki yönetim biçimlerinin neler olduğunu,
- Kuvvetler ayrılığı ilkesinin ne olduğunu,
- Hak ve sorumluluklarımızın anayasa ile koruma altına alınmasının öneminin ne olduğunu hatırlatacak nitelikte soruların bulunmasını ön bilgileri hatırlatma ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

4.5.6. İpucu İlkesi

Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı ipucu ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 145'te öğrencilere yöneltilen Çayönü yerleşmesinde yaşayan insanların günümüzden kaç bin yıl önce yaşadığı soru ifadesinin üstünde bir tarih şeridinin bulunmasını,

Sayfa 147'de Mustafa Kemal Atatürk'ün ziraatla ilgili bir sözünden hareketle kendisinin milli ekonominin temeli olarak neden tarımı gösterdiği soru ifadesi,

Sayfa 149'da "Birlikte Yapıyoruz" bölümünde ülkemizde tarımı destekleyen bazı kurum ve kuruluşların amaçlarının neler olduğuna yönelik araştırılması istenen etkinlikte örnek ve yönergenin bulunmasını,

Sayfa 153'te "Birlikte Yapıyoruz" bölümünde üretim teknolojilerinin sosyal ve ekonomik hayatımıza olumsuz etkilerinin değerlendirildiği etkinlikte örnek ve yönergenin bulunmasını,

Sayfa 158'te "Birlikte Yapıyoruz" bölümünde vakıf ve derneklerin faaliyet alanlarına yönelik değerlendirmelerinin yapıldığı etkinlikte yönerge ve örneğin sunulmasını,

Sayfa 163'te "Birlikte Yapıyoruz" bölümünde öğrencilerden yapılması istenen proje çalışmasına yönelik yönergenin bulunmasını,

Sayfa 168'te "Birlikte Yapıyoruz" bölümünde görselleri verilen çocukların ilgi duydukları mesleklerin ve bu mesleklerin gerektirdiği ilgi, yetenek ve becerinin tahmin edilmesinin istendiği bir etkinlikte örnek ve yönergelerin bulunmasını,

Sayfa 171'de "Birlikte Yapıyoruz" bölümünde e-ticaretin insanlara sağladığı kolaylıkların değerlendirildiği bir etkinlikte örnek ve yönergenin bulunmasını öğrencilerin ilgili etkinlikleri nasıl gerçekleştireceğine yönelik bilgiler aktarması açısından ipucu ilkesi kapsamında olduğunu söyleyebiliriz.

4.5.7. Pekiştirme İlkesi

Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı pekiştirme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde öğrenmenin kalıcılığı ve sıklığını artırmaya yönelik etkinlik ve düzenlemeler doğrudan tekrar ilkesi ile ilişkili olduğundan ilgili bulgular tekrar ilkesi başlığı altında değerlendirilecektir.

4.5.8. Tekrar İlkesi

Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı tekrar ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanı içerisinde etkin katılım ilkesi başlığında ele alınacak olan “Birlikte Yapıyoruz” bölümlerini ve değerlendirme ilkesi başlığında ele alınacak “Kendimizi Değerlendiriyoruz” bölümlerinin tamamını tekrar ilkesi ile değerlendirebiliriz. Çünkü buradaki etkinlik ve düzenlemeler öğrenmeleri kalıcılığını ve sıklığı artırmaya yönelik etkinliklerdir.

Bunların dışında konuların aktarılmasından sonra öğrencilere yöneltilen sorular da tekrarı sağlayabilir. Buradan hareketle erişilen bulgular şöyledir;

Sayfa 146’da Osmanlı’da tımar sisteminin özellikleri aktarıldıktan sonra sefere sebepsiz yere katılmayan tımar sahiplerinin tımarlarının ellerinden alınmasındaki amacın ne olduğunun öğrencilere sorulması,

Sayfa 149 – 152 arasında “Üretim Yolculuğu” başlığı altında geçmişten günümüze üretimde yaşanan gelişmelere bağlı olarak insanlığa olan etkilerinin anlatılmasından sonra öğrencilere üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik etkilerinin neler olduğuna dair sorunun yöneltildiği,

Sayfa 154’te vakıf kültürüyle ilgili bilgilerin aktarılmasından sonra ülkelerin gelişmesinde vakıfların rolünün ne olduğunun öğrencilere sorulması,

Sayfa 160’ta medreselerle ilgili bilgilerin sunulmasının yanında medreselerde verilen uygulamalı derslerin öğrencilere katkısının neler olduğunun sorulması,

Sayfa 162’de Ahi teşkilatı ve kendi içindeki uygulamaların aktarılmasından sonra kalitesiz mal üreten esnafa ceza verilmesindeki amacın ne olduğunun sorulması,

Sayfa 163’te meslek odalarıyla ilgili bilgilerin verilmesinin ardından Meslek odaları, Ahi ve Lonca teşkilatının uygulamalarındaki benzerliklerin neler olduğunun sorulması tekrar ilkesi açısından değerlendirilebilir. Buradan hareketle Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı içeriğinin tekrar ilkesine göre düzenlendiğini söyleyebiliriz.

4.5.9. Bilinenden Bilinmeyene İlkesi

Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı bilinenden bilinmeyene ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme alanının başında hatırlatılan ön bilgilerden hareketle yeni hedeflerin belirtilmesi bilinenden bilinmeyene ilkesinin varlığını gösterir.

Öğrenciler 4, 5 ve 6.sınıf düzeylerinde Sosyal Bilgiler öğretiminde yine “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı içeriğinde ekonomi, üretim, dağıtım, tüketim ve mesleklerle ilgili bilgilerin edinilmesine yönelik kazanımları sağlayacak etkinliklerde bulunmuşlardı (Açıl vd., 2019). 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelendiğinde kazanımlarda da bu durum görülebilir. Buradan hareketle 7.sınıf düzeyinde üretim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin ekonomik ve sosyal hayata etkilerinin değerlendirileceği, vakıf, dernek, sivil toplum kuruluşları ve meslek edindirme kurumlarının yanında çağın getirdiği yeni mesleklere yönelik bilgilerin sunulmasını bilinenden bilinmeyene ilkesi dahilinde gerçekleştirilen düzenlemeler olduğunu söyleyebiliriz.

4.5.10. Yakından Uzağa İlkesi

Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı yakından uzağa ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 144 – 148 arasında “Üretim ve Yönetimin Temeli Toprak” konu başlığı altında toprağa bağlı üretimle ilgili bilgiler sunulurken önce Anadolu ve Mezopotamya coğrafyasıyla ilgili tarihten örneklerin yanında Büyük Selçuklu Devleti, Türkiye Selçuklu Devleti, Osmanlı Devleti, Cumhuriyet dönemi ve ülkemizde günümüzdeki tarımsal faaliyetlerin ele alındığını görüyoruz. Sonrasında sayfa 149 – 153 arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelere bağlı olarak üretimdeki değişmelerin sunulmasını yakından uzağa ilkesi ile ilişkilendirebilirsiniz. Görüldüğü üzere önce coğrafyamızdaki gelişmeler sonrasında Avrupa’daki gelişmelerin ele alınması yakından uzağa ilkesiyle ilişkilendirilebilir.

Sayfa 165 – 171 arasında önce kültürümüze ait geçmişten gelen mesleklere ilişkin bilgilerin sunulmasının ardından teknolojideki gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan ve küresel anlamda bilinen mesleklerin sunulduğunu görüyoruz. Dolayısıyla burada da yakından uzağa ilkesinin dikkate alınarak bir düzenleme yapıldığını söyleyebiliriz.

4.5.11. Basitten Karmaşığa İlkesi

Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı basitten karmaşığa ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanı içeriğinin sunumunda sayfa 144 itibarıyla geçmişten günümüzde üretimin ele alınmasından sonra üretim teknolojilerinin sosyal ve ekonomik hayatımıza etki eden olumsuzluklarının anlatılmasını, sayfa 159 itibarıyla geçmişten günümüze meslek edindirme geleneğimizle ilgili bilgilerin aktarılmasından sonra meslek seçimine ilişkin adımların detaylarının anlatılmasını basitten karmaşığa ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

4.5.12. Somuttan Soyuta İlkesi

Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı somuttan soyuta ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme alanında anlatımı somutlaştırmak için yapılan düzenlemeler öğrencilerin bilişsel düzeyleri dikkate alındığında açıklık ilkesi başlığı altında değerlendirme yapmak daha doğru olacaktır.

4.5.13. Etkin Katılım İlkesi

Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı etkin katılım ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 144’te toprağın insan hayatında neden önemli olduğunun tartışılmasının istenmesi,

Sayfa 146’da “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde öğrencilerden Osmanlı Devleti döneminde yaşayan bir yönetici olduklarını hayal ederek üretimde sürekliliği sağlamak için hangi planlamaları yapacaklarını değerlendirmelerinin istenmesi,

Sayfa 148’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde öğrencilerin ülkemizde tarımı destekleyen bazı kurum ve kuruluşların amaçlarının araştırmalarının istendiği bir etkinliğin sunulmasını,

Sayfa 153’te “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde üretim teknolojilerinin sosyal ve ekonomik hayatımıza etki ettiği olumsuzlukların değerlendirildiği bir etkinliğin bulunmasını,

Sayfa 157’de öğrencilerin ülkemizde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarına ilişkin araştırma yapma ya yönlendirildiği bir etkinliğin bulunmasını,

Sayfa 158’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde vakıf ve derneklerin kuruluş amaçlarının öğrencilerden tarafından değerlendirileceği bir etkinliğin bulunmasını,

Yine sayfa 158’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde öğrencilerden bir vakıf kuracak olsalardı bu vakfın adının, amacının ve faaliyet alanının neler olacağını anlatmalarının istendiği bir etkinliğin bulunmasını,

Sayfa 161’de “Ahilik ve Meslek Eğitimi” konu başlığı altında Türkiye Selçuklu devletinde ortaya çıkan ve Osmanlı Devleti’nin da kuruluşunda önemli rol oynayan Ahi teşkilatı ile ilgili bilgilerin sunulmasının ardından öğrencilere yaşadıkları ilde Ahilik haftası ile ilgili ne tür etkinliklerin yapıldığının araştırılmasının istenmesi,

Sayfa 163’te “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde öğrencilerden kendi belirleyecekleri bir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinin meslek edindirme ve meslek ahlakı kazandırmada üstlendiği görevi araştırmalarına yönelik bir proje çalışmanın sunulmasını,

Sayfa 166’da “Yaparak Yaşayarak Öğreniyoruz” bölümünde öğrencilerin çevrelerindeki meslek sahibi ya da yapmayı hayal ettikleri meslekte olan biriyle görüşme gerçekleştirmelerini ve sınıfta paylaşımlarının istendiği bir etkinliğin bulunmasını,

Sayfa 171’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde e-ticaretin insanlara sağladığı kolaylıkların öğrenciler tarafından değerlendirileceği bir etkinliğin bulunmasını,

Buradan hareketle ilgili öğrenme alanındaki etkinlik ve düzenlemelerin etkin katılım ilkesine uygun biçimde olduğunu söyleyebiliriz.

4.5.14. Sosyallik İlkesi

Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı sosyallik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 147’de Atatürk’ün ziraatın önemine dair söylediği bir sözün bulunması,

Sayfa 148’deki etkinlikte Devlet Su İşleri Kurumu, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, Türkiye Tarım ve Kredi Kooperatifi ve Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü kurumlarıyla ilgi bir etkinliğin bulunması,

Sayfa 155'te Atatürk'ün vakıfların önemine dair söylediği bir sözün bulunması ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün internet adresinin verilmesi,

Sayfa 156 ve 157'de Kızılay, Yeşilay, Tüketici ve Çevre Eğitimi Vakfı, Serebral Palsili Çocuklar Derneği ile ilgili bilgilerin aktarılması,

Sayfa 158'de ülkemizde çeşitli alanlar faaliyetler gösteren vakıf ve derneklerle ilgili bir etkinliğin bulunmasını,

Sayfa 163'te Meslek Odaları, Meslek Liseleri ve meslek eğitimi ile ilgili bilgilerin sunulmasını öğrencilerin yaşadıkları toplumda otorite kişi ve kurumlarla ilgili bilgiler içermesi dolayısıyla Sosyallik ilkesi ile ilişkili olduğunu söyleyebiliriz.

4.5.15. Açıklık İlkesi

Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı açıklık ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 144'te “Anahtar Kelimeler” başlığında üretim, vergi ve yönetim sözcüklerinin tanımlanması,

Sayfa 144'te fidan ve buğday fotoğraflarının ve İlkçağ'da üretim yapan insanlara ait temsili görselinin kullanılması,

Sayfa 145'te Diyarbakır Çayönü Yerleşmesine ait fotoğrafının yanında tarih şeridinin ve Anadolu ve Mezopotamya Uygarlıkları haritasının kullanılması,

Sayfa 146'da temsili bir tımarlı sipahi görselinin kullanılması,

Sayfa 147'de temsili bir Osmanlı çiftçileri görselinin kullanılmasının yanında Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında ülkemizde tarımsal verimi artırmak için çiftçiye sağlanan desteklerin tablo şeklinde sunulması,

Sayfa 148'de tarımda teknoloji kullanımına yönelik fotoğrafların yanında ülkemizde tarımı destekleyen kurumlara ilişkin kurumsal logolarının görsellerinin sunulması,

Sayfa 149'da “Anahtar Kelimeler” başlığında teknoloji ve ekonomi sözcüklerinin tanımlanması,

Sayfa 149'da geçmişten günümüze üretim konusunun sunulmasında elle döndürülen tekerlek, uçan mekik ve su değirmeni görsellerinin kullanılması,

Sayfa 150’de James Watt’ın temsili görselinin yanında buharlı lokomotif, buharlı gemi ve ilk sanayi şehri olan Manchester fotoğraflarının kullanılması,

Sayfa 151’de sanayi inkılabı ile ortaya çıkan olumsuzlukların anlatılmasında fabrikada çalıştırılan çocuk işçi fotoğraflarının sunulması,

Sayfa 151 ve 152’de günümüzde teknolojin üretime katıldığını temsil eden fotoğrafların kullanılması,

Sayfa 153’te üretim teknolojilerinin sosyal ve ekonomik hayatımıza etkilerinin değerlendirileceği etkinlikte ilgili fotoğraf ve görsellerin kullanılması,

Sayfa 154’te sivil toplum kuruluşu, dayanışma ve sorumluluk sözcüklerinin tanımlanması,

Sayfa 154 ve 155’te vakıf kültürünün anlatımında vakıflar sayesinde inşa edilen yapılara ilişkin fotoğrafların kullanılması,

Sayfa 156 ve 157’de çeşitli sivil toplum kuruluşlarına ilişkin kurumsal logolarının kullanılması,

Sayfa 159’da “Anahtar Kelimeler” başlığında eğitim ve meslek sözcüklerinin tanımlanması,

Sayfa 160’ta medrese öğrencilerini temsil eden minyatür örneğinin sunulmasının yanında “ulema” sözcüğünün kökeni ve anlamına yönelik bilginin verilmesi,

Sayfa 160’ta Ahi Evran’ın temsili görselinin kullanılmasının yanında Ahilik kültürüne ilişkin “Şed Kuşatma Töreni”, Osmanlı çarşısı ve Osmanlı esnafı görsel ve fotoğrafların kullanılması,

Sayfa 163 – 171 arasında bilgileri sunulan mesleklere ilişkin görsel ve fotoğrafların kullanılması,

Sayfa 165’te “Anahtar Kelimeler” başlığında ilgi, yetenek ve değer sözcüklerinin tanımlanması ilgili içeriğin sunumunun açık ve anlaşılır olmasını sağlayacağından açıklık ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

4.5.16. Hayatilik İlkesi

Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı hayatilik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanının hayatilik ilkesi açısından zengin bir içeriğe sahip olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü içeriğindeki ekonomi ve mesleklerle ilgili konular doğrudan hayatla ilişkili konulardır.

Sayfa 149 itibarıyla Üretim Yolculuğu konu başlığındaki bilgilerden hareketle öğrenciler üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirebilir.

Sayfa 154 itibarıyla Yardımlaşma ve Dayanışma Kültürümüz konu başlığı altında sunulan içerikten hareketle öğrenciler sosyal yaşamımızın bir parçası olan sivil toplum kuruluşları, vakıflar ve derneklerle ilgili bilgi sahibi olup bu kurumların yaşamımıza katkısını öğrenebilir.

Sayfa 165 itibarıyla Hayalimdeki Meslek konu başlığı altındaki öğretim etkinlikleri sayesinde çağımızda yaşanan gelişmeler neticesinde ortaya çıkan yeni meslekleri tanıyabilir ve mesleki tercihlerimize yönelik planlamalar yapabilir.

Sayfa 169 itibarıyla Teknoloji ve Değişen Dünya konu başlığı altında sunulan içerik sayesinde öğrenciler, dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim faaliyetlerinde yarattığı değişimi analiz edebilir.

Görüldüğü üzere öğrenme alanındaki içeriğin hayattaki konulardan oluşması, öğrencilerin neyi neden öğrendiklerini ve hayatta nasıl uygulayacakları yönünde bilgilerin içermesi sebebiyle hayatilik ilkesine uygun olduğunu söyleyebiliriz.

4.5.17. Güncellik İlkesi

Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı güncellik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İncelemeye alınan öğrenme alanındaki konuların yaşadığımız zamana dair konular, sorunlar, örnekler içermesi güncellik ilkesinin varlığını gösterir. Bu yönüyle hayatilik ilkesine de benzer. Bir diğer adı aktüalite ilkesi olan güncellik ilkesi ile doğrudan ilişkilendirebileceğimiz bölümlerin gazete, dergi ve genel ağ haberleri olduğunu söyleyebiliriz. Buradan hareketle;

Sayfa 157’de “Haberler” bölümünde “Ankara’da Türkiye’nin ilk engelsiz meslek lisesi açılıyor.” başlığı altında Serebral Palsili Çocuklar Derneği’nin serebral palsili öğrencilerin engeli olmayan öğrencilerle aynı okulda eğitim görmelerine

yönelik katkılarının anlatıldığı görülmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının yaşamımıza katkılarının anlatıldığı konu başlığına uygun olarak günümüzden bir örneğin sunulmasını güncellik ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

4.5.18. Transfer İlkesi

Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı transfer ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanı içerisindeki konulara bakıldığında “Üretim ve Yönetimin Temeli Toprak”, “Üretim Yolculuğu”, “Yardımlaşma ve Dayanışma Kültürümüz” ve “Geçmişten Geleceğe Mesleki Eğitim” konu başlıklarındaki içeriğin sunumunda tarih disiplini içerisindeki bilgilerden, kullanılan haritalar sebebiyle de coğrafya disiplini içerisindeki bilgilerden yararlanılması yönüyle diğer disiplinlerdeki bilgilerin öğrenme alanına transfer edildiğini söyleyebiliriz.

Öğrenme alanındaki bilgilerin hayata transfer edilmesiyle ilgili bulguların sayfa 166’da “Yaparak Yaşayarak Öğreniyoruz” bölümündeki görüşme – röportaj etkinliğinin olduğunu söyleyebiliriz. Etkinliğin yer aldığı “Hayalimdeki Meslek” konu başlığı altında meslek seçimi ve bir mesleği icra etmenin gerekleriyle ilgili bilgiler verilmesinin ardından öğrencilerin yapmayı hayal ettikleri mesleği yapan kişilerle görüşmeye yönlendirilmesi öğrencilerin öğrenme alanında öğrendikleri bilgileri harekete geçirmesine yönelik olduğundan bilgilerin hayata transfer ilkesine uygun düzenlemenin yapıldığını söyleyebiliriz.

4.5.19. Tematiklik İlkesi

Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı tematiklik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanı konu başlıkları ve alt başlıklara ilişkin bulgular şöyledir;

- Üretim ve Yönetimin Temeli Toprak
- Üretim Yolculuğu
- Yardımlaşma ve Dayanışma Kültürümüz
- Geçmişten Geleceğe Mesleki Eğitim
 - Enderun ve Meslek Eğitimi

- Ahilik ve Meslek Eğitimi
- Meslek Odaları ve Meslek Eğitimi
- Meslek Liseleri ve Meslek Eğitimi
- Hayalimdeki Meslek
- Teknoloji ve Değişen Dünya
 - Dijital Üretim
 - Sanal Çarşımız

2018 Öğretim programında da belirtildiği üzere bu öğrenme alanı içeriğinin tipik teması “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” başlığı altında ekonomiyle ilgili temel konulardır. Ayrıca öğrencilerin meslekleri tanıyarak ilgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği özellikleri bilmesinin hedeflendiği görülmektedir (MEB, 2018). Öğrenme alanı içerisindeki konu başlıkları ve alt başlıklar da incelendiğinde bu temaya uygun bir içerik düzenlemesinin olduğu görülmektedir.

4.5.20. Fazla Duyu Organına Hitap Etme İlkesi

Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı fazla duyu organına hitap etme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanının açıklık ilkesine göre incelemesinin yapıldığı başlık altındaki görsel ve yazılı uyarıcıların öğrencilerin görme duyusuna hitap edecek nitelikte olduğunu söyleyebiliriz. Buradaki yorumlamanın haricinde ders kitabında görme duyusuna hitap edecek etkinlikler ve düzenlemeler dışında başka bulgulara rastlanmamıştır. Dolayısıyla Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanının fazla duyu organına hitap etme ilkesine ters düşen bir düzenlemeye sahip olduğunu söyleyebiliriz.

4.5.21. Teknoloji ve Araç – Gereç Kullanma İlkesi

Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı teknoloji ve araç – gereç kullanma ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 142’de öğrenme alanının başında öğrencileri farklı öğretim içeriklerine ulaşabileceği EBA karekodunun bulunmasını,

Sayfa 144'te www.diyarbakirmuzesi.gov.tr internet adresi aracılığıyla öğrencilerin öğrenme alanında anlatımı yapılan Çayönü yerleşmesine sanal bir gezinti yapmaya yönlendirilmesi,

Sayfa 155'te www.vgm.gov.tr internet adresi aracılığıyla öğrencilerin Vakıflar Genel Müdürlüğünün işleyişini incelemeye yönlendirilmesi bulgularının öğrencileri ilgili konunun öğrenme etkinliklerini gerçekleştirmeye yönelik olması dolayısıyla teknoloji ve araç – gereç kullanma ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

4.5.22. Ekonomiklik İlkesi

Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı ekonomiklik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanının incelendiğinde gereksiz ayrıntılardan arındırılmış sade bir sunumun bulunduğu görülmektedir. Konuların açık ve anlaşılır olması için sunulan örnekler de konuların kısa zamanda öğrenilmesine yönelik olduğundan ekonomiklik ilkesine hizmet eder.

Ayrıca sayfa 166'da “Yaparak Yaşayarak Öğreniyoruz” bölümünde öğrencilerin yapması istenen görüşme – röportaj etkinliğinin ders dışı zamana bırakılmış olması da öğretimde zamandan tasarrufu sağlandığından ekonomik ilkesi ile ilişkilendirilebilir.

4.5.23. Bütünlük İlkesi

Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı bütünlük ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanı incelendiğinde “Üretim ve Yönetimin Temeli Toprak”, “Üretim Yolculuğu”, “Geçmişten Geleceğe Mesleki Eğitim”, “Hayalimdeki Meslek” ve “Teknoloji ve Değişen Dünya” konu başlıkları altındaki içeriklerin öğrencilerin bilişsel becerilerine yönelik bilgi ve etkinlikleri içerdiğini, “Yardımlaşma ve Dayanışma Kültürümüz” konu başlığı altında öğrencilerin hem bilişsel hem de duyuşsal becerilerinin gelişmesine yönelik içerik sunumunun yapıldığı görülmektedir. Ancak öğrencilerin fiziksel gelişim ve becerilerine hitap eden bilgi ve düzenlemelerin eksikliği görülmektedir.

Buradan hareketle öğrenme alanında öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal gelişim ve becerilerin bulunduğunu söyleyebiliriz. Öğretimde drama, canlandırma, rol oynama gibi tekniklerin öğrencilerin hem bilişsel hem duyuşsal hem de fiziksel gelişimlerine hitap eden psikomotor becerilerini kullanmaya yönelik etkinlikler olduğu bilinmektedir. İlgili öğrenme alanı için ders kitabında bu türden etkinliklere yer verilmesi önerilebilir.

4.5.24. Rehberlik İlkesi

Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı rehberlik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanının öğrenciye görelilik ilkesine göre incelemesinin yapıldığı başlık altında belirtildiği gibi 7.sınıf düzeyinde bulunan öğrencilerin mesleki rehberliğe ihtiyaç duyduklarını söylemiştik. Buradan hareketle;

Sayfa 165 ve 166’da öğrencilerin ileride yapmak istedikleri mesleği seçmek için yapılması gerekenlerin adım adım gösterildiği bilgilerin bulunmasını,

Sayfa 166’da öğrencileri yapmak istedikleri mesleklerle ilgili bilgi sahibi olmaları için görüşme – röportaj yaparak araştırmaya yönlendirilmesi öğrencilerin mesleki rehberlik ihtiyacına yönelik olduğundan rehberlik ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

4.5.25. Değerlendirme İlkesi

Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı değerlendirme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme alanı içerisinde öğrencilere aktarılan kazanımlara yönelik öğrencilerin kendi öğrenmelerini doğrudan değerlendirebilmelerine yönelik sayfa 172 ve 173’te bulunan “Kendimizi Değerlendiriyoruz” bölümünün bulunduğu görülmüştür. Bu bölümde öğrencilerin öğrenme alanı boyunca edindikleri kazanımlara yönelik doğru – yanlış, boşluk doldurma, çoktan seçmeli testlerin yanında kısa cevaplı ve açık uçlu soruların bulunduğu görülmektedir.

Dolayısıyla öğrenme alanı içerisinde değerlendirme ilkesine uygun düzenlemelerin yapıldığını söyleyebiliriz.

4.5.26. Geribildirim İlkesi

Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı geribildirim ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

Bu ilkeye göre öğrenme alanı içerisinde dönüt ve düzeltme davranışlarının varlığı gözlenmiştir. Doğrudan geribildirim ilkesiyle ilgili bulguların 172 ve 173. sayfada bulunan “Kendimizi Değerlendiriyoruz” bölümündeki sorulara yönelik olduğunu söyleyebiliriz. Sayfa 224’te bulunan cevap anahtarı sayesinde değerlendirme sorularının öğrenci tarafından değerlendirilmesinin sağlandığı görülmektedir.

Cevap anahtarında boşluk doldurma, eşleştirme, test soruları ve kısa cevaplı sorunun cevaplarının kontrol edilmesi öğrencilere yönelik dönüt davranışı olarak değerlendirilebilir.

Doğru – yanlış test etkinliğine yönelik cevap anahtarında bulun cevaplar dönüt, yanlış cevapların doğruları ile değiştirilmesine yönelik bilgilerin sunulması ise düzeltme davranışıyla ilişkilendirilebilir.

“Kendimizi Değerlendiriyoruz” bölümündeki açık uçlu sorularının yanıtlarının cevap anahtarı bölümünde bulunmaması bu sorular için dönüt ve düzeltme davranışlarının eksik olduğunu gösterir. Bunu yanında test soruları için de açıklayıcı çözümler sunularak düzeltme davranışı yerine getirilebilir.

Sonuç olarak Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanına yönelik sadece öğrenme alanı sonunda yer alan değerlendirme sorularına yönelik dönüt ve düzeltme davranışlarının görüldüğünü söyleyebiliriz. Geribildirim ilkesinin gereği olarak öğretimin kalitesini artırmak için daha sık dönüt ve düzeltme davranışlarına yer verilebilir.

4.5.27. Bilgi ve Becerinin Güvence Altına Alınma İlkesi

Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı bilgi ve becerinin güvence altına alınması ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

İlgili öğrenme alanı içerisinde geçmişten gelen, değişmeyen ve korunarak gelecek nesillere aktarılması gereken bilgiler gözlenmiştir. “Üretim ve Yönetimin Temeli Toprak”, “Üretim Yolculuğu” ve “Geçmişten Geleceğe Mesleki Eğitim” konu başlıkları içindeki konular incelendiğinde buradaki bilgilerin tarih disiplininin gelen

bilgiler olduğu gör÷lmektedir. Dolayısıyla yalnızca buradaki bilgilerin bilgi ve becerinin güvence altına alınma ilkesiyle ilgili olduğunu söyleyebiliriz.

4.6. Araştırmanın Altıncı Alt Problemine İlişkin Bulgular

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına göre altıncı öğrenme alanı “Etkin Vatandaşlık” olarak belirlenmiştir. Araştırmaya veri toplama aracı olan 7.sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabının altıncı öğrenme alanı ise “Yaşayan Demokrasi” şeklinde adlandırılmıştır. İçeriğindeki kazanımlar 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile paralellik göstermektedir. Buradan hareketle altıncı öğrenme alanına ilişkin bulgular şöyledir;

4.6.1. Hedeften Haberdar Etme İlkesi

Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı hedeften haberdar etme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

İlgili öğrenme alanının ilk sayfası olan 174’te “Neler Öğreneceğiz?” başlığı altında sunulan bilgilerin hedeften haberdar etme ilkesine uygun düzenlemeler olduğunu söyleyebiliriz. İlgili bölümde;

- Demokrasinin ortaya çıkma sürecini, gelişim evrelerini, kültürümüzde demokrasi tarihini ve günümüzde demokrasiyle ilişki olan kavramların açıklanacağını bildirilmesi,
- Atatürk’ün demokrasimize olan katkılarının açıklanacağını bildirilmesi,
- Toplumsal yaşamdaki uygulamalarla Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin temel niteliklerinin ilişkilendirileceğinin bildirilmesini,
- Demokrasinin uygulanma süreçlerinde karşılaşılan zorlukların analiz edileceğinin bildirilmesini

hedeften haberdar etme ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

4.6.2. Hedefe Görelik İlkesi

Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı hedefe görelik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Hedeflenen kazanımlara yönelik olarak;

Sayfa 176 – 182 arasında “Demokrasinin Tarihteki Yolculuğu” konu başlığı altında demokrasinin tanımının yapıldığı, tarihte demokrasinin ortaya çıkışı, eski Türklerde demokrasiye ilişkin uygulamaları ve Osmanlı’da demokratikleşme sürecinde yaşanan olayların ele alınmasının yanında günümüzde demokrasi ile ilgili kavramların değerlendirildiği görülmüştür.

Sayfa 183 – 188 arasında “Atatürk ve Demokrasi” konu başlığı altında TBMM’nin açılması, Cumhuriyet’in ilanı ve çok partili hayata geçiş denemeleri ile ilgili bilgilerin sunulduğu görülmüştür.

Sayfa 189 – 193 arasında “Türkiye Cumhuriyeti’nin Temel Nitelikleri” konu başlığı altında devletimizin temel niteliklerinin toplumsal hayattaki uygulamalarla ilişkilendirmeye yönelik içerik sunumunun olduğu tespit edilmiştir.

Sayfa 194 – 199 arasında “Huzur Demokrasi ile Gelir” konu başlığı altında demokrasinin uygulandığı toplumlardaki antidemokratik uygulamalarla ilgili güncel sorunların yanında aile, okul ve toplumdaki demokratik uygulamaların ele alındığı görülmüştür.

Buradan hareketle ilgili öğrenme alanı içeriğinin belirlenen hedeflere göre düzenlemesini hedefe görelilik ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

4.6.3. Öğrenciye Görelilik İlkesi

Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı öğrenciye görelilik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme alanı içeriğinin etkin vatandaşlık bağlamında demokrasi, temel hak ve özgürlükler, içinde yaşadığımız toplumun kurumlarına ve kurallarına ilişkin bilgilerden oluştuğu görülmektedir. Ele alınan konular soyut nitelikte olduğu için konuların anlaşılması amacıyla öğrencilerin kendi hayatlarından örneklerle ve görsel uyarıcılarla desteklenmesi öğrencilerin bilişsel düzeylerinin dikkate alındığını gösterir.

Öğrencileri öğrenme etkinliklerine karşı ilgilerini artıracak, eylemde bulunmalarını sağlayacak ve hayatlarını nerede kullanacaklarına yönelik somut örneklerin sunulması itibarıyla güdülenmelerinin dikkate alındığını gösterir.

Bunun yanında öğretim programında “Etkin Vatandaşlık” adıyla tarifinin yapıldığı öğrenme alanı ile 4, 5 ve 6.sınıf düzeylerinde öğrencilerin Sosyal Bilgiler derslerinde gerekli konuların öğrenimini gördükleri bilinmektedir (MEB, 2018). Buradan hareketle öğrencilerin hazırbulunuşluklarının da dikkate alındığını yorumunu yapabiliriz. O halde Yaşayan Demokrasi öğrenme alanının öğrenciye görelilik ilkesinin dikkate alınarak düzenlendiğini söyleyebiliriz.

4.6.4. Dikkat Çekme İlkesi

Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı dikkat çekme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 176’da “Demokrasinin Tarihteki Yolculuğu” konu başlığı altında öğretime ilişkin bilgilerin sunulmasından önce öğrencilere toplum hayatında demokrasinin varlığının neden önemli olduğuna dair bir sorunun yöneltmesini,

Sayfa 183’te “Atatürk ve Demokrasi” konusunun başında öğrencilere Atatürk’ün milli egemenliğine dair bir sözün verilip bu sözün demokrasinin hangi ilkeleri ile ilişkili olduğunu açıklamalarının istenmesini,

Sayfa 198’de “Biliyor Muydunuz?” bölümünde kamu kurumu çalışanlarının tutum ve davranışlarıyla ilgili, vatandaşların şikayetleriyle ilgilenen Kamu Denetçiliği Kurumu hakkında kısa bir bilginin ve çocukların da bu kurumu internet adresi aracılığıyla başvurabilecekleri bilgisinin sunulmasını,

Sayfa 199’da “Hımm. İlginç” bölümünde Cumhuriyetimizin ilk kadın milletvekili olan Satı Kadın ile Atatürk’ün tanışma hikayesine yer verilmesini öğrencilerin ilgilerini konuya ve derse çekme amacı taşıdığından doğrudan dikkat çekme ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

4.6.5. Ön Bilgileri Hatırlatma İlkesi

Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı ön bilgileri hatırlatma ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme alanının başında sayfa 174’te “Hatırlayalım” bölümünde öğrencilere geçmiş yıllarda öğrendiği bilgilerden hareketle cevaplaması istenen soruların

sunulmasını ön bilgileri hatırlatma ilkesi ile ilişkilendirebiliriz. “Hatırlayalım” bölümündeki ifadeler şöyledir;

- *Demokrasinin temel ilkeleri nelerdir? Açıklayınız.*
- *Geçmişten günümüze dünyadaki yönetim biçimleri nelerdir? Açıklayınız.*
- *Kuvvetler ayrılığı ilkesi nedir? Açıklayınız.*
- *Hak ve sorumluluklarımızın anayasa ile güvence altına alınmasının önemi nedir? Açıklayınız.*

İfadeleri görüldüğü üzere ön bilgileri hatırlatma ilkesinin izlerini gösterir nitelikte düzenlemelerdir.

4.6.6. İpucu İlkesi

Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı ipucu ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 178’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde Hz. Muhammed (s.a.v.)’in Veda Hutbesi’ndeki sözlerinin insan hakları ile ilişkilendirileceği etkinlik için yönerge verilmesini,

Sayfa 181’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümlerinin nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin yönergenin ve örnek uygulamanın bulunmasını,

Sayfa 182’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde demokrasi ile ilgili kavramların günümüzde nasıl bir anlam ifade ettiğine yönelik değerlendirmelerin yapılacağı bir etkinliğe ilişkin yönergenin ve örnek uygulamanın bulunmasını,

Sayfa 184’te “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde öğrencilerden meclis açılışına dair bir konuşma hazırlamalarının istediği etkinliğe ilişkin yönergenin sunulmasını,

Sayfa 188’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde Atatürk’ün söylediği bazı sözlerin demokrasinin hangi özelliğini anlattığının değerlendirildiği bir etkinliğe ilişkin yönergenin sunulmasını,

Sayfa 192’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde Cumhuriyeti temel niteliklerinin ve bu niteliklere örnek oluşturacak durumların değerlendirileceği etkinliğe ilişkin yönergenin ve örnek uygulamanın bulunmasını,

Sayfa 193'te "Birlikte Yapıyoruz" bölümünde anayasamızdaki bazı maddelerin cumhuriyetimizin niteliklerinden hangileriyle ilişkili olduğunun değerlendirileceği etkinliğe ilişkin yönergenin ve örnek uygulamanın bulunmasını,

Sayfa 198'de "Birlikte Yapıyoruz" bölümünde demokrasi kültürünün öğrencilerin okullarında yerleşmesi için okul müdürü, öğretmen, öğrenci ve velilerin yapması gerekenlerin değerlendirildiği etkinliğe ilişkin yönergenin bulunmasını ipucu ilkesi ile ilişkilendirebiliriz. Etkinliklere ilişkin yönergeler ve örnek uygulamalar etkinliklerin nasıl gerçekleştirileceğini tarif ettiğinden öğrenciler için ipucu niteliğini taşır.

4.6.7. Pekiştirme İlkesi

Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı pekiştirme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrencilerin öğretim sürecinde gerçekleştirdiği davranışların kalıcılığının sağlanması, sıklığının artırılması ya da ortadan kaldırılmasına yönelik düzenlemeler ders kitabının yapısı itibarıyla mümkün görünmediğini daha önce belirtmiştik. Dolayısıyla ilgili öğrenme alanı içerisinde pekiştirme ilkesiyle doğrudan ilgili bulguların bulunmadığını söyleyebiliriz. Öğrenme alanı içerisinde davranışın kalıcılığının sağlanması ve sıklığının artırılmasına yönelik etkinlik ve düzenlemeleri Yaşayan Demokrasi öğrenme alanının tekrar ilkesine göre içerik açısından incelendiği başlık altında değerlendirmek daha doğru olacaktır.

4.6.8. Tekrar İlkesi

Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı tekrar ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde belirgin şekilde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 176'da "Demokrasinin Tarihteki Yolculuğu" konu başlığı altında tarihte Atina'da demokrasinin uygulanmasıyla ilgili sunulan bilgilerin günümüzdeki demokrasi uygulamaları ile karşılaştırılmasının istenmesi,

Sayfa 177'de eski Türk kültüründeki kurultay geleneğine ilişkin bilgilerin ve Yusuf Has Hâcib'e ait Kutadgu Bilig'den alıntılarının sunulmasından hareketle Türk

töresinin hangi demokratik niteliği gösterdiğine ve kurultayda kadına verilen önemin hangi uygulama ile görüldüğüne ilişkin soruların sorulması,

Sayfa 177 ve 178’de Magna Carta ve Sened-i İttifak ile ilgili bilgilerin sunulmasının ardından bu iki uygulamanın karşılaştırılmasının istenmesi,

Sayfa 180’de II. Meşrutiyetle ilgili bilgilerin sunulmasından sonra öğrencilerden II. Meşrutiyet dönemindeki hangi uygulamaların halkın yönetimdeki gücünü artırmaya yönelik olduğunun açıklanmasını istemesi,

Sayfa 186 ve 187’de çok partili hayata geçiş ve bu süreçte yaşanan olaylarla ilgili bilgilerin sunulmasından sonra öğrencilerden Atatürk döneminde çok partili siyasi hayata geçilememesinin nedenlerinin değerlendirilmesinin istenmesi tekrar ilkesi ile ilişkilendirebileceğimiz düzenlemelerdir. Öğrencilere konularla ilgili gerekli sunumun yapılmasının ardından öğrendikleri bilgilerin kalıcı olması için bu düzenlemelerin gerekli olduğu görülmektedir.

Bunların haricinde öğrenme alanı boyunca “Birlikte Yapıyoruz” bölümlerindeki etkinlikler de öğrencilerin öğrenmelerine yönelik tekrar sağlayacak etkinlikler olması yönüyle tekrar ilkesine uygun düzenlemelerin olduğunu söyleyebiliriz.

4.6.9. Bilinenden Bilinmeyene İlkesi

Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı bilinenden bilinmeyene ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 174’te “Hatırlayalım” başlığı altında öğrencilerim geçmiş yıllarda edindiği öğrenmelerden hareketle “Neler öğreneceğiz?” başlığı altında ile hedeflenen öğrenmelerin neler olduğunun belirtilmesini bilinenden bilinmeyene ilkesi ile ilgili olduğunu söylemiştik. Ayrıca Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelendiğinde de 4, 5 ve 6.sınıf düzeyinde “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında hak, sorumluluk, demokrasi, kuvvetler ayrılığı ve yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurlara ilişkin kazanımların bulunduğu görülmektedir (MEB, 2018). Dolayısıyla buradan hareketle Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı içeriğinin düzenlenmesinde bilinenden bilinmeyene ilkesinin dikkate alındığını söyleyebiliriz.

4.6.10. Yakından Uzağa İlkesi

Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı yakından uzağa ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 193'te "Türkiye Cumhuriyeti'nin Temel Nitelikleri" konu başlığı altında anayasamızda Cumhuriyetimizin temel niteliklerinin belirtildiği maddelerden hareketle demokrasi anlayışımıza ilişkin vurgunun yapılmasından sonra sayfa 194 ve 195'te "Huzur Demokrasi ile Gelir" konu başlığı altında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde demokrasinin gerekleriyle ilişkilendirilebilecek maddelerin sunulmasını yakından uzağa ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

4.6.11. Basitten Karmaşığa İlkesi

Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı basitten karmaşığa ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanının içeriğine bakıldığında demokrasiye ilişkin temel kavramların ve demokrasinin tarihte ortaya çıkış sürecinin ele alındığı görülmektedir. Sonrasında Cumhuriyetimizin ortaya çıkış sürecinin milli egemenliğe dayalı demokrasi temelinde ele alındığı görülmektedir. Bu kısımlar öğrenme alanının temelini oluşturan basit konular olarak değerlendirilebiliriz.

Öğrenme alanının ilerleyen bölümlerinde Cumhuriyet tarihimizde çok partili siyasi hayata geçiş denemeleriyle demokratikleşme sürecinin sunulduğunu, anayasamızda devletimizin temel niteliklerine ilişkin maddelerin aktarılmasının yanında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nden temel haklara ilişkin maddelerin sunulduğu görüyoruz. Bu kısımlar ise öğrenme alanının daha detaylı ve karmaşık konuları olarak değerlendirilebilir.

Anlaşılabileceği üzere Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı içeriğinin düzenlenmesinde ve sunulmasında basitten karmaşığa ilkesinin dikkate alındığını söyleyebiliriz.

4.6.12. Somuttan Soyuta İlkesi

Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı somuttan soyuta ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanı içeriğinin demokrasi, hak ve sorumluluk gibi soyut kavramlar temelinde şekillendiğini söyleyebiliriz. Soyut temelde ele alınan bu konuların anlaşılır olması için çok sayıda görsel, fotoğraf ve örneklerden yararlanıldığı görülmektedir. Öğrenme alanı içerisinde öğretimin somutlaştırılarak açık ve anlaşılır olmasına yönelik yapılan düzenlemelerin ve sunumların öğrencilerin bilişsel düzeyleri dikkate alındığından açıklık ilkesine daha uygun olduğunu söyleyebiliriz. O halde ilgili bulguların Yaşayan Demokrasi öğrenme alanının açıklık ilkesine göre içerik açısından incelemesinin yapılacağı başlık altında ele alınacağını belirtiriz.

4.6.13. Etkin Katılım İlkesi

Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı etkin katılım ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanında öğrencilerin öğretim etkinliklerine katılarak öğrenmelerinin kalıcı ve etkili olmasını sağlayacak etkinlikler şöyledir;

Sayfa 177’de Magna Carta Libertatum’un imzalanmasını temsil eden bir görselden hareketle Magna Carta’nın hangi özelliğinin anlatılmak istendiğinin öğrenciler tarafından tartışılmasının istenmesini,

Sayfa 178’de Sened-i İttifakın “*Padişah ve onun yetki verdiği kişiler keyfi hareketlerde bulunmayacaktır.*” maddesinde kastedilen keyfi davranışların neler olabileceğine dair tartışma yürütülmesinin istenmesi (Açıl vd., 2019),

Sayfa 178’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde Hz. Muhammed (s.a.v.)’in Veda Hutbesi’ndeki sözlerinin insan hakları ile ilişkilendirileceği bir etkinliğin bulunmasını,

Sayfa 179’da can, mal ve namus güvenliğinin yasalarla güvence altına alınmasının neden önemli olduğuna ilişkin tartışma yürütülmesinin istenmesini,

Sayfa 181’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde demokrasinin gelişiminin ele alınacağı bir etkinliğin bulunmasını,

Sayfa 181’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde öğrencilerden kendilerini Osmanlı devresinde yaşayan bir gazeteci olarak düşünmelerini ve Osmanlı mebusan meclisinin açılışıyla ilgili bir gazete manşeti hazırlamalarına yönelik bir etkinliğin bulunmasını,

Sayfa 182’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde demokrasi ile ilgili kavramların günümüzde nasıl bir anlam ifade ettiğine yönelik değerlendirmelerin yapılacağı bir etkinliğin bulunmasını,

Sayfa 184’te “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde öğrencilerden kendilerini 23 Nisan 1920’de yaşadıklarını hayal ederek meclis açılışına dair bir konuşma hazırlamalarının istediği bir etkinliğin sunulmasını,

Sayfa 184’te “Yaparak Yaşayarak Öğreniyoruz” bölümünde öğrencilerin yaşadıkları şehirde bulunan bir Atatürk Müzesi’ne ziyaret düzenlemelerini ya da internet üzerinden sanal müze ziyareti yapmaya yönlendirilmesini,

Sayfa 187’de kadınların Cumhuriyet döneminde elde ettiği ekonomik, sosyal ve siyasal hakların demokrasinin gelişmesine katkısının neler olabileceğine dair tartışma yürütülmesinin istenmesini,

Sayfa 188’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde Atatürk’ün söylediği bazı sözlerin demokrasinin hangi özelliğini anlattığının değerlendirildiği bir etkinliğin sunulmasını,

Sayfa 191’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde sunulan bir genel ağ haberinden hareketle devletimizin sosyal devlet olmanın gereği olarak hangi uygulamaları gerçekleştirdiğine yönelik ilgili soruların bulunduğu bir etkinliğin bulunmasını,

Sayfa 192’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde Cumhuriyetin temel niteliklerinin ve bu niteliklere örnek oluşturacak durumların değerlendirileceği etkinliğin sunulmasını,

Sayfa 193’te “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde anayasamızdaki bazı maddelerin cumhuriyetimizin niteliklerinden hangileriyle ilişkili olduğunun değerlendirileceği bir etkinliğin bulunmasını,

Sayfa 196’da aile içinde görev paylaşımının çocuklarda demokrasi kültürünün oluşmasını nasıl etkileyeceğine yönelik bir tartışma yürütülmesinin istenmesini,

Sayfa 197’de okullarda demokrasi kültürünün kazandırılmasında okul öğrenci meclisinin öneminin ne olduğuna dair tartışma yürütülmesinin istenmesini,

Sayfa 198’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde demokrasi kültürünün öğrencilerin okullarında yerleşmesi için okul müdürü, öğretmen, öğrenci ve velilerin yapması gerekenlerin değerlendirildiği etkinliğin sunulmasını etkin katılım ilkesi ile

ilişkilendirebiliriz. Öğrenciler bu düzenlemeler ve etkinlikler sayesinde öğretime aktif biçimde katılarak kalıcı öğrenme ürünleri sağlayabilirler.

4.6.14. Sosyallik İlkesi

Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı sosyallik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanı çocukların yaşadıkları toplumda bulunan otorite kurum ve kişilerin yanında yazılı ve yazısız kuralların aktarılması açısından zengin bir içeriğe sahip olduğu görülmektedir. Bulgular şöyledir;

Sayfa 190’da anayasamızda bulunan 2. maddeden hareketle Cumhuriyetimizin niteliklerinin belirtilmesi,

Sayfa 191’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde Türkiye Cumhuriyeti devletinin sosyal devlet olma niteliğine hizmet eden T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve T.C. Hazine Maliye Bakanlığı’nın faaliyetine ilişkin değerlendirmelerin yapılacağı bir etkinliğin bulunması,

Sayfa 193’te anayasamızın 10, 24, 42 ve 67. maddelerinden hareketle Cumhuriyetimizin niteliklerinin değerlendirildiği bir etkinliğin sunulması,

Sayfa 194 ve 195’te İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin sığınma ve eğitim haklarına ilişkin maddelerinin yanında bütün insanların eşit olduğu ve bütün insanların aynı haklardan yararlanabileceğine ilişkin ilgili maddelerin belirtilmesi,

Sayfa 195’te Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Müslümanlara Karşı Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılıkla Mücadele Özel Temsilciliği’nin faaliyetine ilişkin bir genel ağ haberinin sunulması,

Sayfa 198’de TBMM Başkanlığına bağlı olan Kamu Denetçiliği Kurumu’na ilişkin bilgilerin bulunması sosyallik ilkesi başlığında değerlendirilebilecek düzenlemelerdir.

4.6.15. Açıklık İlkesi

Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı açıklık ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 176’da “Anahtar Kelimeler” başlığı altında mutlakiyet, anayasa, töre ve meşrutiyet sözcüklerinin tanımlanması,

Sayfa 176’da demokrasiyi temsilen seçim sandığı fotoğrafının ve Yunan Uygarlığında Halk Meclisini temsil eden bir görselin kullanılması,

Sayfa 177’de Magna Carta Libertatum’un imzalanmasının temsili görselinin yanında, Yusuf Has Hâcib’in ve eski Türklerde kurultayı temsil eden görsellerin kullanılması,

Sayfa 178 ve 179’da Sened-i İttifak, Tanzimat ve Islahat Fermanları ve I. Meşrutiyet’in ilanını anlatırken II. Mahmut, Sultan Abdülmecit ve II. Abdülhamid’in temsili görsellerinin kullanılması,

Sayfa 180’de temsili Osmanlı Mebusan Meclisi görselinin kullanılmasının yanında sayfa 180 ve 181’e uzanan Yunan Uygarlığı’nda demokrasinin doğuşundan II. Meşrutiyetin ilanına kadar olan süreci içeren bir tarih şeridinin sunulmasını,

Sayfa 183’te “Anahtar Kelimeler” başlığı altında Millî Egemenlik, Kongre, Siyasi Parti, İktidar Partisi ve Muhalefet Partisi sözcüklerinin tanımlanması,

Sayfa 183’te Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılışını ve Mustafa Kemal’in öğrencilik yıllarını gösteren fotoğrafların kullanılmasını,

Sayfa 184’te Mustafa Kemal Paşa’nın Samsun’a çıktığı haberinin yayınlandığı gazete fotoğrafının yanında Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılışını gösteren bir fotoğrafın kullanılmasını,

Sayfa 185’te Mustafa Kemal Atatürk’ün Cumhuriyet Halk fırkası Kongresinde, Bursa’da halka hitap ederken ve TBMM’de Nutuk’u okurken çekilmiş fotoğrafların kullanılmasını,

Sayfa 186’de Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurucularının fotoğrafının ve Serbest Cumhuriyet Fırkası ile ilgili bir gazete haberi görselinin kullanılmasını,

Sayfa 187’de Mustafa Kemal Atatürk’ün bir Cumhuriyet balosunda çekilmiş fotoğrafının kullanılmasını,

Sayfa 186 ve 187’ye uzanan şekilde Millî Mücadelede Sivas Kongresi’nin yapılmasından Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kuruluşuna kadar olan sürecin tarih şeridi şeklinde sunulmasını,

Sayfa 189’da “Anahtar Kelimeler” başlığı altında sosyal devlet, laiklik ve hukuk sözcüklerinin tanımlanmasını,

Sayfa 189, 190 ve 191’de ortaokul 7. sınıf öğrencisi Murat’ın Cumhuriyetin nitelikleriyle ilgili öğretmeni ve arkadaşlarıyla arasında geçen konuşma metninin temsili öğretmen ve öğrenci fotoğraflarıyla desteklenmesini,

Sayfa 194’te “Anahtar Kelimeler” başlığı altında sosyal sınıf, ırkçılık ve ulus sözcüklerinin tanımlanmasını,

Sayfa 194’te sığınma hakkı ile ilgili bilgiler sunulurken mülteci ve gazeteci fotoğrafının kullanılmasını,

Sayfa 195’te bazı demokratik ülkelerde bile antidemokratik uygulamaların görüldüğünün evsiz insan görseliyle desteklenmesini,

Sayfa 196’da eşitliği temsil eden bir görselin ve aile içi yardımlaşmayı temsil eden bir fotoğrafın kullanılmasını,

Sayfa 197’de temsili baba, anne, okul müdürü, öğretmen ve öğrenci fotoğraflarının kullanılmasını,

Sayfa 199’da ilk milletvekilimiz olan Satı Kadın ile ilgili fotoğrafların kullanılmasını öğrencilere sunulan konuları ve bilgileri açık ve anlaşılır olması yönüyle desteklediği için açıklık ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

4.6.16. Hayatilik İlkesi

Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı hayatilik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanı içeriğinin genel olarak vatandaşlık öğretimi temelinde ele alındığını söyleyebiliriz. Demokrasi, insan hakları, temel hak ve sorumluluk gibi konuların doğrudan hayatla ilişkili konular olması sebebiyle öğrenme alanı içeriğinin hayatilik ilkesi ile yakın ilişki içinde olduğu yorumu yapılabilir.

Öğrencilerin buldukları sınıf ve yaş düzeyi itibarıyla öğrenme alanı içerisindeki konulardan öğrencilerin doğrudan kendi yaşamlarıyla ilişkilendirebilecekleri bölümlere ilişkin bulgular şöyledir;

Sayfa 196 ve 197’de demokrasi anlayışının aile içinde oluştuğuna ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Demokratikleşmeye ilişkin sürecin tabandan yani bireyden ve aileden başlaması fikrinin ifade edildiği görülmektedir (Açıl vd., 2019). İlgili sayfalarda aile içinde demokrasi anlayışına ilişkin temsili anne ve baba görüşlerine yer verilmesini hayatilik ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

Sayfa 197’de demokrasi bilinci kazanmada eğitim kurumlarının da önemli bir yere sahip olduğunun ifade edildiği görülmektedir. İlgili sayfada demokrasi kültürünün kazanılmasına ilişkin temsili okul müdürü, öğretmen ve öğrenci görüşlerine yer verilmesini de hayatilik ilkesine uygun bir düzenleme olduğu yorumunu yapabiliriz.

Sayfa 198’de kamu kurumu çalışanlarının tutum ve davranışlarına ilişkin şikayetlerin yapılabileceği Kamu Denetçiliği Kurumu’na çocukların da başvurabileceği bir internet adresini sunulduğu görülmüştür. Öğrencilerin günlük yaşamda kullanabileceği bu uygulamanın hayatilik ilkesiyle ilgili olduğunu düşünebiliriz.

Sayfa 198’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde demokrasi kültürünün okulda yerleşmesi için okul müdürü, öğretmen, öğrenci ve velilerin neler yapması gerektiğine ilişkin etkinliğin hayatilik ilkesine uygun bir uygulama olduğunu söyleyebiliriz.

4.6.17. Güncellik İlkesi

Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı güncellik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 189’da “Haberler” bölümünde 2017’de yayınlanmış bir genel ağ haberi aracılığıyla Myanmar’daki Birleşmiş Milletler Yerleşik Koordinatörlüğü Ofisinin bir gazeteye yaptığı açıklamaya yer verilmiş. Habere göre Arakanlı Müslümanların kaldığı kamplara saldırılar gerçekleştiği ve insanî yardımların yapılmadığı anlatılmış. Demokrasinin olmadığı toplumlarda olumsuzlukların yaşanmasının gündemde olan bir konu üzerinden örneklendiği görülmektedir.

Sayfa 195’te “Haberler” bölümünde demokratik ülkelerde görülen antidemokratik uygulamalardan İslamofobi ile ilgili bir genel ağ haberinin sunulduğu görülmektedir. Gündemde olan bu konunun genel ağ haberi aracılığıyla sunulmasını güncellik ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

4.6.18. Transfer İlkesi

Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı transfer ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme alanındaki kazanımların doğrudan hayata transfer edilmesine yönelik etkinliklere rastlanmamıştır ancak demokrasinin ortaya çıkışı ve günümüze kadar gelişim sürecinde yaşananların tarih disiplininin gelen bilgiler ile sağlandığını söyleyebiliriz. O halde temelinde vatandaşlık konularının bulunduğu öğrenme alanına tarih disiplinindeki bilgi ve becerilerin transferinin sağlandığını söyleyebiliriz.

4.6.19. Tematiklik İlkesi

Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı tematiklik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanı konu başlıkları ve alt başlıklara ilişkin bulgular şöyledir;

- *Demokrasinin Tarihteki Yolculuğu*
 - *Sened-i İttifak*
 - *Tanzimat ve Islahat Fermanları*
 - *Tanzimat Fermanı'nın Getirdiği Yenilikler*
 - *I. Meşrutiyet'in İlanı*
 - *II. Meşrutiyet'in İlanı*
- *Atatürk ve Demokrasi*
- *Türkiye Cumhuriyeti'nin Temel Nitelikleri*
- *Huzur Demokrasi ile Gelir*

Görüldüğü üzere öğrenme alanı içerisindeki konu başlıkları ve alt başlıkların birbiriyle uyumlu nitelikte olduğu anlaşılmaktadır. Temelde demokrasi, demokratik uygulamalar, ülkemizde demokrasinin gelişimine ilişkin bilgiler ve demokratik olmayan uygulamaların yarattığı olumsuzlukların örneklediği bir öğrenme alanı olduğunu söyleyebiliriz. O halde Yaşayan Demokrasi öğrenme alanının tematiklik ilkesine uygun biçimde düzenlenmiş olduğu yorumunu yapabiliriz.

4.6.20. Fazla Duyu Organına Hitap Etme İlkesi

Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı tematiklik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanının açıklık ilkesine göre incelendiği başlık altında belirtilen bulguların tamamı öğrencilerin görme duyularına hitap edecek niteliktedir.

Sayfa 185'te "Yaparak Yaşayarak Öğreniyoruz" bölümünde öğrencilerin müzelere yönlendirilmesi öğrencilerin farklı duyularını harekete geçirecek niteliktedir. Öğrencilerin farklı duyularını harekete geçirmeye yönelik tek bulgunun bu olduğunu ifade edebiliriz.

4.6.21. Teknoloji ve Araç – Gereç Kullanma İlkesi

Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı teknoloji ve araç – gereç kullanma ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanının başında sayfa 174'te öğrenme alanına ilişkin bir kare kodun bulunduğu görülmektedir. Öğrenciler bu kod sayesinde farklı dijital öğretim araçlarına erişim sağlayabiliyorlar.

Sayfa 185'te "Yaparak Yaşayarak Öğreniyoruz" bölümünde öğrencilerin genel ağ aracılığıyla sanal müzelere yönlendirildiği görülmektedir.

Sayfa 198'deki "Biliyor Muydunuz?" bölümünde öğrencilerin www.kdkcocuk.gov.tr adresiyle Kamu Denetçiliği Kurumu'na erişime yönlendirildiğine rastlanmıştır.

O halde Yaşayan Demokrasi öğrenme alanının ders kitabının sınırlarını aşarak öğrencileri teknolojik araç – gereç kullanmaya yönlendirmesi sebebiyle teknoloji ve araç – gereç kullanma ilkesine uygun biçimde düzenlenmiş olduğunu söyleyebiliriz.

4.6.22. Ekonomiklik İlkesi

Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı ekonomiklik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanı içeriğinin sade ve yalın bir üslupla hazırlandığı, anlatımı desteklemek için görsellerden ve örneklerden yararlanılmasının yanında zaman alacak etkinliklerin ders dışı bir zamana bırakıldığı görülmektedir. Öğrenme alanı içerisinde ekonomiklik ilkesi ile ilişkilendirebileceğimiz bazı bulgular şöyledir;

Sayfa 182'de "Birlikte Yapıyoruz" bölümünde demokrasi ilgili kamuoyu, seçme ve seçilme hakkı, kanun önünde eşitlik, siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları,

özgürlük kavramlarının ayrı ayrı sunulması yerine hepsinin bir arada değerlendirildiği bir etkinliğin sunulmasını,

Sayfa 185'te "Yaparak Yaşayarak Öğreniyoruz" bölümünde verilen müze ziyareti etkinliğinin ders dışındaki bir zamana bırakılmış olmasını ekonomiklik ilkesi içinde değerlendirebiliriz. Gerçekleştirilen uygulamalar öğretim etkinliklerinin yürütülmesinde zamandan tasarrufu sağladığı için Yaşayan Demokrasi öğrenme alanının içeriğinin düzenlenmesinde ekonomiklik ilkesinin dikkate alındığını söyleyebiliriz.

4.6.23. Bütünlük İlkesi

Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı bütünlük ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme alanı içeriğinde genel olarak öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal düzeyde deneyim kazanmalarına yönelik düzenlemelerin bulunduğu görülmektedir.

Sayfa 178'de "Birlikte Yapıyoruz" bölümünde Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Veda Hutbesi'ndeki sözlerinin insan hakları ile ilişkilendirmeye yönelik etkinliğin öğrencilerin duygularına hitap etmesi açısından duyuşsal bir etkinlik olduğunu söyleyebiliriz.

Sayfa 189'da "Haberler" bölümünde 2017'de yayınlanmış bir genel ağ haberi aracılığıyla Myanmar'da Arakanlı Müslümanların kaldığı kamplara saldırılar gerçekleştiği ve insanî yardımların yapılmadığının üzerine öğrencilerin neler hissettiklerinin açıklanmasının istenmesini öğrencilerin duygularına hitap etmesi yönüyle duyuşsal bir etkinlik olarak değerlendirebiliriz.

Bunların haricinde öğrenme alanı içerisinde "açıklayınız, tartışınız ve nasıl değerlendiriyorsunuz?" ifadelerinin yer aldığı soruların ve etkinliklerin öğrencilerin bilişsel gelişimlerine yönelik düzenlemeler olması sebebiyle öğrenme alanında bilişsel becerilere yönelik bulguların bulunduğunu da söyleyebiliriz.

Ancak öğrenme alanı içerisinde öğrencilerin psikomotor alanlarına yönelik etkinliklerin bulunmadığını söyleyebiliriz.

4.6.24. Rehberlik İlkesi

Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı rehberlik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanı içeriğinin bir arada yaşayabilmenin bir gereği olan demokrasi kavramına ilişkin öğretilerden oluştuğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin içinde yaşadıkları toplumun kurumlarına ve kurallarına ilişkin bilgilerin bulunması öğrencilerin yaşama yönelik becerilerine katkı sağlayacağı için rehberlik ilkesinin dikkate alındığını söyleyebiliriz. Bunların haricinde öğrenme alanı içerisinde doğrudan rehberlik ilkesi ile ilişkilendirebileceğimiz başka bulgulara rastlanmamaktadır.

4.6.25. Değerlendirme İlkesi

Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı değerlendirme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 200 ve 201'deki "Kendimizi Değerlendiriyoruz" bölümündeki etkinlikleri değerlendirme ilkesi içinde yorumlayabiliriz. Burada bulunan doğru – yanlış, boşluk doldurma, eşleştirme ve çoktan seçmeli test etkinliklerinin yanında kısa cevaplı ve açık uçlu sorular sayesinde öğrenciler kendi öğrenmelerini değerlendirme imkânı bulabilirler.

4.6.26. Geribildirim İlkesi

Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı geribildirim ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme alanı içerisinde dönüt ve düzeltme davranışlarının varlığı gözlemlendiğinde doğrudan geribildirim ilkesiyle ilgili bulgular şöyledir;

Sayfa 181'de bulunan demokrasinin gelişiminin değerlendirildiği etkinliğe ilişkin doğru yanıtların bulunduğu 223'teki cevap anahtarını dönüt ve düzeltme davranışıyla ilişkilendirebiliriz.

188. sayfadaki Atatürk'ün söylediği sözlerin demokrasinin hangi özelliğini anlattığına ilişkin değerlendirmelerin yapıldığı etkinliğin sayfa 223'te bulunan cevap anahtarının dönüt ve düzeltme davranışına hizmet ettiğini söyleyebiliriz.

200 ve 201. sayfada bulunan "Kendimizi Değerlendiriyoruz" bölümündeki sorulara yönelik olduğunu görülmektedir. Sayfa 225'te bulunan cevap anahtarı

aracılığıyla öğrencilerin kendi cevaplarını değerlendirmelerinin sağlandığı görülmektedir.

Cevap anahtarında boşluk doldurma, eşleştirme, test soruları ve kısa cevaplı sorunun cevaplarının doğrularının verilmesinin dönüt davranışı olduğunu ve doğru – yanlış test etkinliğine yönelik cevap anahtarında bulunan yanlış cevapların doğruları ile değiştirilmesine yönelik bilgileri ise düzeltme davranışıyla ilişkilendirebiliriz.

Ayrıca “Kendimizi Değerlendiriyoruz” bölümündeki açık uçlu sorularının yanıtlarının cevap anahtarı bölümünde bulunmaması bu sorular için dönüt ve düzeltme davranışlarının yokluğunu bildirir.

Sonuç olarak Yaşayan Demokrasi öğrenme alanına yönelik sadece öğrenme alanı sonunda yer alan değerlendirme sorularına ilişkin geribildirim ilkesine yönelik düzenlemelerin bulunduğunu söyleyebiliriz.

4.6.27. Bilgi ve Becerinin Güvence Altına Alınma İlkesi

Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı bilgi ve becerinin güvence altına alınması ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir;

Öğrenme alanı içeriğinde demokrasi tarihine ilişkin geçmişte bulunan bilgilerin bugüne aktarılması söz konusudur. O halde öğrenme alanı içerisinde “Demokrasinin Tarihteki Yolculuğu” ve “Atatürk ve Demokrasi” konu başlıkları altındaki öğretileri bilgi ve becerinin güvence altına alınma ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

4.7. Araştırmanın Yedinci Alt Problemine İlişkin Bulgular

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına göre yedinci öğrenme alanı “Küresel Bağlantılar” olarak belirlenmiştir. Araştırmaya veri toplama aracı olan 7.sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabının yedinci öğrenme alanı ise “Ülkeler Arası Köprüler” şeklinde adlandırılmıştır. İçeriğindeki kazanımlar 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile paralellik göstermektedir. Buradan hareketle yedinci öğrenme alanına ilişkin bulgular şöyledir;

4.7.1. Hedeften Haberdar Etme İlkesi

Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı hedeften haberdar etme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanı başında sayfa 202’de “Neler Öğreneceğiz?” başlığı altında sunulan öğrenme alanının içeriğine dair sunulan bilgileri hedeften haberdar etme ilkesi ile ilişkilendirebiliriz. Bu bölümde yer alan;

- *Türkiye’nin üyesi olduğu uluslararası kuruluşlara örnekler vereceğiz.*
- *Türkiye’nin ilişkide olduğu ekonomik bölge ve kuruluşları tanıyacağız.*
- *Çeşitli kültürlere yönelik kalıp yargılarımızı sorgulayacağız.*
- *Küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştireceğiz.*

ifadelerini ilgili öğrenme alanının içeriğine dair bilgiler sunması dolayısıyla hedeften haberdar etme ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

4.7.2. Hedefe Görelilik İlkesi

Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı hedefe görelilik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme alanının “Neler Öğreneceğiz” bölümünde belirtilen hedeflere uygun olarak;

Sayfa 204’te “Türkiye ve Dünya” konu başlığı altında ülkemizin uluslararası ilişkilerdeki önemli rolünden hareketle Türkiye’nin üyesi olduğu uluslararası kuruluşlara ilişkin bilgilerin sunulduğu,

Sayfa 207’de “Gelişen Türkiye” konu başlığı altında ülkemizin jeopolitik konumundan hareketle Türkiye’nin ilişkide olduğu ekonomik bölge ve kuruluşlara ilişkin bilgilerin verildiği,

Sayfa 210’da “Yanlış Bildiğimiz Doğrular” konu başlığı altında farklı kültürlere ilişkin bilgilerin sunulmasından hareketle çeşitli kültürlere ilişkin kalıp yargıları fark etme ve sorgulamaya yönelik bilgilerin aktarıldığı,

Sayfa 213’te “Günümüz Dünya Sorunlarına Çözümler” konu başlığı altında doğal ve beşerî etmenlere bağlı olarak ortaya çıkan sorunlara yönelik bilgilerin sunulduğu ve bu sorunlara çözüm aramaya yönelik etkinliklerin bulunduğu görülmektedir.

O halde Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı içeriğinin hedefe uygun biçimde düzenlenmiş olması dolayısıyla hedefe görelilik ilkesinin dikkate alındığını söyleyebiliriz.

4.7.3. Öğrenciye Görelilik İlkesi

Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı öğrenciye görelilik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme alanı incelendiğinde barış ve saygı gibi değerlerle iş birliği, problem çözme ile kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme gibi becerilere yönelik içerik sunumunun yapıldığı görülmektedir. Söz konusu değer ve becerilerin öğrencilerin bilişsel düzeylerine uygun olduğunu söyleyebiliriz.

Öğrenciler geçmiş yıllarda Sosyal Bilgiler derslerinde “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı içerisinde dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıma, ülkemizin komşularıyla olan ilişkilerini öğrenme, ülkeler arasında ekonomik ilişkileri öğrenme, farklı kültürlerle ilişkin bilgileri fark etme ve popüler kültüre ilişkin bilgileri öğrenmeye yönelik etkinlikleri gerçekleştirmişlerdi. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelendiğinde de ifade edilen kazanımların yer aldığı görülmektedir (MEB, 2018). O halde öğrencilerin hazırbulunuşluklarının da dikkate alındığını söyleyebiliriz.

Ele alınan konuların açık ve anlaşılır olması için yararlanılan örnekler ve görsel uyarılar öğrencilerin ilgili derse çekmek ve heveslerini artırmaya yönelik olduğundan güdüleyici etkiye sahip olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla güdüleme etkisinin de dikkate alınmış olunmasından hareketle Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı içeriğinin öğrenciye görelilik ilkesine göre düzenlenmiş olduğunu söyleyebiliriz.

4.7.4. Dikkat Çekme İlkesi

Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı dikkat çekme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 204’te “Türkiye ve Dünya” konu başlığı altında içeriğin sunulmasından önce konunun başında öğrencilere ülkemizin diğer ülkelerle iş birliği yapmasının neden önemli olduğunu sorulmasını,

Sayfa 207’de “Gelişen Türkiye” konu başlığı altında bilgilerin sunulmasından önce öğrencilere ülkemizin coğrafi konumunun ne olduğunun sorulmasını,

Sayfa 214’te “Günümüz Dünya Sorunlarına Çözümler” konu başlığı altında “Hımm... İlginç” bölümünde 1896 ve 1933 yıllarında Japonya’da gerçekleşen ve büyük yıkımlarına neden olan tsunami ile ilgili bilgilerin sunulmasını,

Sayfa 216’te “Günümüz Dünya Sorunlarına Çözümler” konu başlığı altında “Hımm... İlginç” bölümünde Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) ile ilgili bilgilerin aktarılmasını,

Sayfa 217’te “Günümüz Dünya Sorunlarına Çözümler” konu başlığı altında “Hımm... İlginç” bölümünde Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ile ilgili bilgilerin verilmesini ve konulara ilişkin kullanılan görsel uyarıcıları dikkat çekme ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

4.7.5. Ön Bilgileri Hatırlatma İlkesi

Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı ön bilgileri hatırlatma ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme alanının başında sayfa 202’de “Hatırlayalım” başlığı altında öğrencilerin geçmiş yıllarda öğrendiği bilgilerin hatırlatılmasına yönelik aşağıdaki ifadeleri;

- *Türkiye’nin dünyada üstlendiği uluslararası rolleri değerlendiriniz.*
- *Ülkeler arası ekonomik ilişkilerde, yaşadığınız ilin yeri ve önemini açıklayınız.*
- *Kültürümüzü tanımanızda medyanın rolünün neler olduğunu açıklayınız.*
- *Farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştırınız. Ne gibi farklılıklar olduğunu söyleyiniz.*

ön bilgileri hatırlatma ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

4.7.6. İpucu İlkesi

Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı ipucu ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 209’da “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde dünya haritası üzerinde noktalanmış yerlerden hareketle D-8 ülkelerinin eşleştirilmesine yönelik etkinliğe ilişkin yönergenin bulunmasını,

Sayfa 209’da “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde yine dünya haritası üzerinde noktalanmış yerlerden hareketle Karadeniz Ekonomik İş Birliği üyesi ülkeleri eşleştirilmesine yönelik etkinliğe ilişkin bir yönergenin bulunmasını,

Sayfa 212’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde öğrencilerin merak ettikleri kültürlere ilişkin bildiklerini ve öğrendiklerini değerlendirmesine yönelik etkinlik için bir yönergenin sunulmasını,

Sayfa 217’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde terörizme çözüm üretmek için geliştirilmesi istenen bir proje çalışmasının gerçekleştirilmesine yönelik basamakların ve yönergenin verilmesini,

Sayfa 219’da günümüz dünya sorunlarına çözüm üretmeye yönelik olan bir etkinliğe ilişkin yönergenin bulunmasını öğrencilerden istenen davranışı göstermelerine yönelik neyi, nasıl yapacaklarının belirtmesi sebebiyle ipucu ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

4.7.7. Pekiştirme İlkesi

Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı pekiştirme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Pekiştirme ilkesi gereğince öğrencilerde gözlenen istendik davranışların kalıcılığını sağlama ve sıklığını artırmaya yönelik sözlü ve sembolik tepkilerin pekiştirme ilkesi ile ilişkili olduğunu söylemiştik. Daha önce belirtildiği üzere ders kitapları yapıları itibarıyla öğrencilere sözlü ve sembolik dönütler veremeyebilir. Bu yüzden öğrenmelerin kalıcılığını sağlamak ve sıklığını artırmak için sunulan etkinlikler tekrar ilkesi başlığında değerlendirilecektir.

4.7.8. Tekrar İlkesi

Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı tekrar ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 207 ve 208’de “Gelişen Türkiye” konu başlığı altında ülkemizin dünya üzerinde bulunduğu konumdan hareketle uluslararası ekonomik faaliyetlerdeki öneminin ve Türkiye’nin üyesi olduğu ekonomik bölge ve kuruluşların tanıtılmasının ardından ülkemizin ekonomik bölge ve kuruluşlarla ilişkide olmasının bölge ekonomisine ve ülkeler arasındaki iş birliğine katkıların neler olabileceğine dair bir sorunun yöneltmesini,

Sayfa 213 ve 214’te “Günümüz Dünya Sorunlarına Çözümler” konu başlığı altında depremle ve depremler neticesinde ülkelerin birbiriyle yardımlaşmasının ardından öğrencilere depremlerde ülkelerin yardımlaşma ve dayanışmasının öneminin ne olduğuna ilişkin bir sorunun yöneltmesini,

Sayfa 217’de Terörizm alt konu başlığı altında ilgili sorunun başka sorunlara da sebebiyet verdiğinin aktarılmasından sonra öğrencilere küresel sorunlardan birinin çözülmesinin diğer sorunları çözmeye katkısının neler olabileceğine ilişkin bir sorunun yöneltmesini ve öğrenme alanı içerisinde “Birlikte Yapıyoruz” başlığı altında sunulan etkinlikleri tekrar ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

4.7.9. Bilinenden Bilinmeyene İlkesi

Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı bilinenden bilinmeyene ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme alanının başında hatırlatılan ön bilgilerden hareketle yeni hedeflerin belirtilmesini bilinenden bilinmeyene ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

Sosyal Bilgiler öğretim programı incelendiğinde öğrencilerin 4, 5 ve 6.sınıf düzeylerinde “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanlarında dünya üzerindeki çeşitli ülkelerle ve çeşitli kültürlerle, ülkeler arasındaki uluslararası ilişkilerle, ülkemiz özelindeki ekonomik ilişkilerle ilgili temel bilgilerin yer aldığı kazanımların bulunduğu görülür (MEB, 2018). Buradan hareketle ilgili öğrenme alanının başında ülkemizin uluslararası ilişkilerdeki rolüne ve üyesi olduğu kuruluşlara ilişkin bilgilerin sunulmasını bilinenden bilinmeyene ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

4.7.10. Yakından Uzağa İlkesi

Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı yakından uzağa ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme alanı konu başlıklarına bakıldığında önce “Türkiye ve Dünya” ve “Gelişen Türkiye” konu başlıkları altında ülkemizin uluslararası ilişkilerdeki rolü ve üyesi olduğu kuruluşlarla ilgili bilgilerin sunulduğunu daha sonra “Yanlıı Bildiğimiz Doğrular” konu başlığı altında farklı ülkeler ve kültürlerle ilişkin bilgilerin aktarılmasının yanında “Günümüz Dünya Sorunlarına Çözümler” konu başlığı altında küresel anlamda bütün ülkelerin muzdarip olduğu sorunların ele alındığı görölmektedir. Anlaşılaacağı üzere öğrencilere önce yaşadıkları coğrafyayla ilgili bilgilerin sunulmasını ardından bütün dünyayı ilgilendiren konularla ilgili bilgilerin aktarılması yakından uzağı ilkesi ile ilişkilendireceğimiz noktalardır.

4.7.11. Basitten Karmaşığı İlkesi

Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı basitten karmaşığı ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki yorumu yapabiliriz.

Öğrenme alanındaki konuların bilinenden bilinmeyene ve yakından uzağı ilkesine göre düzenlenmesi dolaylı olarak basitten karmaşığı ilkesi ile de ilişkilendirilebilir. Çünkü öğrencilerin bildikleri bir konu üzerinden bilinmeyenlere ulaşılması ve öğrencilerin önce içinde buldukları çevreyle ilgili bilgilerden sonra daha uzak çevrelerle ilgili bilgilerin öğretilmesi dolaylı olarak önce basit daha sonra karmaşık bilgilerin öğretildiği anlamına gelebilir.

4.7.12. Somuttan Soyuta İlkesi

Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı somuttan soyuta ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki yorumu yapabiliriz.

Öğrenme alanı içerisinde dış politika, uluslararası ilişkiler, ithalat, ihracat ve küresel sorunlar gibi oldukça soyut olan konuların öğretiminde örnekler ve görsel uyarıların sunulduğu görölmektedir ancak öğrencilerin bilişsel anlamda soyut işlemler döneminde olmaları dikkate alındığında bu düzenlemelerin anlatılan konuların açık ve anlaşılır olmasını desteklediğı için bulguların açıklık ilkesi başlığında değerlendirilmesi daha doğru olacaktır.

4.7.13. Etkin Katılım İlkesi

Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı etkin katılım ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 206’da “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde Atatürk’ün Romanya Dışışleri Bakanı ile yaptığı görüşmeye ilişkin bir bölümün verilip öğrencilerden Atatürk’ün uluslararası ilişkilere ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesinin istendiği bir etkinliğin sunulmasını,

Sayfa 209’da “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde dünya haritaları üzerinden D-8 ülkelerinin ve Karadeniz Ekonomik İş birliği üyesi ülkelerin yerlerinin işaretleneceği bir etkinliğin verilmesini,

Sayfa 210’da Amerika’da yerli halk kültürüne ilişkin yerli halkın sosyal yaşamlarına yönelik öğrencilerden bir araştırma yürütüp sınıf arkadaşlarıyla paylaşımlarının istenmesini,

Sayfa 211’de öğrencilerden Güney Afrika Cumhuriyeti, Mısır, Nijerya gibi gelişmiş Afrika ülkelerindeki ekonomik hayatın araştırarak ilginç buldukları bilgileri arkadaşlarıyla paylaşımlarının istenmesini,

Sayfa 212’de “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde öğrencilerin merak ettikleri çeşitli kültürlere ilişkin bildiklerini ve öğrendiklerini değerlendireceği bir etkinliğin aktarılmasını,

Sayfa 213’te günümüz dünya sorunlarının neler olduğuna dair bir tartışma yürütülmesinin istenmesini,

Sayfa 215’te “Yaparak Yaşayarak Öğreniyoruz” bölümünde bir gözlem çetelesiyle öğrencilerden bir hafta boyunca çevreye karşı gösterecekleri davranışları gözlemlenmeleri, kaydetmeleri ve sonuçlarını sınıfta paylaşımlarının istendiği bir etkinliğin aktarılmasını,

Sayfa 218’te göçmen sorununa çözüm bulmak için bir tartışma yürütülmesinin istenmesini,

Sayfa 219’da “Birlikte Yapıyoruz” bölümünde verilen günümüz dünya sorularının çözümüne ilişkin öneriler getirileceği bir etkinliğin sunulmasını etkin katılım ilkesi ile ilişkilendirebiliriz. Öğrenciler bu etkinlikler ve düzenlemeler sayesinde öğretim etkinliklerine doğrudan katılarak kendi öğrenmelerinin kalıcılığını sağlayabilecekleri düşünülmektedir.

4.7.14. Sosyallik İlkesi

Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı sosyallik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrencilerin yaşadıkları topluma ilişkin otorite kurumlarla bilgilerin aktarılması gözlemlendiğinde birçok bulguyla karşılaşmıştır.

Sayfa 204, 205 ve 206'da Türkiye'nin üyesi olduğu uluslararası kuruluşlardan Birleşmiş Milletler (UN), İslam İş Birliği Teşkilatı (İİT), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), İktisadi İş Birliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD) ve Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO)'ne ilişkin bilgilerin sunulmasını,

Sayfa 208'de Karadeniz Ekonomik İş Birliği Örgütü (BSEC), Ekonomik İş Birliği Teşkilatı (EİT), Akdeniz İçin Birlik (AİB) ve Gelişen Sekiz Ülke (D-8) kuruluşlarına ilişkin bilgilerin sunulmasını,

Sayfa 216'da Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) ve 217'de Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) kurumlarıyla ve faaliyetleriyle ilgili bilgilerin aktarılmasını öğrencilerin yaşadıkları çevrelerin ekonomik, sağlık, kültür ve güvenlik alanlarına faaliyet gösteren kurumlar konusunun bilgi sahibi olmalarına yönelik olduğu için sosyallik ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

4.7.15. Açıklık İlkesi

Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı açıklık ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme alanı içerisinde anlatımların açık ve anlaşılır olmasını sağlayacak bulgular şöyledir;

Sayfa 204'te "Anahtar Kelimeler" başlığı altında dış politika ve iş birliği sözcüklerinin tanımlanmasını,

Sayfa 204'te uluslararası iş birliğini temsil eden bir fotoğrafın kullanılması,

Sayfa 204, 205 ve 206'da Türkiye'nin üye olduğu uluslararası kuruluşların logolarına yer verilmesini,

Sayfa 205'te UNESCO Dünya Somut Olmayan Kültür Mirası Temsilî Listesi'ne kabul edilen Dede Korkut temsilî görselinin kullanılmasını,

Sayfa 207’de “Anahtar Kelimeler” başlığı altında ihracat, ithalat ve dış ticaret sözcüklerinin tanımlanmasını,

Sayfa 207’de Türkiye’nin komşu ülkelerini gösteren haritadan yararlanılması,

Sayfa 208’de Türkiye’nin ilişkide olduğu ekonomik bölge ve kuruluşları anlatırken ilgili kuruluşların logolarının kullanılmasını,

Sayfa 210’da “Anahtar Kelimeler” başlığı altında özerklik, yerli ve kast sözcüklerinin tanımlanmasını,

Sayfa 210’da Amerikan yerlilerini anlatırken bir Kızılderili fotoğrafının kullanılmasını,

Sayfa 211’de gelişmiş Afrika ülkelerini anlatırken Kenya’nın Nairobi şehrine ait bir fotoğrafın kullanılmasını,

Sayfa 213’te “Anahtar Kelimeler” başlığı altında magma, etnik, mülteci, küresel ve WFP sözcük ve kısaltmalarının tanımlanmasını,

Sayfa 213’te Dünya Depremsellik haritasından yararlanılması,

Sayfa 214’te Japonya’ya ait bir tsunami fotoğrafının kullanılmasını,

Sayfa 215’te yanardağ patlaması fotoğrafının ve sera etkisini anlatırken nasıl gerçekleştiğine ilişkin bir görselin kullanılmasını,

Sayfa 216’da Dünya Açlık haritasından yararlanılması,

Sayfa 218’de göç konusunu anlatırken Suriyeli sığınmacıların yerleştirildiği bir çadır kent fotoğrafının kullanılmasını,

Sayfa 219’da günümüz dünya sorunlarına ilişkin çözüm önerileri geliştirileceği bir etkinlikte sorunlara ilişkin fotoğrafların kullanılmasını açıklık ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

4.7.16. Hayatilik İlkesi

Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı hayatilik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Hayata yakınlık ve yaşamsallık ilkesi olarak da ifade edilen bu ilkeye göre öğrenme etkinlikleri planlanırken konular ve örnekler hayatın içinden olmalıdır.

Buradan hareketle öğrenme alanı içerisinde çok sayıda hayatla ilişkili konular bulunmaktadır. Bu konuların içinde doğrudan öğrencilerin kendi yaşamlarına yönelik bulgular şöyledir;

Sayfa 213 itibarıyla “Günümüz Dünya Sorunlarına Çözümler” konu başlığı altında sunulan deprem, küresel iklim değişikliği ve göç konuları doğrudan öğrencilerin günlük yaşamda karşılaşılabilecekleri konulardır. Aynı başlık altında sunulan tsunami, volkanizma ve açlık sorunları ülkemizde görülen sorunlar olmadığından burada değerlendirmek doğru olmayacaktır. Dolayısıyla ilgili öğrenme alanı içerisinde öğrencilere sunulan günümüz dünya sorunlarından deprem, küresel iklim değişikliği, göç ve terörizm konularına ilişkin bilgileri hayatilik ilkesi ile ilişkilendirebiliriz. Sözü edilen sorunlar ülkemizin sorunları olup doğrudan hayatta karşılığı bulunmaktadır. Yaşadığı toplumun bir parçası olarak öğrencilerin düzeyine uygun biçimde bu konularla ilgili bilgilerin sunulduğu görülmektedir.

4.7.17. Güncellik İlkesi

Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı güncellik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 205’te “Haberler” bölümünde UNESCO Dünya Somut Olmayan Kültür Mirası Temsilî Listesi’ne kabul edilen Dede Korkut’a ilişkin genel ağ haberinin sunulmasını UNESCO’nun güncel bir faaliyetine ilişkin bilgi olması dolayısıyla güncellik ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

Yine “Günümüz Dünya Sorunlarına Çözümler” konu başlığı altında sunulan deprem ve göç konularını güncellik ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

Sayfa 214’te depremden en çok etkilenen ülkeler arasında Türkiye’nin de bulunduğu ve 2011 yılında yaşanan depremde birçok ülkeden ülkemize gelen yardımların anlatıldığı görülmektedir. Bunun yanında depremin oluşmasının engellenemeyeceğinden hareketle alınacak tedbirlerin afetin oluşturacağı zararın en aza indirilebileceğine ilişkin bilgilerin sunulduğu görülmektedir. Ayrıca deprem konusu halihazırda ülkemizin gündeminde olan bir sorun olarak değerlendirilir. 2023 yılı 6 Şubat tarihinde 11 ilin büyük ölçüde etkilendiği depreme ilişkin veriler de güncelliğini korumaktadır. Dolayısıyla ilgili alt konu başlığının yeni dönem için hazırlanacak ders kitaplarında güncellenmesi önerilebilir.

Sayfa 218’te “Göç” alt konu başlığı altında çeşitli nedenlerden ötürü insanların ülkelerinden başka ülkelere gitmek zorunda olduklarına ilişkin bilgiler sunulmuştur. Buradan hareketle günümüzde Suriyeli sığınmacıların ülkemize yaptığı göçlere ilişkin bilgilerin verildiği görülmektedir. Göç konusu da şu anda günümüzde güncelliğini koruyan bir sorun olarak değerlendirilir. Hatta incelemeye alınan 7.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının okutulacağı sınıflarda da Suriyeli öğrencilerin bulunduğunu tahmin edebiliriz. O halde göç konusunun sunulmasını da güncellik ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

Yine sayfa 218’te “Haberler” bölümünde “3.5 milyon Suriyeliye Kalıcı Konut Verilecek” başlıklı genel ağ haberinin güncellik ilkesi ile değerlendirilecek bir düzenleme olduğunu söyleyebiliriz.

4.7.18. Transfer İlkesi

Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı transfer ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 215’te “Yaparak Yaşayarak Öğreniyoruz” bölümünde bir gözlem çetelesiyle öğrencilerden bir hafta boyunca çevreye karşı gösterecekleri davranışları gözlemlenmeleri, kaydetmeleri ve sonuçlarını sınıfta paylaşmalarının istendiği bir etkinliğin öğrencilerin öğrendiklerini hayatında uygulamasına yönelik bir etkinlik olmasını öğrenmelerin hayata transfer ilkesi ile ilgili olduğunu söyleyebiliriz.

Ayrıca ilgili öğrenme alanı içeriği incelendiğinde konuların beşerî ve siyasi coğrafya, siyaset bilimi ve çevre bilimi disiplinlerden gelen bilgilerden oluştuğu görülmektedir. Dolayısıyla diğer disiplinlerden öğrenme alanına disiplinin gerçekleşmiş olduğunu söyleyebiliriz.

4.7.19. Tematiklik İlkesi

Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı tematiklik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

İlgili öğrenme alanı konu başlıkları ve alt başlıklara ilişkin bulgular şöyledir;

- Türkiye ve Dünya
- Gelişen Türkiye

- Yanlış Bildiğimiz Doğrular
 - Yerli Yaşam Kültürü Bulunmaktadır
 - Finlandiya Eğitim Kültürü
 - Afrika Ülkesi Kenya’da Ekonomik Durum
 - Hindistan Toplum Kültürü “Kast Sistemi”
- Günümüz Dünya Sorunlarına Çözümler
 - Doğal Afetler
 - Deprem
 - Tsunami
 - Volkanizma
 - Küresel İklim Değişimi
 - Açlık
 - Terörizm
 - Göç (Açıl vd., 2019)

Anlaşılaçağı üzere öğrenme alanına ait konu ve konu alt başlıklarının birbiriyle uyumlu olduğı görölmektedir. Öğrenme alanının sunumunda önce Türkiye’nin bulunduğı konum itibarıyla üstlendiğı rollere ilişkin bilgilerin ardından üyesi olduğumuz uluslararası kuruluşlara değinilmiş. Farklı kültürlerle ilişkin bilgilerin sunulmasının yanında insanları küresel anlamda etkileyen sorunların ele alındığı görölmektedir. O halde Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı içeriğinin belli bir tema etrafında şekillendiğı için tematiklik ilkesine uygun olduğunu söyleyebiliriz.

4.7.20. Fazla Duyu Organına Hitap Etme İlkesi

Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı fazla duyu organına hitap etme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme alanı içerisinde yer alan konuların öğretiminde çok sayıda görsel ve yazılı uyarıcıdan yararlandığını ilgili öğrenme alanının açıklık ilkesi açısından değerlendirildiğı başlık altında değinilmişti. Daha önceki bölümlerde belirtildiğı üzere ders kitabının fiziki yapısı itibarıyla görme duyusuna hitap edecek düzenlemelerin çoğunlukta olması olağandır. İncelenen öğrenme alanında da öğrencilerin daha çok görme duyularına hitap edecek düzenlemelerin bulunduğunu bunların dışında öğrencilerin farklı duyularına hitap edecek etkinlikler bulunmadığını söyleyebiliriz.

4.7.21. Teknoloji ve Araç – Gereç Kullanma İlkesi

Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı teknoloji ve araç – gereç kullanma ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 202’de öğrenme alanının başında sunulan karekod aracılığıyla öğrenciler EBA üzerinde bulunan dijital araçlara erişim sağlayabiliyorlar. Dolayısıyla öğrenme alanı içerisinde doğrudan teknoloji ve araç – gereç kullanmaya yönelik bulgular bulunmasa da öğrenciler ilgili öğrenme etkinliklerine yönlendirildiği görülmektedir.

4.7.22. Ekonomiklik İlkesi

Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı ekonomiklik ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme alanındaki içeriğin sade ve anlaşılır bir üslupla sunulmuş olması, öğretimde gereksiz ayrıntılardan kaçınılmış olması, içerikteki konuların açık ve anlaşılır olması için yapılan düzenlemeleri ve sunulan örnekleri öğretim etkinliğinde zamandan ve emekten tasarrufu sağlayacağından ekonomiklik ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

Ayrıca sayfa 215’te “Yaparak Yaşayarak Öğreniyoruz” bölümünde öğrencilerden gerçekleştirmeleri istenen gözlem etkinliğinin ders dışı bir zamana bırakılmış olması da zamandan tasarrufu sağlayacağı için ekonomiklik ilkesi ile ilgili olduğunu söyleyebiliriz.

4.7.23. Bütünlük İlkesi

Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı bütünlük ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme alanı içeriği öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel becerilerine yönelik olma durumları gözlemlendiğinde ağırlıklı olarak öğrencilerin açıklamaya, tartışmaya ve araştırmaya yönelik bilişsel etkinliklerin bulunduğunu söyleyebiliriz.

Bunların dışında sayfa 212’de Hindistan’daki kast sisteminin anlatılmasının ardından öğrencilerden kendilerini kast sisteminin uygulandığı bir toplumda yaşadıklarını düşünmelerinin istendiği ifadenin öğrencilerin empati becerilerini

kullanmalarını gerektirecek bir etkinlik olması dolayısıyla duyuşsal becerilerine hitap eden bir düzenleme olduğu yorumunu yapabiliriz.

4.7.24. Rehberlik İlkesi

Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı bütünlük ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme alanı içeriğinin öğrencilerin yaşadıkları çevreye ilişkin konularda duyarlı olmalarıyla ilgili bilgi ve düzenlemelerden oluşuğu görülmektedir.

Sayfa 210 itibarıyla, “Yanlış Bildiğimiz Doğrular” başlığı altında, farklı kültürlere ilişkin yanış bilinen doğrular hakkında bilgiler verilerek, öğrencilerin kalıp yargı ve ön yargıları fark etme becerilerini kullanmaları teşvik edilmektedir.

Buradaki bulgular şöyledir; sayfa 210’da sanıldığı aksine Amerikan Yerlilerinin aslında beyazlar değil Kızılderililer olduğu bilgisinin yanında öğrencilerden Kızılderililer’in sosyal yaşamlarına ilişkin araştırma yapmalarının istenmesiyle öğrencilerin kalıp yargı ve ön yargıları fark etme becerilerine rehberlik edildiğini söyleyebiliriz.

Sayfa 211’de Feyzanaz adında hayali bir öğrencinin Afrika ülkeleri ile ilgili insanların açlık ve sefalet içinde zor şartlarda yaşadıklarını düşündüğü kalıp yargılarını içeren bir metnin sunulmasının ardından öğrencilere bu öğrenci ile aynı fikirde olup olmadıklarını sorulduğu görülmektedir. Daha sonra bu öğrencinin düşündüklerinin doğru olmadığına ilişkin bilgilerin sunulmasıyla öğrencilerin kalıp yargı ve ön yargıları fark etme becerilerini kullanmaya rehberlik edildiği yorumunu yapabiliriz.

Sayfa 212’de İrem adında hayali bir öğrencinin demokrasi kültürünün tüm dünyada var olması ile ilgili dünyadaki bütün insanların eşit ve özgür olduklarını düşündüğü kalıp yargısını içeren bir metnin ardından öğrencilere tüm dünyada insanların eşit şartlarda mı yaşadıklarına ilişkin sorunun yöneltildiğini görüyoruz. Daha sonra bu hayali öğrencinin düşüncelerinin gerçek olmadığına Hindistan’da hala varlığını gösteren Kast sistemine ilişkin bilgilerin sunulmasıyla öğrencilerin kalıp yargı ve ön yargıyı fark etmelerine yönelik rehberlik edildiğini söyleyebiliriz.

4.7.25. Değerlendirme İlkesi

Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı değerlendirme ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrencilere kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme becerilerine yönelik bilgilerin sunulmasından sonra sayfa 212'deki "Birlikte Yapıyoruz" bölümünde öğrencilerin merak ettikleri kültürlere ilişkin bildiklerini ve öğrendiklerini değerlendirmesine yönelik etkinliğin öğrencilerin kendi öğrenmelerini değerlendirmelerine yönelik bir etkinlik olduğunu söyleyebiliriz.

Sayfa 220 ve 221'deki "Kendimizi Değerlendiriyoruz" bölümündeki etkinlikler, değerlendirme ilkesi içinde yorumlanabilir. Bu bölümde yer alan doğru-yanlış, boşluk doldurma, eşleştirme ve çoktan seçmeli test etkinliklerinin yanı sıra kısa cevaplı ve açık uçlu sorular aracılığıyla öğrenciler, kendi öğrenmelerini değerlendirme imkânı bulabilirler.

4.7.26. Geribildirim İlkesi

Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı geribildirim ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Sayfa 209'da bulunan etkinliklerinin doğru cevaplarının yer aldığı 223. sayfadaki cevap anahtarını dönüt ve düzeltme niteliğinde olması sebebiyle geribildirim ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

İlgili öğrenme alanının "Kendimizi Değerlendiriyoruz" bölümündeki sorulara ilişkin sayfa 225'teki cevap anahtarı aracılığıyla öğrenciler kendi davranışlarına ilişkin dönüt ve düzeltme görebilirler.

Cevap anahtarında boşluk doldurma, eşleştirme, test soruları ve kısa cevaplı soruların doğru cevaplarının verilmesi, dönüt davranışını ifade eder. Doğru-yanlış test etkinliğinde yanlış cevapların doğrularıyla değiştirilmesi de düzeltme davranışı olarak değerlendirilir.

"Kendimizi Değerlendiriyoruz" bölümündeki açık uçlu soruların yanıtlarının cevap anahtarında bulunmaması, bu sorular için dönüt ve düzeltme davranışlarının olmadığını gösterir.

4.7.27. Bilgi ve Becerinin Güvence Altına Alınma İlkesi

Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı bilgi ve becerinin güvence altına alınma ilkesine göre içerik açısından incelendiğinde aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Öğrenme alanının geçmişten gelen, öğrencilere aktarılarak korunması gereken bilgilerin dışında oldukça güncel konular içerdiği görülmektedir. Dolayısıyla Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı içinde bilgi ve becerinin güvence altına alınma ilkesine ilişkin bulgulara rastlanmamıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada 7.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının genel öğretim ilkelerine göre içerik açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda önce Eğitim Fakülteleri'nin lisans bölümlerinde Öğretim Yöntem ve Teknikleri adıyla mevcut ders kitapları ve alanyazında bulunan akademik kaynaklar incelenmiş ve 27 öğretim ilkesine ulaşılmıştır. Buradan hareketle ders kitabı içindeki 7 öğrenme alanı öğretim ilkelerine göre içerik açısından incelenmiştir.

Ders kitabında istisnasız tüm öğrenme alanlarının içeriğinin düzenlenmesinde dikkate alınan bazı öğretim ilkelerinin bulunduğu görülmüştür;

Her öğrenme alanı için hedeflenen öğrenme etkinliklerine yönelik içerik sunumunun yapıldığı görülmektedir. O halde ders kitabı içerisindeki öğrenme alanlarının **hedefe görelilik ilkesine** uygun biçimde düzenlendiğini söyleyebiliriz.

Öğrenme alanları incelendiğinde daha çok soyut kavramlarla ilişkilendirilen konulara yer verildiği görülmektedir. Öğrencilerin içinde buldukları bilişsel düzeylerinin soyut işlemler dönemi olması nedeniyle konuların öğretiminde öğrencilerin bilişsel düzeylerinin dikkate alındığını söyleyebiliriz. Bunun yanında içerikte bulunan konular öğrencilerin geçmiş yıllarla öğrendiği bilgilerin temeli üzerinde inşa edildiği için hazırbulunuşluklarının da dikkate alındığı yorumunu yapabiliriz. Öğrencilerin öğretim etkinliklerine yönelik hedeflerden haberdar olmasını, heveslenmelerini ve motive olmalarını sağlayacak düzenlemelerin bulunması da güdülenmelerine destek olabilir. Bu bilgilerden hareketle ders kitabı içerisindeki öğrenme alanları içeriklerinin düzenlenmesinde **öğrenciye görelilik ilkesinin** dikkate alınmış olduğunu söyleyebiliriz.

Her öğrenme alanının başında “Hatırlayalım” bölümüyle öğrencilerin geçmiş yıllardaki bilgilerinden hareketle cevaplaması gereken soruların bulunmasını **ön bilgilerin hatırlatılması ilkesi** ile ilgili olduğu görülmektedir.

Yine her öğrenme alanının başında “Neler Öğreneceğiz?” bölümünde ilgili öğrenme alanını içeriğindeki kazanımlara ilişkin bilgilerin sunulmasını da **hedeften haberdar etme ilkesi** ile ilişkilendirebiliriz. Ayrıca öğrenme alanlarının içindeki konuların öğretiminden önce öğrencilere yöneltilen soruları, “Hımm... İlginç”,

“Biliyor Muydunuz?” ve “Fıkra” bölümlerinde sunulan içeriklerin her öğrenme alanında bulunduğunu ve bu düzenlemenin **dikkat çekme ilkesi** ile ilişkili olduğunu söyleyebiliriz.

Öğrenme alanı içinde “Örnek Olay”, “Birlikte Yapıyoruz” ve “Yaparak Yaşayarak öğreniyoruz” bölümlerindeki etkinlikler ile öğrencilerin doğrudan öğrenme etkinliğine dahil edilmesi sebebiyle **etkin katılım ilkesi** içinde değerlendirebiliriz.

Öğrenme alanları içerisindeki konuların açık ve anlaşılır olmasına yönelik sunulan tüm görsel, fotoğraf, şekil, grafik, diyagram, örnek durum, “Okuma Parçası” bölümlerindeki metinleri ve “Anahtar Kelimeler” bölümünde tanımlaması yapılan sözcükleri **açıklık ilkesine** uygun düzenlemeler olduğu yorumunu yapabiliriz. Öğrenme alanı içerisinde öğrencilerin sıklıkla duymadıkları bazı sözcüklerin kullanıldığı görülmektedir. Bu durum öğretim etkinliğinin açık ve anlaşılır olmasını zedeleyeceğinden açıklık ilkesine ters düşen bulgulara da rastlanmıştır. Bulgular bölümünde belirtilen ilgili bölümlerde öğrencilerin kullanmaya daha alışık oldukları sözcüklerin tercih edilmesi ders kitabı yazarlarına önerilebilir. Bunun yanında ders öğretmenleri açıklık ilkesi gereğince daha bilinen sözcükleri öğrencilere sunarak bu sorunu giderebilir.

Öğrencilerden geliştirmelerinin hedeflendiği istedik davranışların kalıcılığını sağlama ve sıklığını artırmaya yönelik bulguları **tekrar ilkesi** ile ilişkilendirebiliriz. Buradan hareketle öğrenme alanlarındaki “Birlikte Yapıyoruz” ve “Kendimizi Değerlendiriyoruz” bölümlerindeki etkinliklerin yanında öğrenme alanı içerisinde konuya ilişkin sunumların yapılmasının ardından öğrencilere yöneltilen soruları da tekrar ilkesi ışığında düzenlenen bölümler olduğunu söyleyebiliriz. Bu anlamda öğrenme alanlarının yeterli düzeyde etkinliğe sahip olduğu yorumu yapılabilir.

Öğretim sürecinde öğrenciden beklenen davranışları meydana getirmek amacıyla sunulan uyarıcılara ipucu denildiğini söylemiştik. Öğrenme alanı içerisindeki etkinliklerde öğrencilerden beklenen davranışların gerçekleştirilmesi için etkinlerin nasıl yapılacağına ilişkin bilgilerin sunulması öğrenciler için küçük göstergeler niteliğinde olabilir. O halde öğrenme alanı içerisindeki etkinliklerin nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin yönergeleri **ipucu ilkesi** ile ilişkilendirebiliriz. Yapılan incelemeler sonucunda öğrencilerden geliştirmeleri istenen tüm etkinliklere ilişkin yönergelerin sunulduğu görülmektedir. Buradan hareketle öğrenme alanları

içindeki etkinliklerin ipucu ilkesine uygun biçimde düzenlenmiş olduğunu söyleyebiliriz.

Öğrenme alanları içinde öğrencilerin kendi öğrenmelerinin değerlendirmelerine yönelik bulguları **değerlendirme ilkesi** ile ilişkilendirebiliriz. Buradan hareketle değerlendirme ilkesi ile doğrudan ilişkilendirebileceğimiz bölümlerin her öğrenme alanı sonunda öğrencilere sunulan “Kendimizi Değerlendiriyoruz” bölümündeki etkinlikler olduğunu söyleyebiliriz. Öğrenciler buradaki etkinlikler sayesinde öğrenme alanı içerisinde hedeflenen kazanımlarına ilişkin kendi öğrenmelerini değerlendirebilme imkânı bulabilirler.

Öğrencilerin öğrenme alanları içinde gerçekleştirdiği etkinliklere ilişkin dönüt ve düzeltme alacağı bölümleri **geribildirim ilkesi** ile ilişkilendirebiliriz. O halde ders kitabı sonunda yer verilen cevap anahtarları ile öğrenciler “Birlikte Yapıyoruz” ve “Kendimizi Değerlendiriyoruz” bölümlerindeki yanıtlarına ilişkin dönüt ve düzeltme alabilirler. Cevap anahtarlarında “Kendimizi Değerlendiriyoruz” bölümdeki soruların doğru cevaplarının verilmesini dönüt davranışı ile ilişkilendirebiliriz. Öğrencilerin yanlış cevaplarına yönelik bulacağı açıklayıcı çözümleri ise düzeltme davranışı ile ilişkilendirebiliriz. Doğru yanlış soruları için gerekli açıklayıcı çözümlerin bulunduğu görülmektedir. Ancak çoktan seçmeli test etkinliklerinin yanında kısa cevaplı ve açık uçlu sorulara ilişkin öğrencilerin düzeltme davranışını görebilmeleri için açıklayıcı çözümlerin bulunmadığı görülmektedir. Buradan hareketle ders kitabı yazarlarına değerlendirme etkinliklerine yönelik düzeltme davranışındaki bu eksikliğin giderilmesine yönelik öneride bulunabiliriz. Ayrıca birinci öğrenme alanı olan “İletişim ve İnsan İlişkileri” öğrenme alanında öğrencilere sunulan “Birlikte Yapıyoruz” bölümlerindeki etkinliklerin doğru cevaplarına ilişkin bilgilerin cevap anahtarı bölümünde yer verilmediği görülmektedir. İlgili ders kitabı yazarlarına bu eksiliğin giderilerek geribildirim ilkesine uygun bir düzenleme yapılması da önerilebilir.

Öğretim etkinliklerinin öğrencilerin yaşadığı zaman uygun örneklerden oluşması gerektiğini ve bunun için gazete, dergi ve genel ağ haberlerinden yararlanılabileceğini söylemiştik. Buradan hareketle öğrenme alanı içerisinde doğrudan **güncellik ilkesi** ile ilişkilendirebileceğimiz bölümlerin “Haberler” bölümünde sunulan içerikler olduğunu söyleyebiliriz. Bu bölüm altında öğrenme alanı içerisindeki konulara uygun olarak genel ağ haberlerinin sunulduğu görülmektedir.

Öğrenciler bu bölümde okudukları haberlerden hareketle gündemde olan konu ve sorunlarla ilgili bilgi edinebileceğinden güncellik ilkesinin dikkate alınarak gerekli düzenlemelerin yapıldığı bölümler olduğu yorumunu yapabiliriz.

Ekonomiklik ilkesine göre öğretim etkinlerinin az emek ve az zamanda yüksek düzeyde verim alınmasını ifade ettiğini belirtmiştik. Ekonomikliği sağlamak için ders kitabı içerisindeki sunumların açık ve anlaşılır olmasının yanında görsel uyarıcıların kullanılması ve kısa zamanda az maliyetle gerçekleştirilecek etkinliklerin sunulması gerekir. Öğrenme alanlarının açıklık ilkesine göre içerik açısından incelenmesine ilişkin bulguların ve etkin katılım ilkesi altındaki bulguları öğretim hedeflerine ulaşmada zamandan ve emekten tasarruf sağladığı yorumunu yapabiliriz. Ayrıca “Yaparak Yaşayarak Öğreniyoruz” bölümlerinde öğrencilere sunulan okul dışı etkinlikler de sınıfta etkinliğe ayrılacak zamandan tasarruf sağlayacağı için ekonomiklik ilkesi ilişkili olduğunu söyleyebiliriz.

Öğrenme alanlarını başında sunulan “Hatırlayalım” bölümlerinde öğrencilerin geçmiş yıllarda öğrenmiş olduğu bilgilerin sorular sorarak zihinlerine çağırılmasından sonra yeni hedeflere yönelik içerik sunulmasını **bilinenden bilinmeyene ilkesi** ile ilişkilendirebiliriz. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında farklı sınıf düzeylerinde aynı öğrenme alanlarının içeriğindeki kazanımların sınıf düzeylerine göre gittikçe detaylı ve kapsamlı halde sunulduğu görülmüş ve buna uygun olarak öğrenme alanı içerisindeki konuların öğrencilerin geçmiş yıllarda öğrendiği temel bilgilerin üstünde inşa edilmesinden hareketle bilinenden bilinmeyene ilkesine uygun bulguların olduğunu ifade edebiliriz.

Öğrenme alanı içerisindeki konuların ve alt konu başlıklarının birbiriyle uyumlu olmasını **tematik ilkesi** ile ilişkilendirmiştik. Tüm öğrenme alanlarına ait konu ve alt konu başlıkları incelendiğinde hedefe yönelik ortak bir tema etrafında şekillendiği görülmüştür. O halde öğrenme alanlarının düzenlenmesinde tematiklik ilkesinin dikkate alındığını söyleyebiliriz.

Öğretim etkinliklerinde teknoloji ve araç – gereç kullanımının öğretimin kalitesini ve verimliliğini artırdığı bilinir. Bunun yanında ders kitabının fiziki yapısı içeriğinde çeşitli araç gereçleri buldurmaya elverişli olmayabilir. Ancak her öğrenme alanının başında bulunan sayfada öğrencileri karekod aracılığıyla EBA sosyal eğitim platformunda bulunan öğretim içeriklerine yönlendirilmesiyle öğretime

ilişkin teknoloji ve araç – gereçlerden yararlanıldığı düşünülürken **teknoloji ve araç – gereç kullanma ilkesine** uygun bir düzenleme gerçekleştirildiğini söyleyebiliriz. Bunun dışında konuların öğretiminde öğrencileri bağlantı adresleriyle çeşitli internet sayfalarına yönlendirilmesini de burada değerlendirebiliriz.

Buraya kadar ifade edilen bulguların miktarı değişkenlik göstermekle birlikte her öğrenme alanında karşılaşılan bulgular olduğunu söyleyebiliriz. Ancak öğrenme alanlarının içeriğinin ve öğretimin sağlanmasında yararlanan disiplinlerin farklılık göstermesinden kaynaklanan öğretim ilkelerinin varlığına ilişkin farklı bulgulara rastlanmıştır.

Öğretim sürecinde öğrencilerin yaşadığı ve yakın çevreye dair bilgilerin önce sunulmasının ardından daha uzak çevrelere ilişkin bilgilerin sunulmasını **yakından uzağa ilkesi** ile ilişkilendirebiliriz. Bu ilkenin esas alındığı bazı öğrenme alanlarına rastlanmıştır. Birinci öğrenme alanı olan “İletişim ve İnsan İlişkileri” öğrenme alanındaki içerik incelendiğinde önce öğrencilerin yaşadıkları çevrede olumlu iletişim yollarını kullanmaya yönelik bilgilerin sunulduğunu daha sonra kitle iletişim araçları ile daha geniş çevrelerle iletişim kurmaya yönelik bilgi ve örneklerin sunulduğu görülmektedir. İkinci öğrenme alanı olan Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanı içerisinde Osmanlı Devleti tarihine ilişkin öğretimin yapıldığı görülmektedir. Öğrenme alanı içerisindeki bilgilerin nasıl aktarıldığı incelendiğinde kronolojinin dikkate alındığı görülmektedir. Dolayısıyla önce Osmanlı Devleti’nin beylikten devlet olması sürecinin ardından Osmanlı Devleti’nin yükselişe geçmesi ve Avrupa’da yaşanan gelişmelerinin yanında Osmanlı’da girişilen yenileşme hareketlerinin ele alındığı görülmektedir. O halde Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanında tarih disiplininden gelen bilgilerin aktarılması sağlandığı için yakından uzağa ilkesi açısından incelenmesi doğru olmayabilir. Üçüncü öğrenme alanı olan Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı incelendiğinde Türkiye nüfusunun özellikleri ve göç kavramı etrafında Türkiye’de göçün sonuçları ele alınmaktadır. Ardından, dünyada nüfus artışına ilişkin bilgiler sunulmakta ve evrensel bir hak olan yerleşme ve seyahat özgürlüğü başlığı altında bu kavram daha kapsamlı olarak incelenmektedir. Ayrıca Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanının öğretim programında da yakından uzağa yaklaşımı ile alınacağından bahsettiğini söyleyebiliriz. Dördüncü öğrenme alanı olan Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı incelendiğinde tarihte bilginin korunması ve bilimsel gelişmelere ilişkin bilgilerin sunumunda kronolojinin yani olayların

gerçekleşme zamanı dikkate alındığından geçmişten günümüze doğru bir bilgi akışı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu öğrenme alanında yakından uzağa ilkesinin varlığını aramak doğru olmayacaktır. Beşinci öğrenme alanı olan Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı incelendiğinde coğrafyamızda üretime ilişkin bilgilerin önce sunulması daha sonra dünyada bu durumu etkileyen gelişmelerin ele alınmasının yanında öğrencilere mesleklerin tanıtılmasında önce kültürümüzde bulunan mesleklerin tanıtılmasından sonra günümüzde tüm dünyanın bildiği mesleklerin tanıtılmasını yakından uzağa ilkesi ile ilişkilendirebiliriz. Altıncı öğrenme alanı olan Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı incelendiğinde Cumhuriyetimizin temel niteliklerinden hareketle demokrasi anlayışımıza ilişkin vurgu yapılmaktadır. Daha sonra İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde demokrasinin gerekleriyle ilişkilendirilebilecek hususların sunulmasını yakından uzağa ilkesi ile ilişkilendirebiliriz. Yedinci ve son öğrenme alanı olan Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı incelendiğinde önce ülkemizin uluslararası ilişkilerdeki rolü ve üyesi olduğu kuruluşlarla ilgili bilgiler sunulduğu görülüyor. Daha sonra farklı ülkeler ve kültürlerle ilişkin bilgilerin yanında küresel anlamda bütün ülkelerin muzdarip olduğu sorunlar ele alınıyor. Bu yaklaşım, öğrencilere önce yaşadıkları coğrafyayla ilgili bilgilerin sunulmasını ve ardından bütün dünyayı ilgilendiren konularla ilgili bilgilerin aktarılmasını vurgulamaktadır. O halde Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanının da yakından uzağa ilkesine uygun biçimde düzenlenmiş olduğunu söyleyebiliriz.

Yakından uzağa ve bilinenden bilinmeyene ilkesinde olduğu gibi öğretimde aşamalılığa ifade eden bir diğer ilkenin **basitten karmaşığa ilkesi** olduğunu söyleyebiliriz. Buradan hareketle birinci öğrenme alanı olan İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanında önce iletişime ilişkin temel tanımlamalar ve yaşamımızdan örneklerin sunulmasından sonra iletişimin öğelerinin ele alındığı görülmektedir. Bunu yanında kitle iletişim araçlarının yaşamımızdaki yerinin önce sunulduğu daha sonra düşünceyi açıklama özgürlüğü içinde değerlendirilebilecek terim ifadelerin öğretiminin yapıldığı görülmektedir. O halde İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanını içeriğinin düzenlenmesinde basitten karmaşığa ilkesinin dikkate alındığını söyleyebiliriz. İkinci öğrenme alanı olan Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanı içeriği incelendiğinde tarih disiplininin gelen bilgiler kronolojiye uygun biçimde aktarıldığından doğrudan basitten karmaşığa ilkesinin varlığını aramak doğru olmayacaktır. Üçüncü öğrenme alanı olan Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı içeriği

incelendiğinde insanî bir ihtiyaç olan yerleşmeye dair temel ve genel bir anlatımın yapılmasının ardından ülkemizde çeşitli etmenlere bağlı olarak nüfusun dağılışına dair verilerin sunulmasının yanında önce göçün tanımının yapılp daha sonra göçün türleri, neden ve sonuçlarının ele alınması basitten karmaşığa ilkesinin dikkate alındığını gösterir. Dördüncü öğrenme alanı olan Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı incelendiğinde bilginin korunmasına yönelik yaşanan gelişmelerin anlatılmasından sonra bilimsel gelişmelerin ve özgür düşüncenin bilime olan katkısının tarihten örneklerle sunulmasını basitten karmaşığa ilkesi ile ilişkilendirebiliriz. Beşinci öğrenme alanı olan Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı incelendiğinde içeriğin sunumunda önce geçmişten günümüzde üretimin ele alınmasından sonra üretim teknolojilerinin sosyal ve ekonomik hayatımıza etki eden olumsuzluklarının anlatılmasını, geçmişten günümüze meslek edindirme geleneğimizle ilgili bilgilerin aktarılmasından sonra meslek seçimine ilişkin adımların detaylarının anlatılmasını basitten karmaşığa ilkesine ilişkin bulgular olduğunu söyleyebiliriz. Altıncı öğrenme alanı olan Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı incelendiğinde demokrasiye ilişkin temel kavramlar ve demokrasinin tarihte ortaya çıkış süreci ele alınmasından sonra Cumhuriyetimizin ortaya çıkış süreci milli egemenliğe dayalı demokrasi temelinde incelenmesinin ardından Cumhuriyet tarihimizde çok partili siyasi hayata geçiş denemeleri ve demokratikleşme süreci, anayasamızda devletimizin temel niteliklerine ilişkin maddeler ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nden temel haklara ilişkin maddeler aktarılması öğrenme alanının önce basit sonra daha detaylı ve karmaşık konuların sunulduğunu gösterir. Dolayısıyla Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı içeriğinin de basitten karmaşığa ilkesine uygun biçimde düzenlenmiş olduğunu söyleyebiliriz. Yedinci ve son öğrenme alanı olan Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı incelendiğinde önce ülkemizin jeopolitik öneminin belirtilmesinden sonra üyesi olduğumuz uluslararası kuruluşların sunulmasını ve farklı kültürlerle ilişkin bilgilerin aktarılmasından sonra küresel sorunlara ilişkin çözümlerin arandığı etkinlerin sunulmasını basitten karmaşığa ilkesi ile ilişkilendirebiliriz.

Öğrenme etkinlikleri planlanırken konuların ve örneklerin hayatın içinden olmasını ifade eden **hayatilik ilkesine** göre öğrenme alanları incelendiğinde şu sonuçlara erişilmiştir; İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı içeriği iletişim konusu temelinde aktarıldığı için, Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı içeriğinde coğrafya odağında insan yaşamı için gerekli mekânsal temel bilgi, beceri ve değerleri

öğrencilere kazandırmayı amaçladığı için, Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı içeriğinde özgür düşüncenin bilime katkısının ve günümüzde devletlerin gelişmesine sunduğu katkı ele alındığı için, Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı içeriğindeki ekonomi ve mesleklerle ilgili konular sebebiyle, Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı içeriğinde demokrasi, insan hakları, temel hak ve sorumluluk gibi konuların doğrudan hayatla ilişkili konular olması sebebiyle, Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanı içeriğinde sunulan günümüz dünya sorunlarından deprem, küresel iklim değişikliği, göç ve terörizm konularına ilişkin bilgileri hayatilik ilkesi ile ilişkilendirebiliriz. Ancak Türk tarihinde yolculuk öğrenme alanı içerisindeki bilgiler doğrudan günümüz yaşam koşullarıyla ilişkili olmadığından hayatilik ilkesi açısından inceleme yapmak ve bulgulara erişmek doğru olmayacaktır. Görüldüğü üzere Sosyal Bilgiler öğretimi içerik yapısı itibarıyla doğrudan hayatla iç içe olan konuları bünyesi barındırdığı için hayatilik ilkesinin sıkça dikkate alındığı bir ilke olarak ifade edebiliriz.

Öğrencilere içinde buldukları toplumun otorite kurum ve kişileri tanıtılması, yazılı ve yazısız kuralları aktarılması ve öğrenciye seçme özgürlüğü becerisinin kazandırılmasını **sosyallik ilkesi** olarak tanımlamıştık. Yine Sosyal Bilgiler öğretiminin vatandaşlık disiplinine ilişkin bilgileri aktarması sosyallik ilkesi açısından zengin bulgulara rastlanmıştır. İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanında ülkemizde radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenleyen RTÜK'e ilişkin bilgilerin yanında düşünceyi açıklama özgürlüğüne ilişkin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve 1982 anayasasından ilgili sunulan maddeleri, Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanında PTT'ye ilişkin sunulan bilgileri, Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı içerisinde Türkiye İstatistik Kurumu, Birleşmiş Milletlerin Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi ve Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı'na ilişkin bilgilerin yanında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve 1982 anayasasından yerleşme ve seyahat özgürlüğüyle ilgili sunulan hükümleri, Zaman İçinde Bilim öğrenme alanında trafik işaretleri ve Anayasamızda bilim ve sanat hürriyeti ile ilgili sunulan maddeleri, Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı içinde Devlet Su İşleri Kurumu, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, Türkiye Tarım ve Kredi Kooperatifi, Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü, Kızılay, Yeşilay, Tüketici ve Çevre Eğitimi Vakfı, Serebral Palsili Çocuklar Derneği, Meslek Odaları ve Meslek Liselerine ilişkin sunulan bilgileri, Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı içinde anayasamızda bulunan 2. maddeden hareketle Cumhuriyetimizin niteliklerinin aktarılmasını, T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, T.C. Hazine

Maliye Bakanlığı, anayasamızın 10, 24, 42 ve 67. maddelerinden hareketle Cumhuriyetimizin niteliklerinin değerlendirilmesini, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin sığınma ve eğitim haklarına ilişkin sunulan maddelerini, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Müslümanlara Karşı Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılıkla Mücadele Özel Temsilciliği ve Kamu Denetçiliği Kurumu'na ilişkin bilgilerin bulunması, sosyallik ilkesi başlığında değerlendirilebilecek düzenlemelerdir. Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanında ülkemizin üyesi olduğu uluslararası kuruluşlarıyla ilgili bilgilerin yanında Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'ne ilişkin bilgilerin sunulmasını öğrencilerin yaşadıkları çevrelerin ekonomik, sağlık, kültür ve güvenlik alanlarında faaliyet gösteren kurumlar konusunda bilgi sahibi olmalarına yönelik olduğu için sosyallik ilkesi ile ilişkilendirebiliriz. Görüldüğü üzere incelemeye alınan 7.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı sosyallik ilkesi açısından zengin bir içeriğe sahiptir.

Öğretim etkinlikleri neticesinde edinilen bilgi, beceri ve tutumları öğrenenlerin hayatında ya da farklı alanlarda kullanılabilmesini **transfer ilkesinin** bir gereği olarak tanımlamıştık. Buradan hareketle; İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanında olumlu iletişim yollarını kullanmaya ilişkin etkinlikleri, iletişim, iletişimi etkileyen unsurlar, kitle iletişim araçlarından yararlanma, düşünceyi açıklama özgürlüğü konularının öğretiminde psikoloji, sosyoloji ve sosyal psikoloji disiplinlerindeki bilgilerden yararlanılmasını, Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanı içinde bilgilerin sunulmasında kullanılan haritalı anlama ve yorumlaya yönelik Coğrafya disiplininden yararlanılmasını, temelinde Coğrafya disiplini olan Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı içeriğinde geçmişten günümüze yerleşimle ilgili bilgilerin sunulmasında Tarih disiplininden yararlanılmasının yanında öğrencilerin yaşadıkları yere ilişkin araştırma yapması ve grafik oluşturma etkinliğinin sunulmasını, Zaman İçinde Bilim öğrenme alanı geçmişten günümüze bilginin kalıcılığını sağlamaya yönelik bilgilerin sunulmasında tarih disiplininden yararlanılmasını, Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı içeriğin sunumunda tarih disiplini içerisindeki bilgilerden, kullanılan haritalar sebebiyle de coğrafya disiplinindeki bilgilerden yararlanılmasının yanında öğrencilerin yapmayı hayal ettikleri mesleği yapan kişilerle görüşmeye yönlendirilmesini, Yaşayan Demokrasi öğrenme alanı içeriğinde demokrasinin ortaya çıkışı ve günümüze kadar gelişim sürecinde yaşananların tarih disiplininden yararlanılmasını, Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanında konuların beşeri ve siyasi

coğrafya, siyaset bilimi ve çevre bilimi disiplinlerden yararlanılması ve öğrencilerin çevreye karşı duyarlılıkla ilgili gerçekleştireceği bir gözlem etkinliğinin sunulmasını transfer ilkesi ile ilişkilendirebiliriz. Görüldüğü üzere hem öğrenme ürünlerinin hayata hem de ilgili öğrenme alanları içeriklerinin sunulmasında transfer ilkesinin özelliğinden yararlanıldığını söyleyebiliriz.

Gelişimin bir bütün olarak değerlendirilmesinden hareketle öğretim etkinliklerinin öğrencilerin fiziksel, bilişsel ve duyuşsal gelişimlerine katkı sunacak şekilde sunulmasında **bütünlük ilkesi** dikkate alınır. Bütünlük ilkesine göre incelenen öğrenme alanlarında genelde bilişsel ve duyuşsal etkinliklerin bulunduğu görülmektedir. İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı içerisinde iletişime dair sunulan bilgiler bilişsel gelişime yönelikken empati kurmaya dönük etkinlikler de öğrencilerin duyuşsal gelişimlerine katkı sunabilecek niteliktedir. Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanı içeriğinde yalnızca tarih disiplininden gelen bilgilerin aktarılmasıyla yalnızca bilişsel etkinliklerin bulunduğunu söyleyebiliriz. Halbuki öğrenme alanı içerisinde edebi ürünlerden yararlanarak öğrencilerin duyuşsal gelişimlerine katkı sunulabilir, tarihsel empati becerilerini harekete geçirebilecek canlandırma benzeri etkinliklerle duyuşsal ve fiziksel gelişimlerine yönelik etkinlikler de sunulabilirdi. Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanı içerisinde yalnızca bilişsel düzeyde etkinliklerin bulunduğu görülmektedir. Burada da yine bütünlük ilkesinin eksiliğinin bulunduğunu söyleyebiliriz. Öğrencilerin fiziksel ve duyuşsal gelişimlerine katkı sunabilecek etkinliklerden yararlanılabildi. Zaman İçinde Bilim öğrenme alanında öğrencilerin hatırlaması ve açıklaması istenen durumlardan hareketle bilişsel gelişimlerine, “Yaparak Yaşayarak Öğreniyoruz” etkinliği sayesinde fiziksel ve bilişsel gelişimlerine sunulabilecek bir etkinlik bulunmaktadır. Duyuşsal gelişimlerin gelişimine yönelik eksikliğin giderilmesi için sanatsal etkinliklerden yararlanılabilir. Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı içerisinde bilişsel etkinliklerin dışında içeriğindeki yardımlaşma ve dayanışma konularıyla duyuşsal gelişime yönelik etkinlik ve düzenlemelerin bulunduğu görülmektedir. O halde bu öğrenme alanı için de öğrencilerin fiziksel gelişimlerine yönelik etkinlikler önerilebilir. Yaşayan Demokrasi öğrenme alanında bilişsel etkinliklerin yanında Hz. Peygamberin sözlerinden hareketle ve empatiye yönelik etkinliklerde öğrencilerin duyuşsal gelişimlerine katkı sunacak düzenlemeler görülmektedir. Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanında daha çok bilişsel etkinliklerin bulunmasının yanında empatiye yönelik bir etkinlik aracılığıyla

duyuşsal gelişimlerine yönelik sınırlı bir düzenleme görölmektedir. Genel olarak öğrencilerin bilişsel gelişimlerine katkı sunan etkinliklerin bulunduğu tüm öğrenme alanları için öğrencilerin duyuşsal ve fiziksel gelişimlerine de katkı sunulabilecek edebi ürünlerden, sanat eserlerinden ve devinişsel etkinliklerden yararlanılabilir.

Öğretim sürecinde öğrencilerin öğrenme sürecine ve yaşamsal becerilerine yardımcı olmak, kendilerini tanıyıp gerçekleştirmelerini desteklemek **rehberlik ilkesi** ile ilişkilendirilir. İletişim ve İnsan İlişkileri öğrenme alanı içeriğinin sosyal bir varlık olan insanın iletişime becerilerine yönelik etkinliklerin sunulmasını rehberlik ilkesi ile ilişkilendirebiliriz. Türk Tarihinde Yolculuk öğrenme alanı içerisinde öğrencilere doğrudan rehberlik etmeye yönelik etkinlik ve düzenlemeler görölmemektedir. Nüfus ve Yerleşme öğrenme alanında öğrencilerin grafik oluşturma, okuma ve yorumlama beceriline yönelik destek verilmesini, yerleşme ve seyahat özgürlüğüne ilişkin bilgilerin sunulmasıyla vatandaşlık becerilerini bilmelerine rehberlik edilmesini rehberlik ilkesi ile ilişkilendirebiliriz. Zaman İçinde Bilim öğrenme alanında öğrencilerin bilimsel çalışmalara yönelik ilgi kazandırılması yönüyle rehberlik ilkesiyle ilgili düzenlemelerin yapıldığı yorumunu yapabiliriz. Ekonomi ve Sosyal Hayat öğrenme alanı içinde öğrencilerin içinde buldukları yaşa özgü ihtiyaç duydukları mesleki rehberlik etkinliklerinin bulunduğunu söyleyebiliriz. Yaşayan Demokrasi öğrenme alanında öğrencilere toplum kurumlarına ve kurallarına ilişkin bilgilerin aktarılmasıyla öğrencilerin yaşama yönelik becerilerine katkı sağlayacağı için rehberlik ilkesinin dikkate alındığını söyleyebiliriz. Ülkeler Arası Köprüler öğrenme alanında öğrencilerin yaşadıkları çevreye ilişkin konularda duyarlı olmalarıyla ilgili bilgi ve düzenlemelerin yanında kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme becerilerine yönelik destekleyici etkinlikleri rehberlik ilkesi ile ilişkilendirebileceğimiz düzenlemeler olduğunu söyleyebiliriz.

Geçmişten gelen bilgilerin korunarak gelecek kuşaklara aktarılmasını ifade eden **bilgi ve becerinin güvence altına alınması ilkesine** göre içerik açısından incelenen ders kitabında özellikle tarih disiplininin gelen bilgilerin öğrencilere sunulmasını bu ilke ilişkilendirebiliriz. Çağdaş eğitim yaklaşımlarında bu ilkenin terk edildiği iddia edilse de tarih odağındaki öğretilerde mutlaka geçmişten gelen genellikle değişmeyecek bilgilerin aktarılması tarih disiplininin karakteristik özelliği olarak değerlendirilir. O halde içeriğinde tarih disiplinden bilgilerin transfer edildiği Türk Tarihinde Yolculuk, Nüfus ve Yerleşme, Zaman İçinde Bilim, Ekonomi ve Sosyal

Hayat ve Yaşayan Demokrasi öğrenme alanlarında bilgi ve becerinin güvence altına alınma ilkesinin izlerini görmek mümkündür.

Öğretim sürecinde öğrencilerin bilişsel düzeylerin öğretime konu olan soyut içeriğin aktarılmasına uygun olmadığı durumlarda çeşitli araç – gereçlerle ve örneklerle konu somutlaştırılarak anlatılması **somuttan soyuta ilkesinin** varlığı gösterir. Sosyal Bilgiler öğretiminin gerçekleştirildiği ilkokul ve ortaokul dönemlerinde henüz somut işlemler döneminde olan öğrenciler için soyut konuların öğretiminde araç – gereç ve çeşitli örneklerin kullanılmasını somuttan soyuta ilkesi ile ilişkilendirebiliriz. Ancak çalışmamıza konu olan ders kitabının okutulduğu 7.sınıf öğrencilerinin soyut işlemler döneminde olduğu bilinir. O halde zaten soyut konuları öğrenmeye olgunluğu ve hazırbulunuşluğu bulunan 7.sınıf düzeyindeki öğrenciler için soyut konuların öğretiminde kullanılan araç – gereç ve çeşitli örneklerin kullanılmasını konunun açık ve anlaşılır olmasını sağlamaya yönelik düzenlemeler olarak değerlendirebiliriz. Buradan hareketle öğrenme alanlarında konuların açık ve anlaşılır olmasını sağlayacak görsel uyarıcıları ve çeşitli örnekleri açıklık ilkesi içinde değerlendirmek daha doğru olacağından ilgili bulgular açıklık ilkesi başlıklarında değerlendirilmiştir.

Öğrencilerin öğretim etkinliklerine ne kadar çok duyu organını işe koşarsa o kadar kalıcı ve anlamlı öğrenme sağlayacaklarını **fazla duyu organına hitap etme ilkesi** ile ilişkilendirmiştik. Ders kitabının fiziki yapısı dikkate alındığında daha fazla görsel uyarıcılar sunarak öğrencilerin görme duyusuna hitap edildiğini buna karşılık öğrencilerin işitme, tatma, koklama ve dokunma duyularına doğrudan hitap edecek düzenlemelerin bulunmadığını ve bu durumun olağan değerlendirilebileceğini söylemiştik. Ancak ders kitabı öğrencilerin farklı duyularını harekete geçirebilecekleri öğretim etkinlerine karekod ve bağlantı adresleri sayesinde yönlendirmesinin yanında okul dışında gerçekleştirilecek etkinliklerle bu eksikliği gidermeye çalışmıştır. O halde ders kitabının fazla duyu organına hitap etme ilkesi açısından sınırlı bulguya sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Öğretim sürecinde öğrencide gözlenen istendik davranışların kalıcılığını sağlama ve sıklığını artırmada gösterilen davranışları **pekiştirme ilkesi** ile ilişkilendirmiştik. Ayrıca pekiştirme davranışının öğrencide gözlenen istendik davranışın hemen ardından sunulmasının daha sağlıklı olacağı düşünüldüğünde ders kitabının bu davranışı göstermede sınırlı etkiye sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bir

anlamda da istendik davranışların kalıcılığını sağlama ve sıklığını artırmaya yönelik etkinlikleri de pekiştirme ilkesi ile ilişkilendirmiştik ancak söz konusu etkinliklerin tekrar ilkesi ilişkilendirilmesi daha doğru olacağından tekrar ilkesi başlığında değerlendirmesi yapılmıştır.

Sonuç olarak genel öğretim ilkelerine göre içerik açısından incelemeye alınan ders kitabında bazı ilkelerin her öğrenme alanında mutlaka görüldüğü, bazı ilkelerin ise öğrenme alanının içeriğine göre varlığında ve miktarında değişiklik gösterdiğini söyleyebiliriz. Ayrıca öğretim ilkelerinin dikkate alınarak planlanan öğretim etkinliklerinin ve öğretim kaynaklarının daha verimli olduğu düşünüldüğünde paydaşların öğretimin niteliğini ve öğrenci özelliğini dikkate alarak bu ilkelere bağlı kalmasını önerebiliriz.

KAYNAK

- Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A., & Kılıç, S. (2019). *Ortaokul ve imamhatip ortaokulu Sosyal Bilgiler 7 ders kitabı* (E. Koçoğlu (Ed.)). Milli eğitim bakanlığı yayınları.
- Akay, C. (2019). Öğrenmeyi etkileyen temel faktörler ve genel öğrenme - öğretme ilkeleri. T. Yanpar Yelken & C. Akay (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde* (5.baskı, s. 25–42). Anı Yayıncılık.
- Akinoğlu, O. (2021). Öğretim kuram ve modelleri. Ş. Tan (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri içinde* (s. 109–144). Pegem Akademi.
- Alkan, M. F. (2021). Öğretim ve öğrenme ilkeleri. F. Dursun & A. Aykan (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde* (1.baskı, s. 127–140). Pegem Akademi.
- Arslan, A. (2019). Öğretim stratejileri ve öğrenme stratejileri. T. Yelken Yanpar & C. Akay (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde* (5.baskı, s. 185–222). Anı Yayıncılık.
- Aydın, A. (2016a). Gelişim ile ilgili temel kavramlar. *Eğitim psikolojisi - gelişim, öğrenme, öğretim içinde* (14.baskı, s. 3–14). Pegem Akademi.
- Aydın, A. (2016b). Psiko-sosyal gelişim. A. Aydın (Ed.), *Eğitim psikolojisi - gelişim, öğrenme, öğretim içinde* (14.baskı, s. 35–71). Pegem Akademi.
- Aydın, A. M. (2022). Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi açısından günümüz öğrenci ihtiyaçlarının incelenmesi. *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama*, 5(3), 234–251. <https://doi.org/10.52848/IJLS.1083692>
- Aydın, M. (2021). *Artırılmış gerçeklik anlayışına göre hazırlanmış bir ders kitabı ünitesinin öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarına etkisi*. Gazi Üniversitesi.
- Bağcıoğlu Ünver, G. (2020). Gelişimle ilgili temel kavramlar, gelişimin temel ilkeleri ve gelişimi etkileyen temel etmenler. A. Ulusoy (Ed.), *Gelişim ve öğrenme psikolojisi içinde* (9.baskı, s. 1–15). Anı Yayıncılık.
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 5(2), 368–388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Barut, Y., & Duran, V. (2016). Mesleki rehberlik ve psikolojik danışma. H. Uşaklı (Ed.), *Rehberlik ve psikolojik danışma: ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimde içinde* (1.baskı, s. 300–341). Pegem Akademi.
- Belirli Gün Ve Haftalar Çizelgesi*. (2024). MEB. <https://www.meb.gov.tr/belirli-gun-ve-haftalar-cizelgesi/duyuru/11814>
- Beyreli, L., & Sönmez, H. (2017). Bloom taksonomisi ve yenilenmiş bloom taksonomisi ile ilgili türkiye'de yapılan çalışmaların odaklandığı araştırma konuları. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 5(2), 213–229. <https://doi.org/10.18298/ijlet.1738>
- Budak, L., & Budak, Ç. (2014). Osmanlı imparatorluğu'ndan türkiye cumhuriyeti'ne ilkokul programları (1870-1936). *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim*

Dergisi, 377–393.

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Çakır, M. A. (2020). Mesleki rehberlik. A. Kaya (Ed.), *Psikolojik danışma ve rehberlik içinde* (13.baskı, s. 125–154). Anı Yayıncılık.
- Çatak, M. (2020). Programlara Göre Sosyal Bilgilerin Tarihi Gelişimi. S. Şimşek (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde* (s. 1–24). Anı Yayıncılık.
- Dal, S., & Tatar, N. (2022). Temel kavramlar. S. Dal & M. Köse (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri: etkinlik ve ders planı örnekleriyle zenginleştirilmiş içinde* (2.baskı, s. 1–35). Anı Yayıncılık.
- Demir, F. (2019). Öğretimin planlanması ve uygulanması. Tayyip Duman & D. Peker Ünal (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde* (1.baskı, s. 264–289). Pegem Akademi.
- Dilek, D. (2007). *Tarih derslerinde öğrenme ve düşünce gelişimi* (3.baskı). Nobel yayın dağıtım.
- Dinçer, D. (2019). Carl r. rogers ve öğrenme özgürlüğü: etkili bir öğrenme ortamının mimarı olarak öğretmen ve öğretmen tutumları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8(4), 2341–2358.
- Dirik, M. Z. (2015a). Öğrenme ve öğretmeye ilişkin ilkeler. *Eğitim programları ve öğretim - öğretim ilke ve yöntemleri içinde* (2.baskı, s. 98–122). Pegem Akademi.
- Dirik, M. Z. (2015b). Program, program geliştirme, ögeler ve işlevler. M. Z. Dirik (Ed.), *Eğitim programları ve öğretim - öğretim ilke ve yöntemleri içinde* (2.baskı, s. 23–73). Pegem Akademi.
- Erciyeş, G. (2021). Öğretim Yöntem ve Teknikleri. Ş. Tan (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri içinde* (s. 147–219). Pegem Akademi.
- Ergül, B., Altın Yavuz, A., & Gündoğan Aşık, E. (2016). Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi Journal of Measurement and Evaluation in Education and Çocuklardaki Kısa Süreli Anlık Bellek İşlevinin Değerlendirilmesi Evaluation of Short Term Memory Span Function In Children. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 7(2), 459–471. <https://doi.org/10.21031/epod.280208>
- Ertürk, S. (1984). *Eğitimde 'Program' Geliştirme*. Yelkentepe Yayınları.
- Gökdaş, İ. (2019). Öğrenme-öğretme sürecinde teknoloji. A. S. Saracaloğlu & A. Küçükoğlu (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde* (4.baskı). Pegem Akademi.
- Gözütok, F. D. (2021). Öğretmen, okul, örtük program. *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde* (7.baskı, s. 4–35). Pegem Akademi.
- Güven, B. (2021). Öğretim ilke ve yöntemleriyle ilgili temel kavramlar. Ş. Tan (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri içinde* (s. 2–26). Pegem Akademi.
- Güven, B. (2022). Öğretimi planlama. S. Dal & M. Köse (Ed.), *Öğretim ilke ve*

- yöntemleri: etkinlik ve ders planı örnekleriyle zenginleştirilmiş içinde* (2.baskı, s. 49–80). Anı Yayıncılık.
- Karabacak, K. (2021). Öğretim ilkeleri. S. Güven & M. A. Özerbaş (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde* (6.baskı, s. 163–189). Pegem Akademi.
- Kasapoğlu, K. (2019). İçeriğin seçilmesi ve düzenlenmesi. Tayip Duman & D. Peker Ünal (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde* (s. 169–195). Pegem Akademi.
- Koç Erdamar, G. (2020). Edimsel koşullanma. A. Ulusoy (Ed.), *Gelişim ve öğrenme psikolojisi içinde* (9.baskı, s. 155–189). Anı Yayıncılık.
- Köksal Akyol, A. (2020). Bilişsel gelişim. A. Ulusoy (Ed.), *Gelişim ve öğrenme psikolojisi içinde* (9.baskı, s. 39–58). Anı Yayıncılık.
- Komisyon. (2017). Öğrenme ve öğretme kuramları. *Pedagojik formasyon için öğretim ilke ve yöntemleri içinde* (3.baskı, s. 23–80). Anı Yayıncılık.
- Komisyon. (2019). Program geliştirmeye giriş. *Pedagojik formasyon için eğitimde program geliştirme içinde* (2.baskı, s. 31–87). Anı Yayıncılık.
- Koşar, H. U. (2002). *Sosyal bilgiler ders kitaplarının incelenmesi / Social sciences lessons book*. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Köse, M., & Akıllıoğlu, Ç. (2022). Kuram ve modeller. S. Dal & M. Köse (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri: etkinlik ve ders planı örnekleriyle zenginleştirilmiş içinde* (2.baskı, s. 83–125). Anı Yayıncılık.
- Köstüklü, N. (2001). *Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi* (3.Baskı). Günay Ofser.
- Küçüktepe, C. (2019). Program geliştirme süreci, program geliştirmede çalışma grupları ve çalışma planı hazırlama - ihtiyaç belirleme yaklaşım ve teknikleri. H. Şeker (Ed.), *Eğitimde program geliştirme kavramlar yaklaşımlar içinde* (5.baskı, s. 89–126). Anı Yayıncılık.
- MEB. (2018). *2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı*. MEB. [http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI .pdf](http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL_BILGILER_OGRETIM_PROGRAMI.pdf) (Erişim Tarihi: 01.06.2024)
- Metin, Ö. (2023). Öğrenme ve öğretme ilkeleri. M. Şanal & B. Çetinkaya (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde* (s. 65–74). Pegem Akademi.
- Ocak, G. (2019). Bilimsel araştırmalarda kullanılan veri toplama yolları. G. Ocak (Ed.), *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri içinde* (1.baskı, s. 218–268). Pegem Akademi.
- Öğreten, A. (2017). *Sosyal bilgiler öğretim programındaki temel becerileri kazandırmada ilkökul 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı içeriğinin yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşleri / Teachers' ideas about the sufficiency of primary school 4th grade social studies*. Ordu Üniversitesi.
- Önder, M. (2018). *Farabi, biruni ve ibn-i sina'da eğitim ve eğitim yöntemleri*. <https://mustafaonder.wordpress.com/2018/03/24/farabi-biruni-ve-ibn-i-sinada-egitim-ve-egitim-yontemleri/> (Erişim Tarihi: 05.08.2024)

- Pala, A. (2021). Öğrenme ve Öğretim İlkeleri. Ş. Tan (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri* içinde (16.baskı, s. 87–106). Pegem Akademi.
- Pektaş, S. (2019). Sosyal bilim programlarında içerik. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24(2), 449–454. https://doi.org/10.1501/EGIFAK_0000000706
- Polat, M. (2020). 2005 ve 2017 sosyal bilgiler öğretim programlarına göre yayınlanmış 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Şahin, C. (2019). Eğitim sürecinde öğrenci kişilik hizmetleri ve rehberlik. M. Güven (Ed.), *Pskolojik danışma ve rehberlik* içinde (11.baskı, s. 2–42). Anı Yayıncılık.
- Saracaloğlu, A. S. (2019). Öğretimi planlama. A. S. Saracaloğlu & A. Küçükoğlu (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri* içinde (4.baskı, s. 87–120). Pegem Akademi.
- Sözer, E. (2004). Öğretimde Planlama ve Değerlendirme. M. Gültekin (Ed.), *Öğretimde Strateji, Yöntem ve Teknikler*. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Subaşı, G. (2020). Bilgiyi işleme kuramı. Ayten Ulusoy (Ed.), *Gelişim ve öğrenme psikolojisi* içinde (9.baskı, s. 239–279). Anı Yayıncılık.
- Tan, Ş. (2020). Eğitimde ölçme ve değerlendirmenin yeri ve önemi. Ş. Tan (Ed.), *Öğretimde ölçme ve değerlendirme* içinde (14.baskı, s. 1–29). Pegem Akademi.
- TDK. (2024). *sosyal bilgiler ne demek TDK Sözlük Anlamı*. Türk Dil Kurumu [TDK]. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 01.06.2024)
- Toksoy, B. (2022). 4. sınıf sosyal bilgiler dersi “Kültür ve miras” öğrenme alanının öğretmen görüşleri ve ders kitabı açısından incelenmesi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Toprak, S. (2020). Farabi'nin eğitim anlayışı. *Genç Mütefekkirler Dergisi*, 1(2), 136–149. <https://doi.org/10.2020/Makale>
- Turan, M. (2019). Öğrenme - öğretme ilkeleri. A. S. Saracaloğlu (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri* içinde (s. 127–141). Pegem Akademi.
- Turgut, Ü., Salar, R., Aksakallı, A., & Gürbüz, F. (2016). Bireysel Farklıkların Öğretim Sürecine Yansımalarına Dair Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi: Nitel Bir Araştırma. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/befdergi/issue/28762/307852>
- Ulusoy, A. (2020). Eğitim-öğrenme ve temel kavramlar. A. Ulusoy (Ed.), *Gelişim ve öğrenme psikolojisi* içinde (9.baskı, s. 127–136). Anı Yayıncılık.
- Yeşilyurt, E. (2020). Öğretmenin pusulası: genel öğretim ilkeleri. *EKEV Akademi Dergisi*, 83, 263–288. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosekev/issue/71902/1156432>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (1999). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınları.

Yıldızlar, M. (2019a). Öğretim ilkeleri ve planları. M. Yıldızlar (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde* (7.baskı, s. 218–244). Pegem Akademi.

Yıldızlar, M. (2019b). Öğretim modelleri ve stratejileri. M. Yıldızlar (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde* (9.baskı, s. 19–68). Pegem Akademi.

YÖK. (2024). *SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ LİSANS PROGRAMI*.
Yükseköğretim Kurulu.
https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-Programlari/Sosyal_Bilgileri_Ogretmenligi_Lisans_Programi09042019.pdf
(Erişim Tarihi: 01.06.2024)

